ALTER TO
MVS OPERVM
ANGELI POLI
TIANI,

Complectens ea quæ ex græco in latinum conuer tit. Quorũ catalogum sequenti pagella reperies.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1533.

EX ANGELI POLITIANI VERSIONE,

Herodiani Historia.
Enchiridion Epicteti.
Alexandri Aphrodisei Problemata.
Amatoriæ Narrationes Plutarchi.
Magni Athanasij in psalmos opusculum.
Platonis Charmides de Temperantia.

ANGELVS POLITIANVS ANDREAE Magnanimo ſuo, S.

FFLAGITARI ſcribis iſtic ab ijs, qui libros excudunt formis, Herodianum meũ. Meũ enim iure appello, quẽ quaſi latinitate donauerim. Tunc rogas Codicem tibi ipſum tuum remittam aliquando, noſtra (quòd illos cupere ais) manu emẽdatum. Remitto, ſed (ut uerum fatear) leniter potius, quàm ſeuerè caſtigatum: ſic autem, ut noſtra errata plura in co, quàm librarij deprehendas. Crediderim tamen ſtilo ipſi certe meo, hoc eſt interpretis, plus aliquantò ueniæ deberi, quàm autoris. Quoniam meliuſcule reſpondent ferè, quæ ſcribas, ubi ſit liber quaſi curſus, quàm quæ uertas, ubi nihil extra præſcriptum. Accedit & illud, quòd hoc mihi munus interpretãdi quaſi leuioris operæ fuit, ut pote qui diebus paucülis dictauerim ſic deambulans. Itaq; tantum abeſt, ut mihi inde laudem petam, ut etiam abunde pulchrum fore putem, ſi uitauero grauiorem culpam. Quare cum amicis reliquis, tum tibi in primis, omnem huius operis defenſionem, non remitto ſolum, ſed etiam propè interdico, uoſq; integros ad alia reſeruo, quæ poſt edentur. Sed quanquam plurimi ſunt apud uos, qui mihi etiam plus nimio fauent, unus tamen es tu Andrea Magnanime, cognomento iſto tuo gentilitio digniſsime. Quem equidem faciam plurimi, cum quod ex bonis ortus, & opibus flores, & honoribus, tum uel maximè,

 quòd

quod ingenio es elegantißimo, moribus suauißimis, gratia quadam (quicquid agis, quicquid loqueris, imò etiam si nihil agis, nihilq; loqueris) singulari, ac uultu deniq; ipso (quod dicitur) homines deuincis. Itaq; nihil quenquã metuo, ubi tu mihi studeas. Nunquam enim male de Politiano sentiet, qui placere eum Magnanimo intelleget. Vnum tantum est quod à te nunc contendo, cures pro reliqua in nostris rebus diligentia, ut quàm minimum quasi degenerent ab origine, quæ mox uolumina formabuntur: ut quia ne illæ ipsæ quidem adnotatiunculæ omittantur, quas marginibus adscripsimus. Inter eas uero, etiam locos puto treis, quatuor'ue ad summum reperies, ubi fuit excusatione utendum, corrupti apud Græcos exemplaris. Ad hæc uero facile procuranda, obeundaq; magis idoneum habere, magisq; ex usu tuo neminẽ poßis, quàm Alexandrum Sartium ciuem tuum, literatum hominem, nostriq; studiosum, tum (quod ego in hac re primum puto) neutiquam in amici negocio dormitantem. Vale, in rusculo Fesulano. Pridie Nonas Maias. Anno salutis. M. CCCClxxxxiij.

Angeli

ANGELI POLITIANI

ad Innocentium VIII. Pontificem Maximum, Præfatio in Herodiani historiam, è Græco in Latinum conuersam.

VM ROMAE *ab hinc trienniũ fermè in comitatu essem* Florentinæ *legationis, quæ tibi sancte pater* In*nocēti* Pont. Max. *ad supremæ istius dignitatis fastigiũ nuper euecto gratulatũ aduenerat, memini abs te mihi magna celebritate curam delegari, uertendi in Latinam orationem* Romanorum *principum res gestas, si quæ adhuc inter Græcorum monumenta, nostris intactæ hominibus reperirentur. Quare cum cœlestis animi tui iudicio, non plus mihi honoris additum, quàm oneris iniunctum animaduerterem, ut primum* Florētiam *sum reuersus, altißima solicitudine circũspicere cœpi, quem potißimum ex omni Græcorum copia interpretãdum susciperem.* Occurrit *autem in primis* Herodianus *hic excellens rerum scriptor, & qui diu in* Palatina *uersatus aula, affectæq; iam ætatis, historiam de suis temporibus componere aggressus, neq; eloquentiæ caruerit laudibus, & fidem tamē in primis, libertatemq; retinuerit.* Hoc *ubi opus à nobis, neq; multo sanè negocio, neq; inuita (ut arbitror)* Minerua *elucubratum est: ea mox tempora incidere runt, quibus & nostra impedirentur studia, & quæ plurimum ualet in scribendo, omnis propemodum alacritas*

excuteretur. Postea uerò quàm pro tua prouidentia, & pacem Italiæ cupienti reddidisti, & cum patrono meo Laurentio Medice, amplissimæ quidem fortunæ, sed amplioris ingenij prudentiæq; uiro, priuatim affinitatē con traxisti, cessit uidelicet ille quasi nimbus, suaq; mundo reddita serenitas est: sic ut nos iam ipsos colligamus, atq; ut grauati pluuia flores, peneq; decidui, ad nouæ lucis ra dios erigamur. Ergo & uetera edere in publicū & noua procudere iam libet, unde aliqua modo uel tuo sacratissimo nomini celebritas, uel nostris tēporibus claritas, uel studiosis etiā hominibus utilitas pariatur. Cæterum Herodianum hunc nostrum, donec maiora tibi, ac fortasse meliora parturimus, ueluti præludium aliquod ueri, iu stiq; laboris, læta rogamus fronte excipias summe Pontifex: magnam in eo negociorum, personarumq; uarietatē, multam rerū nouitatem deprehēsurus, crebraq; in utraq; partem fortunæ ceu uacillantis exempla, consiliaq; admi rabilia, & cōsiliorum inopinatos euentus, grauesq; pro tēpore sententias, & plenā ubiq; dignitatis, plenā suaui tatis orationē, copiosam uidelicet quandā ad instruendos mores supellectilem, & ceu speculū humanitatis, in quod inspicere omnis uita, unde ea capere, atq; haurire documē ta queat, per quæ uel publicis, uel priuatis rationibus cō sulatur. Quæ sanè nostræ fuerūt partes, tētauimus profecto utinamq; effecerimus, uti omnia ex fide respōderēt: ne inepta peregrinitas, ne Græculæ usquā figuræ, nisi si quæ iam pro receptis habētur, Latinā quasi pollueret ca stitatē, ut eadē propemodū esset linguæ utriusq; perspicuitas, eademq; mundicia, idem utrobiq; sensus, atq; indoles:

doles: nulla uocum morositas, nulla anxietas. Tu quando nobis aliquod ceu signum ex arce ista tui pontificatus ad bene sperandum sustulisti, perge obsecro sanctissime pater. Perge inquã, fouere, atq; illustrare bonas artes, quæ sese pedibus istis sanctissimis aduoluũt supplices, numenq́; tuum aduersus rudem inscitiam, tetramq́; Barbariam implorant: ut à quo pax Italiæ, atq; adeo terrarum orbi restituta est, etiam ab eodem pacis alumnæ literæ, ab iniuria, scilicet atq; indignitate uindicentur.

HERODIANI

HISTORIAE DE IMPERIO

post Marcum, uel de suis temporibus, liber primus, è Græco tralatus, Angelo Politiano interprete, ad Innocentium VIII. *Pont. Max.*

PROOEMIVM.

VI RES *antiquas posteris prodiderunt, ueteremq́; historiæ memoriam renouare literis studuerunt, ei magna ex parte, dum famam eruditionis affectãt, nomenq́; suum conantur ab iniuria obliuionis asserere, minus sanè multam in ueri peruestigatione, quàm in exornanda, componendaq́; oratione industriam posuerunt, rati scilicet, neq; si quid*

in rebus à suo seculo remotißimis falsi proderetur, posse refelli: & se tamen suauitate narrationis amplißimum laboris, ingenijq; sui fructum percepturos. Alij uerò priuatis inimicitijs, tyrannorumq; odio prouecti, aut in laudes principum, ciuitatum, priuatorumq; hominum immodicis assentationibus effusi, tenues per se res, atq; humiles, scribendi tamen artificio, longè supra ueri fidem sustulerunt. Ego uero contra, nō quidem acceptam ab alijs, aut incognitam, aut testibus egentem historiam, sed eorum qui legent, sensibus adhuc, memoriæq; inhærentem, summa uel fide, uel diligentia collectam, conscribendam suscepi: sperans haud iniucundam fore posteritati, earum rerum notitiam, quæ multæ sanè atq; magnæ, haud ita longo tempore acciderunt. Nam si quis ab Augusto usq; principe omnem ætatem complectatur animo, cum scilicet Romanorum potentia ad unius est arbitrium deuoluta, ne annis quidem illis circiter ducentis (tot enim firmè, ad Marci tempora numerantur) aut imperiorum tam diuersas successiones reperiet, aut bellorum uel ciuilium uel externorum tam uarios casus, atq; euentus, in tot excitas gentes, tot urbes nostras Barbarasq; expugnatas, præterea terræmotus & pestilentias, uitas quoq; principum, & tyrannorum adeo nouas, atq; inauditas, ut nulla ijs apud ueteres consimilia exempla, aut certe quàm paucißima inueniantur: quorum alij diuturnam, alij breuem potentiam obtinuerunt, nonnulli autem uix dum inito honore, Imperatoresq; duntaxat appellati eodem illo, quo susceperant die, imperium amiserunt. Nam cum sexaginta annis plures quàm pro tempore principes urbs Roma

pertu

pertulerit, factum ex eo est, uti multæ sane, uariæq; res, atq; admiratione dignæ exorirentur: quippe ætate prouecti principes, utpote rerum negociorumq; periti, diligentius sese, suosq; regebant: contra adulescentes molliter, atq; indulgenter habiti, noua scilicet permulta designabant. Quo factum est, ut dispari ætate atq; licentia, disparia quoq; studia moresq; sequerentur. Hæc quemadmodum gesta sint, temporum ipsorum atq; principum seruato ordine perscribemus.

IMperator Marcus filias quidem suscepit complures, mares autem duos, horum alter natu minor adulescẽtulus admodũ fato est functus: Verißimo nomẽ fuit. Alterum uerum, Commodũ nomine, magna diligentia, curaq; pater educauit, accitis undiq; uiris doctrina claris, maximaq; proposita mercede, uti mores pro se quisq; filij, ingeniumq; excolerẽt. Filias porro cum adoleuißent, optimis ex ordine senatorio uiris collocauit. Neq; enim qui longam generis seriem præferrent, aut qui opes nimias ostentarẽt, sed qui morũ probitate, atq; modestia, uitæq; innocentia præcellerẽt, eos sibi generos diligẽdos putabat. Hæc enim sola animi bona certa esse, stabiliaq; ducebat. Virtutẽ nullã non magnopere exercuit. Adeo literarũ antiquitatis studiosus, ut nemini sit in eo genere Græcorũ Romanorumq; secũdus. Argumẽto sunt permulta, quæ ab illo dicta, atq; conscripta, ad nos usq; peruenerunt. Adeo uero ciuilem sese, & cõmodum omnibus principẽ præstabat, ut adeuntiũ cuius dexterã placide daret, neminemq; à suis custodibus prohiberi aditu pateretur, solusq; Imperatorum sapientiæ studium non uerbis, aut

Marcus Imperator.

Commodus filius Marci.

decretorum scientia, sed grauitate morum, uitæq; conti nentia usurpauit. Quo factum est, ut magnum sapientiũ uirorum prouentum ætas illa extulerit. Solent enim ple runq; homines uitam principis æmulari. Quæcunq; igi tur ab illo modeste, atq; fortiter domi, forisq; sunt ge= sta, qualemq; porrò se aduersus Barbaras nationes se= ptentrioni subiectas, soliq; orienti gesserit, ea sunt mul= torum doctissimorumq; hominum comprehensa moni= mentis. Quæ uero post Marci obitum per uniuersam ætatem uisa mihi auditaq; sunt, nonnulla item in expe= riundo cognita, utpote in publicis officijs, principali= busq; uersato, ea nunc conscribenda suscepi.

SEnem iam Marcum, neq; ætate solum sed laboribus multis curisq; confectum, dum in Pannonijs ageret, grauissimus repēte perculit morbus. Quare cum deplo ratam planè salutē suã sentiret, anxius uidelicet agebat, ne filius, qui tum primã inierat adulescentiam, siue ætatis feruore nimio, siue licentia quadã summa, quam in orbi= tate esset habiturus, bonis artibus, studijsq; relictis, ebrie tati sese, & crapulæ dederet. Quippe facile ingenia adu lescentium à recta honestaq; disciplina ad luxum uolupta tesq; delabuntur. Terrebat insuper hominē minime im= peritum, multorum memoria principum, qui iuuenes im= perium suscepissent, ut Dionysij Siciliæ tyranni, cuius tanta fuit intemperantia uictus, ut nouarum uoluptatum inuentores summis afficeret præmijs: ut item eorum, qui Alexandro successerunt. Ita enim contumeliosè, uiolen= terq; dominati sunt, ut illius imperio graue dedecus con ciliarint. Siquidem Ptolemæus eò turpitudinis prolapsus est, ut

Iuuenum principum mores.

Dionysius Siciliæ tyrannus.

Alexandri successores Ptolemæus.

est, ut contra Macedonum, atq; adeo Græcorum omniũ leges, etiam sororijs amoribus implicaretur. Antigonus autem, quo liberũ patrem repræsentaret, pro causia & diademate Macedonico, hederam capiti circũdare, thyrsumq; pro sceptro gestare est solitus. Solicitabant animũ senis recentia quoq; exempla, ut Neronis ipsius, qui ne à materna quidem cæde abstinuerit, & se ridiculum populo spectaculum præbuerit. Vt item Domitiani, *qui nihil sibi ad extremam crudelitatem reliqui fecerit. Has igitur tyrannidum imagines cũ animo uolutans, inter spem metumq; agitabatur. Terrebat præterea illum Germaniæ uicina gens, quam nondum planè subiecerat, sed partim in societatẽ adsciuerat, alios armis belloq; edomuerat. Nonnulli etiam ex ijs effugerant, metuq; principis impræsens continebantur. Quare dubitabat ne despecta mox filij ætate, arma resumerent: quippe Barbaris mos, quamlibet leuibus momentis aut causis impelli. His igitur curarum fluctibus æstuans, amicos propinquosq; omnes quotquot aderant, cõuocari iubet. Qui postq̃ cõuenerũt, constituto in eorũ conspectu adulescẽte filio, paululumq; se è grabato subleuans, huiuscemodi habuit orationem.* Antigonus. Nero. Domitianus.

Oratio Marci ad proceres.

Dolere uos atq; angi, cum ita me affectum contemplamini, minime mirandum. Quippe humanum est humanis casibus ingemiscere, multoq; magis misericordiam prouocant, quæ oculis usurpamus. Cæterũ peculiaris uobiscũ nostra ratio est. Nam de mei erga uos animi cõscientia mutuam spero à uobis quasi meo iure beneuolentiam. Nunc autẽ illud incidit, cũ & mihi sit iudicium faciundũ, frustra ne uobis honorẽ tam diu habuerim, studiumq;

diumq́; omne meum lubens detulerim, & uobis referēda gratia ostendendū, nō esse eorum, quæ accepcritis immemores. Videtis filiū quem ipsemet educastis, primas nunc adulescentiæ metas ingredientem, quasiq́; in salo atq; in fluctu uitæ gubernatoribus indigentem, ne rerū imperitia de recto quasi cursu ablatus, malis artibus impingat. Esse igitur uos illi pro me uno multi parentes, excolēdo scilicet, atq; optima suggerendo. Neq; enim aut pecuniæ uis tyrānidis luxuriam explere, aut stipātia satellitū agmina tueri principem possunt, nisi illi ipsi quos regas, animum imperanti beneuolentiamq́; accommodent. Quippe ij demum diu tutoq́; imperant, qui non metū ex crudelitate, sed amorem ex bonitate ciuium suorum animis instillant. Neq; enim quos seruire necessitas coēgit, sed quos obtēperare sua quenq; uoluntas adegit, ij sunt in agendo patiendoq́; à suspicione omni assentationeq́; uacui: nunquamq́; imperia detractant, nisi uiolenter cōtumelioseq́; sint habiti. Est autem difficile in maxima licentia moderari sibi, quasiq́; frenos imponere cupiditatibus. Quòd si bene uiuendi autores illi fueritis, & quæ nūc corā audit, identidem admonueritis, una opera & ipsum uobis reliquisq; omnibus optimū principē reddetis, & memoriam nostram demerebimini, quam scilicet immortalē hac una ratione poteritis efficere. Talia dicentē Marcum ita repente animus defecit, ut statim cōticesceret, ac langore nimio supinus in lectulum relaberetur. Tanta autem quicunq; aderāt miseratio inuasit, ut ex ijs nōnulli præ dolore parum animi compotes clamorē extollerēt. Sed ille cum diem unū duntaxat, noctemq́; superuixisset, fato est

Marci mors.

functus

functus, sic ut magnum sui desiderium eius ætatis mortalibus, posteris uerò etiam uirtutis memoriam reliquerit sempiternam. Postquàm uerò illius mortem fama uulgauit, incredibilis repente exercitũ ipsum, plebemq; adeo omnẽ luctus occupauit. Neq; ulli sanè Romanæ ditionis mortales fuerunt, qui non eiuscemodi nuncium multis lachrymis exceperint, omnesq; eum uelut una uoce, alij parentem probum, alij bonum Imperatorem, quidam fortissimum ducem, nonnulli etiam continentem moderatumq; principem uocitabant. Neq; sanè quisquam falsus habebatur. Paucis autem post diebus, celebrato iam funere, uisum amicis est adolescẽtem adducere ad exercitum, ut & milites alloqueretur, & (qui nouis Imperatoribus mos est) pecunijs elargiendis, uelut auctoramento quodã illorum sibi animos adiungeret. Edictum itaq; omnibus, ut in campum de more adessent frequentes. Cũ itaq; processisset Commodus, ac rem diuinã fecisset, erectumq; ad hoc ipsum medijs castris tribunal conscendisset, paternis amicis, qui multi sanè doctissimiq; uiri aderant, circũstantibus, ad hunc fermè modum uerba fecit.

Commodi ad milites oratio.

COmmunem mihi esse uobiscum huius mœrorem calamitatis, neque uos aliter quàm meipsum affectos esse planissime persuasum habeo. Neq; enim ego superstite parente ipso meo, superiorem me uobis unquã gessi. Nam ille ita nos uniuersos, ut unum aliquem diligebat, lubentiusq; me commilitonem quàm filium uocitabat. Quippe hanc naturæ appellationem, illam uerò uirtutis communicationem existimabat. Quin infantem sæpe me in ulnis gestans, uobis dabat in manus, quasiq; uestræ

manda-

mandabat fidei. Quapropter minime dubito, quin mihi omnem sitis beneuolentiam exhibituri. Cum pro alumno me maiores natu habere debeant, ipsos autē æquales cōdiscipulos armorum iure appellauerim, siquidem ita nos uniuersos, ut unum aliquem pater diligebat, omniq; uirtutum studio, ac bonis artibus curabat instituendos. Nūc *me post illum uobis fortuna principem dedit non quidē adsciticiū, quales ante me fuerūt, neq; uelut acqsito impe rio gloriantē. Quippe unus ego uobis natus educatusq; in aula.* Priuatisq; *intactū cunabulis, statim me ut ex aluo prodieram, imperatoria purpura suscepit, simulq; sol hominem me uidit & principem.* Hæc *cum animis ue stris reputantes, iure principem colite, non datum nobis, sed natum.* Nam *pater quidem iam in cœlum euectus, cō sors est consessorq; deorum.* Nobis *autem orbis terrarum gubernacula, rerumq; humanarum cura incumbit.* Quæ *quos successus, quantasq; habituræ sint uires, in ue stra manu est. Si enim belli reliquias fortiter deleueritis, & imperij* Romani *terminos ad oceanum usq; promoueritis, cum ipsi uobis ingentem gloriam comparabitis, tum cōmunis parētis memoriæ debitā gratiam referetis. Atq; eum quidem exaudire, quæ dicimus, & intueri præ sentem, quæ gerimus credite.* Nos *autem felicißimos, qui benefactorum nostrorū testem eiusccemodi simus habituri. Quæ igitur ad hanc diē fortißime prosperrimeq; gesta sistis, illius scilicet sapientiæ gubernationiq; tribuuntur.* Que *autē mecum, hoc est cū iuuene* Imperatore *uestro præclare feceritis, ea sunt uobis ipsis quasi peculiarem, cū fidei, tum uirtutis claritudinē paritura.* Quocirca *&*

ætati

ætati meæ rebus strenuè gerẽdis autoritatẽ conciliabitis, & Barbara gens initio noui principatus repræssa, neq; impræsens contemptu ætatis nostræ se efferet audacius, & suis nũc edocta periculis, metu deinceps ꝑpetuo coërcebitur. His dictis pecuniã magna copia clargitus, ut sibi animos militũ fidos faceret, in aulam reuersus est. Igitur breue sanè ad tẽpus, omnia paternis amicis autoribus gerebantur. Qui aßiduitate, prudentiáq; consilio nullo loco deerant. Tantũ ei tribuentes laxamẽti, quantũ satis esse ad tuendam corporis ualetudinẽ arbitrabantur. Paulatim deinceps irrepsere nõnulli ex aulico famulitio, qui sibi ad corrumpendam iuuenis Imperatoris indolem nihil facerent reliqui. Quippe mensarij adulatores, qui uẽtre atq; obscœnis uoluptatibus felicitatẽ metiebãtur, identidẽ illũ urbis delitiarũ admonebant, & nunc quæ illic uisu audituq; iucunda forent, cõmemorabant, nunc rerũ omnium copiam atq; affluentiam ferebant laudibus. Ad hæc ripas Histri ut omni tempore incommodas uituperabant, quæ neq; pomiferos haberent frutices, & perpetuis rigoribus nubibusq; obtinerẽtur. Nũquam'ne Imperator aiebant, cõcretam gelu, atq; effossam potare aquã desines? Alij calidis fontibus, riuorumq; fluentiũ frigore, aurisq; & cœlo illo fruentur Italiæ peculiari. Tali scilicet illecebrarum mentione, facile adulescentis animum uoluptatũ cupidinibus incenderunt. Itaq; statim conuocatis amicis, teneri se patriæ desiderio non dißimulauit: causas tam repentinæ mutationis fateri ueritus, solicitum se aiebat esse, ne quis opulens ex nobilitate domum occuparet principis. Dein collectis uiribus quasi ex munitißima arce

Mensarij adulatores.

arce summam sibi rerum uindicaret, posse ex populo satis magnā uim delectorū iuuenū conflari. Talia causante illo, reliquis metu defixis, terramq; tacito uultu mœstoq; intuentibus, surgens Pompeianus, *qui & ætate reliquos anteibat, & Cōmodi sororē natu maximā in matrimoniū habebat, Teneri te inquit, ó fili & domine, patriæ desiderio minime mirandū. Quippe eadē nos quoq; rerum domesticarū cupido solicitat, sed ei tamen resistimus, quoniam priores partes agunt, magisq; incumbunt nobis, quæ hic expedienda supersunt. Nam illis quidē uel in posterum diutius perfrueris. Roma autē illic est, ubi Imperator est. Cæterū bellū relinquere inchoatū, præterquam quod indecorū uidetur, etiā periculosum est. Quippe audaciam* Barbaris *iniicimus, neq; enim remeādi cupiditate decessisse nos, sed aufugisse metu perculsos arbitrabūtur. Tibi autē quàm fuerit pulchrū, deuictis hostibus atq; imperij finibus ad oceanū usq; propagatis, redire in urbem triumphanti, uinctosq; & captiuos præteragenti reges satrapasq;* Barbaros, *his enim artibus prioribus seculis* Romani *homines magni atq; illustres euaserūt. Nihil est autē quod uereare, nequa illic res tuæ periclitētur. Nam & optimus quisq; senator tecū hic est, & exercitus uniuersus tuum corā propugnat imperium. Quin ærarium quoque principalis pecuniæ nobiscum est omne. Ad hæc patris tui memoria æternā tibi apud potestates quaslibet fidem atq; beneuolentiam roborauit. Cum ad hunc modum potiora suadens* Pompeianus *locutus esset, paulum modo impræsens conatus adulescentis repressit, qui reueritus senis dicta, cum nihil haberet, quod saltem hone-*

Pompeiani oratio ad Commodum.

stum

ctum specie responderet, consilium dimisit, diligentius affirmans considaraturum. Dein uero ministris illius magis magisq; instantibus, nihil iam ad amicos retulit, sed datis Romam *literis, ac præpositis, quos uisum esset tuendæ* Histri *ripæ, & Barbarorum insultibus coërcendis, profectionem continuò edicit. Illi igitur demandata sibi munia obeũtes, haud ita longo tempore multos armis* Barbaros *subegerunt, quosdam autem ex ijs magnis præmijs in amicitiam sibi adiunxerunt. Quod quidem haud difficile factu fuit, quippe barbari suapte natura pecuniæ auidi, periculorũ despicientes, aut incursibus populationibusq; uictum parant, aut proposita mercede uenalem pacem habent.* Barbari pecuniæ auidi. *Quod intelligẽs* Commodus, *ut pecunia qua maxime abundabat, securitatem redimeret, nihil uidelicet petentibus denegabat. Vbi autem dedita profectionis fama per exercitũ est, ingens repente totis castris motus, extitit, nullo non redire* Romam *cupiente, relictoq; hostili solo, urbanas affectante delicias. Postea uero quàm fama, ac nuncijs uulgatum est, reuerti in urbem principem, incredibilis uniuersam plebẽ lætitia peruagatur, spem sibi unoquoq; optimã de iuuenis* Imperatoris *præsentia proponente, credentibusq; uniuersis paternis cum uestigijs perrecturũ. Sed ille festinato iter faciẽs, & iuuenili quodam ardore omneis in medio urbes curriculo pertransiens, regioq; cultu, lætisq; populorũ celebritatibus exceptus, gratus nimirum omnibus atq; optatus adueniebat. Sed ubi* Romã *appropinquauit, senatus statim uniuersus, populusq;* Romanus *magno pro se quisq; anteuertendi studio effusi, laureatiq; ac flores omnifariã, quos dabat anni tempus conferentes, quàm*

quisq; ab urbe longißime poterat, occurrebant uisuri principem ætate atq; nobilitate conspicuum. Quippe amabant illum, & quidem acerrimis affectibus natum apud ipsos educatumq;, tertioq; iam gradu imperium, nobilitatemq; Romanam complectentem. Nam paternum ei genus à primoribus senatorij ordinis, mater autem Faustina, principis uxor, Antonini pij filia, Hadriani etiam per matrē neptis, seriem ipsam generis ad Traianum proauum referebat. Hoc editus genere Commodus est, cui quidem præter ætatis florem, etiam formæ dignitas suffragabatur, congruens corporis modus, pulchra uirilisq; facies, trāquillæ faces oculis atq; micantes, flaua & crispa cæsaries, ut in sole ambulanti uelut igne quodam rutilaret, sic ut eunte quidam scobe aurea putarent conspergi, quidam etiam pro argumento diuinitatis acciperent, ac radios esse illos circa uerticem genitiuos opinarētur. Ad hæc lanugo malis proserpebat, easq; quasi floribus conuestiebat. Talem igitur Imperatorem faustis ominibus acclamationibusq;, & coronarum florumq; sparsionibus exceperunt. Sed postquā urbem ingressus est, Iouisq; primum, dein cæterorum deorum templa consalutauit, gratiasq; senatui uniuerso, & prætorianis militibus egit seruatæ sibi fidei, in aulam palatinam se recepit. Pauculis igitur annis nihil non honoris paternis amicis exhibebat, omnibusq; eos negotijs in consilio habebat. Cura dein totius Imperij alijs demandata, Perennium Italicum hominem militaris disciplinæ peritißimum, prætorianis præfecit. Is adulescentis ætate abutens delicijs illum ganeisq; corrumpi sinebat, curaq; omni, laboribusq; susceptis, totum plane Imperium administrabat.

Commodi nobilitas.

Commodi forma.

Perennius prętoria. præfecit.

nistrabat. Erat in homine inexhausta diuitiarum sitis, sic ut nihili quæ acquisierat pendens, nouis semper lucris insatiabilis inhiaret. Hic & paternos Commodi amicos calumnijs premere, & locupletissimum quenq;, nobilissimumq; in suspicionem adducere instituit, scilicet ut perterrefacto adulescente, atque illis supplicio affectis, causam potestatemq; ipse haberet in eorum bona & fortunas inuadendi, Cæterum aliquandiu cum patris memoria, tum amicorum reuerentia continuit adulescentem. Dein uelut maligna quædam atque inuida fortuna, rectum adhuc moderatumq; illius ingenium subuertit. Nam ita res accidit, Lucilla erat Commodo maxima natu soror, ea prius L. Vero Imperatori nupserat, quam consortem sibi imperij Marcus asciuerat, locataq; in matrimonium sorore, firmissimo affinitatis uinculo astrinxerat: sed postquam L. fato functus est, manentibus adhuc Lucillæ principatus insignibus, Pompeiano eam pater despondit, nihilo tamen secius pristinum illi honorem Commodus reliquit usurpandum. Nam & sella Imperatoria sessitare in theatro, & ignem de more præferri patiebatur. Postea uero quàm Commodus uxorem duxit Crispinam, ac necesse fuit principis uxori primo loco cedere, iniquo scilicet hoc animo Lucilla ferens, atq; illius honorem in suam contumeliam uertens, cum sciret à uiro suo Pompeiano Commodū diligi, minime ausa est quippiam ad ipsum super occupando Imperio referre: Sed animū Quadrati nobilissimi locupletissimiq; adulescentis periclitata, cum quo etiam stupri consuetudinem habere existimabatur, grauissimeq; apud eum de accepta iniuria conquesta, paulatim adulescentem eo

Lucilla soror Commodi.

Crispina uxor Commodi.

Quadratus adolescens insidias Commodo parat.

perpulit, ut in ſemet uniuerſumq́; ſenatum pernicioſiſsime conſuleret. Quippe inter cæteros ſenatorij ordinis, qui ſecum in id facinus conſpirarent, etiam adoleſcentē quendam Quintianū nomine, prompti atq; audacis animi ſibi adiunxit, perſuaſitq́;, uti pugionem in ſinu cælans, tempus locumq́; caperet, factoq́; repente impetu Commodū *occideret, reliqua ſe pecunijs largiendis curaturū.* Ille *in aditu Amphitheatri ſubſiſtens (quippe obſcuro loco facile ſe occultū ſperabat fore) nudato confeſtim pugione, ac magna*

Inſidiæ proditæ.

uoce proclamans, hunc tibi ſenatus mittit. Dum *loquitur, nudumq́; oſtentat pugionē, comprehenſus à militibus, pœnas amentiæ dedit, ſuoq́; indicio autor à ſe cauendi fuit, aperto magis quàm impleto cōſilio. Hæc igitur prima, maximaq́; odij cauſa adoleſcenti aduerſus ſenatum extitit.* Ita *nanq; animū uerba illa ſauciarant, ut omnes hoſtium loco haberet, ſemperq́; eius memoriæ uox illa irruētis in ſe iuuenis inhæreret.* Neq; *uero tantam hanc occaſionē* Perennius *omiſit, ſed ei perſuaſit ut præcipuum quenq; ſuccideret, neq; eminere quempiam pateretur, quorū ipſe in bona impetum faciens, facile omniū eius ætatis hominū locupletiſsimus euaſit. Quæſtiones autem* Perennio *diligenter exercente, ſoror ipſa* Commodi, *coniuratiq́; omnes, cæteriq; præterea quantulacunq; ſuſpicione attacti, ſupplicio affecti ſunt.* Igitur Perennius *ſublatis è medio, quos* Imperator *uerebatur, quiq́; illum paterno quodam affectu complectebātur, atque ipſe illius tuendæ ſalutis cura ſuſcepta, nihilq́; non autoritatis adeptus, imperiū iam ipſum animo inuaſerat, perſuaſoq́;* Commodo, *ut ſuos liberos adoleſcentes adhuc* Illyricis *præficeret exercitibus, ipſe pecuniæ*

uim

nim ingentem contrahebat, ut scilicet prætorianos ab ipso amplissimis largitionibus abalienaret. Filijq; itē eius clanculum copias colligebant, eo consilio, ut cum primum Perennius Commodum occidisset, ipsi principatum arriperent. Proditæ autem sunt insidiæ incredibili quodā modo. Ludos Romani Ioui capitolino faciunt, tanta hominū confluente multitudine, quantam par est confluere ad tantæ urbis celebritatem. Spectare autem ac præsidere in theatro unà cum sacerdotibus, quos ordo singulis annis postulat, etiam Imperator solitus. Cum itaq; nobilissimus scenicis operam daret, sedens Imperatoria sella Commodus, pleno spectatoribus theatro, suisq; cuique locis ad sedendum pro dignitate attributis, priusquam quicquam diceretur, agereturq; in scena, repente quidam philosophi habitu manu baculū gestans, peramq; seminudus ab humero suspensus curriculo prodijt, mediaq; in scena consistens, manuq; silentium imperās. Non hoc, inquit, ludorum tempus ò Commode, neque spectaculis, celebritatiq; uacandum. Imminet ceruicibus tuis Perennij gladius, ac nisi caueris, non quidem impendens, sed iam præsens periculum, perijsti. Nam & ipse hic aduersus te copias, pecuniamq; colligit, & nati exercitus Illyricos solicitant, quos nisi statim præuenias, occidisti. His dictis, siue forte quadam diuinitus huc impellente, siue id auso homine, ut gloriam sibi ignarus atque obscurus acquireret, seu quia speraret ingens aliquod præmium ab Imperatore conjequuturum, sanè illum de repente obstupefecerat. Cæteri autem & si non de nihilo ea dicta suspicabantur, tamen fidem habere dissimulabant. At Perennius comprehendi hominem iubet,

Perennij insidiæ in Commodum.

ac pro furioso, & uaniloquo igne comburi. Ita *scilicet pœnas dedit intempestiuæ libertatis.* Cæterum *qui se* Commodi *studiosos uideri uolebant, perosi antea quoq;* Perennium, *utpote intolerandæ hominem superbiæ contumeliæq;, nactiq; opportunum tempus, calumnijs, eum premere aggrediuntur. Sed scilicet ita futurum erat, ut &* Commodus *insidias euitaret, &* Perennius *unà cum liberis péderet pœnas. Quippe haud multo post milites quidam clam* Perennij *filio nummos quosdam attulerũt, illius imagine percussos, eosq; ignaro etiam* Perennio, *quanquã erat præfectus,* Commodo *ostenderunt, totoq; insidiarum ordine patefacto, maximis sunt muneribus affecti.* Quocirca *inscio negotij totius* Perennio, *actum nihil minus expectanti submißi noctu à* Commodo *quidam, caput abSciderunt, iußiq; statim ad illius filium pergere, cum nihil ad celeritatem sibi reliqui fecissent, etiam rumores famamq; eorum quæ* Romæ *facta essent præuenerunt, ij amicas ei literas ab* Imperatore *reddiderũt, quæ magna proposita spe* Romam *reuerti iubebant.* Ergo *& consiliorum & omnis eius paratus, postremo paterni casus ignarus, cum quidam nuncij dictitarent, etiam paternis ipsum uerbis acciri, qui ne ipse quidem scribere supersedisset, nisi satis momenti habituras* Imperatorias *literas existimasset, credidit uidelicet adulescens, & quãuis iniquo animo ferret, interpellari sua cõsilia, tamen paterna fretus potentia, quam esse adhuc incolumem putabat, ad reditum se comparat.* Tum *deinde ut attigit* Italiam, *per eos, quibus negotium datum fuerat, occiditur.* Hunc *illi exitum habuerunt.* Post *hæc* Commodus *duos constituit præfectos, tu-*

Perennij cædes.

Filius Perennij occiditur.

tius

tius fore ratus, tantam illam potestatem, non uni duntaxat credere, sed dissectam in partes, imbecilliorem eo pacto contra principem reddere. Verum haud longe post, aliae in illum huiuscemodi insidiae intenduntur. Maternus erat quidam miles multa ausus nefaria. Is repente desertis castris, atq; aliquot in societatem cõmilitonibus ascitis, magnam perditorum manum breui collegerat, uicosq; primo & agros populabatur, magna dein pecuniae ui collecta, plures cottidie sibi ex facinorosis copulabat, pollicensq; ingentia cuiq; operaepretia, & in praedae communionem inuitans, eo rem adduxit, ut non iam latronum, sed iustorum hostium haberent autoritatẽ. Quippe magnas etiam urbes occupabant, effractisq; per uim carceribus captiuos sine discrimine omnes uinculis eximebant, eosq; sibi impunitate, ac beneficijs adiungebant. Igitur Galliã omnẽ atq; Hispaniam incursibus uastabant, & ut quanq; ex magnis urbibus ui caeperant, incensa direptaq; protinus abibant. Quae ubi Commodus cognouit, rectoribus gentiũ plenas irae atq; minarum mittit epistolas, castigans & ignauiam exprobrans, simul comparare aduersus illos exercitũ imperans. Quod ubi latrones acceperunt, decedendum sibi ex illis regionibus rati, clam per auia quaedam compendia, seorsum alij ab alijs, in Italiam peruenerunt, ac iam de regno maioribusq; rebus Maternus cum suis deliberabat. Nam quando hactenus omnia illi spe ulterius processerant, aut aliquid magnum inuadendum sibi existimabat, aut certe quando in id discriminis inciderat, non obscure neque ignaue moriendum. Sed quoniam se non tantis esse uiribus intelligebat, quantae ad resistendum Commodo

Nouae insidiae Materni militis.

collata acie satis essent: quippe & Romanæ plebis, & prætorianorum militum propensa in Commodum uoluntas credebatur, arte sibi consilioq; grassandum statuebat. Matris deum solennia. *Quo circa tale quiddam comminiscitur. Veris initio, solenniq; die, pompam matri deûm* Romani *celebrant: In ea quæ apud quenque sunt diuitiarum præcipua supellexq; pleraque* Imperatoria, *materiæ aut artis spectandæ, præferri ante deam solent.* Paßimq; *omnibus ludendi licentia permissa, sic ut personas induant, quas cuiq; libitum, nullamq; non magistratuum quoq; imaginem, prout cuiusq; studium repræsentent, sic ut non temere à falsis ueros dinoscas.* Putauit *hoc* Maternus *idoneum celendis insidijs tempus ratus fore, ut si personam stipatoris alicuius indueret, suosq; ad eandem similitudinem armis ornaret, ac se hastatis immiscerent, sic ut pars esse comitatus imperatorij crederentur, nullo uidelicet præcauente, repente impetu facto* Commodum *obtrũcarent. Sed proditus* Imperatori *à socijs quibusdam, qui unà cum ipso uenerant in urbem, indignantibus scilicet, siquidem eum non pro latrone iam, sed pro principe habituri forent, antequam festus dies* Materni cædes. *adesset, & ipse compræhensus, ac multatus capite, & qui eiusdem factionis erant, meritis supplicijs affecti. At* Commodus *facta re diuina, gratulatusq; deæ festum agitabat, pompamq; gaudens frequentabat. Sed & populus omnis pro* Imperatoris *salute diem lætabundus celebrabat. Quæ autem ratio sit, cur huic deæ tantum honorem* Romani *habeant, non alienum uidetur, quantum ex historia* Matris deorũ simulacrum. *accepimus, commemorare, præsertim cum ea res plerisq; Græcorum ignota esse uideatur. Ipsum igitur simulacrũ*

cœlitus,

cœlitus, ut aiunt, demissum, neque qua sit materia, nec à quo fabricatum artifice satis constat, neque plane hominũ manibus creditur factum. Hoc igitur decidisse *cœlitus ferunt in quendam* Phrygiæ *agrum, cui nomen* Pesinunti, *à casu eius simulacri factum putant.* Ibi *enim à principio comparuisse: licet apud alios comperiam, pugnam illic* Iliũ Phryga, Tantalumq; Lydum *inter se conseruisse, siue de uia ortam, siue potius ob raptum* Ganymedis. *Cumq; diu æquis uiribus decertatum foret, ac permulti utrinque cecidissent, nomen ex ea clade loco esse impositum.* Hic *etiam fama fert* Ganymedem *ipsum trahentibus in diuersa* Germani *atq; amatoris manibus uita esse orbatũ, sublatumq; è medio, pro calamitatis solatio relata ad* Ioue *Raptorem fabula diuinis fuisse honoribus affectum.* In *hoc quem diximus* Pesinunte, Phryges *olim* Orgia *colebant, ad ipsum fluuiũ* Gallum, *à quo etiam euirati deæ sacerdotes cognominantur.* Sed *ubi res* Romana *creuit, responso accepto mansurum* Imperium, *atq; ad summam auctũ iri, si* Pesinuntiam *deam ad se transferrent, missi in* Phrygiam *legati sunt petitum deæ simulacrum, quod quidem facile concessum est, consanguineos se dictitantibus, atq; oriundos ab* Aenea Phryge, Cum *itaque nauigio deuectũ simulacrum ad ipsas* Tyberis *fauces appulisset, quibus tũ* Romani *uice portuum utebantur, confestim diuina quadam ui nauigium substitit, neque ullis* Romani *populi certatim trahentis moueri uiribus potuit, donec* Vestalis *sacerdos adesset.* Ea *cum uirginitatem perpetuo seruandam polluisse falsò argueretur, damnationem metuens, supplex petijt à populo, ut iudicium de se deæ* Pesinuntiæ *committerent,*

Pesinunti ager.
Ili & Tantali pugna.
Ganymedes.
Gallus fluuius Phrygiæ.
Galli sacerdotes.
Pesinũtia dea.

terent, quo impetrato, zonam recinxit, clare precata, ut si intemeratam se esse, ac uirginem dea sciret, nauim progre di iuberet. Quæ ubi dixit, statim alligatā zonā manu ducta nauis sequi cœpit. Ita sunt pariter Romani, *manifestā numinis diuinitatem, atq; innocentiam uirginis admirati. Sed hæc hactenus de* Pesinuntia *dea, prolixius etiam forsitasse quàm decuit, haud insuauem tamen scientiam allatura ijs, qui res* Romanas *minus cognitas habeant.* Commodus *autem euitatis* Materni *insidijs, maiore se custodia muniebat, rarus prodire in publicum, plerunq; temporis in suburbanis, aut in principalibus prædijs procul ab urbe consumere, abstinere prorsus ab iurisdictione, omniq; actu imperatorio. Per idem tempus accidit, ut ingens* Italiam *quidem uniuersam pestilentia occuparet. Sed in ciuitatem* Romanam *uehementius tamen sæuiret: utpote quæ & per se populo abundaret, & aduenas toto orbe cōfluentes exciperet. Quare magna iumentorum atq; hominum strages consecuta. Tum* Commodus *(ita scilicet quidam medicinæ periti persuaserant)* Laurentum *secessit, quòd frigidior ea regio sit, syluisq; è lauru permultis opaca, à quo etiam regioni inditum nomen. Valere enim plurimū aiebant ad aeris euitandam contagionē, cū odores laurorū, tum ipsarū amœnitatē umbrarū. Quo circa in ipsa quoq; urbe de medicorum sententia, pleriq; unguētis suauissimis nares atque aures opplebant, suffituq; & odoramentis assidue utebantur, quod meatus sensuum (ut quidā dicunt) odoribus illis occupati, neq; admittant aëra tabificū, & si maxime admiserint, tamen cū maiore quasi ui longe superari. Cæterū nihilo secius moribus ingrauescere,*

Pestilentia ingens.

Laurentum a lauris.

ſcere, homunesq; paßim & pecora inter homines agitantia interire. Sed & fames eodem tempore ciuitatē oppreſſerat hac de cauſa. Cleander erat quidā Phryx genere, ex ea nota hominum, qui publice per præconem ueneūt. Hic cum in domū imperatoriam ſeruitio eſſet traditus, & cū ipſo Cōmodo accreuiſſet, eò ſcilicet honoris, atque autoritatis prouectus eſt, ut & corporis cuſtodiam, & cubiculi curam, præterea militum præfecturam ſolus obtineret. Cæterum diuitiæ ac luxus, etiā illum ad Imperij ſpem inſtigabant. Quocirca grandi coacta pecunia plurimum frumēti coēmit. Id autem occluſum habebat, ſperans ſibi Romani populi, atq; exercitus uoluntates aduincturum, ſi prius rerum neceſſariarum penuria laborantes, magis repente largitionibus demereretur. Idem gymnaſiū quoq; maximum exædificauerat, publicatis etiam balneis, ut eo modo populum ineſcaret. At Romani infenſi iam pridē, ac totius cauſam peſtilentiæ in eum conferentes, ſimul peroſi hominem diuitijs inexplebilem, prius quidem confertim per theatra idētidem traducebant. Dein agente in ſuburbanis Cōmodo, repente uniuerſi magnis clamoribus concurrerunt, Cleandrum ad necem depoſcentes. Cum autem ſuburbanum omne tumultu compleretur, & Commodus ipſe in alto ſeceſſu uoluptatibus indulgeret, inſcius quæ gererentur (nam id Cleander cauerat) repente extra omnium expectationem armati equites principis erupe runt, Cleandri iuſſu proruentes obuiam quenque, ac uulnerantes. Neque ſcilicet populus excipere illorum impetum ualebat inermis armatorum, pedeſter equitum. Quare fuga facta in urbē reijciūtur ibiq; permulti, neq; modò

Cleāder Phryx ſeruus ad imperium aſpirat.

modo quos ferro milites conficiebãt, neci dediti, sed quos etiã ipsi proculcauerũt equites, quiq; aut conferta turba, aut equitum incursu cõflictabantur. Igitur ad urbis portas sine ullo impedimento persecuti, magnam populi partem interfecerunt. Qui autem in urbe remanserant, calamitate suorum intellecta, clausis domibus cum in tecta, & culmina euasissent, lapidibus, tegulisq; equites desuper incessebant. Itaque statim conuersa fortuna est, nullo in manibus decertare auso, sed omni multitudine desuper quasi ex tuto dimicante. Quocirca saucij magna pars, cum tollerare iam ulterius nequirent, terga fugæ mandarũt. Multi itaq; cadebant crebro telorum iactu, multi equis excutiebantur, inter deuolutos lapides fallente uestigio lapsantibus. Sed & pedites qui in urbe stationes habebant, populo suppetias aduersus inuisos sibi equites raptim tulerunt. Itaque cum ciuile bellum esset, nemo tamen quæ gererentur nuntiare Commodo *audebat, metu* Cleandri *potentiæ. Donec maxima natu soror* Fadilla *nomine, accurrens ad imperatorem, quippe facilis aditus sorori, crinibus solutis proiecta humi, ac planè in lugubrem habitum deformata. Tu quidem inquit, ò princeps, ocium agitans, & omnium quæ gerantur ignarus, extremo in periculo uersaris. Nos autem sanguis tuus propemodum occidimus. Actum de populo* Romano, *Actum magna ex parte etiã de exercitu est, & quæ ne à* Barbaris *quidem nos passuros expectabamus, ea nobis domestici faciunt, & in quos maxima contulisti beneficia, eos primos inimicos habes. Cleander aduersus te populum, & exercitum armauit, quorumq; alteris inuisus est, alteris charus, utriq; tamen* Fadilla soror Commodi.

in armis

in armis sunt, cædemq; inter se patrant, & ciuili sanguine Romam replent. Sed in nos uidelicet utriusque multitudinis recidet calamitas. Nisi tu quàmprimum neci dederis sceleratissimum famulum, qui tantæ cladis illis iam fuit, nobis mox futurus est autor. Hæc loquens uestem scidit, multiq; item qui aderant, sumpta de uerbis mulieris audacia, Commodum territabant. Is expauefactus cum iam non ut impendens, sed ut præsens periculum formidaret, acciri ad se Cleandrum properè iubet, nihil dum certi scientem, Sed tamen aliquid suspectantem Imperatori renuntiatum. Accedentemq; ad se imperat comprehendi, & caput eius amputatum, contoq; præfixum circunferri, uoluptuosum scilicet atque optatum populo spectaculũ præbiturus. Ita id malum sedatum, atque utrinque dimicatio dirempta. Siquidem milites cum occisum uiderent, pro quo decertabant, iram quoque Imperatoris formidabant, cui uerba data, nihilq; non factum contra illius sententiã commerent. Populus contra satisfactum sibi autoris supplicio putabat. Sed & liberi Cleandri (binos enim uirilis sexus habebat) & quotquot illius amici fuerant, ad unum omnes contrucidati, tractaq; per urbem cadauera, & cõtumeliosissime habita, postremo in cloacas abiecta. Hæc finis Cleandri fatorum fuit, quasi in uno illo uelut ambitiosius ostentaret natura (ut sic dixerim) humana posse ex infimo loco ad supremum fastigium euehi hominem, atque euectum dein rursum deturbari quamlibet exiguo, atque insperato fortunæ momento. Cæterum Commodus tametsi uerebatur, ne quid fortasse populus etiam contra se noui moliretur, tamen suadentibus amicis in urbem reuersus Cleãdri cædes.

uersus

uersus est, ac lætis acclamationibus, magnoq; comitatu exceptus, in aulam principalem se contulit. Enimuero ex illo *tot aditis iam periculis, cœpit nulli satis cōfidere, sed occidere hunc, atque illum, nulli nō calumniæ fidem accōmodans. Ad hæc neminem cui uirtus ulla esset, amicū sibi adiungebat, sed à cunctis æque rectis studijs animū auocauerat. Quippe quē die nocteq; aliæ ex alijs effrenæ corporis uoluptates grauissimo seruitio præmebant, neminemq; non ab limine uelut insidiatorem submouebat, quēcūq; aut probitas, aut disciplina ulla etiam mediocris illustraret. Scurræ uero, & qui turpissima quæque repræsentabant, quasi addictum sibi habebāt, aurigando etiā bestijsq; conficiendis supra modum exercebatur, ob quæ studia adulatores eum fortitudinis gloria celebrabant, quare illa minus decore tractabat, quàm modesto principi cōueniebat.*

Prodigia. Extitere ea tempestate etiam quædam in cœlo prodigia, *stellæ enim per diem perpetuo apparuerunt, quædamq; ex ijs in longum productæ, medio quasi aëre suspensæ uidebantur. Præterea animalia omne genus, minime suam naturam seruantia, cum figura corporis prodigiosa, tum membris haud quaquam congruentibus edebantur.* Maximum *autem nefas cum in præsens dolorem attulit, tum in futurum pessimo augurio uniuersos conterruit.* Nam *cum neq; imbres ulli, neq; nubes, tantumq; exiguus terræmotus antecessisset, seu nocturni casu fulminis, siue igni aliquo in ipso terrarum motu uelut extrito, totum de im-*

Templum pacis cōsumptum igne. *prouiso* Pacis *templum consumptum incendio est, quod unum scilicet opus cunctorum tota urbe maximum fuit, atque pulcherrimum.* Idem *templorum omnium opulentissimum,*

tißimum, egregieq; munitum, multoq; ornatum auro, & argēto. Quippe uniuersi ferme suas illuc diuitias, quasi in thesaurum congerebant, ideoq; per noctem debacchatus ignis multos ex opulentis egenos reddidit. Quapropter cōmunem quidē iacturam publice omnes, suā autem quisq; priuatim, deplorabant. Sed ubi templum omne consumptū ignibus est, plurima quoq;, & pulcherrima urbis ædificia conflagrarunt. Inter quæ etiam Vestæ templum, sic ut Palladium quoq; conspiceretur, quod imprimis colunt, atque in arcano habent Romani, Troia (ut perhibent) aduectum, ac tum primum postquàm in Italiam deuenit, conspectum ab hominibus. Quippe raptum id Vestales uirgines media sacra uia in aulam Imperatoris transtulerunt. Multæ præterea pulcherrimæq; urbis partes combustæ, plurimosq; dies peruagatum incendium, nō prius sedatum est, quàm repentinis imbribus extingueretur. Itaque totam rem dijs imputabant eius ætatis mortales, quorum scilicet uoluntate & inchoasse incendium, & desijsse arbitrabantur: ac portendi bella, quæ sunt deinceps insecuta, consumpto pacis templo interpretabantur. Quam deinceps famam rerum euentus cōprobauit. Enimuero plurimis maximisq; incommoditatibus laborante ciuitate, non iam uti antea multitudo beneuole Commodum aspicere, sed referre omnes eius calamitatis causam in illius iniustos actus, & reliqua uitæ crimina. Siquidem neque latebant populum scelera hominis, neque latere ipse uolebat, sed quæ domi non sine infamia patrabātur, ea etiam in publicum ostentare haud uerebatur, eoque uecordiæ petulantiæq; processit, ut paternum primo

Vestæ templū deflagrauit. Palladium.

cognomen

Commodi insolentia. *cognomen repudiaret, ac pro Cōmodo Marci filio Herculem se Iouis filiū iusserit appellari, depositoq́; principū Romanorum cultu, leonis pellem substerneret, manuq́; clauam gestaret, simul purpureas sibi, atq; auro intextas uestes circundaret, non sine omnium irrisione: quippe eodē schemate & fœminarū luxum & heroum uirtutem repræsentabat. Talem se uidelicet cottidie præstabat. Idemq́; mensium nomina demutauit, ac pro uetustis appellationibus, nouas de suis cognominibus imposuit, quorū ad Herculem pleraq; tanquam scilicet ad fortißimum referebantur. Quin statuas quoq; sibi tota urbe poni iußit, inq; ijs unam pro curia, quæ arcum contenderet, ut etiā imagines ipsæ terrores, atque minas præ se ferrent: quam dein tamē senatus post illius obitum substulit, proq́; ea libertatis imaginem reposuit. Commodus autem cum temperare iam sibi ultra nō posset, publice spectacula edere professus, omneis se sua manu feras occisurum pollicebatur, & cum fortißimis quibusq; iuuenum singulari certamine depugnaturū. Ea cum rumoribus celebrarentur, concurrebant ex Italia omni, ac finitimis gentibus uniuersi ad id spectaculum, quod nec antea oculis usurpauerant, neque unquam fando audiuerant. Siquidem ita esse certa manus illius dicebatur, ut quodcunque destinaret, iaculo sagitta'ue contingeret.* Cōmodus iaculandi peritißimus. *Erantq́; cum illo aßidue Parthorum lectißimi sagittarij, ac Numidæ iaculatores, quos ille tamen omneis longe artificio superabat. Vbi autem spectaculi dies adfuit, pleno Amphitheatro exædificatus Commodo peridromus fuerat, per quem decurrere in orbem posset, ne comminus cum bestijs pugnans periclitaretur, sed superne ac de tuto*

de tuto loco tela iaciendo, iaculandi potius scientiã, quàm fortitudinem ostentaret. Ceruos igitur & damas, Item cornigera alia præter tauros, currens pariter ipse, atque insequens impetebat, ac præuenta fuga certißimis ictibus prosternebat. Leones uero & pantheras, aliaq; id genus nobilißima animalia, currens in orbem superne iaculis confodiebat, sic ut nec telum quisquam secundum, nec uulnus uiderit nisi letiferum. Nam ut primum se fera concitauerat, statim illam uel in fronte, uel in corde sauciabat, nullo præterea usus scopo, neque ad aliam corporis partem telo destinato, sic ut pariter cum uulnere ipso conficeretur. Cæterum bestiæ conquirebãtur undique, ac tum primum uidimus, quæ antea in picturis mirabamur. Quippe ex India, Aethiopiáq;, itemq; à meridie, & à septentrionibus quicquid incognitum prioribus seculis fuerat, confecit ille pariter, atq; ostendit, nullo non obstupefacto, tam certa illa manu, tamq; nusquam telis oberrantibus. Idem aliquando sagittas lunatæ cuspidis in Maurusias struthos intorquebat, quæ & pedum celeritate, & alarum quasi uelis ocyßime ferebantur, sic ut summum contingeret collum, atq; ita capita amputaret, ut ex sectis ceruicibus (qui teli impetus fuerat) aliquandiu tamen uiuentibus similem cursum continuarent. Quin & pantheram, quæ scilicet eductum quendam in harenam cursu acerrimo comprehenderat, sic ut iamiam laniatura uideretur, ita opportuno uulnere consecutus est, ut interfecta belua hominem seruauerit, ac dentium quoque aciem cuspide ipsa iaculi præuenireret. Leones item cauea centum eductos, totidem mißilibus uniuersos occidit, ita suo ordine iacentibus corporibus, ut

numerari facillime singula pr[o]ssent, nullo scilicet superuacuo incidente telo. Hactenus igitur quæ gerebantur, quãuis à principe aliena uiderentur, tamen quoniam fortitudinem, scientiamq́; præ se ferrent, popularem quandam gratiam emerebantur. Verum ubi iam nudus ingressus amphitheatrũ est, sumptisq́; armis numeros gladiatorios implebat. Tum uerò triste Romano *populo spectaculum id uisum, nobilissimum* Imperatorem *post tam multos parentis sui, maiorumq́; triumphos, non quidem aduersus beluas arma capere militaria, uel* Romanorum *Imperio cõgruentia, sed amplissimã dignitatem turpissimo fœdissimoq́; cultu contaminare.* Facile *autem dimicans suos compares superabat, neque tamen ultra uulnera procedebat, dante unoquoq; manus, atque* Imperatorem *potius quàm gladiatorem agnoscente.* Eoq́; *uesaniæ prouectus est, ut deserere principalem aulam, atque in ludum gladiatorium migrare instituerет, neque se amplius* Herculem *appellari patiebatur, adoptato nobilissimi gladiatoris nomine, qui iam uita excessisset, quin simulacro illi* Colosseo, *quod* Romanis *uenerabile est, Solis effigiem gerens, capite dempto suum imposuit, atque in basi subscripsit, non quos consuesset* Imperatorios *paternosq́; titulos, sed pro* Germanico *mille gladiatorum uictorem. Cæterum ipsum quoque desinere aliquando ab sua uecordia, & ciuitatem tyrannide liberari oportebat, idq́; anno ineunte quem diem* Romani *festum agunt, ad* Ianum *uetustissimum* Italiæ *deum referentes, cuius etiam Saturnũ ipsum ab* Ioue *filio pulsum fuisse hospitem prædicant, & quod ibi latuisset, nomen* Latio *inditum,* Quocirca *etiam nunc* Romani Saturnalia *prius, dein*

Commodus gladiator.

Ianus uetustiss. Italiæ deus.

Latium unde dictum.

dein uerò initium anni more suo concelebrant. Estq; eius dei biceps imago, ut à quo incipit, & in quem desinit annus. Cum igitur hunc diem festum ciuitas agitaret, in quo Romani *inuicem se colunt salutantq;, & nomismata alter alteri, cæteraq; omnifariam munera mißitant, summiq; magistratus conspicuam sibi & solennem purpuram induūt, uniuersis diem concelebrantibus : statuit* Commodus, *non quidem ex* Imperatorijs *(ut mos erat) ædibus, sed ex ipso gladiatorio ludo prodire in publicum, ac pro eleganti uestitu purpuraq;* Imperatoria, *procedere armatus, deducente gladiatorum agmine in conspectum* Romani *populi. Quod ubi consilium suum ad* Martiam *retulit, unam è suis concubinis, cui scilicet plurimū deferebat, ac propè uxoris eam loco habebat, sic ut præter ignem omnes honores uelut* Augustæ *tribuerentur: intellecto mulier tam absurdo turpiq; consilio, orare multis lachrymis, supplexq; ad genua accedere, ne aut* Romanum Imperium *pollui pateretur, aut ipse uitam suam perditis, ac deploratis hominibus tam periculose committeret. Sed cum nihil profecisset, lachrymans discessit. Ille præfectum exercitibus,* Lætum *nomine, &* Electū *cubiculi custodem ad se accitos, parare iubet in ludo ipso gladiatorio, quo se dormitum recipiat, ut illinc ad sacrificādum mane procederet, ac se armatum* Romano *populo ostentaret. Illi multis precibus persuadere tentabant, ne quid indignum principe conaretur. Quibus* Commodus *ira percitus, facessere ab se iussis, statim in cubiculum reuersus, ut quemadmodū consueuerat, meridiaretur, sumpto in manus libello, quales de philyra tenuißimi, atq; in utranq; partem replicabiles fiunt, con-*

Martia Commodi cōcubina.

cc 2 scribit

scribit in eo quoscunq; illa nocte interficere destinauerat.
Libellus occidendorum. *Ex quibus prima erat Martia, mox Lœtus atq; Electus, post hos ingens eorum numerus, qui plurimũ autoritatis in senatu obtinebant: siquidem senes uniuersos paternos amicos tollere è medio, ne censura illorum sua interpellarentur flagitia, bonaq; ipsa diuitum dilargiri partim militibus, partim gladiatoribus decreuerat, ut alteri se defenderent, alteri oblectarent. Eum igitur libellum ita conscriptum, supra lectulum deposuit, neminem ad se introiturũ suspectans. Erat autem pusio quidam, infans ad huc, ex ea nota, qui uestitu cætero nudi, sed auro gemmisq; ornati, solent delicatissimo cuiq; Romanorum esse oblectamento. Is ita Commodo charus erat, ut cum illo sæpe etiam cubaret, ac Philocommodus appellaretur, ipso indicante nomine amorem principis. Hic itaq; puer forte ludibundus, occupato inter balnea & crapulas Commodo, cubiculum (ut cõsueuerat) ingressus, sumpto in manus libello, qui cũ lusitaret: foras processit, ac forte quadam in Martiam incidit: quæ cum puerũ etiam ipsa diligeret, complexa prius, atq; deosculata, libellum manu aufert, uerita nequid ob infantiã inscius puer rerum fortasse grauiorũ labefaceret. Agnita dein Commodi manu, ac legendi cupidine illecta, ubi funesta contineri, ac se primã peti intellexit, Lætumq;, & Electum subsequi, tantamq; deinceps reliquorũ futurã cædem, hæc secum ingemiscens consusurrabat. Euge Commode, hæccine præmia beneuolentiæ, amorisq; sunt? Ita scilicet de te merui, cum tam multos annos cõtumelias, ebrietatemq; tuam pertuli. Sed nequaquam tibi hæc ita successerint, uiro temulento aduersus sobriam mulierem. His dictus,*

Philocommodus.

ctis, Electum ad se arcessit, quem etiam ipsa aliquãdo per se conuenire, utpote cubiculi custodem solita, & cum eo quoq; stupri habuisse consuetudinem credebatur, traditoq; in manus libello, uide inquit Electe cuiusmodi sumus hac nocte festum celebraturi. Is eo lecto expauefactus (erat autem Aegyptius genere, audax homo, ac prõptus, & irasci facilis) statim signatũ libellum per hominem sibi fidum Læto legendum mittit. Qui item exterritus, ad Martiam contendit, simulans de ijs ire se consulatum, quæ ad concinnandum ex iussu principis ludum gladiatorium pertinerent. Hoc igitur usi prætextu, constituunt, aut faciendum sibi quàm primum, aut patiendum aliquid, nullum moræ locum, nullum procrastinationi esse. Placitum autem est, rem ueneno agi, quod se facile daturam Martia recepit. Quippe solita primum illi miscere, atque offerre poculũ, ut ab amica porrectum suauius biberetur. Igitur redeunti ex balneis commixtum uino odoratißimo uenenum in calice obtulit. Ille diu lauando, uenandoq; collecta siti ueluti de more propinatum sibi temere interbibit. Quare statim capitis grauedine occupatus, atq; in soporem prolapsus, cum id ex labore accidisse opinaretur, quieti se tradidit. Electus autem, & Martia recedere omnes confestim, & suam quenque domum reuerti iubent, ne somni indigum Commodum expergefacerent. Id autem aliàs quoque ex ebrietate nimia facere consueuerat: nam cum uel balneis, uel epulis operam daret, nullum scilicet habebat præstitutum quieti tempus. Etenim aliæ ex alijs uoluptates, cæque inter se maxime diuersæ, seruire sibi hominem etiam inuitum quocunq; tempore subigebant. Pauxillum igitur cum

Commodo ueneũ miscetur.

requieſſet, ac iam ſe ad ſtomachum & aluum ueneni uis inſinuaſſet, oborta uertigine, uomitus & quidem affatim conſecutus eſt, ſiue ipſo cibo quem largiter ante ſumpſiſſet, multaq; meri potione uirus expellente, Seu quoniam principibus mos eſt, antequam cibum capiant, medicamēto uti, quo uenena prohibeantur. Cæterum cum multum euomuiſſet, ueriti illi ne ueneno quoque omni eiecto colligeret ſeſe, atque unà omnes cædi imperaret, perſuaſerunt magna mercede Narciſſo cuidam audaci ſtrenuoq; adoleſcenti, ut ipſum in cubiculo ſtrangularet. Hunc finem uitæ Commodus habuit, tredecim annos poſt parentis obitum imperio adminiſtrato, unus omnium ante ſe imperatorum nobiliſſimus, omniumq́; eius ætatis hominum formoſiſſimus. Quòd ſi dicendum de fortitudine quoque eſt, ne in hoc quidem cuiquam præſertim deſtinandis ictibus, conceſſurus. Sed tamen totam uitæ rationē ſtudijs (ut dictum eſt) fœdiſſimis contaminauit.

Commodus ſtrangulatur.

LIBER SECVNDVS.

OCCISO *Commodo, quemadmodum ſuperiore uolumine demōſtrauimus, cum celare factum interfectores, & aulicas excubias fallere uellent, uili quodam ſtragulo inuolutum, conſtrictumq́; corpuſculum, ac duobus exploratæ fidei famulis impoſitū, ædibus exportandum, uelut aliquid ſuperuacuum ex cubiculi ſupellectile curauerunt. Qui autem exportabant, per medios euaſere cuſtodes, partim ebrios, dormitantesq́; ac manu languida tenentes haſtilia, partim etiam ſocordes eorum,*

quæ ad se parum pertinere arbitrabantur. Ita corpus principis furtim elatum, ac per noctem uehiculo impositum, in Aristeum miserunt. Lætus autem, & Electus, Martiaq; quid agendum foret diu deliberato, tandem decernunt, ita de eius morte rumores serere, quasi repente in apoplexiã incidisset, quod facile de illo creditum iri existimabant, quem constabat identidem solitum immoderatis epulis saginari. Sed ante omnia tamen uisum est, aliquem prouectũ ætate, ac modestum hominem deligere ad imperium, per quem & ipsi incolumes forent, & omnes à sæua immoderatáq; tyrannide respirarent. Igitur diu consultato, neminem sic idoneum inuenerunt, ut Pertinacem. Erat autem Pertinax genere Italus, domi belliq; rebus gestis clarus, multisq; insignis trophæis, quæ aduersum Germanos atq; orientales Barbaros erexerat. Vnusq; erat reliquus è grauissimis illis, quos pater Commodo amicos reliquisset, cuique plurimum ex omnibus socijs ducibusq; contulerat. Tutus hactenus, uel grauitatem ipsam uerito, uel ob paupertatem hominis dissimulante Commodo. Siquidem id quoque illius laudibus accedebat, quod cum plurima omnium administrasset, tamen erat omnium pauperrimus. Hunc igitur Pertinacẽ nocte intempesta sopitis omnibus, Lætus, atq; Electus cum paucis eiusdem factionis adeunt, & cum ianuam occlusam offendissent, ianitorem excitauerunt, qui ubi adaperuit, militesq;, & Lætum præfectum adesse uidit, perterritus atq; expauefactus, Pertinaci renunciat. Is admitti ilico iubet, euentura mox inquiens, quæ sibi ad eam diem mala præsagiuerat. Tanta porrò fuit animi constantia, ut ne lecto quidem se mouerit, aut habitum Pertinax.

oris demutauerit, sed ingreßis Læto, *atque* Electo, *quãuis ad se occidendum missos crederet, pleno audaciæ uultu, minimeq; pallenti, iam pridem inquit, hunc exitum uitæ singulis etiam noctibus sperabam, qui ex omnibus paternis amicis unus adhuc essem reliquus.* Itaq; *demirabar, quonã tam diu rem differret* Commodus. Proinde *quid statis, quin facitis imperata, meq; à tristi aliquando, ac perpetua formidine liberatis?* Ad *hæc* Lætus, *desine inquit, indigna te, & superiore uita tua fabulari, neq; nos mortem tuam, sed salutem, cum nostram, tum* Romani Imperij *petitum uenimus.* Iacet *enim tyrannus, debitasq; luit pœnas, ea passus à nobis, quæ in nos facere moliebatur.* Quare *huc adsumus* Imperium *tibi tradituri, quem unum ex omni senatu, uel temperantia uitæ, uel autoritate, uel ætate etiam, & grauitate morum scimus esse præstantißimum, charumq; populo, & uenerabilem, sperãtes quod agimus & optabile illis, & nobis salubre futurũ.* Ad *hæc* Pertinax, *desinite inquit, senem ludere hominem, atq; ita timiditatis arguere, ut prius decipere, dein occidere studeatis.* Atqui *inquit* Electus, *quando nobis parum credis, cape libellum hunc (nam manum certe agnoscis* Commodi) *tute lege, cognosces proculdubio quantum effugerimus periculi, neq; tentamentum aliquod in nostris uerbis, sed ueri fidem deprehendes.* Quod *ubi* Pertinax *fecit, iam profecto uiris antea quoq; sibi amicißimis credendum ratus, intellecta omni re, totam se illorum potestati permisit.* Placuit *igitur primo exercitum adiri, ac militum tentari animos, quos tamen* Lætus *in sententiam suam facile se adducturum pollicetur, quippe cuius aliqua, utpote præfecti, futura esset*

apud illos autoritas. Quocirca omnes quotquot aderant, ad exercitum festinant, cum iam multum noctis processisset instante Calend. Ianuariarum die. Mittunt præterea fidos homines, qui paßim rumorem dißeminent, uita defunctum Commodum, Pertinacemq; iam imperaturum, contendere ad exercitum. Qui ubi rumor euagatus, repente populus uniuersus Lymphato similis ebacchari, & discurrere per uias, ac lætabundi omnes renuntiare pro se quisque amicis, quibus aut dignitas, aut diuitiæ superabant, namq; illis potißimum discrimen impendebat à Cōmodo. Ibant igitur ad templa, & aras dijs gratulatum, alij alia uociferantes. Quidam tacere tyrannum, pars gladiatorem, nōnulli etiam multo his fœdiora. Quæq; hactenus metus represserat, ea nunc licentia, ac libertate oborta, impune iactabantur. Sed & pleraq; pars populi cursu concitato ad exercitum tendebant, ueritis omnibus ut satis libenter imperatorem Pertinacem milites acciperent, quippe moderatum principem, non sanè nimis ex sententia futurum sperabant militibus: qui scilicet tyrannidi seruire, uimq; omnem, ac rapinas exercere consueuissent. Itaq; uelut ad obsequium impulsuri confluxêre ad castra frequentes. Quo ubi peruentū, ingreßi Lætus & Electus unà cum Pertinace sunt, ibi conuocatis militibus ad hunc modum Lætus uerba facit. Commodus imperator uester apoplexiæ morbo interijt. Causa mortis nemo alius, sed est ipsemet sibi. Nam cū frustra nos optima, atq; salubria subijceremus, gerens ille se quēadmodum omnes nostis, cibo potuq; nimio suffocatus est, atq; is quidem suo sibi fato extinctus perijt. Quippe nō una eademq; cūctis homi- Læti oratio ad milites.

nibus mortis causa, sed aliæ alijs, cunctæq; tamen ad eundem tendentes uitæ finem. Verum pro illo adducimus uobis ipsi, ac Romanus *populus uirum ætate grauem, uita moderatum, militaris disciplinæ peritißimum, cuius bellicam uirtutem uos quidem ueterani sæpenumero experti, cæteri tot annos urbi præfectum non honore solum, sed etiam admiratione dignißimum iudicastis.* Igitur *fortuna non principem solum uobis dat, sed parentem quoq; optimũ. Cuius principatus non uobis modo, qui eũ præsentes tuemini, sed ijs etiam iucundißimus futurus est, qui ripas fluuiorum, ac* Romani *terminos imperij defensant, uidelicet res eius præclare gestas memoria retinentibus.* Neq; *uero iam* Barbaros *nobis precio conciliabimus, sed eorum mores, quæ hoc duce perpeßi sunt, metu potius subigentur.* Hæc *dicente* Læto, *minime iam se cohibuit populus, quin cessante adhuc & dubitabũdo milite, Augustũ illum declararet, patremq; appellaret, & faustis omnibus acclamationibus prosequeretur.* Idem *etiã milites factitabant, quãquam non pari alacritate: sed circũfusa undiq; inermibus, festumq; agitãtibus diem, populi turba facile illos acclamare, ac* Pertinacẽ *uocare Augustum coëgit.* Mox *iurati de more in illius nomen, factaq; re diuina, laureati omnes populus atq; exercitus prosequebantur.* Sed *postquam in aulã imperatoriam per noctẽ (ut diximus) à milite populoq; deductus, magnis curarũ motibus æstuabat.* Et *quãuis animo esse forti cõstantiq; uideretur, tamen illũ uehementer præsentia territabãt, nõ de salute sua magnopere solicitũ, quippe aliàs grauiora pericula cõtẽpserat, sed repentinæ tyrannidis mutationem animo uersantem,*

Pertinax salutatur Augustus.

nobilitatemq;

nobilitatemq; nonnullorum senatorum reputantem, quos minime passuros arbitrabatur, post imperatorē generosissimū recidisse principatum ad hominē priuatæ stirpis, atq; obscuræ. Nā si uita ipsius planè temperās, ac frugalis audiebat, maximamq; in bellicis negotijs gloriā fuerat adeptus, attamen claritate generis impar habebatur. Igitur postquàm diluxit, in curiam se cōtulit, neq; ignem sibi præferri, neq; ulla principatus insignia passus attolli, donec senatus sentētiā sciscitaretur. Sed eū omnes simul atq; uiderūt, lætis acclamationibus unanimiter exceperūt, Augustumq; & Imperatorē consalutarunt. At ille recusare institit, tanquam rem inuidiosam nomen Imperij, excusare senectutē, ueniamq; orare, multos esse dictitans patricios uiros, quibus magis imperium conueniret. Simul Glabrio Glabrio nobilissimus Romanus. *eum manu compræhensum protrahens, sessitare Imperatoria sella iubebat. Erat enim ille omnium patriciorū nobilissimus, ad Aeneam Veneris & Anchisæ filium seriem generis referens, idemq; itemq; iterum consul, qui tamen ita tum locutus est. Equidem egomet, quem tu omniū putas dignissimum, cedo tibi imperio, atq; unà mecū senatus omnis summam tibi potestatem decernimus. Ibi uero ille uim penè afferentibus, atq; impensè rogantibus uniuersis, uix tandem dubitabundus sellam imperatoriam cōscendit, atq; orationem huiuscemodi habuit.*

CONsensus hic uester, studiumq; eximiū uni mihi plurimum in tanta ista nobilitate deferendi, cum omni adulationis suspicione uacet, argumētumq; beneuolentiæ, fidemq; præferat, alium fortaßis audaciorem, atq; alacriorem redderet ad ea quæ traderētur suscipienda, sperantē Pertinacis oratio in senatu.

facili se gubernatione usurũ, qui tantam in uobis beneuolentiam animaduerteret. Me autem cõtra, magna ista scilicet atq; egregia, sicut honoris sensu obstupefaciunt, ita metu quodam, curaq; solicitant. Siquidem arduum in primis est, magnis acceptis beneficijs, paria referre. Nam in *beneficiorum uicissitudine, si magnam gratiam referat, qui paruam debuerit, non tam facilitas remunerandi expenditur, quàm in ipso argumentum grati animi commẽdatur. Sed cum prior quispiam eximia in te quædam contulerit, tum si illum parum ample demerearis, nõ tam deesse quod reponas, quàm ipse inops sensuum ac planè ingratissimus uideare. Cerno igitur iam animo, quàm mihi arduum sit propositum certamen, ne tanto à uobis accepto honore parum me fortasse dignum exhibeam.* Quippe *nõ in sella ipsa fastigium dignitatis, sed in operibus situm, quæ illam minime dedecorent.* Nam *quantum præterita odimus, tantum de futuris bene speramus.* Et *ut tenax est iniuriarum memoria (quod enim offẽndit, nunquam obliteratur) sic beneficia in ipso excidunt usu. Siquidem non tam delectat libertas, quàm seruitus offẽndit.* Neque *habendam quisquã gratiam putat, quod rebus suis pro arbitrio utatur, quippe id sibi deberi iure autumat.* Qui *uero suis exuitur bonis, nunquam sanè iniuriarum obliuiscitur.* Neque *quisquã lucro apponit, quod utilitatem in commune pariat.* Quæ *enim publice prosunt, parum cuique curæ sunt.* Sin *quæ propria cuiusque sunt, minus ex sententia ceciderint, tum nemo satis secum benigne agi putat.* Ad *hæc, quicunque enormibus tyrannorum, atque immensis largitionibus insuerunt, ij si frugalius paulò, aut continentius ex pecuniæ*

inopia

inopia agere instituas, non tam id moderatæ cuidam dispẽ sationi, prudentiǽq; attribuunt, quàm auaritiam continuo tibi & sordes exprobrant. Neque autem cogitant nemi= nem posse magna cuiuis dilargiri, qui se à ui atque à rapi= nis abstineat. Qui autem recte, ac pro cuiusque dignitate dispensat, non modo nihil cuiquam iniuste eripit, sed & cæteros frugi esse docet, & parcere parto. Hæc igitur cũ animis uestris reputantes, adnitimini uos quoque mecum partes, communemq́; hanc Imperij administrationem exi= stimate. Quippe in Repub. optimatium, non autem sub tyrannide uicturi, cum ipsi optimã habere spem, tum re= liquis etiam debetis polliceri. Hæc locutus Pertinax sena= tui animum addidit, notisq́; exceptus & acclamationibus, habitusq́; honorificentissime, Iouis, aliorumq́; deorum templis consalutatis, sacrificioq́; de more facto, in aulam palatinam se contulit. Postea uero quàm fama uulgauit, quæ ille uel in senatu dixisset, uel ad populum scripsisset, læti omnes agitare, sperantes serium se & clementẽ prin cipem, parentemq́; adeo magis, quàm imperatorem habi= turos. Nam & militibus edixit, ne cui ex populo cõtume liam facerent, ne'ue quem uiatorem pulsarent, cunctaq́; denique ad honesti cultum, modestiamq́; referebat. Ipse cum aut ingrederetur, aut ius diceret, comem scilicet, ac mansuetam indolem ostendebat, & cum Marcum in pri= mis referre uideretur, seniores quidem admonitu delecta= bat, reliquos autem à crudeli contumeliosaq́; tyrannide ad modestam uitam, tranquillamq́; uindicatos, facile ad se amandũ impulerat. Quæ cum fama latius euagaretur na= tiones omnes, atq; exercitus subiectos Romanis, aut ami=

cos

cos ad deferendos ei diuinos honores incitauit. Quin Bar*bari quoq;,ſiqui aut frenos depulerāt, aut ſeditiones mo-liebantur metu uirtutis, quam præſtitiſſe eū ſuperioribus bellis meminiſſent,iuſtitiæq; fide,cum neminē ab illo ſci-rent ultro offendi, ſed gratiam cuiq; pro meritis referri, uimq; abeſſe & crudelitatem,ſponte illi ſe dediderūt.*Le*gationes præterea undiq; confluebant, gratulatū* Roma*no populo,quod* Pertinacis *imperio gubernarentur. Sed quod pleriſq; omnibus publice priuatimq; gratū fuit,mo-deſtū manſuetumq; principē populo* Romano *contigiſſe.* Id *uero urbanæ cohortes* Imperatorū *cuſtodiæ adhibitæ grauiter moleſteq; ferebāt. Siquidem à rapinis iniurijsq; ad temperatum uitæ cultum reuocatæ, ac mitem illā ciui-lemq; gubernandi rationē in contumeliam ſuam, ac dede-cus accipientes,ut ex qua licētiā ſibi ademptam intellige-rent,nullo iam pacto rectorē huiuſcemodi tolerandū ſta-tuebāt.*Igitur *principio cōtumaciores ſe gerere, minusq; dicto audiētes eſſe.*Poſtremo *nondū bimeſtri imperio ex-pleto,cum quidē ille iam non dubium ſuæ probitatis ſpe-cimen dediſſet,uniuerſis in optimam ſpem erectis, inuidit repente mala ſors,quæ omnia funditus euertit:ſic ut egre gij illi conatus uehementer omnibus profuturi, in medio quaſi curſu prolaberētur.* Nam *primum quidem quicquid in* Italia *aut alibi gentium inculti ſoli,etiamq; ſub regibus uacaret,id totum occupantibus & colentibus adiudicauit: decemq; annorum immunitatem, ac perpetuam libertatem agricolis conceßit,*Imperatorijs *autem poſſeßionibus no men ſuum inſcribi prohibuit,non eſſe illas dictitans impe rantium proprias,ſed cōmunes* Romanorum, *& publi-*

cas,

eas, uectigalia quoq; omnia, quæ ad contrahẽdas pecunias tyranni excogitauerant in fluuiorum ripis, in urbiũ portibus, perq; uias & itinera, penitus remisit, atq; in antiquam libertatem reuocauit. Multaq; item ad idem exemplum facturus uidebatur. Nam & delatores urbe exegerat, & ubiubi inuenirentur, puniri imperauerat: cauens ne cui de uanis criminibus periculum conflaretur. Ergo in *maxima tranquillitate sese, beatißimoq; rerum statu uicturos senatus, cæteriq; arbitrabantur. Siquidem adeo se æquabilem paremq; cæteris præstabat, ut filium quoque iam adulescentem in aulam palatinam nunquam adduxerit, sed intra priuatos parietes continuerit. Sic ut in ludũ quoq; literarium, atq; gymnasia de more itaret, nihil priuatis absimilis, erudireturq;, & omnia perinde, ut quiuis è medio agitaret, neq; ullam aut tyrannicam, aut omnino* Imperatoriam *pompam ostentaret. Cum in hac morum, uitæq; modestia ageret, soli scilicet prætoriani milites, præsentem rerum conditionẽ haud satis æquo animo ferẽtes, ueterem illam licentiam, uiolenter se gerendi, raptandiq; omnia affectabant,* Interq; *uina, & epulas consilia inierunt,* Pertinacem *è medio tollendi, grauem ipsis, atq; onerosum, alterumq; eius loco imponẽdi, rebus* Romanis *indulgentem, atq; intemperantem, nihilq; deniq; non licentiæ præbiturum.* Igitur *confestim haud opinato cunctis ocium agitantibus turbidi, ac furẽtes, militari cursu meridie ipso, protentis hastis, nudis gladijs, frequentes ad* Imperatoris *ædes ferũtur.* Re *autem subita, insperataq; perterriti cubicularij palatini, pauci plurimis, & inermes armatis minime ausi resistere, relicta sua quisq; statione diuersi*

Prætorianorũ insolentia.

uersi alij aliò defugerunt. Pauci tamen ex amicißimis nunciato militum concursu persuadere Pertinaci conabantur, uti fuga sibi cõsuleret, populiq; auxilium imploraret. Ille autem tametsi utilia in præsens audiebat, tamẽ indecorum existimãs atque illiberare, minimeq; dignum imperatoria maiestate, atque anteacta uita, fugæ aut latebris salutẽ debere: occurrere periculo, ac procedere in medium decreuit, sperans persuasurũ quæ uellet, & furentes in præsens animos placaturũ. Igitur cubiculo egressus, factusq; irruẽtibus obuiam, quærere causas instituit tam subiti motus, & à fœdißimo illo tumultu absterrere, non attonitus periculo, sed habitum oris grauem, moderatumq; retinens, paremq; Imperatoriæ dignitati, ac nihil humile, nihil pauidum, aut obnoxium, nihil deniq; supplice dignum præ se ferens, ita ad eos uerba fecit. Me quidem ò milites, inquit, si occiditis, neque ipsi rem magnam facitis, neq; mihi sanè grauem, homini uidelicet huius ætatis & gloriæ. Siquidẽ humanæ uitæ finis certe est aliquis necessarius. Vos autẽ principis curæ, custodiæq;, & propulsandis aliunde periculis adhibitos, cædem ipsos facere primos, neque ciuili tantũ, sed imperatorio quoq; sanguine polluere dextras, id uero uidete, ne uel in præsens flagitiosum sit uobis, uel in posterum periculosum. Neq; enim ego ulla uos iniuria affeci. Si enim Cõmodi doletis interitu, nihil ꝑfecto nouũ fuit mori, qui homo natus fuerat? Sin dolo necatũ putatis, non meum sanè id crimen, quippe quem ipsi scitis ab omni etiam suspitione procul abesse. Quæ enim tunc acta sunt uos primi cognita habuistis, ut etiã si quid obortũ suspicionis est, id utiq; alios attigerit. Cæterum ne illo quidem

Pertinacis oratio ad milites.

extincto,

extinĉto, quicquã uobis defieri patiemur, quod modeste, atq; ex dignitate uestra, non autem per uim & rapinas concupiueritis. Ita loquente eo, *iam quidã ex his permotum iri uidebantur, neq; sanè pauci abire iam cœperant, ueriti sanctimoniã principis, ac senectutem, sed à cæteris facto impetu obtrũcatur.* Qui statim eo perpetrato scelere, *multitudinẽ declinantes, indignissime laturam id facinus, occupant in castra abire, muroq; continent se, dispositis pro turribus armatis, qui populum à mœnibus arcerent.* Hunc finem Pertinax sortitus est *uitæ, morumq; (ut supra diximus) laudãdus,* Sed ubi *cædis illius fama per populum dedita, tumultu scilicet, luctuq; omnia cõpleri, discurrere uniuersi furentibus similes, neq; certi quid agerent, quærere ipsos autores, quos neq; inuenire tamẽ poterant, neq; ulcisci.* Præcipue uero *Senatus indigne id ferre communemq; eam calamitatem existimare, desiderans parentem optimum, ac principem indulgentissimum, rursumq; tyrrãnidem metuens, quam cordi esse militibus intelligebat. Sed cũ dies unus, itemq; alter abijsset, plebsq; uniuersa suo quisq; metu quietem ageret, & qui dignitate, autoritateq; pollebant, in sua prædia quàm longissime poterant, ab urbe secessissent, ne quid in eligẽdo successore grauius obijceretur: cognito milites, & quietũ esse populum, & existere neminẽ, qui principem interfectũ uindicaret, ipsi quidem castris se continebant: constituto autem supra murum uocalissimo quoq;, edicunt uenale Imperium, traditurosq; se ei qui plurimum pecuniæ pollicetur, tutoq; in aulã deducturos.* Id auditum *neminem è senatu grauitate, atque autoritate præditum, neminemq;*

Pertinax obtruncatur.

è nobilitate, aut ex his denique permouit, quicunq; adhuc opulenti superabant tenues reliquiæ Commodi Tyranni dis, neq; ausus quisquã, aut muro succedere, aut turpem, contumeliosumq́; dominatum pecunia pacisci. Sed enim

Iulianus. *Iuliano cuidam consulari uiro, qui grandem habere pecu niam credebatur, uespere supra cœnã nunciatur, inter ui num atq; epulas, militũ edictum. Quippe homo alioqui parum uitæ continẽtis habebatur. Persuadẽt igitur uxor atq; filia, & parasitorum turba, ut relicta mensa accele ret, & quid agatur intellegat, ac subinde inter eundũ ad hortatur, occupet proiectum imperium, superaturum lar gitione omnes, qui tantum diuitiarũ poßideat. Igitur ubi ad muros acceßit, clamare occœpit, daturũ quæ uellẽt: ha bere se magnas opes, plenos auri thesauros, atq; argẽti.*

Sulpitianus. *Eodemq; tẽpore Sulpitianus & ipse uir cõsularis, ac præ fectus urbi, socerq; Pertinacis Imperiũ licitabatur. Verũ in eo milites suspectum habuerunt Pertinacis propinquita tem, subesse aliquid fraudis suspectantes, quo illius cædes uindicaretur. Ergo Iulianum scalis demißis supra muros attollunt, nõ prius ausi reserare portas, quã cõueniret de numero dandæ pecuniæ. Ille ingreßus in castra, primum quidem honores Commodi, & statuas quas sustulerat Se natus, instauraturum pollicebatur, conceßurumq́; ipsis quam quondam sub illo licentiam obtinuissent, præterea militibus singulis plus multo argenti daturum, quàm aut petere auderent, aut accepturos expectauerant: neque in dando moram futuram, nam domi eam pecuniam adserua ri. Quibus adducti rebus milites, atque in tantã spem ere cti, Iulianum declarant principem, simul ei Commodi co gnomen*

Iulianus princeps declaratur.

gnomen imponunt. Tum signis sublatis, impositisq; illius imaginibus, deducere hominem tendũt. Igitur de more sacrificio in castris peracto, exijt maiore militum comitatu quàm cæteri cõsueuerant, siquidem per uim, contraq; populi uoluntatem, perq; turpitudinem, & dedecus, imperium emercatus, iure impetum multitudinis uerebatur. Sed induti armaturas milites, circunseptiq; undiq; testudine facta, ut etiam si res posceret dimicarent, receptoq; in medium Imperatore suo, clypeis, hastisq; supra capita elatis, ut tutiores forent, si forte lapides è tectis mitterentur, deducunt eum in aulam, neque auso resistere populo, neque (ut mos est) faustis acclamationibus prosequente, sed diras procul imprecantibus uniuersis, grauiterq; exprobrãtibus, quòd ære sibi imperium parauisset. Tum primum uidelicet corrupti militũ mores, fœdaq; & insatiabilis pecuniæ cupiditas, & contẽptus imperatoriæ maiestatis inoleuit. Nam cum neq; uindex existeret illius tam crudeliter interfecti principis, neq; promercale factũ imperium fœdeq; nundinatum quisquam prohibuisset: id uerò initium causaq; militibus fuit, ut etiam in posterũ turpissimi, contumacissimiq; euaderent, sic ut auaritia indies ac principum contemptus, etiam usque ad sanguinẽ proueheretur. Enimuero Iulianus imperium adeptus, delitijs continuo crapulæq; se dedere, circa rempublicam indiligens, uitamq; mollissimam, luxuq; circunfluentem traducere. Sed & spem militum fefellerat, neque implere fidem promissorum potuerat, siquidem nec opes domi quantas iactabat, & publicum ærariũ sumptibus illis insanis iampridem, à Commodo exhaustum. Quare cum milites

Militum corrupti mores.

habebat infensos, tũ à populo totius rei cõscio facile contemnebatur. Itaq; & prætereuntem maledictis insectabantur, & turpes ambiguasq; uoluptates exprobrabant, sic ut propalã etiam in circo, quo maxima uis hominũ confluit, Iulianum incesserent, ac uindicem Romani imperij, præsulemq; summi principatus Nigrũ uocitarent, orantes ut quamprimum adesset, ipsosq; à tantis contumelijs assereret. Is Niger consulatũ gesserat, ac tũ Syriæ præerat uniuersæ, qui honos ea tempestate multo maximus erat. Quippe etiã Phœnicesq;, omnisq; ad Eufratẽ regio Nigri suberat imperio. Ipse ætatis erat iam ad senectutẽ spectantis, multisq; & magnis in rebus uersatus famã obtinuerat mansuetudinis, ac dexteritatis, sic ut etiam Pertinacis uitam putaretur æmulari. Quibus maxime rebus populi fauorẽ adeptus uidebatur. Hũc igitur assidue frequentis populi clamores implorabãt, ac præsentem Iulianum conuitio lacerantes, illum etiam absentem uniuersi principalibus acclamationibus, faustisq; uocibus prosequebantur. Quibus intellectis: Niger putãs omnia sibi ex sententia successura, quod et à militibus neglegebatur Iulianus, ut qui fidem minime impleuerat, & contemnebatur à populo, ut parũ dignus empto principatu, spem cœpit imperij uindicandi. Ac primo quidẽ ex ducibus, tribunisq;, cæterisq; militibus, qui plurimum haberẽt autoritatis diuersos alium alio tempore domũ dimittebat, edoctos rerum omnium, quæ sibi Roma afferebantur. Id hoc cõsilio faciebat, ut quàm latissime toto oriente rumores disseminarentur. Ita enim sibi adiuncturum quàm plurimos existimabat, si non imperiũ ex insidijs occupaturus, sed opem

Niger ad imperium uocatur.

uocantibus, atq; implorantibus allaturus uideretur. Pro= inde uniuersi confestim adesse, obsecrare pro se quisque, obtestariq;, uti quamprimum rempublicã capesseret. Est *autem Syrorũ gens natura leuis, pronaq; ad res nouan= das. Amabãt autem uehementer* Nigrum, *quod & impe= rium apud illos humanißime gesserat, & ludis multitudi nem ac celebritatibus detinuerat. Sunt autem* Syri *suapte natura huiuscemodi oblectamentorum cupidiores, è qui= bus* Antiocheni *maximã, felicißimamq; urbem inhabitan= tes, totum fermè annum, uel in urbe ipsa, uel in suburba= nis ludos, & festa concelebrant.* Quocirca *edendis aßi= due spectaculis, ac remittendis exhilarandisq; ocio ani= mis, ita sibi uulgus adiunxerat, ut ab omnibus magnopere coleretur.* Quæ *cũ ita se habere intelligeret, iußis adesse dicta die militibus, reliqua etiam confluente multitudine, ita pro suggestu ad idipsum extructo uerba fecit.* Syri leues. Antiocheni.

QVàm mire *ingenium, quantaq; in rebus maioribus aggrediendis nostra cautio sit, forsitan ipsi quoq; iampridem cognouistis.* Neq; *ego nũc apud uos proceßis sem uerba facturus, si uel priuato cõsilio, uel incerta spe, aut spem superante cupiditate adducerer. Sed me uocant* Romani, *& aßidue clamãtes fatigant, ut eis manũ porri gam salutarem.* Neq; *patiar tam excellens, tamq; glorio= sum relictum à maioribus imperiũ iacere abiectum turpi ter.* Vt *autem citra occasionẽ aliquam, res aggredi tan= tas, audax sanè, temerariumq; sit, ita si implorantibus, ac rogantibus opem deneges, timiditatis, & proditionis cri mine labores.* Quapropter *eo cõsilio ad uos huc prodij, ut sciscitarer quid facto opus esse duceretis, uobisq; ute=* Nigri oratio.

rer quasi totius negocij huius cõsultoribus, quod si ex sententia successerit, communis mihi inde uobiscum erit utilitas. Neque scilicet tenues opes, aut leues sunt, quæ nos solicitant, sed ipse Romanus populus, cui rerum omnium potestatem superi tribuerũt, ipsum Romanum imperium fluctuans adhuc, neq; apud quenquam certa sede residẽs. Sed neque parum tuta minus consilia, his implorantium animis, nullo ad prohibendũ resistendumq́; parato. Nam qui illinc ueniũt, ne ipsos quidem milites, unde imperium emptitauerit, satis ei fidos fore affirmant, quoniam promissa non soluerit. Quæ sit igitur uestra mens ostendite.

Talia loquentẽ continuo exercitus omnis, cæterumq́; uulgus Imperatorem, atq; Augustum consalutant. Tum amictum purpura, reliquoq́; exornatum aulico paratu, ibidem ex tempore conquisito, præcedente etiã igni, in Antiochiæ primum templa, mox ad suas ædes deduxerunt, quas etiã ceu non iam priuatas omnibus extra insignibus imperatorijs adornauerũt. His lætus Niger, cum scilicet & Romanorum animos, & cæterorum studia hominum animaduerteret, iam haud dubie rem omnem sibi esse in uado arbitrabatur. Qui postquam rumor increbruit, statim quæcũq; aduersum Europæ continentẽ nationes incolunt, festinare pro se quæq;, ut præsto illic essent. Legati undiq; Antiochiam confluere, uelut ad legitimũ principem: Reges quoq; & satrapæ trãs Euphratẽ, Tygrinq́; habitantes gratulatũ miserunt, suamq́; operam in omnem euentum pollicebãtur. Quos ille amplißimis affectos muneribus, gratijsq́; actis, dimittebat, nullis sibi in præsens opus esse auxilijs affirmans, satis munitũ imperium, idq́;

Niger Augustus salutatur.

gesturum

gestiurum se incruentum. Quare tanta spe sublatis animis supinius iam neglegētiusq; agitabat, seq; populumq; Antiochenū. ocio delicijsq; oblectans, ludosq; edens & spectacula. Neq; uero aut Romam, quod res maxime postulabat, proficisci studuit, aut Illyricos exercitus, qui scilicet in primis adeundi, conciliandiq; fuerant, ullis de rebus certiores fecit, sperans statim intellectare, cum Romanis eos pariter, cumq; orientis totius exercitibus consensuros. Hæc dum agitaret leui incertaq; spe subnixus, fama iam per Pannonios, Illyricosq; increbruerat, perq; exercitus omnes, qui pro ripis Danubij, Rheniq; excubantes coercendis Barbaris Romanum tuētur imperium. Præerat autem Pannonijs uniuersis (nam unius regebātur imperio) Seuerus quidam, genere Afer, uehemens homo negocijs gerendis, ac ferox, uitæq; insuetus duræ, & asperæ, promptus excogitandis, acer exequendis rebus. Qui postquam, Romanum principatū pendere sublimem, quasiq; direptui expositum uidit, alterum quidem ut desidē, alterum ut parum efficacem contemptui habuit. Addebant præterea spem somnia quædā, & oracula, cæteraq; futurorum præsagia, tum denique fidem ueri impetrantia, cum sunt euentum sortita. Quorum pleraq; ipse in libris de uita sua cōscripsit, ac publice in tabulis picta dedicauit. Sed quod illi extremum maximiq; momenti somnium, spem propemodum omnē conciliauit, id ne nobis quidem silentio prætereundū. Quo enim tempore nunciatum est Pertinacem ad imperiū ascitum, peracto Seuerus sacrificio, iuratusq; fidem principi, ubi primū domū rediijt somno compræhensus, uidet per quietē magnū quendam, ac gene

Secerus Pannoniæ præfectus.

Seueri somniū.

ac generosum equum ornatum phaleris imperialibus, qui Pertinacem *ipsum per urbẽ ueheret media sacra uia: Sed ubi ad ipsum fori peruenit ingreßum, in quem olim liber populus frequens cõueniebat, uisus est excußisse* Pertina*cem equus, atq; abiecisse humi, proximeq; astanti Seuero tergum substernare, cumq; proferre sublimem tuto in fo rum medium, conspicuum uenerabundæ multitudini.* Ma*net autem adhuc huius imago somnij eodem ipso in loco ingens ex ære conflata.* Ad *hunc igitur modũ sublatis ani mis Seuerus, ac se diuina prouidentia solicitari ad imperium ratus, decreuit animos periclitari militũ, quare pri mum quidem præfectos, tribunosq;, & primos militũ sibi adiungens, cumq; ijs de* Romano *imperio sermones serens, abiectum id esse dictitabat, existente nullo per quem fortiter atque ex dignitate gubernaretur.* Inuehens *præterea in prætorianas cohortes, quæ sacramentum militare ciuili,* Imperatorioq; *sanguine polluissent.* Vindicandã *esse aiebat, ac persequendam* Pertinacis *cædem, minime ignarus excubare adhuc memoriam* Pertinacis *apud* Illy*ricos exercitus, quoniam sub imperatore* Marco *multa illius ductu, aduersus* Germanos *trophea excitauerant, & cum præfectus* Illyrico *foret, nullum non exemplum uirtutis in prælio ostentauerat, beneuolentiam porrò, ac probitatem, ad hæc ciuile moderatumq; imperium socijs præstiterat.* Quocirca *memoriam eius principis colẽtes, tantam in illum editam crudelitatẽ indignißime ferebant.* Hanc *igitur Seuerus occasionem arripiens, facile eos quo uellet, adducebat, simulans non se quidem imperium quærere, aut summã potestatem affectare, sed ire ultũ sanguinem*

nem

nem tanti principis, Nam ut eius regionis homines corporibus utuntur prævalidis, atq; proceris, & in pugnam cædéq; paratißimis, ita pingui sunt ingenio, quare haud facile sentiunt, si quid agas, dicas'ue astutè, ac subdolè. Quocirca cum fidem fecisset Seuerus, cædem se Pertinacis persequi uelle, ita sibi uniuersos conciliauit, ut imperator diceretur, summamq; ab eis acciperet potestatem. Sed ubi Pannoniorum animos explorauit, statim uicinarum quoq; gentiũ præsides, quæcunq; Romano subiacent imperio, magnis illexit præmijs. Erat autem Seuerus unus omnium mortalium ad amorem simulandum maxime factus, sic ut ne iusiurandum quidem fallere dubitaret, si ita usus posceret, longeq; aliud in lingua promptũ, quàm in animo reconditum gerebat. Igitur Illyrico omni, rectoribusq; prouinciarum per literas insinuatus, collectisq; undecunque militibus, ac suscepto Pertinacis cognomine, quod non Illyricis modo, sed Romano etiam populo gratißimum fore suspicabatur, conuocatis omnibus in campum, ita pro suggestu locutus dicitur. Seueri astutia.

QVantũ uel fidei, uel religionis erga deos, per quos iurati estis, quantũq; honoris imperatoribus exhibeatis, quos adeò ueneramini, facile ostenditis milites: cum tantopere indignamini, cohortes urbanas, põpæ magis quam uirtutis administras, adeo fœdum facinus perpetrasse. Ac mihi quidem in uotis est, nunc primum tantã spem auspicanti (nam profecto scitis, quàm semper audiens dicto principibus fuerim) perducere ad exitum, atque explicare, quæ uobis cordi sunt. Neq; Romanum imperium abiectum pati, quod quidem apud maiores summa Seueri contio.

semper autoritate gestum, uenerandum omnibus uidebatur. Postea uero ad Commodū recidit, & si ob illius adulescentiam sæpenumero impegit, attamen omne uitium, cum ipsius principis nobilitate, tū sanctißimi parētis memoria obumbrabatur. Neque tam errata illius odiū quam misericordiam emerebantur. Quippe nō tam ipsi quæ gerebantur, quam assentatoribus imputabamus, cæterisq; malarum artium consultoribus atque ministris, donec ad sanctißimum illum senem, cuius adhuc uirtutis & probitatis, nostris mentibus memoria residet, delatum fuit imperium. Quem tamen tantum abest, ut tolerare illi potuerint, ut cæde etiam nefaria talem uirum è medio sustulerint. Post hunc autem terræ, marisq; imperiū, nescio quis turpißime auctionatus, & populo quemadmodum auditis inuisus est, & milites ipsos, quibus imposuit, parum fidos habet. Qui tamen si etiam defensuri illum forent, attamen neque numero uniuersi, neque uirtute singuli conferendi sunt uobis. Ad hæc bellica uos negocia exercuerūt. Nam & cum Barbaris pedem conferre, & labores omneis perferre, & algores æstusq; despicere, & concreta gelu calcare flumina, & potare effossos latices non haustos, & uenatu inuigilare consueuistis. Omnia denique ad uirtutem adepti uiatica, sic ut nemini facile sit uestris obsistere uiribus. Etenim labore miles probatur, non mollitudine, qua illi exsaturati, atque enutriti, ne uocem quidem uestram, nedum pugnam poterūt sustinere. Quod si cui Syriæ res formidabiles uidentur, is uel ex eo cogitet, quam imbecillæ sint, quamq; tenui spe nitātur, quod neq; adhuc progredi quoquā, neq; de urbe petenda deliberare ausi, sedesq;

sedesq́; illas boni consulentes, delicias in diē quæsitas, lucrum esse ambiguæ potestatis arbitrantur. Est autem ad ioca & cauilla in primis factum Syrorum genus, tū qui Antiochiam *colunt, hi studere* Nigro *potissimum creduntur.* Nam *gentes reliquæ & ciuitates, cum adhuc neminē imperio dignum aspiciant, quiq́; sit rempub. fortiter moderateq́; gesturus, ei scilicet obedire se tandem simulant.* Quod *si ab* Illyrico *exercitu ducē creatum cognouerint simulq́; nostrū nomē inaudierint, nō obscurū sanè apud ipsos, neq; ignoratū.* Quippe *illic etiā cum imperio præfuimus, neq; me profectò desidiæ, aut torporis arguerint, neq; uestrū exceptare impetū, aut bellicam uirtutem uolēt experiri, præsertim cū & corporū proceritatibus, & armorum exercitationibus, & conferenda manu longe uobis impares habeantur.* Quare *occupemus quamprimum* Romā, *larē ipsum imperij, reliqua dein facile expedituri, cum deorū oraculis, tum armorū corporumq́; uestrorū uiribus confidentes.* Hæc *locutum* Seuerū *faustis acclamationibus milites exceperunt,* Augustum Pertinacemq́;, *appellantes, studiumq́; in eum propensum, atque egregiam uoluntatem* pollicebantur. At Seuerus *nihil procrastinandum ratus, armari quàm expeditissime iubet, iterq́; ad urbem edicit, distributisq́; uiritim cibarijs, omniq́; uiatico, nihil sibi ad celeritatem facit reliqui, nullis interquiescens locis, ac uix residere tantisper milites passus, donec à nimia itineris contentione respirarent.* Ipse *inter primos laborans, uiliq́; tabernaculo utens, cibū potumq́; eundem, quem etiam cæteri milites, capiebat.* Nihil *unquam imperatoriæ luxuriæ, nihil delitiarum ostentans, sic ut*

Seuerus Augustus salutatur.

sic ut acceptior indies militibus fieret. Nam cum laborũ omniũ, non modo particeps, sed princeps etiam, autorq́; foret, adeo cunctis uenerabilis erat, ut nihil non pro illo cupidißime facturi uiderentur. Postea uero quàm emensa Pannonia *ipsos* Italiæ *montes insedit, famamq́; sui præueniens, prius coràm conspectus est, quàm aduentare auditum fuerat, magnus scilicet omnes* Italiæ *ciuitates tanto conspecto exercitu metus inuasit. Quippe homines in* Italia *pridem ab armis belloq́; remotißimi, agros, pacemq́; colebant.* Etenim *quàmdiu libera ciuitas egit, atque à senatu belli duces eligebantur, fuêre in armis semper* Italæ *nationes,* Græcisq́; & Barbaris *subactis, terræ sibi marisq́;* Imperium *pepererunt.* Neque *ulla orbis terrarum pars, aut cœli tractus fuit, quo non uires suas* Romanorum *arma protulerint.* Postea *uero quàm* Augustus *rerum potitus est, & laborem* Italis *ademit, & arma detraxit.* Milites *tantum quosdam certis autoramentis habuit mercenarios, qui* Romanum *tuerentur* Imperium, *tum fluuiorum magnitudine, atq́; fossarum, montibusq́; asperrimis, desertisq́; locis, atque imperuijs circunseptos imperij limites communiuit. Quocirca merito omnes, postquam aduentare Seuerum cum tanto milite audiuerunt, insueta re perterriti, cum neque stare contra, neque prohibere auderent, ibant obuiam laureati, portisq́; eũ patentibus excipiebãt.* Ille *tandiu locis singulis immoratus, quandiu aut sacra faceret, aut populos alloqueretur,* Romam *è uestigio pergebat, Quæ ubi* Iuliano *nuntiata sunt, actum de se prorsus existimauit.* Nam *& exercitus* Illyrici *potentiã, multitudinemq́; audiebat, & populo parũ fidebat*

Iuliani trepidatio.

fidebat, cui se cernebat inuisum: neq; satis magnam spem in militibus habebat, quos uidelicet fefellisset. Itaque *collectas undique pecunias, partim suas, partim ab amicis acceptas, tum quascunque in templis, alijsq; locis publice inuenisset, diuidere militibus instituit, ut eo pacto illorum beneuolentiam redimeret. Sed ei tametsi multa magnaq; acceperant, nullam tamen habebant gratiam persolui debitum sibi, nō dari munus aliquod interpretantes. Cæterum suadentibus amicis* Iuliano, *ut exercitum educeret, atque alpium angustias occuparet (sunt autem* Alpes *altißimi montes, quales in his regionibus nulli, porrecti ad muri formam, circundatiq;* Italiæ, *quasi ad reliquam regionis eius felicitatem hunc etiam quasi cumulum natura addiderit, aut munitionem haberet inexpugnabilem, pertingentem scilicet à septentrionali, ad id mare quod ad meridiem spectat) non ausus tamen ille urbe egredi, supplicatum militibus mittebat, uti arma caperent, exercerentq; se, ac fossas ante urbem ducerent, omnemq; belli apparatum in ipsa demum urbe expediebat. Siquidem* Elephantos *quoq;, quos ad pompam institutos habebat, insuefacere conabatur sessorem pati: ratus* Illyricos *milites, equosq; eorum perterritum iri facie magnitudineq; belluarū, quales antea nullas aspexissent.* Totaq; *ciuitas armis fabricandis, bellicisq; instrumentis conficiendis erat intenta. Sed cuntantibus adhuc* Iuliani *militibus, ac se comparantibus ad bellum, nunciatur adesse iam* Seuerus. Is *multos è militibus suis sparsim dimiserat, qui clam* Romam *proficiscerentur.* Quare *alij alijs itineribus noctu ingreßi urbem, protectis armis habitu* Paganorum

Alpes.

Seuerus urbi imminet.

norum operiebantur. Iamq; *intus hostis erat, supino adhuc* Iuliano, *& quod ageret ignaro. Quæ ubi populus intellexit, cunctis metu perculsis, ac Seueri potentiam formidantibus, sentire iam se cum illo simulabat.* Et *Iulianũ quidem, quòd imbellis,* Nigrum *quòd lentus, atque iners, uituperantes: Seuerum ipsum iam aduentantẽ, magnopere admirabantur.* Enimuero Iulianus *hæsitabundus, atq; inops consilij, cõuocato prius senatu, literas ad Seuerum mittit, quibus fœdus pacisceretur, eumq; in communionem acciperet imperij. Cæterum senatus, & si illa omnia decernebat, tamẽ ut eũ pauitare desperata salute animaduertit totus iam ad Seuerũ incubuerat.* Biduo uerò *post, triduo'ue, audito Seuerũ iam planè adesse, omnes contempto* Iuliano, *in curiam cõuenêre iussu consulum. Quippe ijs curæ* Romana res *est, quoties de imperio ambigitur. Qui postquã frequentes affuerũt, quod facto opus esset, inter se deliberabant, manente adhuc in aula* Iuliano, *ac fortunam suam miserante, supplicíterq; rogante, ut sibi eiurare imperium liceret, omnemq; eam potestatem Seuero transcribere. Sed ubi intellexit senatus pauidum* Iulianum, *perterritos corporis custodes, ipsum penè ab omnibus destitutum: decreta illius nece, Seuerum imperatorem declarant.* T*um legatos ad eum mittunt, partim qui magistratum obtinerent, partim qui maximam haberent in senatu autoritatem, ut omnes illi honores* Augustorum *deferrent.* Occidendi autem Iuliani *datur uni è tribunis negotium.* Is *imbellem, miserumq; senem, qui sibi ipse tam infelicem exitum propria pecunia emisset, desertum iam, destitutumq; ab omnibus, inter fœdissimas complorationes*

nes trucidauit. Quæ ubi Seuerus audiuit, maiora iam moliens animo, cõsilium inijt capiendorum militũ omnium, quicunque Pertinacem intercmissent: Datis itaq; clàm ad tribunos, centurionesq; literis hortatur, multa pollicens, persuadeant militibus urbanis, ut sibi dicto audiẽtes sint. Ipse edictũ proponit, ut relictis inter castra armis, exeant pacatorum habitu quales procedere in pompã, aut ludos celebrare consueuissent, iurentq; in Seueri nomẽ, ac spem sibi optimam proponentes præsto sint, ut nouum imperatorem comitentur. His creditis, milites suasu quoq; tribunorum relictis armis, pomparum habitu laureati processerunt. Sed ubi ad exercitum Seueri peruenerunt, nuntiato iam adesse, iubet in campũ conuenire frequentes, quasi salutaturus, ac perbenignè accepturus uniuersos. Enimuero cũ ad tribunal principis accessissent unanimiter acclamantes, dato repente signo comprehenduntur. Ita enim præceperat Seuerus, ut cum stare pendentes eos ab ore principis uidissent, circumirẽt uniuersos milites sui more hostium, neminemq; uulnerantes aut pulsantes, tantũ orbe facto clausos in medio continerent, pila duntaxat intendentes, & hastas, ut scilicet metu uulnerũ nudi resistere armatis, paucique plurimis minime auderent. Quos ubi uelut indagine armorum conclusos captiuosq; habuit, magna uoce, ac turbido spiritu, ita ad eos uerba fecit.

Iulianus trucidatur.

SVperari uos à nobis, uel sapientia, uel uiribus, uel etiam numero, re ipsa uidetis. Capti estis quàm facillime, ac nullo fermè negotio tenemini. Quid futurũ de uobis sit, in mea manu est. Iam scilicet uictimæ hic statis ob noxiæ nostro imperio, si sceleri uestro debitum quæratis supplicium,

Seueri oratio ad milites prætorianos.

supplicium, nunquam sanè inuenietis, sanctissimum illum senem, imperatoremq́; optimum seruandum, tuendumq́; uobis, ipsi occidistis: Romanum imperium perpetua clarum gloria, quod maiores nostri, aut uirtutis, aut nobilitatis nomine suscipiebant, hoc uos turpiter, fœdeq́; uelut aliquid ex priuatorum instrumento, quasi sectores uendidistis. Ac ne eum quidem ipsum, quem sic ad imperium produxeratis, seruare saltem, ac defensare ausi, homines timidissimi prodidistis. Ob hæc igitur crimina, ac facinora uestra, mille uobis debētur mortes, si quis par noxæ supplicium studeat petere. Proinde quid uos æquum pati sit, sanè uidetis. Ego tamen sanguine abstinebo, neq; uestras imitabor manus. Sed quoniam ius fasq́; negat stipari à uobis iam principem, uiolato iureiurando, ac manibus ciuili & imperatorio sanguine pollutis, proditaq́; fide custodiaq́;, animas quidem, & corpora uobis nostra largietur humanitas. Porrò militibus meis ita præcipio, recingant uos, ac uestimentis exutos militaribus, nudosq́; dimittant. Vobis autem sic impero, discedatis quàm longissime, edico item, iuroq́;, ac denūcio capite pœnas daturum, siquis uestrum posthac intra centesimum ab urbe lapidem conspicietur. His imperatis, è uestigio milites Illyrici concurrunt, breuesq́; illos gladiolos detrahūt, quos auro argentoq́; ornatos, in usum pompæ suspensos habebāt, tū zonis, uestituq́;, & cæteris militiæ insignibus per uim ablatis, nudos ad unum, exauctoratosq́; dimiserūt. Enimuero illi proditos se uidentes, atq; astu captos, patientiam scilicet præstabant. Nam quid agerent nudi aduersus armatos, pauci aduersus plurimos? Discessere igitur complorantes

Prætoriani exautorantur.

rantes sese, concessamq; salutem loco muneris interpretantes, pertæsi tamen, ac dolentes, quod inermes egressi, capiendos se turpiter, ignominioseq; obtulerant. Vsus item alio consilio Seuerus est. Quippe metuens, ne recincti, exautoratiq; deploratis rebus, rursus castra repeterent, resumerentq; arma, præmissos alijs itineribus ac semitis electissimos quosque, & exploratissimos suorum militum, iubet clanculum uacua castra irrumpere, armisq; ipsorum occupatis excludere redeuntes. Hanc igitur pœnam Perti*nacis interfectores dederunt. Posthac Seuerum cum reliquo exercitu instructo armis,* Romam *petijt, attonitis, metuentibusq; pariter primo conspectu* Romanis, *audaciamq; uiri, ac fortunam repetentibus animo.* Quem *quidem senatus, populusq; uniuersus laureati exceperunt, primum scilicet ex omnibus hominibus, atq; imperatoribus, citra sanguinem, atque adeo citra puluerem tanti effectorem operis,* Omnia *porrò mirabilia in illo præcipueq; ingenij acumen, laborum tolerãtia, rebusq; maximis aggrediendis, bonam sibi spem proponens audacia.* Postea *uero quàm eum populus faustis acclamationibus suscepit, & senatus uniuersus ad portas urbis consalutauit, inito* Iouis *templo, factaq; re diuina, reliquisq; item sacris ædibus de more consalutatis, nouissime ad domum imperatoriam se recepit.* Postridie *uero curiam iniit, ibiq; placidus orationem habuit plenam optimæ spei, simul omnes publicè priuatimq; benigne complexus, uenisse in urbem aiebat, ut occisum* Pertinacem *ulcisceretur, daturumq; operam, ut status optimatiũ fundamenta se principe iacerentur.* Nullum *nisi iudicio damnatum capite bonis'ue multatum iri, non* Seuerus Romã ingreditur.

passurum delatores, æmulum se Marci futurum gerendo imperio, neque solum Pertinacis cognomen, sed mentem quoq; habiturum. In hanc sententiam uerba faciens, fauorem sibi, fidemq; conciliabat. Quidam tamen è maioribus natu, qui consuetum ipsius haberent ingenium, iam tum clanculum reliquis prædicebant, uersipellem hunc esse hominem, nihil non astu, & arte tractantem, simulatorē, dissimulatoremq; idoneum nihil pensi habentē, dum id efficeret, quod usui sibi aut emolumento crederet fore, quod seniorum iudiciū haud ita multo post euentus comprobauit. Igitur Seuerus paucos in urbe dies moratus, dato plebi uberrimo congiario, donatisq; abunde militibus, & ex ijs robustißimo quoque in locum exautoratorum delecto ad imperij custodiam, statim in orientem profectionem parat, cunctante Nigro adhuc, & supino, atq; Antiochenis delitijs uacante, ratus properandum sibi, ut inexpectatus imparatum opprimeret. Edicto igitur militibus, ut ad iter se accingerent, contractisq; undique copijs, ac delectu iuniorum tota Italia habito, simul reliquijs Illyrici exercitus, quæ in Thracia remāserant occurrere iußis, neque secius ingenti classe coacta, completisq; armato milite totius Italiæ triremibus, ingentis sibi omnis generis copias incredibili celeritate comparauit. Siquidem haud exiguis uiribus esse opus intelligebat, aduersus nationes partem orbis Europæ oppositam incolentes, quæ scilicet uno ordine omnes Nigri sequebantur auspicia. Ad hunc igitur modum bellum Seuerus instruebat. Cæterum prouidus homo, ac sobrius, nonnulla suspicione tenebatur de Britannicis exercitibus, maximis uidelicet pugnacißimisq;, quibus præ- *erat*

Seuerus expeditionem aduersus Nigrum parat.

erat uniuersis Albinus, senatorij patricijq; generis uir, summis opibus ac delicijs innutritus. Hunc sibi igitur Seuerus astu ratus adiungendum, ne scilicet diuitijs, genere, exercitibus, famaq; nominis, magnis ad concupiscendum imperium facibus instinctus, summam sibi rerum posceret, Romamq; haud procul à Britannia distantem, se bellis orientalibus implicito occuparet: statuit cum specie quadam honoris inescare, leuem alioqui & simplicem, tunc uerò etiam iuranti per literas credentem. Quare cum Caesarem appellans, spem, cupiditatemq; hominis anticipat, potestate participanda. Mittit item plenas humanitatis literas, obsecrans, ut ipse potissimum curam suscipiat imperij, opus esse uiro aliquo nobili, & aetatis integre, qualis ille foret, se iam senem, morboq; articulari affectum, natos adhuc infantes. Quibus creditis Albinus honorem libenter suscepit, laetus citra pugnam aut discrimen ullum compotem se uoti factum. Caeterũ Seuerus quo omnia credibiliora forent, ijsdem illis ad senatum relatis, nummisq; imagine eius percuti iussis, statuisq; erectis, simul alijs collatis honoribus, fidem gratiae suae fecit. Quae postquam sapienter ab illo prouisa sunt, nullo iam ex Britannia inpendente metu, collatis in unum circa se Illyricis exercitibus, reliquisq; rebus ex usu comparatis, copias aduersus Nigrum educere instituit. Igitur quibus locis itinere illo remoratus sit, quae apud quamq; ciuitatem uerba fecerit, quae signa diuinitus apparuerint, regiones item peragratas, conflictasq;, & utrinq; caesorum numerum, cum pleriq; historiae autores, tum maxime poëtae uersibus suis uberrime sunt executi, materiam totius operis, ipsam Albinus.

cc 2 denique

denique Seueri uitam diligentes. Mihi autem *propositum est septuaginta annorum res, quas habeam cognitißimas sub diuersis principibus gestas, in unum corpus comprehensas, literarum mandare monumentis.* Quocirca *excellentißima, & præcipua quæq; rerum à Seuero gestarum, deinceps persequemur.* Neque ad *gratiam uerò quippiam affingentes, quod fecisse uidemus, qui illa ætate scriptitarunt, neque tacitum prætereuntes, si quid* modo *mentione dignum, memoriaq; uidebitur.*

LIBER TERTIVS.

VPERIORE *libro* Pertinacis *interitum, cædemq; Iuliani, simul profectionem Seueri ad urbem, susceptamq; mox aduersus* Nigrum *expeditionẽ edocuimus.* Enimuero Niger *ubi* Romam *à Seuero occupatam, ipsum à senatu appellatũ imperatorem nihil tale expectans audiuit, præterea omnem* Illyricum *exercitum contra se, pedestres, naualesq; copias educi, perturbato uehementer animo, monet prouinciarum præsides, aditus omneis, portusq; custodiant, mittitq; rogatum auxilia ad* Parthorum, Armeniorum, *atq;* Atrenorum *reges. Cui quidem* Armenius, *neutras se parteis suscepturũ respondit, tantum res suas defensurũ Seueri aduentu,* Parthus *autem satrapis imperaturũ per epistolas, uti copias congregarent.* Ita *enim facere consueuit bellum comparaturus. Siquidem mercenarios milites, atque ordinarios exercitus* Parthi *nullos habent.* Ex Atrenis *autem sagittarij auxiliares uenerunt missu regis* Barsemij, *qui tum in eis regio*

regionibus imperitabat. Reliquas omnes copias è militibus qui aderant, potißimum conflauit, plurimis etiam è populo, maximeq́; Antiochænis, cum ætatis leuitate, tum ipsius Nigri *studio impulsis, audacius quàm prudentius nomina dantibus. Sed & Tauri montis angustias, ac prærupta loca muro ualido* Niger, *munimentisq́; obstruebat: ratus montem illum imperuiũ, magnum orienti propugnaculum futurum. Siquidem* Taurus *inter Cappadociam, Ciliciamq́; dorsum erigens, nationes discriminat, orienti, ac septentrionibus subiectas.* Idem Byzantiũ *præsidio occupauit, urbem* Thraciæ *maximam felicißimamq́;, uiribusq́; & opibus ea tempestate florentem. Quippe in angustißimo* Propontidos *constituta freto, uectigalia, piscatumq́; à mari accipit, simul agros poßidens amplißimos, uberrimosq́;, utroque uelut elemento lucrum facit. Visum igitur* Nigro *talem hanc urbem præsidijs occupare, ut classes, nauigiaq́; per eas angustias transgredi ex* Europa *in* Asiam *prohiberentur. Erat enim munita urbs ualido, ingentiq́; muro, qui* Milesio *quadrato lapide constructus, adeo tenui iunctura fuit, ut nemini compositum opus, sed ex uno tantum perpetuoq́; lapide uideretur, ac nunc quoque ruinas ipsas, reliquiasq́; cum uideris, mireris utique uel eorum artificium, qui primi extruxerunt, uel horum uires, qui deinceps sunt demoliti. Ad hunc igitur modum* Niger *suas res comprobat prouidentißimo scilicet (ut ipse putabat) tutißimoq́; consilio. Cæterũ* Seuerus *quantum maxime poterat, cum suis copijs festinare, nullum desidiæ, quietiq́; locum relinquere. Cognito autem præsidijs teneri* Byzantium, *quod sciebat munitißimam*

Taurus mons.

Byzantium.

nam esse urbem, ad Cyzicum se conuertit. Hoc intelle*cto, dux Asiæ Aemilianus, cui summam* Niger *totius belli, maximumq; imperium tradiderat, & ipse* Cyzicum *proficiscitur, & copias adducit uniuersas, quascunque aut* Niger *miserat, aut ipse contraxerat. Sed ubi uentum ad manus, aliquot acerrime editis prælijs, uictoria tandem penes Seuerum stetit, fuso, fugatoq;* Nigri *exercitu.*

Aemilianus dux Asiæ.

Vincitur Aemil.

Itaque confestim fracti orientalium animi, Illyricianis *autem spes ingens addita.* Neque *defuêre qui crederent* Nigri *res initio statim proditas ab* Aemiliano, *cuius consilij duplicem afferunt causam.* Alij Nigro *inuidisse ferentem scilicet haud æquo animo, si quem paulo ante in* Syria *successorem habuisset, eundem superiorem mox, atq; adeo* Imperatorem, *dominumq; esset habiturus.* Alij *persuasum à liberis patri per epistolas, uitam, salutemq; suam commendantibus, quos* Romæ *inuentos* Seuerus *in custodia habebat, siquidem hoc quoque usus est prouidentissimo consilio.* Mos *fuerat* Commodo *retinere apud se liberos eorum, qui ad regendas prouincias cum imperio proficiscerentur, quasi obsides quosdam beneuolentiæ illorum, fideiq;.* Igitur Seuerus *cum primum est imperator appellatus, superstite adhuc* Iuliano, *misit furtim qui suos liberos ex urbe subducerent, ne in alterius essent potestate.* Cæterum *ipse cum primum* Romam *ingressus est, comprehensos omnes ducum liberos, cæterorumq; item quicunq; munus pub. in oriente,* Asiaq; *tota obirent, atque in custodiam datos secum retinebat, quo per ea quasi pignora* Nigri *ducibus persuaderetur, uti illum desiderio salutis liberorũ proderent, aut certe si in fide permansissent, liberum*

liberum sibi relinquerent cæde filiorum, quos uellet ulcisci. Victi autem ad Cyzicum Nigri milites, quam quisque maxime poterat, aufugerunt, partim præter Armeniæ montana, quidam per Asiam Galatiamq́; superare tantum festinantes, ut scilicet intra munimenta se reciperent. At uero Seueri exercitus Cyzicenum per agrum, in Bithyniam finitimam regionem contendebat. Sed ut Seuerum uicisse fama diuulgauit, repens confestim in eis locis seditio, discordiaq́; urbes inuasit. Non tam quidem ipsorum Imperatorum odio aliquo, aut studio, quàm æmulatione quadam, & contentione, inuidiaq́; inter eiusdem gentis homines funestißima. Antiquum id uitium Græcorum qui dum seditiones agitant, atque eminentißimum quenque tollere è medio conantur, totam iam consumpsere Græciam. Cæterum illi quidem inueterati iam, attritiq́; inter se captiui prius Macedonum, dein mancipia quoque Romanorum facti sunt. Ea uero labes æmulationis, atque inuidiæ, florentibus etiamnum ætatis nostræ ciuitatibus incubuit. Igitur in Bithynia statim post res ad Cyzicum gestas. Nicomedenses ad Seuerum defecerunt, mißis legationibus, quæ se exercitum accepturos, omniaq́; tradituros pollicerentur. Nicenses contra illorum instigati odio, Nigri partibus studebant, eiusq́; suscipiebant milites, siue qui se ex fuga receperant, siue qui ad tuendam Bithyniam mitterentur. Quocirca ex utrisq́; urbibus quasi è castris egreßi milites iterum concurrerunt, magnoq́; commisso prælio, longe superior Seuerus fuit. Inde etiam fuga facta. Nigri milites, qui prælio superfuerant, ad Tauri montis angustias euaserant,

Græcorum uitium.

Nicomediæ deditio.

Nicea.

clausasq; munitiones tuebātur. At Niger *relicto ibi quantum satis fore præsidij putabat, profectus* Antiochiam *est, ut exercitus, pecuniamq; contraheret.* Interea Seueri *exercitus* Bithyniam Galatiamq; *egressus, cum se mox in* Cappadociam *quoq; incitasset, oppugnare munitionẽ incœpit, ibi multis est laboribus cõflictatus. Quippe arcta, asperaq; uia, lapidesq; supernè iacientibus ac fortißime dimicantibus, qui summis institerant mœnibus, eoq; facile paucis arcentibus plurimos. Etenim angustißima utiq; uia est, cuius pars altera monte altißimo defenditur, altera per immane præceps defluente montibus aqua redundat, tum ualida munitione* Niger *obstruxerat, ut scilicet undiq; hostis aditu prohiberetur. Dum hæc in* Cappadocia *geruntur, interim seditiones inter se quoq; agitabant, pari æmulatione, odioq;,* Laodicea *quidem in* Syria Antiochenorũ *odio.* Tyros *autem in* Phœnicia Berythijs *infensa. Quæ nunciata* Nigri *fuga, sublatis illius honoribus,* Seuero *prospere acclamarunt. At* Niger *audita re, cum quidem* Antiochiæ *ageret, iure scilicet homo alioqui benigni mansuetiq; ingenij, defectione illorum contumeliaq; irritatus, immittit utrisq; urbibus* Mauros *iaculatores, quoscunque secum habuerat, simul partem sagittariorum iussos occidere obuium quenque, diripere urbes ipsas, atq; incendere. Sed enim* Mauri *(ut est genus hominum suapte natura cædis auidißimum, nihilq; non facile audens, ac desperatis simile contemptu uidelicet mortis, ac periculorum)* Laodicenis *de improuiso oppreßis, populum ipsum omni genere crudelitatis, urbemq; uastarunt. Inde* Tyrum *pergentes, direptis omnium bonis, ac patrata ingenti cæde,* totam

Bithynia. Galatia. Cappadocia. Laodicea. Tyros. Mauri auidi cædis.

totum incenderunt. Quæ dum in Syria gerebantur, contrahente copias Nigro, *interea Seueriani milites, munitionem* Tauri *montis oppugnabant, tristes utique, ac citra spem uictoriæ, quippe ualida, inexpugnabiliq; per se, monte quoq; ipso, præcipitioq; defendebatur.* Igitur *iam defatigatis, alta aduersariorum securitate, ecce tibi noctu maximi repente ruere imbres, oppleri omnia niuibus, ut sunt difficiles in* Cappadocia *hyemes, maximeq; ad* Taurum *montem. Quocirca subitus impetu magno erumpit torrens, cursuq; impedito (quod munitio exitum prohibebat) maior iam uiolentiorq; factus, quando artem superante natura tantum impetum sustinere munitio non poterat, laxatis paulatim coagmentis, ac fundamentis loco emotis, iter sibi torrens patefecit. Quo animaduerso qui in præsidio erant metu ne ab hoste circũuenirentur, nullo mox futuro propugnaculo, simul unda resedisset, prodita custodia, cuncti fuga dilabuntur.* Igitur *læti Seueriani, confirmatiq; animos, uelut dijs ipsis immortalibus manuducentibus, cognito custodes aufugisse, facile scilicet nullis prohibentibus* Taurum *supergressi, in* Ciliciã *mox* Cilicia. *impetum fecerunt. His nuntiatis* Niger, *cum quidem ingentem exercitum, sed pugnæ laborumq; inscium collegisset, magnis itineribus accelerabat, quamplurimis cum mortalibus, omniq; ferme* Antiochenorum *iuuentute sequentibus ducem, multa scilicet animorum alacritate, cæterum uirtute, ac peritia belli nulla ex parte cum* Illyrico *milite conferendis.* Ita *concurrerunt ad* Issicum, *quam appellauit sinum, longe lateq; spaciosissima in planicie, quæ perpetuis subiecta collibus, in theatri speciem littus*

Darius. Alexander.

habet à mari longissime excurrens, quasi quoddam belli stadium fabricata natura: quin eodem quoq; loco Darium *ab* Alexandro *ferunt maximo, extremoq; illo prælio profligatum captumq;, septētrionalibus etiā tum uiris, orientis nationes superantibus.* Manet *adhuc trophæum, & tantæ uictoriæ testimoniū urbs in colle* Alexandria, *simul æneum ipsius simulacrum, unde loco impositum nomen.* Euenit *autem, ut* Seueri *ac* Nigri *exercituum nō cōgressus modo in eum locum, sed fortuna etiam fortunæ similis fuerit.* Vtrinq; *enim sub uesperam parati ad pugnam constiterant, curis dein pauoribusq; totam noctem extraxerant insomnem, statimq; cum solis ortu ducibus utrinq; adhortantibus, incredibili alacritate utrinq; se incitarunt, tanquam de omni spe reliqua nouissimo illo congressu dimicaturi, disceptante illic super* Romano Imperatore *fortuna. Sed ubi diu pugnatū accerrime, tantaq; edita utrinq; strages, ut flumina per eam planiciem decurrentia, maiore aliquanto ui sanguinis, quàm aquarum in mare se uoluerent, fusi tandem profligatiq; orientales, imminentibus à tergo* Illyricianis, *partim in mare saucij protrudebantur, partim in colles summos fugitantes à persequentibus obtruncabantur.* Cumq; *ijs unà uulgus ingēs hominum, qui ex urbibus uicinis, agrisq; confluxerant, superne, quasiq; ex tuto loco prælium spectaturi.* At Niger *ualido euectus equo, paucis comitantibus* Antiochiā *peruenit, ubi fugiente passim multitudine, magnoq; ubique fletu clamoribusq; natos, fratresq; lugentium, deploratis & ipse rebus suis fugam capit, occultantiq; dein se in suburbano quodam, & ab equitibus reperto, caput amputatū.* Hunc *habuit*

Nigri fuga.

habuit exitum uitæ Niger, dato cunctationis tarditatisq; supplicio: homo alioqui (ut perhibent) publice, priuatimq; minime improbus. Sed occiso Nigro, Seuerus omnes statim illius amicos supplicio affecit, siue qui sponte, siue qui necessitate coacti rebus illius studuissent, militibus tantum qui effugerant, ac trans fluuium Tygrim, metu Seueri ad Barbaros abierãt, impunitate proposita receptis. Quippe magna uis hominum in ea loca concesserat, quo effectum est, ut ualidiores deinceps Barbari aduersus Romanos cõ ferenda manu euaserint, gnari antea pugnare, tantũ arcu ex equis, neq; armatura muniti, neq; hasta, gladio'ue satis audaces, leui, pẽdulaq; ueste plurimumq; inter fugiendum auersi sagittas intendebãt. Postea uero quã Romani aliquot milites, fabriq; nõnulli in eas regiones cõfugerunt, ibi ætatẽ acturi, non solum armis uti, sed ea quoq; fabricari Barbari didicerunt. Rebus autẽ orientis ex sententia gestis, atq; ut res poscere uidebatur ordinatis, cupido iam Seuerum habebat, regem quoq; Atrenorum bello tentandi, ac Parthorum regionem occupandi, quos utrosq; in societatẽ Niger asciuerat. Quibus tandẽ rebus in aliud tẽpus reiectis, cogitare instituit, quo pacto sibi Romanũ imperium, liberisq; suis bona fide adiudicaret. Nã sublato Nigro reliquus erat Albinus, quẽ sibi parũ ex sententia, pa rumq; usui fore arbitrabatur. Vulgato rumore, iam nimis illum impotenter nimisq; moleste nomẽ Cæsaris usurpare, prætere a multos esse è prioribus senatus, qui ad eum clam darent literas, hortantes ad reditum, absente adhuc occupatoq; Seuero. Quippe nobilitas omnis Albinum malebat imperatorem, ortum illustri genere, ac bonæ indolis iuuenem.

Nigri mors.

Barbari militarem disciplinam a Ro. militibus edocti.

Albinus Seuero suspectus.

iuuenem. Quibus rebus cognitis Seuerus, minime utique apertis inimicitijs ac manifesto bello agendum putans, nulla existente causa, quæ saltem specie honesta uideri

Insidiæ Albino a Seuero paratæ.

posset, decreuit eum dolo, insidijsq; tentare. Quare tabellarios aliquot ex ijs, qui literas imperatorias perferunt, fidißimos sibi homines, cum literis mandatisq; ad eum mittit, præmonitos uti redditis publice epistolis quædam habere se dicerent, quæ apud illum remotis arbitris loquerentur. Quare ut primum seorsum à custodibus nacti eum forent, facto impetu obtruncarent. Quin uenena quoque dedit, quibus eum si possent, per aliquem ab epulis, aut à cyatho aggrederentur. Erat autem illius amicis *suspecta Seueri fides.* Itaque *cauendum identidem admonebant hominem perfidiosum, plenum fraudis, & insidiarum.* Nam *uulgo etiam parum constanti fide habebatur, impulsis (ut dictum est) per ipsorum filios* Nigri *ducibus, ad res illius prodendas, dein postquam eorum opera abusus est, suaq; omnia ex sententia composuerat, ipsis liberisq; enecatis.* Igitur *infidum, subdolumq; ingenium, res ipsæ declarabant, obq; id maiore se custodia* Albinus *circũmunierat. Neq; enim temere quisquã à Seuero missus ad illum introducebatur, nisi prius deposito militari gladio, sinuq; excusso. Postquam igitur à Seuero tabellarij ad eum peruenerunt, redditisq; publice literis, habere se dixerũt quædã secretius renuntianda, indulgẽs suspicionibus* Albinus *cõpræhendi illico iubet.* Dein *explorata re, insidijsq; ordine intellectis, ubi noxios supplicio affecit, iam ipse se, ut aduersus manifestißimũ hostẽ comparabat.*

Detectæ insidiæ.

Quibus cognitis Seuerus homo iracundo ingenio, non

iam cælandas sibi inimicitias putauit, sed omni conuocato exercitu, huiuscemodi habuit orationem.

Seueri oratio ad exercitum.

NEque leuitatis me quisquam ob anteacta insimulet, neq; infidum aut ingratum putet aduersus cũ quem pro amico habuerim. Omnia nos quidẽ præstitimus, etiam in partem principatus, & quidem stabilißimi recepto. Quod ne geminis quidem fratribus facile quisquam indulserit, quod enim uos mihi uni detulistis, id ego cũ illo communicaui. Tantis autem beneficijs nostris peßimã uidelicet gratiam retulit Albinus, *cõtẽpta uirtute nostra, suæq; immemor fidei, ardensq; inexhausta cupiditate id uniuersum periculose præripiẽdi, cuius particeps esse citra bellum, ac dimicationẽ ullã potuisset.* Neq; *deos reueretur, per quos toties iuratus, neque uestris parcit laboribus, quos tanta cum gloria, uirtuteq; pro nobis pertulistis.* Quippe *successuum uestrorũ nec ipse fructu carebat, imo aũt si fidẽ seruasset, maior illi portio cõtigisset.* Vt *aũt si ipse autor malorũ sis, iniustus uideare: ita si nõ ulciscare, acceptas iniurias, ignauus.* Nã *cũ bellũ aduersus* Nigrũ *geßimus, nõ ita sanè speciosas inimicitiarum causas habebamus: non enim quasi raptorẽ occupati à nobis principatus oderamus, sed positum eum in medio, atq; adhuc in disceptatione uersantẽ, pari uterq; ambitu ad se trahebat.* Verum Albinus *despecto fœdere, ac iureiurando, cum sit nostro munere adeptus quæ tantum legitimis liberis tribuũtur, hostis esse mauult nobis, quàm familiaris.* Vt *igitur pridem beneficio affectũ, honore gloriaq; cohonestauimus, ita nunc perfidiosum, atq; imbellem ipsius animum coarguamus armis.* Neq; *enim sustinere ille exercitus poterit*

terit exiguus, atq; insularis, uires nostras. Nam *cum uos propémodum soli alacritate quadã, & uirtute uestra, tam multis prælijs peruiceritis, totumq; nobis orientẽ subegeritis, quis dubitet, quin nunc quoq; tantarũ accessione uirũ (quippe hic totus penè* Romanus *exercitus) facile profligaturi paucos sitis, ne sub uiro quidẽ sobrio, nedum sub forti duce militantes?* Quis *enim luxuriam illius ignorat, uitamq; hominis subulcorum potius gregibus, quàm militum legionibus congruentẽ?* Proinde *eamus audacter in illũ, qua solemus alacritate animi, atq; uirtute, dijs freti autoribus, ab eodẽ impie peieratis, simul memores excitatorum sæpe à uobis trophæorum, quæ scilicet ab ipso despecta sunt.* Hæc *locuto* Seuero, *confestim exercitus uniuersus* Albinum *hostem declarat, exceptoq; faustis acclamationibus ipso, nihil nõ alacritatis, & studij clamoribus ostendẽtes, magis magisq; hominem spe addita succenderũt.* Qui *amplissimo donatiuo milites prosecutus, statim uniuersos cõtra* Albinũ *educit, missis itẽ pariter qui* Byzantiũ *expugnarẽt, clausam adhuc receptis* Nigri *ducibus.* Quæ *deinde urbs fame capta, totaq; planè diruta, simul theatro, thermisq;, omniq; cultu, atq; honore detracto, & in uici formã redacta,* Perinthijsq; *adiudicata est, quẽadmodũ* Antiochia *quoq;* Laodicenis. Tũ *pecuniæ magnã uim curauit ad reficiẽdas, instaurãdasq; urbes, quas* Nigriani *milites deuastauerãt.* Ipse *iter faciebat sine intermissione, neq; festos dies, neq; labores ullos magnopere curãs, algoris atq; æstus iuxta patiẽs: sæpe etiam per altissimos montes hyeme sæua, niuibus cœlo ingruẽtibus ibat aperto capite, ut milites ad alacritatẽ, patiẽtiamq; laborũ re ipsa cohortaretur.*

Byzantium capitur ac diruitur.

taretur. Quocirca non metu quodam, ac lege, sed æmulatione magis, atq; exẽplo principis ad perferẽda omnia incitabãtur. Misit etiã qui angustias occuparẽt Alpiũ, atq; aditus Italiæ obsiderent. Enimuero postquã nuntiatum Albino est, nihil cunctari Seuerum, sed adesse iam, supinus hactenus ac delitias agitans, magno tum metu perculsus, statim è Britannia transmittens, in aduerso Galliæ littore castra collocauit, literisq; ad uicinarum gentium præsides missis, pecunias cõmeatumq; exercitibus iuuandis corrogabat. Qui igitur dicto audiẽtes fuerũt, pessime illud in se consuluerunt, nullo nõ supplicio dein post bellum affecti. Qui uero imperium detractauerunt, cũ quidem felicius, quàm prudentius id egissent, euasere incolumes, euentu, ac fortuna rerũ utraq; consilia discernẽtibus. Sed ubi iam in Galliam Seueri copiæ peruenerunt, leues quædã primo pugnæ, quasiq; uelitares fuerunt, donec postremo apud Lugdunum magnam urbem, atq; opulentam, prælium in manibus fuit. Nam cũ se mœnibus tenuisset Albinus, exercitus emisit in pugnam. Vt uero ad manus uentũ, diu quidem utrinq; decertatum est æquis uiribus, sic ut ambigua uictoriæ fortuna penderet, neque enim Britanni uel animi magnitudine, uel auiditate cædis, Illyricis concesserint. Ita conflictu primo ualentissimorum exercituum neutram in partem acies inclinabat. Atque ut nõnulli prodiderũt eius ætatis autores, qui non ad gratiam, sed ad fidem loquuntur, longe potior fuit Albini acies. Qua in parte Seuerus curabat, sic ut fugerit quoq;, & ab equo deciderit, abiectoq; paludamento delituerit. Sed insequentibus iam ululãtibusq; Britannis, ceu planè uictoribus, apparuisse extemplo

Albini metus.

Lugdunũ. Forte Londinũ legendum, ut ex sequentibus patebit.

Lætus Seueri dux. templo Lætum Seueri ducem, cum recenti adhuc exercitu. Quippe male audijt, quasi euentum pugnæ expectauerit, cunctatus de industria retēto milite, ut sibimet imperium uindicaret. Siquidē nō prius in pugnā protulit pedē, quàm ubi Seuerus cecidisse nuntiatus. Quam suspicionem etiam deinde euentus approbauit. Quippe rebus omnibus ex sententia mox compositis, atq; in maxima securitate agitans Seuerus, cum quidem cæteros belli duces magnis affecisset præmijs, Lætum ipsum tamen (ut par fuit) memor proditionis, morte mulctauit. Sed ista quidem post fuere. Tunc autem conspecto (ut diximus) Læto, spes addita Seuerianis est, ac sublatus in equum Seuerus, & paludamēto purpureo circūdatus. At Albiniani iam se uictores rati, confusis ordinibus, incitante se in eos de improuiso, ualida recentiq; hostium manu, cum paulum primo restitissent, terga demū uerterunt. Fusos igitur, fugatosq; eos persecuti Seueriani, magna edita strage, ad urbem ipsam peruenerunt. Occisorum utrinque, aut captiuorum numerus, uarie prout uisum eius ætatis scriptoribus, proditur. Direpta mox, incensaque Londinum, & Albino caput abscisum perlatumque ad Seuerum est. Ita duo maxima excita trophea ad orientem, ac septētriones, sic ut nihil sit quod cum Seueri contentionibus, aut uictorijs conferas, siue copiarum multitudinem, siue nationum motus, siue numerū pugnarū, siue itinerum longitudinem, celeritatemq; cōsideres. Nam Cæsaris quidē res aduersus Pōpeiū, Romano utrinq; milite, magnæ profecto fuerūt, itē Augusti aduersus Antoniū, aut Pompeij liberos, & quæ antea à Sylla, Marioq; ciuilibus externisq; prælijs gesta sunt. Sed qui unus

Albini exercitus uincitur.

Londinum diripitur.

Albini cædes.

unus uir treis Imperatores rerum iam potitos sustulerit, qui urbanos exercitus, Romã ipsam, ac palatiũ obtinẽtes, astu circũuenerit, quiq; unum è principibus in ipsa palatina aula curauerit, occidendũ, alterumq; iterum in oriente rursus gubernacula rerum tenentem, appellatumq; à Romanis imperatorem, tertium porrò Cæsaris honore, atq; autoritate præditum, in potestatem redegerit, haud facile alter inuenietur. Hunc finẽ uitæ habuit Albinus, *breui sanè lætatus funesto honore. Cæterum Seuerus omnem statim iram atq; atrocitatẽ animi suã, in illius necessarios* Romæ *effudit, ac primo quidem præmisso in urbem capite* Albini *abscisso, iussoq; publice patibulo præfigi, in ima epistola, qua de sua uictoria populũ edocebat, hoc quoq; ascripsit: ideo se caput illud publice in patibulo spectandum misisse, uti exemplum caperent, quid item ipsis patiendum foret.* Rebus *igitur* Britãniæ *ordinatis, cum totius insulæ administrationẽ bifariam dispertisset, itemq; omni* Gallia *(quemadmodum quidem uidebatur) composita ex sententia, suppliciòq; de* Albini *amicis sumpto, siue quos ei sua quemq; uolũtas, siue necessitas adiunxerat, continuo* Romã *proficiscitur, exercitũ secum omnem adducens, quo terribilior uideretur. Confectoq; magna uelocitate itinere, quẽadmodum consueuerat, infestus adhuc superstitibus* Albini *amicis,* Romã *intrat, occurrente laureato populo, ac magno honore, faustisq; acclamationibus excipiente, senatuq; uniuerso consalutante.* Tametsi *plerosq; metus consternanerat, quod sibi haudquaquã parsurũ rebãtur immitem suapte natura, & sanguinariũ, neq; sanè magna causa indigentem ad inferendas iniurias, cæterum tunc probabiles* Seuerus Romam intrat.

ff odij

odij rationes habiturũ. Postea uero quàm in templũ Iouis ingressus est, omniaq; sacrificia de more peregit, reuersus in palatiũ, magnoq; congiario populũ Romanũ uictoriæ nomine prosecutus, ac nũmos militibus largitus est, simul alia permulta indulxit, quæ nunquam antea acceperant. Nam & frumẽti summã primus adauxit, & aureis anulis uti, & domi habere mulierẽ permisit. Quæ omnia procul à militari disciplina succinctos eos, paratosq; ad bellũ minime præstitura uidebantur. Primusq; ipse duritiam, atq; asperitatem uictus, tolerantiamq; laborum, disciplinamq; omnẽ, ac ducum reuerentiã subuertit, inhiare pecunijs, & mundicias colere militibus insuefactis. His ergo optime pro suo iudicio cõstitutis, curiã deinde ingressus sedensq; Imperatoria sella, accusare insit truculẽta oratione Albini amicos, prolatis etiam quorundam archanis epistolis, quas apud illum sepositas depræhendisset, quibusdam autem exprobrãs, quòd eũ splendidioribus muneribus affecissent, alijs quòd amici orientalibus, alijs quòd Albino fuerũt notiores. Eoq; pacto eximiũ quenq; è senatu, tum ut quisq; in prouincijs genere, aut opibus excelleret, omnes sine dĩ scrimine supplicio afficiebat, ulciscens (ut quidem præ se ferebat) inimicos, sed reuera subigente auaritia, qua supra omnes Imperatores laborauit. Nam ut animi patientia, atque in laboribus perseuerantia, simul rei militaris gloria, nemini etiam laudatissimo cõcesserit, ita quæstui suprà quàm dici posset, addictus iniustis cædibus, atq; adeo cuiuscuimodi ex causa pecuniã colligebat, imperiũ metu quàm beneuolentia retinens. Quanquã popularis esse in primis uolebat, edendis omnifariã magnificentissimis spectaculis, centenis

Corrupta militaris disciplina.

centenis etiam sæpenumero occisis belluis, quas omnibus regionibus nostris, Barbarisq; conquirebat. Sed & congiaria dedit uberrima, & certamen proposuit, undiq; accitis lusionibus, atq; athletis. Vidimus item sub illo quosdã omnis generis ludos, cunctis editos theatris, simulq; supplicationes, & peruigilia ad formã Cereris initiorum, seculares hi tunc appellabantur, celebratos (ut aiunt) decurso trium spatio ætatum, siquidem urbe tota, atque Italia præcones itabant conuocatũ omnes ad ludos, quos nec uidissent hactenus, nec uisuri postmodo forent. Ita scilicet interuallum præteritæ, futuræq; celebritatis, supra omnem esse hominũ ætatem significãtes. Igitur aliquandiu Romæ *moratus, participato filijs Imperio, cum se ciuili tantum uictoria, contraq;* Romanos *exercitus habita, clarum hactenus intelligeret, ex qua etiam triumphum recusauerat: decreuit item* Barbarorum *inclarescere trophæis. Quocirca prætextu uindicandi* Barsemij Atrenorum *regis, qui* Nigri *partes fouerat, exercitũ in orientem eduxit, iamq; in* Armeniam *facturus impetum, præuentus à rege* Armeniorum *est, mittente obsides ultro, & munera, ac suppliciter petente, ut sibi cum illo inire amicitiam, fœdusq; ferire liceret,* Quare Seuerus *procedentibus ex sententia rebus, in* Armeniam *perrexit ad* Atrenos. *Sed & rex* Osrhoenorum Augarus *ad eundem transfugit, traditisq; obsidio liberis fidem suam autorauit, sagittariorumq; ũim magnam misit auxilio. Cæterum* Seuerus *regionem* Interamnanam, *agrumq;* Albenorum *transgressus, etiam in* Arabiam *felicem excucurrit. Illic enim herbæ prouenĩũt odoratæ, quæ nos aromata, suffimentaq; habemus. Ibi*

Ludi seculares.

Seuerus denuo in orientẽ proficiscitur.

ff 2 expu

expugnatis uicis, urbibusq; permultis, omnemq; agrum depopulatus, in Atrenorũ regionem mox ingressus, Atras circunsedit urbem scilicet altissimo impositam monti, ac maximis ualidissimisq; obseptam mœnibus, florentemq; ingenti sagittariorum copia. Igitur hanc urbem Seuerianus exercitus, quanta maxima ui poterat, oppugnabat, machinæq; omnifariam mœnibus admouebantur, nullo oppugnationis genere prætermisso. Contra autem Atreni audacter urbem defensare, sagittasq; ac lapides supernè iacientes, pessime accipere Seuerianos, etiamq; uasa fictilia uolucribus quibusdam, uenenatisq; bestiolis oppleta deuoluere, quæ cum aut oculis inuolitarent, aut in apertas corporis partes sensim obreperent, grauiter singulos consauciabant, incideratq; in morbos Romanus miles, æstum illũ cœli nimio sole præferuidi, parum ferens, sic ut longe plures ob hos casus, quàm hostili manu interierint. Proin desatigatis iam, & contusis omnibus, procedente secus obsidione, ac plus iacturæ, quàm lucri Romano faciente decreuit exercitum Seuerus priusquã uniuersus perierat, deportare ex eis locis, tristem uidelicet infecto negotio. Quippe assuetus uincere prælijs omnibus, uictum se tunc putabat, quia non uicerat. Sed eum propera fors, & fautrix statim consolatur, neq; enim planè rebus infectis redijt, sed maiore quàm sperat successu. Nam impositus nauibus permultis exercitus uniuersus, nequaquam, scilicet quo intenderat, Romanæ appulsus ripæ, sed undarum impetu, Parthorum ad agrum prouectus, haud procul Ctesiphonte, qua in urbe sedes regis est. Is tunc pacem agitans, ac nihil ad se pertinere Seueri pugnas autumans, quas gereret

Atræ urbs obsessa a Seuero.

Ctesiphõ urbs, parthiæ caput, depopulata.

cum

cum Atrenis, otiosius uidelicet nihil expectabat mali. Cæterum Seueri exercitus, cum ad eas ripas ui fluminis inuectus, moxq; in terram esset expositus, omnẽ illico depopulari agrum cœpit, abactisq;, ut in quecq; inciderant, pecoribus ad uescendũ, uicisq; aliquot incensis, paulatim usq; ad Ctesiphontẽ perrexerunt, qua in ciuitate magnus rex Artabanus commorabatur. Igitur imparatos nacti Barbaros, cæsis primo quicũq; restitissent, direptaq; mox urbe, pueris, fœminisq; in captiuitatẽ abductis tantum ipso rege cũ paucis equitibus elapso thesauris illius ornatuq; omni, & supellectile potiti, uictores regrediuntur. Ita Seuerus fortuna magis quàm consilio, Parthicam uictoriã adeptus est. Igitur prospere succedentibus rebus literas ad senatũ populumq; Romanum de se magnificas dedit, ac depictas in tabulis pugnas, uictoriasq; suas exposuit, nihil non honorum decernente senatu, & super his cognomina imponente deuictarũ gentium. Ipse interea rebus ad orientẽ sic gestis, Romã reuertebatur, filios iam puberes secum adducens. Confectoq; itinere, ac prouincijs, ut cuiq; uisus foret, ordinatis, Mysorumq; & Pannoniorũ recognitis exercitibus, urbem dein triumphans inuectus est, multis acclamationibus, omniq; ceremonia populo excipiente. Cui quidem ipse festos dies, sacrificiaq;, & spectacula, ac celebritates indulxit, magnoq; dato congiario, & ludos pro uictoria celebrauit. Romæ deinde haud paucos moratus annos, ius dicebat frequenter ciuilibus negotijs, & liberis erudiẽdis intentus. At illi iam tum adulescentes delitijs, uictuq; urbano, nimioq; spectaculorum aurigationisq;, & saltationis studio, bonam indolem corruperant. Interq; se fratres

Artabanus parthorum rex.

Filiorũ Seueri discordia.

dißidebant, puerili primum certamine, edendis coturnicū pugnis, gallinaceorumq; conflictibus, ac puerorum colluctationibus exorta discordia. Nam seu quid in scena audirent, siue item spectarent, semper utiq; diuersis accedebāt, nusquam eisdem studente utroq; , sed quod alteri charum foret, id alteri statim odiosum, cōmittentibus etiā utrinq; ipsos adulatoribus, atq; ministris, nihilq; non ad gratiam suggerentibus, ut ad se quisq; pro uirili diuersos retraherent. His cognitis Seuerus reducere in gratiā, atq; emendare conabatur. Tum Baßiano, qui tunc honores Imperatorios adeptus, Seuerus Antoninus, accepto Marci cognomine, uocabatur, ac maior natu erat, uxorem dedit filiam Plautiani, præfecti cohortibus urbanis. Hic (ut perhibent) Plautianus ab initio ætatis tenui fortuna fuit, seditionisq; & aliorum criminum reus, ac mulctatus exilio, sed erat Seueri municeps, Afer natione, atque (ut quidam putant) etiam consanguinitate propinquus: ut uerò alij affirmant, flore magis ætatis per stuprū conciliatus. Hunc autem Seuerus ex parua humiliq; fortuna, ad opes maximas prouexerat, ac damnatorū bonis adiudicatis, longe supra cæteros collocupletauerat, tantum non imperio quoq; participato. Queis ille opibus licētiaq; abutens, nihil crudelitatis aut uiolentiæ, ut quidque ageret, omittebat, cunctis etiam atrocior omnium ætatum principibus. Ergo huius filiam Seuerus uxorem filio suo tradidit. Enimuero Antoninus ipse parum lætus eo matrimonio, ac neceßitate, quàm uoluntate impulsus, puellam ipsam pariter & puellæ parentem peßime oderat, sic ut ne thorum quidem, laremq; cum ea communem pateretur, adeoq; auersabatur, ut minare

Baßianus.

Plautianus præfec. cohor. urb.

Antoninus filius Seueri.

tur

tur cottidie occisurum ipsam, patremq; simul, atq; imperium solus obtinuisset. Quod cum illa identidem ad patrẽ referret, simulq; quãtopere foret inuisa, patefecisset, magnopere hominẽ irritauit. Igitur Plautianus *senem iam* Seuerum *ipsum ceruens, ac morbo sæpe laborantem, contra uerò* Antoninũ *ferocem in primis, audacemq; iuuenẽ, pauidus ob illius minas, decreuit facinus inuadere aliquod priusquã ipso opprimeretur. Suberãt præterea multa quæ hominẽ ad imperij cupiditatem inflammarent: opes, quantas nemo antea priuatus possederat. Militũ præterea obedietia, & apud omnes* Romanæ *ditionis homines maximi honores: ad hæc habitus, quo in publicum prodibat. Siquidem latum clauũ perpetuo habebat, atq; in secũdis consularibus numerabatur. Ensem præterea gestabat, cæteraq; omnia supremæ dignitatis insignia, adeò quacunq; incederet, trux, atq; horribilis, ut non modo nõ adiretur à quoquam, sed etiam qui fortuito occurrebant, ab eo uerterẽt oculos. Quin antecambulones aliquot, quacunq; iter faceret, denũciabant, ne quis in proximo cõsistere, ne'ue illum contueri auderet, sed auerterent uniuersi oculos, terramq; despectarent. Quæ cum cognouisset* Seuerus, *ne ipse quidem prorsus æqui boni facere, sed molestius iam, grauiusq; ferre, sic ut nonnihil etiam de illius autoritate detraheret, ac persuadere homini conaretur, aliquid iam è tanta illa insolentia imminueret. Quorũ impatiens* Plautianus *non dubitauit* Imperium *ipsum appetere insidijs, quocirca talia quædam machinatur.* Saturninus *erat quidam tribunus, qui* Plautianum *in primis obseruabat, & cum facerent idem omnes, unus tamen ille maiore quadã uenerationis specie,* Plautiani insolentia. Plautianus Seuero insidiatur, Saturninus.

ff 4 *magis*

magis,magisq; homini obrepserat. Hunc sibi igitur fidissimum fore putans,ac solum deniq; commissa tacite habiturum,& imperata facturum,uocari ad se sub uesperam iubet,remotisq; arbitris. Nunc illud,inquit, est, cum summam imponere manum debeas amori,obseruantiaeq; tuae, cuius mihi hactenus dedisti specimen: cumq; ego remunerare te pro meritis,ac debitam referre gratiã possim. Datur optio tibi,uelis'ne ille ipse euadere, quem me nunc esse cernis,atq; huic tantae potentiae succedere,an perire statim dato contumacis animi supplicio. Neq; tu uel magnitudinẽ rei pertimueris,uel nomina Imperatorum expaueris, intrare tibi in cubiculum,ubi somnum capiunt,soli nempe licet,redeunte uice nocturnae custodiae clam,nulloq; prohibente,facile quod uolueris,trãsfiges. Nihil est autem quod hic meum iam expectes imperiũ. Abi modo in aulam principum,quasi aliqua à me mandata habeas arcana,& grauia,atque ut uirum fortem decet,senem unum, ac puerum intra suum utrunque cubiculum obtrunca. Nam cum in partem ueneris periculi,etiam re confecta, in partem maximi honoris succedes. Haec dicta ut animum tribuni perterruerunt, ita minime consiliũ excusserunt. Sed ut homo neutiquam mente captus (erat enim genere Syrus, ac sunt fermè ad orientem mortales acerrimis ingenijs) cognito furore , ac uecordia, quantumq; ei liceret minime ignarus, haud quaquam ausus detractare, ne scilicet continuo daret poenas,cum se optata,ac lubentia simularet audire, prius adorato illo,tanquam imperatore, iam libellum petebat demandatae sibi caedis. Quippe mos tyrannis, cum aliquem indemnatum occidi iubent,per literas potissimum

Syrorum ingenia.

iniun

iniungere, ne dein cædis Imperatæ nullum relinquatur ar= gumentum. Hic Plautianus cecutiens nimia cupiditate, dat libellum tribuno, atq; ad cædem mittens admonet diligen= ter, ut interfecto utroq; principe, priusquam diuulgetur facinus, se iubeat acciri, quo ante in palatio conspiciatur, quàm occupatum imperium quisquam audiat. Sub hac pa= ctione tribunus digreditur, ac de more totam libere do= mum principis peruadit, cognitoq; quàm difficile factu fo= ret, duos ab uno homine principes, & quidem diuersis ha bitantes cubiculis obtruncari, adit ad Seuerum, & cum ianitoribus agit, ut se ad principem intromittant, afferre se quæ ad illius salutem pertineant. Illi hæc Seuero renun= tiant, qui tribunum continuo iubet acciri. Ingressus uenio inquit, tibi ô domine, ut sanè putat is à quo sum missus, ad cædem tui, carnificinamq;. Vt egomet opto, ac uolo, bene= ficij autor tibi & salutis. Plautianus imperium captans insidijs, cædem mihi tuam, filijq; tui mandauit, neq; uerbis modo, sed & literis. Testimonio est hic libellus. Equidem ego recepi facturum quæ imperaret, ne alter scilicet me detrectante, negotium susciperet. Verum ad indicandam rem tibi sum præsto, ne ignarum illius opprimat audacia. Dicenti hæc tributo, atque ubertim lachrymanti, non con tinuo tamen fidem Seuerus habebat. Quippe adhuc in pe= ctore multum ex Plautiani amatorio insederat, quin esse id totum negotium compositum, ac fabulosum suspecta= bat, ratus filium suum Plautiano infestum, natamq; eius perosum, commentum esse techinam huiuscemodi, ac mor tiferam calumniam. Quare accitum ad se, grauiter in= crepare instituit, quod in hominem amicum, atque dome=

ff 5 sticum

sticum talia machinaretur. Antoninus autem primo quidem deierabat ignarum se totius negotij, dein instanti tribuno, & libellum ostendenti, animum audaciamq; addebat ad crimen coarguendum. Sed ille cognito quam magnum in discrimẽ uenerat, tum præterea haud ignarus, quàm acceptus Seuero Plautianus foret, neque non etiam intelligens si latuissent insidiæ, parumq; indicium probaretur exquisitißimum sibi impendere supplicium, & quodnam inquit, ò domini argumentum amplius, quod'ue apertius quæritis indicium? Sinite egrediar regia, perq; aliquem fidum mihi hominem significẽ Plautiano, facta esse iam quæ imperauerat. Aderit ille statim re credita, uacuam scilicet regiam occupaturus. Ibi uestri muneris fuerit, rem totam depræhendere. Iubete modo in ædibus quietem agitari, ne præcognita res omne consilium subuertat. Hæc locutus, fidißimum sibi hominem deligit, qui Plautianum suis hortetur uerbis, acceleret, atque adsit quàm primum, dum uterque princeps iacet, oportere antequam res populo innotescat intus esse eum, ut scilicet occupata arce, constabilitoq; imperio, uelint, nolint uniuersi non scilicet principatum adeunti, sed iam planè principi obediãt. His creditis, Plautianus (erat autem iam dici uesper) magnam in spem sublatus, loricam induitur sub uestem tuendi corporis gratia, simul conscenso uehiculo, properat in regiam, paucis modo qui aderant deducentibus, ratisq; cum magnis de rebus ab Imperatoribus acciri. Vt autem in aulam nullo probibente ingressus est, ignaris quæ agitarentur custodibus, occurrens tribunus, composito dolo salutat Imperatorem, dein manu præhensum deducit intra

cubiculum,

cubiculum, ubi proiecta esse Imperatorum cadauera mentiebatur, iamq́; aliquot è corporis sui custodibus Seuerus cõparauerat, qui statim ingresso manus iniiceret. At Plautianus cum longe alias animo spes agitaret, ut ingressus cubiculum est, cernens utrũq; illic stantem principẽ, comprehensumq́; se teneri sentiens, re tanta perterritus, rogare, supplicare falsa illa omnia cõmentum id in se, fabulamq́; excogitatam. Igitur exprobrante hinc Seuero beneficia, & honores, illinc Plautiano fidei, beneuolẽtiæq́; suæ ueteris testimonia repetente, paulatim labascere Seuerus, atque adduci Plautiani uerbis, donec pars loricæ per scissum uestimenti apparuit. Qua Antoninus animaduersa, audax iuuenis, & iracundus, ac iam antea homini infestus. Atqui inquit, ad hæc certe duo quid respondeas expecto. Venisti ad Imperatores sub uesperam minime accitus, dein quid sibi rogo hæc lorica uult? Quis ad cœnam, comessationem'ue armatus accedit? Simul hæc dicens iubet tribunum, cæterosq́; qui aderant, ilicò eum strictis gladijs obtruncare, ut hostem manifestarium. Nihil illi cunctati, iussa faciunt iuuenis Imperatoris, occiduntq́; hominem, & cadauer in uiam proijciunt ad uulgi ludibrium. Hunc finem habuit parem uitæ Plautianus, inexhaustæ homo cupiditatis. Cæterum Seuerus duobus præfectis militaribus constitutis, plurimũ in suburbanis, aut circum maritimas Campaniæ oras agitabat, ius dicẽs, & ciuilibus negotijs intentus, cupiensq́; in primis, uti Romæ sui liberi bonis moribus instituerẽtur. Nam ludis eos, spectaculisq́; uehementius studere animaduerterat, quàm principibus conueniebat. Quo fieret, uti studio certamineq́; semper in diuersum

Plautianus obtruncatur.

in diuersum tendente, etiã animi iuuenum distraherentur, quibusdam quasi admotis contentionum, atq; inimicitiarũ facibus. Maxime tamen *Antoninus intolerandus, sublato iam è medio* Plautiano, *terribilisq;, & formidolosus erat omnibus, tum illius natæ coniugi scilicet suæ, quibus maxime artibus, aut machinis poterat exitium intendebat. At Seuerus ipsam pariter cum filiolo quẽ pepererat, relegauit in Siciliam, datis opibus quantæ ad uictum, atq; usum abundè sufficerent.* Imitatus *in hoc Augustũ, qui filios* Antonij, *postea quàm hostis iudicatus est, eodem modo tractauerit.* Ipse *ad pacem, concordiamq; reuocare liberos, & reconciliare utrunq; alteri conabatur, admonens idẽtidem ueterum fabularum, in quibus pleræq; regum calamitates fraternis ortæ seditionibus memorãtur.* Huc *adde bat thesauros, templaq; pecunijs plena esse, diuitias foris ex uectigalibus accedere posse in tanta opulẽtia, militẽ largitione teneri auctas in quadruplum copias urbanas, tantum sedere exercitum ante urbẽ, ut nulla externa uis, seu multitudinẽ ipsam militum, seu corporum magnitudinem, seu pecuniæ abundantiam spectes, par inueniri tantis opibus posset.* Sed *ea in nihilum recasura, ipsis inter se discordantibus, atq; intestinum agitantibus bellum. Hæc ille quotidie edisserens, precesq; castigationibus admiscens, reprimere illorum spiritus, ac reducere germanos in gratiam studebat. Cæterum omnia frustra erant.* Quippe *fre nos ore depulerant, proni semper in peius, atq; illos adulescentes adhuc, in ipso ætatis feruore, atq; in summa licẽtia uoluptatum omnium, irritamentis incitatos, etiam adulatorum ministeria diuersos trahebant, scilicet qui non modo*

modo illorum obsequerentur cupidinibus, atq; flagitijs, sed noua semper aliqua excogitarent, unde alteri gratum fieret, alter offenderetur. Quorum etiã nonnullos Seuerus ipse in huiuscemodi ministerijs deprahensos, supplicio affecit. Hanc liberorum suorum uitam, & indecora in spectaculis studia ferens grauiter senex Imperator, *literas à* Britanniæ *prefecto accæpit, quæ docebant* Barbaros *illic seditiones agitare, regionemq; omnem incursionibus, ac depopulationibus uastare, quare maiore manu ad resistendum, uel etiam principis ipsius præsentia opus esse.* Lætus *ea Seuerus accæpit, quippe homo suapte natura gloriæ appetentior, post uictorias ad orientem, septẽtrionemq;, & cognomina utrinq; parta, etiã trophæa cõtra* Britannos *excitare aliqua cupiebat. Ad hæc filios quoq; abducere ex urbe, ut procul à mundicijs urbanis, in castris militari uitæ, ac sobriæ iuuenes insuescerent.* Ita *expeditionem in* Britanniam *edicit senex iam, & morbo articulari laborans, tanta autem animi uirtute, quanta nemo unquam uel iuuenũ.* Igitur *iter ingreßus, lectica plurimum uehebatur, nulloq; cessabat loco. Quare confecto itinere, speq; omni, ac sermone celerius enauigato oceano,* Britanniã *ingressus est, collectisq; militibus, ac maximis conflatis uiribus, bellum cõparabat. Cæterum* Britanni *repẽtino principis aduentu perculsi, auditoq; tantas contra se comparari copias, legatos ad eũ de pace, ac seipsos expurgatum misserunt. At Seuerus moras de industria nectens, ne uacuo sibi* Romam *adeundum foret, cupidus uictoriæ, cognominisq;* Britannici, *legatos quidem re infecta domum dimittit, ipse quæ bello usui forent, magna solertia comparabat. Sed in primis*

Britanniæ motus.

primis tamen curæ habuit pontibus occupare paludes, ut stare in tuto milites possent, atque in solido præliari. Siquidem Britanniæ pleraq; loca frequentibus oceani adluuionibus paludescunt. Per eas igitur paludes Barbari ipsi natant, excursantq; ad ilia usq; demersi, ac pleraq; corporis nudi cœnum contemnunt. Neque enim uestis usum cognouerunt, sed uentrē, atq; ceruicē ferro incingunt, ornamentum id esse, ac diuitiarum argumentum existimantes, perinde ut aurum cæteri Barbari. Quin ipsa notant corpora pictura uaria, & omnifariā formis animaliū, quocirca ne induuntur quidem, uidelicet picturam corporis ne adoperiant. Sunt autem bellicosissima gens, atq; auidissima cædis, tantum scuto angusto, lanceaq́; cōtenti, præterea gladio nudis corporibus dependente, loricæ, ac galeæ penitus ignorant usum, impedimentum id esse trāsgrediēdis paludibus arbitrantes, quarū uaporibus, æstuq; cœlū ibi semper caliginosum. Ad hæc Seuerus nihil non comparabat, quod usui Romano militi, quod detrimento Barbaris impedimentoq; foret. Vbi uero satis ex sentētia promptæ sibi esse, ac parata omnia intellexit, iuniorem filium Getam nomine, in parte insulæ Romanis subiecta reliquit, ut iuri dicundo, rebusq́; ciuilibus administrandis præesset, eiq; consiliarios ex amicis natu grandibus reliquit, Antonino secum aduersus Barbaros educto. Transgresso igitur Romano exercitu amnes, aggeresq́; eos, qui obiecti Barbaris, Romanorum fines disterminant, pugnæ quædā tumultuariæ fiebant, & excursiones, uictore ubiq; Romano. Cæterum facilis erat ex fuga receptus Barbaris, quippe inter syluas, ac paludes & loca ipsis notissima delitescen

Britannia paludosa. Britannorū mores. Geta filius Seueri.

delitescentibus. Quæ omnia Romanis aduersa, morã bello addebant. Interea Seuerum iam confectum senio, longior inuasit morbus, sic ut ipse domi residere, atq; Antoninum mittere in bellum, ad imperatoris obeunda munia cogeretur. Cæterum Antoninus haud magnopere de Barbaris solicitus, exercitum sibi adiungere, & confirmare uniuersos tendebat, uti se unũ intuerentur, soli sibi imperium uindicans, ac Germano idẽtidem obtrectans. Quin longior quoq; patris ualetudo, ac mortis mora diuturnior, anxium uidelicet adulescentẽ habebant. Sic ut medicis, ministrisq; subinde conaretur persuadere, senem ut è medio quã primũ quoquo modo tollerent. Donec tandem Seuerus mœrore magis quã morbo consumptus, uitãq; defunctus est, clarissimus omnium imperatorum bellicis operibus. Neq; enim aut ciuiles quisquã aduersus inimicos, aut externas aduersus Barbaros totidem alius uictorias reportauit. Annisq; duodeuiginti gesto imperio decessit, successoribus liberis, tanta pecuniæ relicta copia, quantã antea nemo, tum ampliore exercitu, quã cui obsistere ulla uis posset. Igitur Antoninus mortuo Seuero, summã potestatẽ nactus, cõfestim uniuersos ab ipso (quod aiunt) lare interficere cœpit. Nam & medicos supplicio affecit, quod sibi parũ obtẽperauerãt, iubenti senis maturare necẽ, nutriciosq; suos iuxta, & fratris, quod de recõciliãdis egissent, ne uno quidẽ reliquo suæ crudelitati facto ex eo ordine hominũ, qui in honore aliquo fuerant, quiq; ipsius parentẽ obseruauerãt. Duces porrò exercitus magnis muneribus, ac promissis adhortabatur, persuaderent militibus, uti se unũ Imperatorẽ declararent, nullasq; nõ machinas

Seueri morbus.

Seueri mors.

Antonini sæuitia.

machinas aduersus germanū intendebat. Neq; id tantum persuadere militibus potuit. Quippe memores, utrumq; à Seuero iā inde à pueritia pari honore cultuq; educatum, etiā ipsi parē utrinq; obedietiā, beneuolētiāq; exhibebāt. Igitur Antoninus cognito parū sibi rem aduersus exercitum procedere, icto cum Barbaris fœdere, dataq; pace, & obsidibus acceptis, decedēsq; illinc, ad matrē iam, germanumq; festinat. Congressos reducere in gratiā mater conata, adnitētibus honestissimis quibusq; Seueri amicis, & consiliarijs. Igitur Antoninus, cū nemo scilicet nō eius libidini refragaretur, ui potius quàm uolūtate, ad concordiæ, amorisq; simulationē adducitur. Ita ambo pari honore Imperium gerentes, soluerunt ex Britannia, Romamq; cū patris reliquijs cōtendebant. Nam corpusculo ignibus tradito, cinerem ipsum cum odoribus in uascalum alabastri coniectū, Romā referebant, ut uidelicet in sacris principum monumentis componeretur. Ipsi exercitū deportantes, uictoresq; iam Britanniæ, in aduersam Galliā emenso Oceano peruenerunt. Quo igitur pacto & diem suum obierit Seuerus, & liberi eius Imperium susceperint, in hoc uolumine demonstratum est.

LIBER QVARTVS.

ES Gestas Seueri principis, per annos duodeuiginti superiore libro sumus persecuti. Porrò autem ipsius liberi adulescentes iam unà cum matre Romam festinabant, seditiones etiam tum in itinere agitantes. Quippe diuersorijs, mensaq; nunquam eisdem utebantur,

utebantur, multumq́; suspicionis in cibo omni, potúq́;, ne alteruter anteccapto tẽpore, ipse clam, aut per ministeria ueneno rem gereret. Ob eamq́; causam etiam iter properantius faciebant, tutius rati uicturos, ubi iam in urbem peruenissent, diuisáq; inter se regia, amplis ac spaciosis ædibus, maioribus etiam reliqua urbe, pro suo uterq; arbitrio separatim agitarent. Postquam uero in urbem peruentum, populus eos uniuersus laureatus excepit, & senatus consalutauit. Præibant igitur principes ipsi cũ purpura imperatoria, post sequebantur consules, urnam cum Seueri reliquijs gestantes. Qui autẽ nouos Imperatores consalutauerant, progreßi deinde, urnã quoq; ipsam supplices adorabant. Ita comitati magna pompa, composuerunt ipsum in tẽplo, ubi Marci, ac superiorũ principum sacra uisuntur monimenta. Re igitur diuina, ceremonijsq́; de more concelebratis, uterq; in regiam discedunt, partiti inter se domũ, ianuisq́; secretioribus obstructis, publicis tantum, atq; atriensibus promiscue utentes. Quin & custodes corporis separatim sibi delegerũt, uix unquã con gredientes, nisi pauxillum duntaxat, ut in publico à multitudine ipsa conspicerentur. Sed in primis tamẽ iusta parenti persoluerunt. Mos est enim Romanis cõsecrare Imperatores, qui superstitibus filijs, uel succeßoribus moriuntur. Quiq; eo sunt honore affecti, relati dicũtur inter diuos. Est autẽ tota urbe quasi luctus quidam, festæ celebritati promiscuus. Quippe functum uita corpus, ritu hominum sumptuoso funere sepeliunt. Sed ceram imaginem defuncto quàm simillimam fingunt, eamq́; in regiæ uestibulo proponunt supra eburneum lectum maximum, atq;

Relatio Imperatorũ inter diuos.

 sublimem

ſublimem, ueſtibus inſtratum aureis. Et quidem imago illa ad ægroti ſpeciem pallida recumbit. Circa lectum uero utrinq; magnam partem diei ſedent, à leua quidē ſenatus omnis ueſtibus atris amictus, à dextra uerò matronæ, quas uirorum, aut parentum dignitas honeſtat, Harumq; nulla, uel aurum geſtans, uel ornata monilibus conſpicitur, ſed ueſtibus albis exilibus indutæ, mœrentiū ſpeciem præbent. Hæc ita per ſeptem dies continuos faciunt, medicis ad lectum quotidie accedentibus, inſpectumq; uelut ægrum deterius ſe habere ſubinde pronunciantibus. Dein ubi iam uiſus obijſſe diem, lectum humeris attollunt equeſtris ſenatorij'que ordinis nobiliſſimi ac lectiſſimi iuuenes, perq; uiam ſacram in uetus forum deferunt, ubi magiſtratus Romani deponere imperium conſueuerāt. Vtrinque autē gradus quidam ſunt ad ſcalarum ſimilitudinem extructi, in quibus altera ex parte puerorum chorus eſt è nobiliſſimis, atque patricijs, altera fœminarum illuſtrium, hymnos in defunctum, pæanaſq; canentium, uerendo, ac lamentabili carmine emodulatos. Quibus peractis, tollunt iterum lectum, atque extra urbem perferunt in Martium campum, ubi quàm latiſſime campus patet, ſuggeſtus quidam ſpecie quadrangula, lateribus æquis aſſurgit, nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum eſt aridis fomitibus oppletum, extra autem intextis auro ſtragulis, atque eboreis ſignis, uarijſq; picturis exornatum, Infra uerò alterum minuſculum quidem poſitum eſt, ſed forma & ornatu perſimile, portis, ianuiſq; patentibus. Tertiumq; item, & quartum ſemper ſuperiore

riore contractius, ac deinceps alia, donec ad extremum, quod est omnium breuissimum, perueniatur. Possis eius ædificij formam comparare turribus his, quæ portibus im minentes noctu igne prælato, naues in tutas stationes dirigunt. Pharos *uulgò appellant.* I*gitur lecto in secundum tabernaculum sublato, aromata & suffimenta omnis generis, fructus herbasq́;, succosq́; omneis odoratos con quirunt, atque aceruatim effundunt.* Q*uippe neque gens est, neque ciuitas, neque qui honore ullo, aut dignitate præcellat, quin certatim pro se quisque suprema illa munera principis honori deferant.* V*bi uero ingens aromatum aceruus aggestus est, ac locus omnis expletus, tum circa ædificium illud adequitant, uniuersis equestris ordinis certa quadã lege ac recursu, motuq́;* Pyrrichio, *numeroq́; in orbem decurrentibus. Currus item circumagun tur insessi purpuratis rectoribus, qui personas ferant ducum omnium* R*omanorum, principumq́; illustriũ.* Q*uæ ubi celebrata sunt, facem capit imperij successor, eam'que tabernaculo admouet.* T*um cæteri omnes undique ignem subijciunt, cunctaq́; illico fomitibus illis aridis, odoramentisq́; referta igni ualido corripiuntur,* Mox *ab extremo, minimoq́; tabernaculo, tanquam è fastigio quodam, simul cum subiecto igni, aquila dimittitur, quæ in cœlum creditur ipsam principis animam deferre.* A*c iam ex illo unà cum cæteris numinibus* Imperator *colitur.* I*ta consecrato parente, reuersi domum iuuenes, discordias quotidie, & simultates exercere, insidiari inter se, moliri, parare omnibus modis, atque ea modo uterque in animo habere, quibus alter dolo caperetur, postremo quacunque uia*

Pharos.

Filiorum Seueri discordia.

gg 2 *grassari*

grassari ad singulare Imperium, ac nihil inuicē prætermittere, dum consortem potestatis expungerent. Sed & mentes animiq; omnium urbanorū, quicunq; honore aliquo, aut dignitate præstarent, diuersi trahebātur, utroq; seorsum literas, clanculū mißitante, magnisq; pollicitationibus sibi homines adiungēte. Maior tandē pars ad Getā spectabat, quòd opinionē nonnullā ostēderet probitatis, moderatumq; se, & lenē in cōgreßibus præstaret, studia porrò tractabat honestißima. Quippe & disciplinarum laude celebres circa se frequētes habebat, & in palæstra, ac reliquis ingenuis exercitationibus uersabatur. Placidus præterea in omnes, atq; humanus, fama, & gloria quadā optima plurimos ad amicitiā beneuolentiamq; alliciebat. Contrà uero Antoninus cuncta asperius, ferociusq; gerebat, atq; ab his rebus, quas supra diximus, alienus militaris uitæ, ac bellicæ uideri amator affectabat. Nihilq; non iracundè faciens, minitando quàm suadēdo, metu quàm beneuolentia sibi amicitias quærebat. Sed cū diu frustra mater discordāteis inter se germanos redigere in gratiā studeret: Visum aliquādo ambobus est Imperiū inter se diuidere, ne Romæ agitantes, alter alterius essent insidijs opportuni. Quare conuocatis paternis amicis, corā ipsa matre de Imperio diuidendo disceptabant, sicuti Europa omnis Antonino, tellus autē aduersa, quæ omnis Asia nuncupatur, Getæ adiudicaretur. Ita enim diuina quadā prouidentia, utrunq; continentē Propontidos incursu disterminari, Placebat autem, ut Antoninus castra ad Byzantium haberet, Geta uero in Calchedone Bithyniæ urbe, quæ scilicet opposita inter se, utriusq; Imperiū tuerētur, atq;

Getæ mores.

Antonini mores.

Imperium diuidere deliberant.

atq; à transmittendo prohiberët. Tum ut è senatorio or dine quotcunq; ex Europa forent, in urbe ipsa remanerent, reliqui Getam sequerentur. Sedes Imperij sui Geta destinabat Antiochiam, uel Alexandriam, urbes magnitudine haud longe infra Romam. Tum ex gētibus ad meridiem habentibus Mauros, Numidasq́;, Antonino concedens, reliquos ad orientem usq; Geta sibi asciscebat. Hæc dum illi agitarent, reliquis omnibus mœsto uultu terram intuētibus, ita Iulia mater locuta est. Terram quidem & mare ô filij, iam inuenistis quo pacto diuidatis, & continentem utranq;, ut dicitis, pōtici discriminăt fluctus, Matrem uerò quo nam modo diuidetis? quo nā modo infelix ego distribuar inter utrunq; uestrum, aut dissecabor? Me primā igitur occidite, dimidiamq́; uterq; apud se partem sepeliat, ut ego quoque inter uos cum mari, terraq́; ipsa diuidar. Hæc locuta multis cum lachrymis, ciulatuq; manus ambobus iniiciens, cōplexa utrunq; reconciliare inter se conabatur. Quare cohorta miseratione, cūcti discessere improbato consilio, ipsiq; in ædes suas reuersi. Sed gliscebat in dies odiū, atq; discordiæ. Nam siue duces ac magistratus aliqui eligerentur, uterq; amico suo potissimum suffragabatur, siue ius dicerent, semper diuersa sentiebāt magno illorū periculo quia res agebatur. Pluris enim studium suum, quàm ius aut æquum faciebant, etiam in ludis ipsis diuersarum semper factionū. Nihil præterea insidiarum omittebant. Cocos identidē, & pincernas conati ad ueneficia impellere, quæ ubi tardius procedebāt, quòd scilicet uterq; magna diligentia, curaq́; cibum capesserent. Postremo impatiens Antoninus, atq; imperij totius cupi- Iuliæ oratio ad filios.

dine instigatus, deliberat magnum aliquid uel facere, uel pati, ferrumq; & cædem molitur. Et quando secus processerant latentes insidiæ, necessarium putabat periculo omni, ac spe posthabita, quouis modo inceptum patrare. Quare irrupto fratris cubiculo, nihil cum tale expectantem supra matris pectus multo undantem sanguine sæuus Getæ cædes a fratre, *obtruncat. Quo facto exilit statim, ac per totam regiam currens clamitat magnum se periculum effugisse, uixq; euasisse incolumen. Simul imperat militibus regiæ custodibus, raperent illicò se: atq; in castra deducerent, ubi tutius asseruetur, periturum dictitans, si diutius in ædibus moram trahat. Illi pro ueris ea dicta accipientes, simul ignari quæ intus gesta, currentem eum currentes & ipsi comitantur. Fit ingens populi tumultus, raptim agente se sub uesperam principe mediam per urbem. Vt autem castra attigit, ædiculam que eam, intra quam signa, ac simulacra exercitus adorantur, procidens humi gratias agebat uotis, quasi pro salute susceptis. Ea re militibus nunciata, partim iam lauantibus, partim requiescentibus, statim illuc omnes exterriti feruntur. Ille progressus in medium, non quidem continuo rem ipsam, prout erat gesta fatebatur, sed effugisse periculū clamitabat, insidiasq; inimici hominis, atq; hostis. Nā ita fratrē appellabat. Vixque tandem post longū certamen, aduersarios superatos. Quippe utrisq; periclitātibus, se postremo unicū Imperatorem fortunæ relictū dono. Talia quædā obliquans, atq; inuoluēs, intelligi quæ fecisset, quàm audiri malebat. Tum pro salute, imperioq; suo singulis militibus Atticarū drachmarum duo milia supra quingētos pollicetur. Prætereaq;*

eaq; annonæ supra quàm sueti, accipere dimidium. Iubet item iam tum ex templis, thesaurisq; sibi ipsos pecuniam sumere, largiter effusis uno die, quæcunque per duodeuiginti annos Seuerus collegerat, atque recondiderat aliemis calamitatibus. At milites tanta pecuniæ magnitudine illecti, totoq; iam negocio intellecto, uulgata passim cæde per eos, qui ædibus effugerant, unum illum declarant Imperatorem, Geta hoste appellato. Igitur ea nocte moratus in templo Antoninus, ac fretus largitionibus, quibus sibi milites adiunxerat, contendit postridie in senatum, toto stipante exercitu, sed armis instructiore, quã consueuit principem deducere. Ingressus deinde, ubi rem diuinã fecit, conscendit sellam Imperatoriam, atq; ad hunc modum uerba facit. Non me quidem fugit, omnem domesticorum cædem statim atq; auribus inciderit, odiosam uideri, nomenq; ipsum ut primũ audiatur, afferre grauem calumniam. Quippe infelices misericordia, potentes inuidia sequitur, ac uictus accepisse, uictor attulisse iniuriam uidetur. Cæterum si quis uero magis iudicio, quàm studio erga defunctum aliquo rem ipsam expendat, causamq; eius, & consilium exquirat, facile scilicet inueniet rectũ esse, & necessarium uindicare magis quàm accipere iniuriam, quippe ad occisi calamitatem etiam infamia timiditatis accedit. Victor præterquam quod incolumis est, etiam gloriam retulit fortitudinis, ac cætera quidẽ, quæ sæpe in me cum ueneficijs, tũ omni genere insidiarum intendit, facile uobis est exquirere tormentis. Quippe idcirco adesse omnes illius ministros imperaui, ut uerũ deprehẽdatis. Sũt autem nonnulli quoq; ex his iam torti, quorum exaudire

Antoninus Imperator declaratur.

Antonini ad senatum oratio.

confeßionem poßitis. Postremo autem cum ego apud matrem forem, uenit ille in me, quosdam secum adducẽs gladijs accinctos. Sed ego re præcognita, ultus hostem sum. Neq; enim iam aut fratris mentem gerebat, aut fraterna moliebatur. Vlcisci autem illum, qui prior insidietur, ut iustum est, ita usu quoq; iam receptum. Quippe ne ipse quidem urbis huius conditor Romulus *germanum pertulit, suis tantum operibus illudentem.* Taceo *Germanicũ* Neronis, *ac* Titum Domitiani *fratres.* Marcus *ipse philosophiæ simulator, ac mansuetudinis,* Lucij *generi sui contumeliam non pertulit. Ego uerò uenenis cõparatis in me, gladioq; impendente, ultus hostẽ, quippe hoc illi sua opera nomen imponebant. Vos autẽ dijs gratias agite, quòd alterum uobis principem seruauerint, neque mentes uestras in diuersa partiti, sed unum tantum spectantes* Imperatorem, *uitam securi traducite. Imperium autem* Iupiter *sicut ipse inter deos solus poßidet, ita etiã uni tantum mortalium adiudicat.* Hæc *locutus magna uoce, irarumq; plenus, ac truculento uultu illius amicos intuens, trementibus, pallentibusq; plerisq;, in regiam reuertitur. Continuo igitur cœpti occidi domestici omnes fratris, atq; amici, quiq; in ædibus habitabant, quas ille incoluerat, ministriq; item uniuersi, sic ut ne ætati quidem infantium parceretur. Porrò ipsa cadauera plaustris omnibus per contumeliam imposita, atq; extra urbem exportata, aceruatim, aut temere iniecta rogis comburebantur.* Nec *quisquam superfuit ex ijs, qui leuẽ modo cum* Geta *noticiam habuisset. Athletæ etiam, & aurigæ, atque omnifariam histriones, & quicquid denique uel oculis illius, uel auribus*

Romulus. Germanicus. Titus. Marcus.

Antonini crudelitas.

bus iucundum fuerat, paßim occidebantur. Praeterea sena torij ordinis quicunq; aut nobilitate, aut opibus excellerent, minima quaq; de causa, uel plane nulla, quantumlibet leui delatione pro illius amicis interimebantur. Quin & Commodi sororem iam anum, atque ab omnibus impe ratoribus, ut Marci filiã oportuit, magno in honore habitam, morte affecit. Causatusq; Getae necem apud ipsius matrem defleuisset. Et coniugem quondam suã Plautiani filiam, quae fuerat in Siciliam relegata ac consobrinũ Seuero cognomine, filiumq; Pertinacis, & Lucillae Commo di sororis, postremo quicquid ex cognatione imperatoria, aut in senatu ex patricia nobilitate supererat, plane quasi ab stirpe abscidit. Ducesq; prouinciarũ uniuersos, ac procuratores, ueluti Getae amicos, neci dedidit. Totaq; noctes caedẽdis plurifariã mortalibus impẽdebãtur. Sed & Vestales uirgines uiuas obruit terrae, quasi temerata uirginitate. Deniq; id quod nunquam alias factitatũ, cum Circenses spectãte eo populus Romanus in aurigã, cui studebat, nescio quid cauillatus esset, ratus sibi contu meliam illatam, repente omnem exercitum facere impetũ iußit in populum, ac raptare, & occidere quicunq; in au rigam dixissent. At milites accepta semel uiolandi, rapiendiq; potestate, cum discerni à reliquis nequirent, qui fuerant proteruius locuti, nullo scilicet in tanta multitudine uerum fatente, paßim ut in quenq; inciderant, aut occidebant, aut omnibus ereptis, quasi salute redempta, ui uos aegre dimittebant. His actus stimulante malorum faci norum conscientia, uitamq; perosus urbanam, statuit Ro ma secedere, ut & milites ordinaret, & prouincias inuiseret.

feret. Igitur Italia *decedens, ad ripas* Danubij *peruenit, ac partes* Imperij Romani *septentrioni subiectas. Ibi aut corpus exercebat aurigando, cædendisq; cominus omne genus beluis, aut ius dicebat (rarius id tamen) statimq; sententiam ferens, ac respondens, pauculis duntaxat audi tis. Cæterum* Germanos *illic sibi omnes adiunxit, atq; in amicitiam conciliauit. Sic ut ex his socios bellorum, & custodes corporis ualidißimum quenque, & pulcherrimum sibi adsciuerit. Sæpe etiam* Romano cultu *deposito uestem* Germanicam *induebat, atque in eorum sagulis argento uariegatis conspiciebatur, etiam flauam capiti cæsariem imponens, ad modũ* Germanicæ *tonsuræ. Quibus læti* Barbari, *mirifice eum diligere, gaudere etiam* Romanus *miles, quem scilicet ille amplißimis largitionibus prosequebatur. Ipse nullum non militiæ munus prompte obire, & siue quid fodiendum foret, primus fodere, siue põs flumini imponendus, aut extruendus agger, siue quod opus manuum faciendum, aut labor subeundus, primus omnia occupare, tenuiq; mensa, ac ligneolis poculis, uasisq; esculentorum contentus esse, panemq; etiam temere factum comesse. Quippe tritico quantum satis uni foret, sua manu molito, massaq; inde facta, atque in carbonibus decocta, uesci solitus, omnia denique elegantiora aspernari, & uilißimis quibusq;, ac uel pauperrimo, gregarioq; militi facillimis uti. Tum commilitonem, quam principem uocari se malle, ac plerunque iter facere perinde, atque ipsi pedibus ambulans, raroq; uehiculum conscendere, aut equum, sibi ipse portare arma, nonnunquam etiam signa militaria longißima, & aureis ornamentis prægrauia,*

Antoninus Germanico cultu incedit.

prægrauia, ac ne robustißimis quidem militibus facilia, ipse humeris subire. Ob hæc igitur alia'que huiusce modi, ut hominem militarem diligere eum suus exercitus, & ut uirum fortem admirari. Quippe instar miraculi uidebatur tantulæ hominē staturæ, tantis esse laboribus parem. Sed ubi milites apud Danubiū ordinauit, atque in Thraciam Macedonibus conterminam discessit, continuo Alexander alter euasit. Nam & memoriam regis eius omnibus modis renouauit, statuis, imaginibusq; nulla non urbe poni iußis, Romamq; ipsam, capitoliumq;, & templa uniuersa refersit Alexandri simulacris. Vidimus item imagines nonnullas ridicule depictas, quæ uno corpore duas facies præferrent, Alexandri atq; Antonini. Ipse prodibat Macedonico habitu, causiam gestans, & crepidas, ac lectißimam iuuenum manum in exercitu Phalangem Macedonicam appellabat, iußis ducibus nomina sibi ducum Alexandri imponere. Præterea iuuenes sparta accitos, Laconicam, & Pitanitem centuriam uocabat. His igitur actis, atque urbibus prout quanque potuerat ordinatis, Pergamum adit Asiæ ciuitatem, ut Aesculapij curationibus uteretur. Quo postquam peruenit, somnijs quàm diu uoluit captatis, Iliū mox petijt, & cunctis urbis reliquijs collustratis, ad Achillis tumulum processit. Eoq; coronis, floribusq; magnifice exornato, rursus imitari Achillem cœpit. Sed Patroclum desiderans aliquem: quidpiam huiusmodi fecit. Libertorum omnium charißimus Festus, à memoria, dum ad Ilium moratur, uita defunctus est, ueneno (ut quidam aiebant) extinctus, quo scilicet Patrocli more sepeliretur, (ut alij affirmant) morbo interceptus.

Alexandrum imitatur.

Achillē simulat.

Patroclū fingit.

Huius

Huius igitur cadauer efferri iußit, cõpluribusq; lignis rogum strui. Dein imposito in mediũ, mactatisq; omne genus animalibus, subiecit ignem, phialamq; manu tenens, uinumq; libãs, uẽtos precabatur. Cumq; esset raro capillo, & crinem quæreret, ut imponeret ignibus, deridiculo erat omnibus, cæterum quos habuit capillos, tamẽ totondit. Laudabat autem ex omnibus ducibus præcipue Syllã Romanum, & Afrum Hannibalem, quibus etiam statuas atq; imagines excitauit. Decedens aũt Ilio, Asiaq; omni, & Bithynia, gentibusq; reliquis pertransitis, atq; ubiq; rebus cõpositis, deuenit Antiochiã, ibiq; exceptus hono-

Alexandriam petit. *rificentißime, atq; aliquandiu moratus, Alexandriã contendit, prætexens huic itineri desideriũ uisendæ urbis ab Alexandro constructæ, simul consulendi illorũ numinis, quod egregiæ incolæ uenerantur, ac simulans hæc duo, in primis religionem Dei, & herois memoriam, iubet hecatombas comparari, ac parentationes omne genus. Quod ut primum est Alexandrinæ multitudini nunciatum, leuissimæ suapte natura, & omnibus momentis expositæ, studium, beneuolẽtiamq; principis omnes, quasi animorum impotes accipiebãt. Igitur ad excipiendũ illum, se comparabant, quanto nunquã antea honore consueuerãt. Quippe omnifariã musica instrumenta disposita, ubiq; uarium edebãt sonitũ. Præterea aromatũ ac suffimentorũ uapor omne genus aditus, cunctos optimis replebat odoribus, tedis præterea & florũ sparsionibus honorabãt. Sed ubi in urbẽ iam peruenit, primo quidẽ templum ingreßus est multisq; uictimis immolatis, ac thure cumulatis altaribus ad Alexandri monimentũ se cõtulit, paludamẽtumq; pur-*

pureum,

pureum, & claris, speciosisq; gemmis anulos cõspicuos, balteumq;, & si qua alia gestabat elegãtiora, dempta sibi, tum illius imposuit tumulo. Hæc cernentes Alexandrini, *læti supra modum, noctibus totis, ac diebus festum celebrabant, ignari quid intra ulceratum pectus* Imperator *occuleret.* Hæc *enim omnia per simulationem faciebat, ut uniuersam illorum multitudinem contrucidaret.* Latentis *odij causa talis erat.* Nunciatum *ei fuerat* Romæ *agenti, uiuo adhuc patre, atq; item post extincto, multa in ipsum dicere Alexandrinos. Sunt enim homines suapte natura dicaces, atq; ad describendum illudẽdumq; maxime facti, iactantes in optimum quenq;, & potentissimum dicteria quædam, ut quidẽ ipsi putant, festiua: ut autẽ uidẽtur ijs, in quos dicuntur, longe grauissima,* Quippe *huiuscemodi iocorum, uel maxime illa permouẽt, quibus delicti ueritas arguitur.* Quare *cum multa in eum dixissent, ne dissimulata quidem fraterna cæde, matremq; etiam* Iocastam *uulgo appellarent, irriderentq; ipsum, quod tantulæ homo staturæ,* Alexandrũ *atq;* Achillẽ *maximos, ac fortissimos heroas æmularetur.* Dum *ludere se putant, eò impulerunt* Antoninum, *hominem suapte natura iracundũ, atq; sanguinarium, ut perniciem illis, insidiasq; moliretur.* Igitur *celebritate, ac festo iam peracto, cum uideret maximam hominum multitudinem ex uicinis regionibus confluxisse in urbem, monuit edicto, ut in planiciem quandam iuuentus uniuersa conueniret, uelle affirmans, sicuti* Macedonicam, Spartanamq; *habebat, ita etiam in Alexandri honorem ipsius herois cognomento* Phalangem *constituere.* Iubet *igitur consistere iuuenes uniuersos, relicto interuallo,*

Odij in Alexandrinos causa.

uallo,ut singulorum ætatem,staturamq́;, & corporis habitudinem militiæ idoneam consideraret. His creditis *iuuenes,ac uerisimuli spe ducti,ob insignem honorem paulo ante exhibitum principi,conueniunt frequentes una cum parentibus,atque germanis lætis gratulantibusq́;.* At *uero* Antoninus *singulos inter se distantes circumiens,contrectansq́;, & aliud in alio laudans præteribat : donec illos,neque id animaduertentes,neq; expectantes uniuersus circũueniret exercitus.* Vt *uero coniecturam fecit iam esse omnes militum suorum armis inclusos, quasiq́; retibus implicitos,ipse statim cum suo præsidio excesßit, ac signum militibus dedit.* Qui *statim facto undique impetu, deprehensam in medio inermem iuuentutem, cæterosq́; qui aderant,magna cæde contrucidant, atque è militibus alij cædem tantum faciebant, alij foueis ingentibus cadauera obruebant,aggestaq́; desuper homo immanem tumulum excitarunt. Multi etiam in eas foueas semiuiui protrahebantur,multi adhuc integri detrudebantur.Sed & milites nonnulli simul perierunt.* Nam *qui reliquias adhuc aliquas spiritus retinebant,neque penitus defecti erant uiribus,impliciti proruẽtibus se militibus,eos quoq; secum trahebant in foueam.* Tanta *est autem facta cædes,ut riuis cruoris per planiciem decurrentibus,cum fauces ipsę* Nili *ingentes,tum littus omne circa urbem purpurasceret.Sed affectans* Parthici *cognomẽ,famamq́; deuictæ ad orientem* Barbariæ, *quanquã in altißima pace,tale quiddam machinatur.*Dat *literas ad regem* Parthorũ Artabanum, *simulq́; legatos cum muneribus mittit, materiæ & artis conspicuæ.In eis literis fuerat scriptũ,uelle se regis filiam*

Alexandrini circumuenti trucidantur.

Antonini ad Artabanũ Parthorum regem epistola.

filiam ducere in matrimoniũ, Principem se esse, & principe natum, quare haud decorum priuati cuiusquam, & tenuis fieri generum, sed reginam ducere potius, filiamq; magni regis. Duo maxima imperia esse, Romanũ, & Parthicum. Quibus affinitate illa in unum coëuntibus, ac nullo iam discriminante fluuio, unam tantum potentiam factum iri, nullis expugnabilem uiribus. Nam reliquas Barbaras nationes, quæ nunc amborũ imperijs subiectæ sunt, facile iugum toleraturas, si proprios gens quæq;, & conuentus sit habitura rectores. Esse Romanis pedestrẽ exercitum, qui hastis, & stataria pugna cæteros antecellat, Parthis uero equitatum plurimum, peritißimosq; sagittarios. His igitur concurrentibus, & quæ usui ad bellũ sunt in unum conspirãtibus, facile ipsos sub uno diademate totius orbis terrarum imperium retenturos. Præterea odoramenta, quæ apud illos proueniãt, telasq; laudatißimas, contraq; apud Romanos metalla ipsa, & quæcunq; arte aliqua conspicua uisuntur, nõ iam uix, raroq;, & clanculum per mercatores importatum iri, sed in una duntaxat terra, unoq; imperio, communemq; fore utrisque usum rerum omnium, minimeq; impeditũ. His literis Parthus acceptis, primo quidem abnuere, negare Romano cõuenire Barbarum matrimoniũ. Quam enim fore concordiã, neq; uoce satis congruẽtibus, & uictu habituq; inter se distantibus. Esse Romæ patricios permultos, quorum sibi ille optare liberos in matrimonium poßit, sicuti itidem apud se Arsacidas. Neq; ullam sanè extare causam, cur alterutrum genus adulteretur. Hæc igitur à principio rescribens conditionẽ aspernabatur. Sed instanti Antonino donisq;, Artabani responsio.

nisq;, & iureiurando fidem studij sui, & charitatis uxoriæ facièti, credidit Barbarus, ac pollicitus daturũ filiam generum iam ipsum appellitabat. Cuius rei uulgata mox fama, Barbari scilicet omnes ad Romanum suscipiendum principem se comparabãt, spe quadam sempiternæ pacis exultantes. Cæterum Antoninus prohibente nullo fluuios transgressus, ac iam Parthicam regionẽ quasi propriam peragrans, sacrificantibus passim uniuersis, supraq; coronata altaria odores incendentibus, lætum se honore illo Barbarorũ magnopere simulabat. Postea uero quàm magno itinere facto, ad ipsam Artabani regiam appropinquabat, occurrit ei rex in quadam ante urbem planicie, nouum nuptum excepturus, generumq; suum, Sed Barbarorum magna multitudo, floribus indigenis coronati, atque induti uestes auro diuersisq; coloribus uarias, festum agitabant ad tibiarum fistularumq;, & tympanorum sonitus saltantes numerose. Quippe huiuscemodi tripudijs supra modum delectantur, præsertim cum se temeto largius inuitarunt. Sed ubi omnis multitudo confluxit, ac relictis, equis, pharetrisq;, & arcubus depositis, inter libamina, & calices agitabant, collectisq; in unum Barbarorum quàm plurimi, temere, inordinatiq; constiterant, nihil suspectantes mali, sed pro se quisque studentes uidere nouum nuptum, tum signo dato Antoninus militibus imperat impetum, cædemq; in Barbaros faciant. Illi re subita perterriti, cædentibus sauciantibusq; Romanis terga obuertunt. Ipse Artabanus à suis stipatoribus raptus, atque equo impositus, uix, ægreq; cum paucis fugiens elabitur. Reliqua uero multitudo Barbarorum passim cædebatur.

Antoninus a Parthis honorifice acceptus.

Parthi circumuenti cæduntur.

debatur. Quippe neque equos habebant, quibus maxime utuntur. Descenderant enim ex ijs, pastumq́; dimiserant: neq; ipsi euadere fuga poterant, impediente cursum fluxa ueste, ad pedes usq; deducta. Porrò pharetras, & arcus omnino non attulerant. Nam quid illis opus ad nuptias? Ita ingenti cæde Barbarorũ facta, Antoninus prædaq́; & hominibus magna copia captis discedit, resistente nullo, uicisq́; & urbibus incensis, data potestate militibus rapiendi, quod quisq; posset, aut uellet. Hanc igitur calamitatem haud opinato Barbari acceperũt. Antoninus autẽ regionẽ Parthicam penitus ingressus, defessis iam rapiendo, cædendoq́; militibus, reuertitur in Mesopotamiam, indeq́; senatui, populoq́; Romano per literas significat subactum à se orientem, cunctosq́; illius regni mortales in suam ditionem concessisse. At senatus quanquam totius negotij gnarus (quippe principũ res latere nullo pacto possunt) metu tamen atq; assentatione cũctos illi honores uictoriæ decernunt. Substitit autem post id Antoninus in Mesopotamia studio aurigãdi, ac beluarum uenationibus intentus. Erant præfecti exercituum duo, Audentius, & Macrinus: quorũ alter senex iam, rerumq́; ciuilium planè rudis, haud tamen imperitus rei militaris habebatur, Alter & in foro uersatus, & legum consultißimus. In hunc igitur ut parum militarem, minimeq́; fortem uirum, publicè nonnunquam Princeps cauillabatur, nec conuitijs quidem abstinẽs. Nam audito illum & uictum usurpare liberaliorem, & aspernari uilißima, abiectißimaq́; cibaria, quibus Antoninus militariter delectabatur, chlamydemq́;, & uestem cæteram ad urbanũ modum gestare, quasi degenerem ipsum, mor- Audentius. Macrinus.

hh boq;

boq; muliebri laborantem calumniabatur, minitans etiam occisurum. Quorum impatiens Macrinus, uehementer exacerbatus est. Accidit autem res huiuscemodi. Quippe habitura finem aliquando fuerat Antonini *uita.* Nam *cum suapte natura curiosior esset, non hominum modo res cognoscere studebat, sed deorum, dæmonumq́; etiam rimari arcana, metuq; semper insidiarum nullis non oraculis incubabat. Accitis undique magis, astrologis, haruspicibus, ac nullo planè præterito, qui huiuscemodi fallacias profiteretur. Sed eos quoq; suspectans, ut parum uera loquentes, omniaq́; ad assentationem uaticinantes, scribit ad Maternianum quendam cui rerum suarum omnium curam in urbe crediderat, & quem sibi ex amicis omnibus fidißimum putabat, consciumq́; omnium secretorum habuerat, magos undiq; optimos cõquirat, atq; euocatis manibus de fine ipsius uitæ cõsulat, & an quisquã Imperio insidietur.*

Magos consulit.

At Maternianus nauata principi opera, siue id re uera manes significauerant, siue alioqui Macrinum perosus, rescribit Antonino, *Macrinum esse qui insidietur* Imperio, *cumq́; è medio tollendum.* Has *igitur literas, ut mos est, cum reliquis obsignatas, dat ignaris quid ferrent tabularijs. Illi consueta usi itineris celeritate, ad Antoninũ perueniunt, quo ille potißimum tempore ad aurigandum se parabat, ac iam currum conscendebat. Ita ei reddunt integrum epistolarum fasciculum, in quibus erant etiam literæ, quæ ad Macrinum pertinebant. At uero Antoninus studio iam omni, atq; animo ad aurigandum intentus, imperat Macrino, uti ipse literas seorsum inspiciat, ac si quid maioris momenti sit, renũciet, sin minus, ipse de more suum,*

Materniani rescriptum.

suum, hoc est præfecti officium, exequatur: quippe talia identidem iniungere consueuerat. Ipse deinde ad suum studium perrexit. Macrinus seorsum epistolis omnibus solutis, etiam in eam incidit, quæ ipsi perniciem afferebat. Cognito igitur quantum periculi impenderet, ac gnarus Antonini iracundiæ truculentiæq́;, præsertim tam specioso prætextu, subtrahit epistolam illam. Cæterarum uerò (ut solebat) argumenta principi renunciat. Sed metuens ne iterum super eiuscemodi rebus Maternianus rescriberet, malens facere ipse aliquid, quàm expectando pati, tale quiddam comminiscitur. Erat Martialis quidam centurio unus è custodibus corporis Antonini, semper illum assectari solitus, cuius fratrem paucis ante diebus princeps delatum tantum, sed minime redargutũ occiderat, ipsumq́; Martialem per contumeliam timidum, ac degenerem, & Macrini amicum appellauerat. Hunc uehementer dolentem fratris nece, proprijsq́; incitatum cõtumelijs, gnarus omnium Macrinus ad se uocat, studiosum iampridem sui, ac multis obstrictum beneficijs, cui persuadet, ut captato quàm primum tempore Antoninum obtruncet. Ille cum promißis adductus, tum proprio odio, ac uindictæ fraternæ studio incitatus, libenter omnia se facturum pollicetur, cum primum occasio euenisset. Euenit autem haud multo post, quippe agens Carris, quæ est Mesopotamiæ urbs, Antoninus, deæ Lunæ inuisit templum, quod in ea regione distans aliquantum ab urbe, præcipuo honore ab incolis colitur. Eò secum paucos equitum eduxit, relicto exercitu cætero, ut sacrificio facto in urbem reuerteretur. Medio autem itinere uno tantũ famulo comitatus, ac reliquis

Martialis centurio.

Carræ.

abſiſtere iuſsis, receſsit ad requiſita naturæ. Quare auerſis omnibus, & quàm longiſsime recedẽtibus, honoris, ac reuerentiæ cauſa, Martialis, qui omnes temporũ captabat articulos, ut eum ſolum eſſe animaduertit, ceu nutu principis ad uidendum aliquid, aut audiendum uocatus, accurrit illicò. auerſumq́; , & ſubligacula ſibi deducentem pugione traijcit, quem celatũ manu attulerat, & cum in ipſam iuncturam ferrũ incidiſſet, letali ſcilicet uulnere deimprouiſo Antoninus minime defenſus occubuit. Quo facto, Martialis ſtatim equum inſcendit, ac fuga euadere conatur. Cæterum Germani equites, quibus & delectabatur Antoninus, & cuſtodibus corporis utebatur, propiores cæteris, primiq́; facinus conſpicati, Martialem cõſecuti miſsilibus confodiunt. Quod ubi exercitus reliquus cognouit, omnes ſubitò concurrerũt, primusq́; Macrinus ſupra cadauer conqueri, ac delamẽtari per ſimulationẽ cœpit. Grauis ea res, & moleſta militibus incidit, commilitonem, conuictoremq́; aliquem amiſiſſe, non principem exiſtimantibus. Neque de Macrino quippiã illis adhuc ſuboluerat, putantibus Martialem proprias inimicitias perſecutum. Ita in ſua quiſq; tabernacula diſceſſere. At Macrinus tradito igni corpuſculo, reliquias intra urnam coniectas matri ad ſepulturã remiſit. Ea tunc Antiochiæ morabatur. Moxq́; ob liberorũ calamitates, incertum ſponte, an Imperio alicuius, mortem ſibi conſciuit. Hunc finem habuerunt Antoninus, & Iulia mater, cum quidem ad eum, quem diximus modum uixiſſent, ac ſexenniũ tantum ille ſine parente, germanoq́; ſuo imperauiſſet. Extincto Antonino, incerti ignariq́; quid agerent milites, biduo ſine Imperatore fuerunt, quærentes

Antonini cædes.

Martialis cædes.

Iuliæ matris Anto. mors.

inter se, quem potissimum principem deligerent. Siquidem aduentare magnis copijs Artabanus nunciabatur, pœnas exacturus, & cæsis inter pacem, ac libationes missurus inferias. Igitur principem deligunt, primo quidem Audentiũ militarem scilicet uirum, præfectumq; non improbum. Sed ille senectutem excusans, abnuit Imperium. Dein uero Macrinum, suadentibus potissimum tribunis, quos etiam conscios insidiarum Antonini, ac Macrino participes con filij fuisse, post illius mortem suspitio extitit, quemadmodum in sequentibus dicemus. Suscepit autem Macrinus Imperium, non tam fide militum fretus, quàm necessitate impulsus, usuq; præsenti. His actis, iam scilicet Artabanus multis copijs, ac uiribus aderat, equitatum ingentem, & sagittariorum multitudinem adducens, præterea cataphractos chamelis insidentes, qui prælongis contis præliarentur. Quo cognito Macrinus conuocato exercitu, ita loquutus perhibetur.

Audentius imperium recusat.

Macrinus acceptat.

Doleré uos omnes principis huiuscemodi, uel ut uerius loquar, commilitonis interitu, minime mirandũ. Sed calamitates casusq; humanos modice ferre, id uero est prudentium. Cæterum illius memoria uestris æternũ præcordijs insidebit, atque ad posteritatem propagabitur, rerum fortiter, ac magnifice gestarum, præterea amoris, beneuolentiæq; & communicatorum uobiscum laborum laudem secum deferens sempiternam. Nunc autem postulat tempus honore habito illius memoriæ, iustisq; omnibus persolutis, occurrere immunenti periculo. Videtis Barbarum instantem cum totius orientis multitudine, ac iustas (ut uidetur) belli causas præferentem, siquidem nos

Macrini oratio ad exercitũ.

 illum

illum priores laceßiuimus, uiolato fœdere, atque in altissima pace bellum excitauimus. Nunc omne Romanum Im*perium in uirtutem ueſtram recumbit, & fidem.* Neque *enim de finibus imperij, aut de fluminibus dimicatio nobis aduerſus magnum regem, ſed de omnibus fortunis eſt, cum ſcilicet liberos, conſanguineos ſuos ultum ueniat, quos iniuſte à nobis, contraq; fœdera occiſos arbitratur. Igitur arma capiamus, atque (ut mos* Romano *eſt) ordines in prælio ſeruemus.* Q*uippe in acie* Barbarorũ *incompoſita multitudo, ac tumultuaria, ipſa ſe fortaſſe impedict. Veſter autem ordo, atque conſenſus pugnandiq; peritia, ſicuti uobis ſalutem, ita hoſtibus perniciem attulerit.* Q*uapropter ſic uelim bene ſperãtes dimicetis, ut* Romanos *decet, utq; hactenus conſueſtis. Ita enim &* Barbaros *ipſos ſuderitis, & gloriam inſignem adepti, fidem* Romanis, *cæterisq; omnibus feceritis, non dolo aut fraude ulla, ſed uirtute, & armis ſuperiorem uictoriam à uobis partam.* Q*uæ poſtquam locutus eſt, cognita neceßitate, milites in ordines ſe recepêre, atque in armis agitabant. Sole autem oriente conſpiciunt* Artabanum *maximas ſecum copias adducentem.* V*t autem ſolem* Barbari *de more propitiarunt, confeſtim edito ingenti clamore concurrunt in* Romanos, *ijq; adequitantes ſagittas ingerunt. At* Romani *acie inſtructa,* Maurorumq; *equitatu per latera diſpoſito, ac receptis per interualla expeditis militibus, quibus facilis eſſet excurſio, fortiter reſiſtentes, impetum* Barbarorum *ſuſtinebant, qui ſcilicet & ſagittarum multitudine, & prælongis contis, quibus cataphracti ex equis, aut chamelis depugnabant, peßime* Romanos *accipiebant.*

Romanorum cũ Parthis conflictus.

Contra

Contrà Romani quoties pedem conferebant, facile scilicet aduersarios superabant. Postea uero quàm ab equitatu, & chamelitarum multitudine premebantur, fuga simulata tribolos, aliaq; machinamenta ferrea acuminata proijciebant, quæ sub harenis latentia, neque cuiquam conspecta perniciem equitibus, & chamelorum insessoribus afferebant. Quippe illis calcatis, equi potissimum uerò chameli, quoniam huic generi mollissimæ sunt ungulæ, succiduæ claudicabant, excussis tergo insessoribus. Cæterum Barbari illi quandiu equis, aut chamelis inuehuntur, acerrime scilicet confligunt. Vbi autem uel descendêre iam, uel excidêre faciles sunt captu, neque prælium in manibus gerere audent, & si fugiendus, aut insequendus sit hostis, crura scilicet fluxa ueste præpediuntur. Vno igitur, alteroq; die à mane ad uesperam pugnatum. Nox prælium diremit, reuersiq; sunt in castra utriq; quasi uictores. Tertia die in planiciem pugnaturi conuenêre. Tentante autem Barbaro, utpote qui numero præstabat circunuenire Romanum, quasiq; indagine concludere. Contra non iam profundiorem, sed in frontem productam constituebant Romani aciem, ac se circumueniri prohibebant. Tanta autem uirorum, iumentorumq; multitudo cecidit, ut omnis cõpleretur campus, maximiq; cadauerum acerui in altum attollerentur, præsertim uerò chamelorum, qua aliæ super alias procubuerunt. Ergo nec liber pugnantibus cursus erat, nec inter se cernendi copia, uelut ingenti quodam, ac uix peruio aggere cadauerum in medium extructo, quo scilicet prohibente transitum ad reliquos, singuli se in sua castra receperunt. At

Macrinus cognito non alia de causa tam acriter, ac pertinaciter pugnare Artabanũ, nisi quia se pugnare cõtra Antoninũ arbitrabatur (Solent enim Barbari paulo negotio quasi fatiscere, ueluti q; oneri cedere, si modo primis congreßibus parũ ex sentẽtia res gesserint. Tunc autẽ persistãt, prælиũ integraturi, cũ primũ cadauera cõcremassent, ignari periisse, qui has inimicitias cõcitauerat) mittit Parthis legatos cum literis, quæ declararẽt occidisse Imperatorem, ac debitũ suppliciũ luisse, qui fœdera, & iusiurandum temerauerat, sibi esse à Romanis, quorũ ipsum tandẽ Imperium sit, summã rerum traditam. Non placere uerò quæ acta forent. Itaque captiuos quicunq; superessent, raptaq; omnia redditurũ. Cupere se illum ex inimico amicũ facere, pacemq; iureiurãdo, ac libaminibus sancire. Quibus lectis Artabanus, edoctusq; à legatis de Antonini cæde, satis dedisse supplicij uiolatorẽ fœderis arbitratus, contentusq; reddi sibi citra ullum cruorẽ captiuos, prædamq; omnem, fœdus cum Macrino ferit, atq; in proprias sedes reuertitur. Sed & Romanus Imperator, deducto ex Mesopotamia exercitu Antiochiam profectus est.

LIBER QVINTVS.

Macrini ad senatum literæ.

E ANTONINI *Imperio, cædeq;, insidijs, ac succeßione item superiore libro diximus. Ceterũ Macrinus ubi Antiochiam peruenit, literas senatui, populoq;* Romano *misit in hanc sententiam. Cum satis ipsi cognitũ habeatis, quodnam fuerit meum iam inde à principio totius uitæ institutum, quamq;*

quamq; ad benignitatem propensi mores, quæ mansuetudo in ea potestate explicata, quæ non multum abest à principatu (siquidem ipse quoq; Imperator fidei se præfecti cohortis credit) superuacuum esse arbitror multis uerbis uti apud uos. Nostis enim & ipsi parum me lætum fuisse ijs rebus, quæ ab illo gerebantur, ac sæpe uestri causa pericli tatum, dum ille nulli non calūniæ fidem habēs, uelut effrenus contra uos irrueret. Itaque identidem mihi obtrectare solitus, etiam publice modestiam in me, atque humanitatem uituperabat, segnem, & fluxis moribus uocitans. Quippe homo assentationibus gaudens, quicunq; ipsum ad crudelitatem exacuebāt, rabiemq; insitam, quasi signo dato prouocabant, & calūnijs iram excitabant, eos sibi deniq; beneuolos, fidosq; in primis amicos arbitrabatur. Mihi autem iam inde à principio nihil lenitate antiquius, modestiaq; fuit. Igitur Parthicum bellum longe maximum, & in quo omne Romanum imperium fluctuauerit, ita confecimus, ut nec in acie fortiter dimicando hostibus cesserimus, & regem maximas secum trahentem copias, icto fœdere ex inimico amicū reddidimus. Porrò me principe liberi, incruentiq; omnes agitabunt, magisq; optimatium conspiratio hæc erit, quàm principatus. Neq; tamen est, quod quisquam indignum Imperio censeat, aut fortunæ crimen putet esse, quod ex equestri ordine ad imperiū peruenerim. Nam quò obsecro nobilitas ipsa, nisi morum benignitas adsit, & humanitas? Siquidem fortunæ munera, etiam parum dignos exornant, animi uirtus propriam cuiq; gloriam conciliat: & claritas quidem generis, diuitiæq;, atque id genus reliqua, & si beatorū pro-

pria putantur, minime in ipsis, utpote ab alijs tradita laudantur. Lenitas autem, ac benignitas, & si ipse quoq; admirationi sunt, attamen habenti quoq; laudem accumulãt. Quid enim uobis profuit Commodi nobilitas, aut Antonini paterna successio? Scilicet eiusmodi homines quasi ipsis debitam hereditatem adepti, ueluti proprio patrimonio per contumeliam abutũtur. Qui autem à uobis Imperium acceperunt, ueluti in perpetuum obstricti etiam referre gratiã pro meritis enituntur. Ad hæc patricia principum nobilitas sæpenumero in superbiam uertit, despectis omnibus uelut inferioribus. At qui modestiæ experimento ad Imperium asciscuntur, quasi partũ labore tuentur semper, uerenturq́; , & colunt, quos consueuerant. Mihi sane decretum est, nihil sine autoritate uestra gerere, ac uos principes, consiliariosq́; habere Reipub. gerẽdæ. Viuetisq́; pro arbitrio uestro in libertate illa, quã uobis antehac à patricijs imperatoribus ereptam, Marcus dein Pertinaxq́; restituere conati sunt, ambo ad Imperiũ priuatis cunabulis innutriti, quippe generis initia clara posteris relinquere, ipsum præstat, quàm accepta à maioribus fœdis moribus contaminare. Hac lecta epistola, conclamatum à senatu uniuerso, nulliq́; non honores Augustorum Macrino decreti. Neque uero tantopere lætus senatus Macrini successione fuit, quàm uulgò uniuersi gratulabantur extinctum Antoninum. Nam ut quisq; autoritate aliqua, aut dignitate præcellebat, ita maxime imminentem suis ceruicibus depulisse gladiũ arbitrabatur. Delatores autem & serui omnes, quicunq; dominos detulerant, patibulo suffixi, totaq́; urbs, atq; adeo Romanum Imperium

Macrinus a senatu Imperator approbatus.

rium sceleratis hominibus perpurgatum, partim supplicio affectis, partim exilio mulctatis. Quòd si qui tamen latuerunt, metu quiescentium, etiam ipsi libertatis quandã imaginem præferebant, anno duntaxat uno, quo Macrinus Imperium obtinuit. Quippe hoc tantum peccauit, quòd non exercitum illicò dimisit, atque unoquoq; domum reuerti iusso, ipse Romam sui cupidam statim non petijt, uocante populo quotidie se, ac Macrinum uociferãte. Sed Antiochiæ morabatur, barbam nutriens, & incedens quàm solebat lentius, tardißimeq;, ac uix adeuntibus se respondẽs, adeoq; interdum submissa uoce, ut ne exaudiri quidẽ posset. Hæc enim demum sibi de Marci moribus imitanda proposuerat, cum ad illius reliquam uitam nullo pacto aspiraret. Quippe deliciosius indies agitans, histrionibusq;, & saltatoribus intentus, & gubernandi negligens, incedebat cum fibulis, ac balteo auratis gemmatisq;. Qui luxus minime Romano gratus exercitui, certe quem Barbaris putant, fœminisq; congruentiorem, quàm principi. Talia igitur intuentes, magnopere improbare omnes, uitamq; plane hominis aspernari molliorem, quàm ut militari uiro conueniret, simul comparari inuicem Antonini uitæ exemplum, solertis imprimis, ac plane militaris uiri, & Macrini luxuriam. Præterea grauiter indignari, quod ipsi adhuc in tabernaculis agerent, procul à patria, ac nonnunquam rerum quoq; neceßariarum indigerent, neq; domum dimitterentur etiam pace facta, cum scilicet ille contra mollißime, ac deliciosißime uitam coleret. Igitur excußis uelut habenis quotidie in hominem cauillabantur, ac leuißimã quãque occidẽdi eius occasionem Macrini peccatum.

aucupa

*aucupabantur. Sed ita, scilicet fato datum fuerat, ut uno dūtaxat anno princeps Macrinus in delicijs absumpto, simul cum uita Imperium amitteret, exiguam, tenuemq́; fortuna occasionem militibus ostentante, ad ea quæ concu*Mæsa soror Iuliæ. Emæsa urbs phœniciæ. *pierant patranda. Mæsa erat quædā nomine Phœnissa mulier, ab Emæsa urbe Phœniciæ, cui soror Iulia fuerat Seueri coniunx, ac mater Antonini, ea uiuente sorore multos annos in aula Imperatoria uixerat, Seuero & Antonino principibus. Hanc igitur Mæsam post sororis obitū, atque Antonini cædem, iusserat Macrinus in patriam cum omnibus bonis reuerti. Abundabat autem grandi pecunia, utpote longissimo tempore inter principalem potentiam enutrita. Reuersa igitur anus, domi agitabat. Erant uerò* Soænis. Mammæa. Bassianus. Alexianus. *ei filiæ duæ, quarum natu maior Soænis, minor Mammæa uocabatur. Illi filius Bassianus, huic Alexianus, amboq́; sub matribus, auiaq́; educabantur. Et quidem Bassianus annos natus erat circiter quatuordecim, Alexianus autem decimum iam annum attigerat. Sacerdotes ambo Solis, quem* Heliogabalus. *maxime indigenæ colunt, Phœnicum lingua Heliogabalum uocitantes. Templumq́; illi maximum cōstructum habent auro, argentoq́; plurimo, ac lapidum eleganti magnificentia exornatum. Neq; solum indigenæ deum illum uenerātur, sed uicini quoq; satrapæ, regesq́; Barbari, certatim quotannis splendida offerunt munera. Simulacrum uerò nullum Græco, aut Romano more manufactum ad eius dei similitudinem: Sed lapis est maximus, ab imo rotundus, & sensim fastigatus propémodum ad coni figuram. Niger lapidi color, quem etiam iactant cœlitus decidisse. Eminent in lapide quædam, formæq́; nonnullæ uisuntur,*

ſuntur, ac Solis imaginẽ illam eſſe affirmant, minime huma ne artificio fabrefactam. Huic igitur deo ſacer erat Baßia*nus, quippe natu maior, ipſe potißimum ſacerdotio funge batur, incedens* Barbarico *cultu, tunicas indutus intextas auro, ac manuleatas, & ad pedes uſque demiſſas, cruraq́; tota conuelans ab unguibus ad femora, ueſtibus ſimiliter auro, purpuraq́; uarijs, capite coronam geſtans, precioſo rum lapidum coloribus florentem.* Præterea *integer æui, cunctorumq́; eius ætatis adoleſcentiũ formoſißimus.* Quare *congruentibus in unum forma corporis, atq; ætatis flore, ſimul habitu illo mollißimo, facile eum* Dionyſij *pulcherrimis imaginibus aßimilabant.* Hunc *igitur ſacra celebrantem, chorumq́; circa altaria* Barbarum *in morem, ad tibias, fiſtulasq́;, & omnifariam organa inſtaurantem, curioſius inſpectabant, cum mortales alij, tum in primis* Romani *milites, uel quòd genere* Imperatorio *editũ ſciebant, uel quòd formæ uiribus, omnium in ſe oculos cõuertebat.* Quippe *tum uicinus urbi illi exercitus erat, tuẽdæ* Phœniciæ *præpoſitus, deductus inde mox, ut in ſequentibus exponemus.* Cum *itaq; cotidie religionis nomine milites ad templum itarent, libenter ſcilicet adoleſcentẽ intuebantur.* Erant *aũt ex ijs nõnulli* Roma *profugi* Mæſæ *familiares, quibus illa formam pueri admirantibus, incertum mentita, an uerum profeſſa, filium utique eſſe ait* Antonini, *quamuis alterius putaretur.* Quippe *cum ſuis natabus adoleſcẽtulis adhuc, & formoſis rem habuiſſe: quo tempore ipſa in palatio ſimul cum ſorore agitabat.* Ea *res audita ab illis, ac ſenſim communicata, reliquis commilitonibus, per uniuerſum denique exercitũ uulgata eſt:* Porrò

Baßiani cultus & forma.

etiam

etiam aceruos habere nummorum Mæsa dicebatur, facileq; omnes militibus clargitura, si modo imperium suæ soboli restitueretur. Pollicentibus autem se eam cum suis, si noctu clanculum in castra uenisset, patentibus portis excepturos, atque Antonini filium Imperatorem declaraturos, nihil scilicet recusauit anus, decreta periculũ quoduis adire, quàm uitam colere priuatam, atque abiectã. Quapropter noctu clanculum urbe egressa, cum liberis, nepotibusq; suis, deducente ipsos profugo tum militum agmine, facile in castra dimittitur, ibiq; puerum confestim milites uniuersi Antoninum appellatum, atq; indutum purpura custodiebant. Tum cõmeatu omni simul cum suis natis, & coniugibus, cæterisq; adeò rebus importatis, quas in uicis agrisq; propinquis habebant, ita se intus comparabant, ut etiam si opus foret, castrorum obsidionem exciperent. Quæ ubi nuntiata Macrino sunt Antiochiæ morantis, edito per exercitus rumore, repertum Antonini filium, pecunias militibus clargiri Iuliæ sororem, cũ omnia quæcunq; dicerentur, aut esse ullo modo poterant, pro ueris acciperentur, pendebant animis omnes, atq; eos ad res nouas moliendas, cum proprium Macrini odium, tum Antonini memoriæ quædam quasi commiseratio subigebat, sed in primis pecuniarum spes, ut multi iam ex ijs ad nouum Antoninum transfugerent. At Macrinus rem totam quasi puerilem cõtemnens, cõsuetamq; obtinens animi alacritatem, domi ipse sedens, unum è suis ducibus mittit, traditis copijs, quantæ ad rebelles expugnandos, uiderentur suffectura. Vt autem cò peruenit Iulianus (id enim nomen præfecto fuit) ac iam mœnibus succedebat, statim inclusi

Bassianus Antoninus uocat⁹ ad imperium seruatur.

clusi milites, puerum exercitui infesto de turribus, pinnisq; ostentare, uociferari Antonini filium, sacculos quoq; nummorum plenos, escam scilicet proditionis attollere. At illi credito Antonini esse filium (& quoniã sic uidere uolebant) facie quoq; & lineamẽtis quàm simillimum existimantes, caput amputant Iuliano, mittuntq; ad Macrinum. Ipsi reseratis portis, uniuersi in castra accipiuntur. Ita scilicet adauctæ copiæ, nõ modo ad excipiendam obsidionem, sed ad conferendã quoq; manum, dimicandumq; instructa acie satis futuræ, Transfugarũ etiam magna ui paulatim quotidie se aggregante. Quibus auditis Macrinus cum omni exercitu ad castra illa oppugnanda cõtendit. Antoninus autem militibus oppugnationem haud expectantibus, sed cõgredi audentibus, copias omnes educit. Concurrerunt aũt inter se exercitus uterq;, in Phœniciæ Syriæq; finibus, acrius dimicante Antonini milite, cõscientia, metuq; pœnæ, si uictus foret, contra aũt Macrini exercitu languidius, remissiusq; prælium capescente, multisq; subinde ad Antoninum transfugientibus. Quo animaduerso Macrinus metu, ne planè omnibus exutus copijs captiuus ageretur, nihil non passurus cõtumeliæ, stante adhuc acie, chlamydem sibi, cæterumq; imperatoriũ detrahit ornatum, paucisq; è fidissimis commilitionum comitatus, fugam occupat, detonsaq; barba, ne agnosceretur, itinerario uestimento, capiteq; semper conuelato, noctem diemq; accelerabat, famam quoq; suæ fortunæ præueniẽs, quippe ingenti studio commilitones uehicula urgebant, quasi Macrino adhuc rerum potente, magnis de rebus mitterentur. Ille igitur fuga euaserat, quemadmodum diximus.

Macrini fuga.

diximus. Interea milites utrinq; pugnabãt, atq; à Macrino quidẽ corporis custodes, ac stipatores, quos prætorianos uocant, fortiter stantes, reliquum omnem exercitũ soli sustinebãt, uidelicet proceri homines, atq; ex omni numero delecti. Cætera omnis multitudo pro Antonino præliabatur. Sed ubi diu neq; Macrinũ iam ipsum, neq; imperij signa cõspiciebant, qui pro illo certamẽ subierant, ignari ubi nam foret, iaceret, an aufugisset, haud satis constitutũ habentes, quod sibi capiendũ consilium foret, neque periclitari diutius pro eo decreuerant, qui iam nusquam cõpareret, & se permitteret hostiũ potestati, quasi dediticios, captiuosq; uerebantur. Vt autem à captiuis audiuit Antoninus aufugisse è prælio Macrinum, mittit statim nũtios, qui doceãt frustra illos pro homine pauidissimo, ac fugitiuo decertare, ueniamq; & obliuionẽ omnium iureiurando pollicetur, stipatoresq; iam tum sibi illos adsciscit. Igitur omnes re credita cesserũt. At uero Antoninus mittit illicò, qui Macrinum cõsequantur, cũ iam plurimum uiæ præcepisset. Inuentus autẽ est in Chalcedone Bithyniæ urbe, grauissimè ægrotans, ac perpetuo itinere attritus, latitans in suburbano quodam, ubi illi caput abscissum. Dicebatur autem Romam properare, fretus popularibus studijs, sed transgredientẽ in Europam, angusto propontidos freto, iamque Byzantio appropinquãtem, uento aduerso usum perhibẽt, quasi flatu ipso ad supplicium retrudente. Tantum igitur absuit Macrinus, quo minus persecutores effugerit, finem uitæ fortitus fœdissimum, qui Romam reuerti post uoluerit, quod statim à principio facere oportuerat. Offẽndit autem consilio pariter, atque fortuna. Ita scilicet occisus

Macrini cædes.

occisus est Macrinus cum filio Diadumeno, quem iam Cæsarem fecerat. Postea uero quàm exercitus uniuersus Antoninum Imperatorem consalutauit, atq; ille summã rerum suscepit, rebus iam in oriente, ut quæq; maxime urgebant, ordinatis, ab auia scilicet atq; amicis (nam ipse adulescens admodũ, ac rerum erat imperitus) haud diu moratus, profectionem edicit, festinante in primis Mæsa ad Romanam aulam, cui tam diu insueuisset. Sed ut senatui, populoq; Romano res innotuit, omnes eum nunciũ grauiter accipere. Sed parendum necessitati fuit, electo à militibus principe. Ceterũ incusantes Macrini negligens ingenium, fluxosq; mores, neminem utiq; alium, sed ipsum sibi fuisse mali causam dictitabãt, At uero Antoninus è Syria profectus Nicomediæ hyemauit, ita postulante anni tẽpore. Statim igitur debacchari supra modũ cœpit, cultumq; patrij numinis, cui dicatus fuerat, celebrare superuacuis saltationibus, uestitum usurpans luxuriosum, purpura intextum, atque auro, monilibusq;, & armillis redimitus, coronas etiam substinens ad Tiaræ modum, auro lapillisq; pretiosis insignitas. Forma habitus inter Phœnisam stolam, ac Mædorum amictum. Nam Romanam uestem, aut Græcanicam planè aspernabatur, è lana (ut ipse aiebat) hoc est è re uilißima confectam. Neq; nisi sericas telas dignabatur, procedens identidẽ ad tibias, & tympana, uelut orgia numinis concelebraret: Hæc cernens Mæsa ac ferens iniquo animo, supplex illi persuadere conabatur, ut Romanũ assumeret cultum, ne urbem mox, curiamq; ingrediens peregrino illo, Barbaricoq; habitu, spectantiũ oculos perstringeret, insolentes eiuscemodi munditiarũ, ac reputantes mulierculis,

Diadumenus filius Macrini.

Antonini insolentia.

ii quàm

quàm uiris congruentiores. Sed ille uerbis aniculæ cōtemptus, nec cuiquā præterea credendum putans (quippe nemīnem circa se, nisi moribus consimilem, suisq; obsecundantē uitijs habebat) cum retinendum sibi quemcunq; illum cultum animo obstinasset, decreuit absens periculum facere, quonam animo senatus populusq; Romanus *laturi forent. Quare imaginem propriā maximis liniamentis, qua ipse obire sacerdotis munia uidebatur, simulq; figurā numinis, cuius sacerdotiū gerebat, depictam in tabula præmisit* Romam, *iußis qui eam ferrent in media curia loco edito supra uictoriæ caput collocare, ut cum senatus haberetur, thura unusquisq; adoleret, merumq; libaret.* Edixit *itē ut omnes* Romani *magistratus, quiq; publice sacra facerēt ante alios deos, quorum meminisse inter sacrificandum solent, deum* Heleogabalum *nuncuparēt.* Quapropter *ut in urbē peruenit, nihil scilicet nouum* Romani *uiderūt, insueti iam picturæ. Diuiso igitur congiario in populū (ut mos est imperium suscipientibus) spectacula omnifariā edebat magnificentißima, templumq; item maximū, pulcherrimumq; deo erexit, plurimasq; circa templum constituit aras, ad quas cottidie mane taurorū hecatombas, & ouium magnā multitudinem immolabat.* Coaceruatisq; *supra aras omne genus odoribus, etiam ueterrimi cuiusq;, optimiq; uini plurimas amphoras profundebat, sic ut riui paßim uini, sanguinisq; promiscue defluerent. Chorosq; circū aras agitabat nullis non organis consonantibus, unaq; mulieribus* Phœnißis *cursitātibus in orbem, cymbalaq; inter manus habentibus, aut tympana, omni circūstante senatu, atq; equestri ordine ad theatri formam.* Exta *porrò uictimarum, atque*

aromata

aromata inter lances aureas, capitibus imposita gestabant, non quidem famuli aliqui, aut humiles personæ, sed præfecti exercitibus, & quicunque maximas dignitates obtinebant, induti tunicas talares, ac manuleatas, unamq; in medio purpuram ferentes, sed & linteis calciamentis utebantur, quemadmodum uates in eis regionibus con suevèrunt. Porrò ingentem se honorem tribuere puta*bat, quibus eiuscemodi sacrificia participaret. Sed quamuis instaurare choros, & sacra facere perpetuo uideretur, plurimos tamen ex illustribus uiris atque opulentis interfecit, delatos sibi, quòd parum læti illiusmodi uita, etiam in ipsum quandoque cauillarentur.* Duxit præ*terea uxorem illustrißimam* Romanam *fœminam, quam etiam Augustam appellauit, cumq; ea tamen paulopost diuortium fecit, ademptisq; honoribus priuatā colere uitam iußit.* Post *illam uero captū se amore simulans, ut aliquid uirile saltem facere uideretur, Vestalem sacerdotem, quàm leges castam esse, & uirginem perpetuo uolunt, abreptam è templo pro uxore habuit.* Ita *mœstum tanto flagitio, ac piaculo senatum per epistolam consolatus, humanū esse id peccatum, captum se illius amore. Cæterum sacerdoti congruere sacerdotis nuptias, ob idq; etiam augustiores futuras. Sed eam quoq; paulopost dimisit, tertia uxore ducta, quæ referre suū genus ad* Commodū *dicebatur.* Neq; *uerò humana tantū matrimonia ludebat, sed etiā deo suo quære bat uxorem:* Itaq; Palladis *simulacrū, quod occultum* Ro*mani, neminiq; uidendū colunt, in cubiculum suum trāstulit, immotumq; ad eam diem, ex quo* Ilio *auectum fuerat, præterquā quum templum conflagrauit, ipse emouit sedi-* Palladion.

 bus,

bus, eamq; deam sui dij coniugem in aulam Imperatoriam adduxit. Dein *cordi esse negans deo belligerã uxorẽ, atq;* Vrania. *armatam, simulacrum* Vraniæ *iußit afferri.* Quod *scilicet Carthaginiẽsibus, omniq; Africæ uenerabile, positũ fuisse à* Phœnissa Didone *creditur, quo tempore antiquam Carthaginem dissecto corio ædificauit.* Hanc *Afri* Vraniã *uocant,* Astroarche. *Phœnices Astroarchen, Lunam esse affirmãtes. Congruere igitur aiebat Antonius matrimonium Solis & Lunæ.* Itaq; *& simulacrum afferri iußit, & auri quicquid in templo erat, pecuniamq; deo suo dotis nomine dari præcepit.* Quod *ubi allatum est, ac propè* Heleogabalum *consti tutum, iußit urbe tota,* Italiaq; *festos dies, celebresq;, & lætitiæ plenos, publice, priuatimq; quasi dijs nubentibus agitari.* Fecit *& in suburbano templum maximum, ac magnificentißimũ, in quod anno uertente deum suum adulta iam æstate deducebat, ludisq; currulibus, & scænicis, epulisq;, & peruigilijs populum à se oblectari arbitrabatur.* Ipsum *porrò dei simulacrũ impositũ uehiculo, quod esset auro, pretiosisq; lapidibus exornatũ, deducebat ex urbe in suburbanũ, trahentibus equis seiugibus, emaculato candore, ac magnitudine præcellẽtibus, auroq; multo, & phalerarum uarietate conspiciendis.* Neq; *enim quisquã mortalium eum inscenderat currum, sed circunstabant omnes quasi aurigantem deum.* Antoninus *autem retrorsus currens, ac simulacrũ ipsum aspectans, currum antecedebat, frenos manibus retinens, totumq; iter ita retrorsum currens, ac deum semper aspectans confecit. Ac ne caderet, labereturq;, ignarus quò tenderet, aurosam substrauerant harenam, milites q; eum utrinque retentabant, quo tutius*

retroc

retrocederet, discurrente etiam cum facibus utrinq; populo, & coronas, floresq; iaciente. tum deorum omnium simulacra, & quicquid conspicuum in templis, principatusq; insignia, & pretiosissima supellex, equites item, & exercitus uniuersus pompam illiusmodi comitabantur. Vbi *autẽ deduxerat, atq; in templo constituerat, sacris iam celebritatibusq; peractis, maximas, altissimasq; turres ad idipsum extructas conscẽdebat.* Inde *scilicet in plebem missilia sparsurus, aurea uidelicet argenteaq; pocula, uestesq;, & lintea omne genus: bestias præterea cicures omnes, exceptis subus, quibus ipse (ut mox est* Phœnicibus) *abstinebat.* Multi *igitur inter rapiendũ periere, partim inuicẽ proculcati, partim militũ contis transfixi, sic ut ea celebritas calamitatem quàm plurimis attulerit.* Ipse *identidẽ aurigans, aut saltans conspiciebatur: quippe ne latere quidem sua patiebatur flagitia, procedens etiam in publicum pictis oculis, genisq; purpurissatis, faciemq; suapte natura formosam indecoris coloribus inficiens.* Quod *animaduertens* Mæsa, *ac suspectans militum indignationẽ, metuensq; ne si illi quid accidisset, ipsa rursus in priuatam uitam relaberetur, persuadet leui alioqui stolidoq; adulescenti, ut sibi consobrinum suum, nepotemq; ipsius ex altera filiarum* Mammæa *prognatũ adoptaret.* Ita *ad gratiã locuta, oportere iam ipsum sacerdotio, religioniq; numinis uacantem bacchari, ac deûm celebrare orgia, sufficiẽdum autem alterum, qui res curaret humanas, quiq; illi principatũ uacuum ab omni molestia, curaq; præstaret.* Neq; *tamen peregrinum aliquem, aut alienum hominem requirendum, sed consobrino potissimum id honoris tribuẽdum.* Is *erat*

Alexianus Alexander uocatus. *Alexianus, qui tum nuncupabatur Alexãder, auito ipso nomine in Macedonis regis nomẽ cõmutato, Nam cum regẽ fama per se celebrem, etiã magnopere coluerat Antoninus Seueri filius, quẽ fuisse amborũ parentẽ persuadere anus conabatur, iactato filiarũ incesto, quo illi magis, magisq́; à militibus diligerentur.* Alexãder cæsar declaratus. *Quare Cæsar declaratus Alexãder, consulq́; factus cum Antonino est, senatu scilicet per ridiculũ decernẽte, quod ille uoluerat, hoc est uideri ipsum patrẽ, qui natus annos foret circiter quatuordecim. Alexãdrum uero filium, qui tum duodecimum attigisset. Postea igitur quàm Alexander Cæsar est appellatus, uolebat eum statim Antoninus suis illis institutis imbuere, ut scilicet choros agitans, saltansq́;, & sacerdotij particeps, uestitu eodem, atq; artibus uteretur, quẽ tamen mater Mammæa ab omni illa fœditate uindicabat, summis clam doctoribus omniũ disciplinarũ, modestiamq́; edocens, ac palæstra, uirilibusq́; gymnasijs insuefaciens, græcisq́; eum pariter, & latinis literis instituẽs. Quibus rebus magnopere Antoninus indignabatur, iamq́; adoptionis, imperijq́; participati pœnitebat. Quapropter omnes illius doctores aula exegit, quosdamq́; illustriores partim morte, partim exilio affecit, ridiculas allegans causas, quod filium ipsius corrumperent, neq; agitare cum choros, atq; ebacchari sinerent, sed ad modestiã componerent, & uirilia officia edocerẽt. Eoq́; uecordiæ prouectus est, ut omnes scenicos artifices, ac theatricos ad maximas imperij dignitates promoueret. Quippe exercitibus saltatorẽ quendã præfecit, qui olim iuuenis publicè in theatro operas dederat. Alium item è scena iuuẽtuti, aliũ senatui, alium etiã equestri ordini*

dini præposuit. Aurigis item, & comœdis, mimorumq; histrionibus, maxima imperij munia demandabat. Seruisq; suis, aut libertis (ut quisq; turpitudine reliquos antecibat) procurationes tradebat prouinciarū. Ita *rebus omnibus, quæ grauia olim, honestáq; censebantur, per omnē contumeliam, ac temulentiā debacchātibus, cum cæteri omnes, tum in primis* Romani *milites indignabantur, contemnebantq; eum, utpote uultum componentē elegātius, quàm fœminā probam deceret. Insuper aureis monilibus, mollissimoq; uestitu, haud quaquā uiriliter ornatū, saltantemq; in conspectu omniū.* Quare *propensiores animū in Alexandrū habebant, spemq; meliorem in puero modeste, & continenter educato, seruabantq; cum diligēter omnes ab insidijs Antonini.* Mater *autem* Mammæa *neq; poculentum aliquid, neq; esculentū gustare puerum sinebat, quod ab illo mitteretur. Cocis autē & pincernis utebatur puer non quidem imperatorijs, aut cōmunibus, sed quos mater tantum delegerat, ac spectatæ fidei futuros arbitrabatur.* Dabat *item furtim pecunias mater, quas ille inter milites clanculum diuideret, ut eorum beneuolentiā etiā pecuniæ pignore (hanc enim illi potissimū spectant) haberet autoratam.* Quæ *intelligens* Antoninus, *nihil non insidiarum* Alexandro, *matriq; intendebat.* Quas *tamen omnes arcebat, prohibebatq; communis auia* Mæsa, *mulier alioqui acerrima, multosq; annos in aula cum sorore sua* Iulia *Seueri coniuge cōmorata.* Nihil *itaq; eam latebat, quod* An*toninus molirctur, homo suapte natura futilis, & qui omnia quæ placerent propalam loqueretur, atque ageret.* Postea *uero, quàm insidiæ parum procedebāt, detrahere*

Mammæa.

Mæsa.

puero Cæsaris honorē decreuit. Itaq; *neque salutari,neq; iam foras procedere patiebatur. Milites autē magnopere illum requirebant indignantes, siquidem imperium quoq; adimeretur. Sed Antoninus famā uulgauit, quasi iam obiisset Alexander, ut scilicet periclitaretur, quonam id animo laturi milites forent. At illi nusquā comparēte puero, præterea animis rumore illo exulceratis indignabūdi, neq; solitam custodiam miserunt Antonino, & inclusi castris uidere Alexandrū uelle in ipso templo dictitabant.* Eo *metu ictus Antoninus Alexādro secum in uehiculo Imperatorio confidente, quod erat auro multo, gemmisq; exornatum, contendit in castra. Cæterum portis reseratis accepêre utrunq; milites, atq; in templum castrorū deduxerunt, salutantes supra modum, & lætis clamoribus prosequentes Alexandrū, spreto propemodū Antonino. Quæ ille ægre ferens, cum in templo castrorū pernoctasset, iratus militibus, notatos qui Alexandro acclamauerāt, quasi seditionis & tumultus autoribus, arripi omnes ad suppliciū imperauit. Quod illi ægreferentes, atque Antoninum iam antea quoq; perosi, cum tollere è medio principem fœdißimum optarent, suisq; commilitonibus ferre suppetias, rati hoc esse tempus ipsum statim Antoninū matremq; Soænidem, quæ forte illic aderat, interfecerunt, cumq; eis seruos, ministrosq; omnes scelerū, quicunq; tum in ea castra conuenerant. Cæterum Antonini, & Soænidis cadauera trahenda per contumeliam plebi tradiderunt, quæ diu per totam urbem raptata ac dilaniata, postremo in cloacas abiecta sunt, ut inde scilicet in Tyberim deferrētur. Sic Antoninus sexenniū Imperio occupato, uitaq; (ut diximus) acta simul cum*

Antoninus & Soænis mater occiduntur.

cum matre occisus est. Milites autem Alexandrum Imperatorem consalutatum in aulam palatinam deduxerunt, adulescentulum admodum, atque adhuc auiæ præceptis obtemperantem.

LIBER SEXTVS.

VEM *igitur habuerit finem uitæ, maior Antoninus, in superioribus demonstratum est. Alexander autem post illũ nomen insigniaq; gerebat Imperij. Cæterum negotiorũ administratio, ac principatus gubernacula, mulieribus incũbebant, omnia trãsferre ad modestiam grauitatemq; conantibus. Quippe iam primum sedecim ordinis senatorij uiros ætatis grauitate, uitæq; sanctimonia præcellentes, assessores principis, & consiliarios delegerunt, nihilq; aut dicebatur, aut agebatur, nisi illorum accedente suffragio. Grata igitur populo militibusq; ac senatui, præterea forma principatus erat, ex contumeliosissima tyrannide ad optimatium gubernationẽ redacta. Igitur primo deorũ simulacra, quæ ille proprijs sedibus extulerat, suis quæq; tẽplis, delubris, fanisq; restituerunt. Dein quos ille temere, aut uiciorum nomine, ad honores dignitatesq; extulerat, submotos inde ad pristinam uitam omnes, artificiumq; redegerunt. Res autem cunctas, atque administrationes, ciuiles quidem, & forenses, insignibus doctrina uiris, legumq; peritissimis, militares autem claris bellica uirtute hominibus commendabant. Cumq; diu ad hunc modum regeretur imperium. Mæsa iam extremæ senectutis diem suum obijt, honores* Mæsæ mors.

Alexander per mulieres principatum gubernat.

adepta imperatorios, atque (ut mos Romanis est) inter diuas relata. At Mammæa cernens iam solam se filio reliquam, præesse ad eundem modum moderariq; studebat. Cumq; adulescentem summam habere iam cerneret autoritatem, metu ne uiuida ætas in summa potestate, licêtiaq; rerum, in cognata aliqua impingeret uitia, undiq; aulam seruabat, neq; adiri à quoquam adulescentem patiebatur, cuius uita moresq; improbarentur, ne scilicet bona indoles corrumperetur, prouocâtibus appetitum eius iam uigentem assentatoribus in extremas libidines. Persuaserat autem, ut actibus incubaret meliore diei parte, idq; faceret quàm sæpissime, ne quod spatium superesset uacandi malis artibus, occupato rebus potioribus, ac necessarijs imperanti. Cæterum suapte natura suberat Alexâdro mite mâsuetumq; ingenium, propensumq; ad humanitatem, quod ipsum ætas etiam consequens declarauit. Quippe annis quatuordecim Anæmaton, hoc est citra sanguinem gessit Imperium, ne uno quidê occiso. Licet enim permulti maximis criminibus impegerint, tamen ab illorû cæde semper abstinuit, quod utiq; non facile à quoquâ omniû Imperatorum, quiqui Marco successerint, factum obseruatumq; inuenies. Neminê quisquâ illo imperante cômemorare potest, cui mors indênato sit illata. Matrê uero etiâ incusabat, eiq; grauiter succensebat, quòd esset pecuniæ auidior & opum cumulandarum studiosior uidebatur. Etenim cû simularet ideo se thesauros congerere Mammæa, ut suppeditare Alexâdro posset, quod is facile, abundâterq; suis largiretur militibus, proprios domi thesauros extruebat. Quæ res imperatori notam infamiæ attulit, quòd illo

Mammææ prudentia.

Anæmaton imperium.

ſcilicet inuito,atq; indignabundo etiam mulier auida per fraudē bona quorūdam,atq; hereditates ſuppilabat. Dedit *item filio in matrimoniū puellam patricij generis, quā etiā marito charam,gratamq; imprimis, eadē paulopoſt aula per omnem contumeliā exegit.* Et *cū ipſa tantum uocari Auguſta uellet,eamq; appellationē puellæ inuideret,eò cō tumeliarum prouecta eſt,ut puellæ pater, quāuis magnæ apud* Alexandrū *generū autoritatis,impatiens* Mammææ *iniuriarum,quas ipſi nataeq; inferebat, confugerit in caſtra,gratiam ſe habere* Alexandro *dictitans habiti ſibi honoris.* Cæterum Mammæam *accuſans,nihil non contumeliæ inferentem.* Quare *indignata mulier interfici eum quidem iuſsit,puellam uero ædibus* Imperatorijs *exactam, in Africā relegauit.* Hæc *autē omnia fiebant inuito,coactoq; Alexandro,quippe illi mater ſupra modum imperitabat, ac dicto audientem ſemper habebat,ut hoc tantum reprehendi in* Alexandro *poſsit,quod manſuetudine nimia, & reuerentia maiore quàm oportuit,etiam contra animu ſui ſententiam matri obſequeretur.* Igitur *cum ad hunc modum tredecim annos (quod quidē ad ſe attineret) ſine querela cuiuſquam imperium gubernaſſet,ecce ſibi haud opinato literæ è Syria,* Meſopotamiaq; *redditæ à ducibus, in quibus ſcriptum eſſet,* Artaxarem Perſarum *regem* Parthis *iam deuictis,atque* Artabano, *qui* Rex *magnus primus appellatus eſt,duplicīq; diademate utebatur, non ſolum orientis regno, ſed uita quoque expulſo,ſubigere uicinos* Barbaros,*ac ſibi uectigales facere : neq; iam intra fluuium* Tygrim *tenere ſe,ſed ſuperatis ripis, ac* Romani *finibus imperij,excurrere per* Meſopotamiā, Syriæq; *munitari,*

Artaxaris Perſarum rex bellū mouet,

minitari, omnemq; Europæ oppositam continentem, quæ mari Aegæo fretoq; Propontidos terminatur, atq; Asiæ nomen habet, ceu ueterem Persarum possessionē sibi uindicare, quòd iam inde à Cyro, qui primus imperiū à Medis in Persas transtulit, ad Darium usq; extremum Persarum regem, cui regnum Alexander abstulerit, cuncta olim Ionia, Cariaq; tenus à Persarum satrapis gubernarentur. Quare sui muneris esse curare nunc, ut uetus atq; integrum Imperium Persis restitueretur. Quibus intellectis Alexander, atque haud mediocriter re subita, inopinataq; perturbatus, quippe in altißima pace educatus à puero, atq; urbanis delicijs innutritus, conuocato prius amicorum consilio, decreuit legatos cum literis mittere, qui spem Barbari, conatusq; inhiberent. Igitur literæ in hanc sententiam compositæ. Oportere illum suis finibus contentum, nihil rerum nouarum moliri, neq; sublatum uana spe ingens excitare bellum. Debere unumquēq; suis fortunis acquiescere. Non perinde sibi pugnam processuram aduersus Romanos, ut aduersus uicinos, & eiusdem corporis Barbaros. Admonebat præterea uictoriarum, quas contra eos Augustus, ac Traianus, Luciusq;, item & Seuerus adepti fuissent. Huiuscemodi literis Alexander persuasurum se Barbaro, metu scilicet perterrito, pacem, quietemq; arbitrabatur. Quibus ille contemptis, remq; armis potius, quàm uerbis gerendam ratus. Tum uero ferocißimus ingruere, decursaq;, ac perequitata Mesopotamia omni, prædas agere, atque oppugnare Romanorum castra, imposita fluminum ripis, quæ, scilicet imperij limites tuerentur: Cumq; homo esset natura gloriosus, ac

ſus, ac ſublimes animos gereret, ſucceſſu rerum inopinato ſubacturum ſe omnia uidelicet exiſtimabat. Neq; *enim parua erant, quæ illius animum ad maius concupiſcẽdum regnum inflãmabant.* Primus *nanq; ipſe* Parthis *bellum inferre auſus,* Perſarum *recepit imperium. Siquidem poſt* Darium *illum, cui regnum* Macedo Alexander *abſtulerat permultis ſanè annis,* Macedones *ipſi, quiq;* Alexandro *ſucceſſerunt, diuiſas inter ſe* Orientis, Aſiæq́; *totius regiones gubernarunt. Sed ortis inter ipſos diſcordijs, ac frequentibus bellis attrito* Macedonum *robore, primus* Arſaces Parthus *perſuaſiſſe earum regionum* Barbaris *memoratur, ut à* Macedonibus *deficerent, impoſitoq́; ſibi diademate* Parthorum, Barbarorumq́; *uicinorum conſenſu, & ipſe regnum tenuit, & poſteris reliquit ad* Artabanum *uſque regem, quo interfecto* Artaxares, *regnoq́;* Perſis *reſtituto, uicinaq́;* Barbaria *per uim ſubacta, facile iam* Romanam *quoque potentiam laceſſebat.* Quæ *ubi* Alexandro Romæ *agenti nuntiata ſunt, minime iam ferendam putans inſolentiam* Barbari, *uocantibus illuc ſe ducibus, ægre ſcilicet tandemq́;, contraq́; animi ſui ſententiam ad expeditionem ſe comparat.* Igitur *in* Italia, *prouincijsq́; reliquis delectus habebantur cunctorum, qui uel habitudine corporis, uel ætatis uigore, idonei fore ad pugnam uiderentur,* Motusq́; *ingens omnibus* Romani *imperij regionibus extitit delectibus habendis, qui tantæ* Barbarorum *multitudini pares forent.* At *uero* Alexander, *urbanis omnibus militibus conuocatis in campum, conſcenſoq́; tribunali, in hanc ſententiam uerba fecit.*

Arſaces Parthus.

Cuperem

Alexandri oratio.

CVperem commilitones eiuſcemodi habere orationem apud uos, quæ & dicenti mihi, ut conſueuerat ornamentum, & uobis audientibus lætitiam conciliaret. Nam *cum multos annos pacem agitauerimus, ſiquid noui nunc audieritis, fortaſſe quaſi præter ſpem acciderit, expaueſcetis.* Decet autem uiros fortes, atque moderatos optima quidem optare, ſed ferre quæcunque incidant. Vt enim quæ cum uoluptate agimus dulcia, ita quæ cum uirtute, glorioſa ſunt. Atque ut is qui prior laceßit, ipſe ſibi iniurius uidetur, ita qui propulſat iniuriam, confidentior ex conſcientia fit, atque ex iuſtitia ſpem bonam mutuatur. Artaxares uir Perſa, poſtea quàm Artabanum dominum ſuum interfecit, atque ad Perſas imperium tranſtulit, etiã noſtra arma laceſſere deſpecta maieſtate Romana, etiam incurſare, ac uaſtare noſtras prouincias aggreditur. Huic ego per literas à principio ſtudui perſuadere, ut inexplebilem illam uecordiam omitteret, ne'ue aliena concupiſceret. At ille Barbara inſolentia prouectus, neque ſe continere ſuis ſedibus iam uult, & nos ad pugnam prouocat. Ne cunctemur igitur ne'ue præliũ detractemus, ſed quicunque ſeniores hic adeſtis, admonete quàm primum illũ trophæorum, quæ plurima aduerſus Barbaros Seuero, atque Antonino parente meo ducibus excitaſtis. Quibus autem ætas integra eſt, laudem hanc in primis, ac gloriam concupiſcite, ut intelligant omnes ſcire uos non ſolum pacem manſuete, ac reuerenter colere, uerum etiam cum res poſtulat fortißime præliari. Quippe Barbari ut cedentibus, detrectantibusq; acriter inſtant, ita repugnãtibus minime reſiſtunt. Neq; enim illis collata acies ſpem

uictoriæ pollicetur, sed excursibus fugaq; utentes, lucrari se demum putant, quæ scilicet rapuerũt. At nos cũ omnia composita, ordinataq; habeamus, tum illos uincere, ac profligare semper didicimus. Talia quædam locutũ Alexandrum alacri uociferatione milites exceperunt, ac se promptissimos ad bellandum ostenderunt. Ille diuiso largiter stipendio, iubet ad iter accingi, mox ad eam fermè sententiam locutus in senatu, diem discessui præstituit. Quæ ubi aduenit, sacris de more peractis, deducente senatu, populoq; uniuerso, Roma proficiscitur, respectans identidem, ac lachrymans. Sed neque popularium quisquam fuit, qui siccis oculis aspexerit abeuntem. Quippe omnem multitudinem sui cupidam habebat, educatus ab ipsis, imperioq; tam multos annos modestissime administrato. Cæterum festinato itinere cum Illyricas etiam gentes, exercitusq; lustrasset, magnis inde quoq; uiribus collectis, Antiochiam contendit. In ea ciuitate, quæ belli usus postularet, diligenter comparabat, exercendis etiam militibus, ac cæteris bellicis muneribus pertractandis intentus. Visum igitur illi est legationem iterum mittere ad Persarum regem, quæ de pace, amiciciaq; cum illo ageret. Nam cum ipse iam afforet, nimime desperabat, aut persuasurum quæ uellet, aut certe perterrefacturum. Enimuero Barbarus Romanos oratores re infecta domum remisit. Ipse quadringentos è suis, proceritate insignes, uestituq; eleganti, auroq; exornatos, equis atque arcubus conspicuos, legatos ad Alexandrum mittit, perterritum iri Romanos putans aspectu illo, cultuq; Persarum. Legationis eius hæc erat sententia. Iubere magnum regem

Alexandri aduersus Artaxarem expeditio.

Artaxaris legatio. *regem* Artaxarem Romanos, *eorumq́; principem Syriæ omni, Asiaq́;, quæcunq́; ex aduerso* Europæ *sita est, decedere, sinere* Persas Ionia, Cariaq́; *tenus dominari, omnibusq́; ijs regionibus, quas mare* Aegæum, Pontusq́; *distermінat.* Hæc *afferentes legatos quadraginta comprehendi* Alexãder *iubet, omniq́; adepto cultu in* Phrygiam *relegat, uicis agrisq́; concessis, quos colerent, cõtentus hoc supplicio interdicti in patriã reditus, quippe occidere nefarium facinus, minimeq́; uirile arbitrabatur, neq; in acie captos, & sui regis mandata executos.* His *ad hunc modum peractis, comparante iam se, ut fluuios transgrederetur,* Alexandro, *ac* Romanorum *exercitum in* Barbarorum *agros deduceret, defecerunt ab illo milites nonnulli ex* Aegypto *acciti, neque non in* Syria *quoq; res nouas contra imperium moliti alij, sed uniuersi tamen oppreßi statim, supplicioq́; affecti sunt.* Quosdam *etiam exercitus in regiones alias transtulit* Alexander, *ut inde* Barbarorum *incursiones facilius arcerentur.* Quibus *ordinatis rebus, magnoq́; iam coacto exercitu, cum primum se haud imparem fore aduersariorum copijs credidit, de amicorum sententia milites trifariam distribuit. Sic ut unam partem iuberet, spectantem ad septentriones, facere iter per* Armeniam, *quæ regio amica* Romanis *uidebatur, atque illinc* Medorum *fines incursare. Alteram item ad* Septentrionem, *per* Barbarorum *agros contendere, ubi confluentes* Tigris & Euphrates, *denßißimis paludibus excipi, atque ob id eorum latere egressus dicuntur.* Tertiam *porrò exercitus partem, ipse adducturum se aduersus* Barbaros *medio iam itinere pollicebatur.* Ita enim

enim putabat diuerſis itineribus imparatos eos, ac ſic nec opinantes oppreſſurum, Perſarumq; copias ſemper ingruentibus Romanis *occurſantes, diſtractum iri, atque imbecilliores futuras, minusq; ordinate prælium ſuſcepturas. Neque enim mercenario milite utuntur* Barbari, *quemadmodum* Romani *conſueuerunt, neque ſtatiuis caſtris exercitus habent, qui bellorum actibus exerceantur, ſed omnis multitudo uirorum, nonnunquam autem mulierum quoque, regis congregantur imperio, quæ mox bello peracto, ſuas protinus in ſedes dimittitur, ea demum præmia belli referens, quæ cuique ex rapina ſuperfuerint. Arcubus autem, & equis non in prælio tantum more* Romanorum *utuntur, ſed à pueritia uſque enutriuntur unà, uenatu inuigilantes, pharetratiq; ſemper, ac nunquam ex equis deſilientes, ſiue bellum gerant, ſiue feras conficiant. Sed hoc* Alexandri *conſilium, & ſi longe optimum prima ſpecie uidebatur, ſtatim tamen fortuna deſtituit: ſiquidem exercitus contendere per* Armeniam *iuſſus, uix, ægreq; ſuperatis eius regionis aſperrimis, præruptiſſimisq; montibus, quanquam æſtas tolerabilius iter faciebat, impetu in* Mediam *facto, uicos concremauit, prædamq; abegit, At rex* Perſarum *intellecta re, confeſtim quàm maximis potuit copijs auxilio adfuit. Cæterum arcere illinc* Romanos *minime poterat. Quippe aſpera regio peditibus quidem ſtabilem greſſum, facilemq; tranſitum præbebat. At* Barbarorum *equitatus montium aſperitate, & curſum difficiliorem, & iter habebat impeditius. Nuntiatum dein regi eſt, exercitum alterum* Romanorũ, Parthorum *in agros, quà ad orientẽ*

ſpectant, impetum feciſſe. Quare metuens ne Parthis fa-cile ſuperatis, mox in Perſiam graſſarentur, relictis co-pijs quantæ ad tuendam Mediam ſatis fere uidebantur, ipſe cū toto exercitu ad orientis partes accelerabat. Cæ-terum exercitus Romanus *comparente, ac repugnante nullo neglegentius iter faciebat, ratus* Alexandrum *cum tertia parte copiarum quæ maximæ, ualentißimæq; forēt in medios incurriſſe* Barbaros. *Itaque reſtitantibus illis, atque ob id exercitum retentantibus, minime ſibi prope-randum putabat, ut qui ſe tutos crederent, præſtituto an tea loco, in quem pariter uniuerſi cum præda abacta, ca-ptiuisq; omnibus conuenirent. Sed eos* Alexāder *fefellit, neq; enim aut ipſe uenit, aut exercitum adduxit, incertū metu'ne proprio, ne ipſe imperium tuendo uita periclita retur, an quia mater retinuerit, muliebri pauore, & cha ritate filij nimia. Siquidem omnes illius generoſos ſpiritus retūdebat, ſuadēs alios potius periculis exponeret, quàm ipſe in acie conſiſteret. Quæ res exercitum* Romanum *fi nes* Barbarorum *ingreßum, planè prodidit. Etenim* Per-*ſarum rex omnibus copijs occurrens, imparatis, mini-meq; expectantibus, quaſiq; intra retia undique conclu-dens, omnem* Romanorum *exercitum profligauit. Quip pe pauci plurimis reſiſtere haud poterant, ſemperq; nu-das corporis partes armis aduerſus impetum ſagitta-rum protegebant, ſatis præclare agi ſecum exiſtiman-tes, ſi nulla edita pugna integri receßiſſent. Sed cum ali-quandiu confertim clypeis ſeſe quaſi muro circunſepſiſ-ſent, atque omnes undique uelut urbs aliqua oppugna-rentur, cōſauciarenturq;, tandem ubi diu fortiter reſtite-*

Romanorum clades.

rant,

rant, occidione occiderũt, ingens hæc calamitas, & qualis nulla facile memoratur, Romanis incidit, amisso ingenti exercitu, uel fide, uel robore cuilibet antiquorum exercituum conferẽdo. Persam uero maiorum spe rerum impleuit tantarum successus rerum. Quæ ubi nuntiata Alexandro sunt, grauissime tunc ægrotanti, siue ex mœrore animi, siue insolentia cœli, cum ipse tulit molestissime, tum exercitus omnis grauiter imperatori succensebat. Quippe ipsius mendacio minime signis seruatis, proditos ab eo suos milites dictitabant: Cæterum Alexander morbi, cœliq; illius æstuosi impatiens, laborante pariter omni exercitu, maxime'que Illyricianis qui humido, hiberno'que cœlo insueti, largius'que cibum captentes, letaliter ægrotabant, redire Antiochiam constituit, accitis etiam eo militibus, qui montium tamen, atque hycemis asperitate attriti, paucissimis tantum reliquis, pericrant. Copias autem quas secum Alexander habebat, Antiochiam reduxit, multis inde quoque amissis. Quare magnum exercitui mœrorem, magnum Alexandro dedecus eares attulit, cum scilicet omnibus locis fortuna illius consilium fefellerit. Siquidem plurimi è triplici illo exercitu (ita nanque distribuebat) desiderati sunt diuersis calamitatibus, morbo, ferro, frigore. Vt uero Antiochiam peruenit Alexander, facile & ipse conualuit, spiritu illo cœli, & aquarum abundantia, post æstuosos Mesopotamiæ calores refectus, & milites uniuersos recreauit, consolatus etiam mœstitiam illorum pecunijs clargiendis. Id enim solum ualere ad conciliandos militum animos arbitrabatur. Copias autem instaurabat, comparabatq; de

integro, quasi iterum in Persas exercitum deducturus, si molesti esse pergerent, neq; ab iniuria desisterẽt. Sed & rex Persarum dimisisse milites suam quenq; domum nunciabatur. Nam quamuis bello superiores fuisse Barbari uiderentur tamen prælijs crebris in Media, Parthiáq; gestis pars ceciderant, alij attriti, & saucij superfuerant. Neque enim segniter Romani deuicti, sed ipsi quoque interdum exitiosi hostibus, nulláq; adeo re magis periergũt quàm quoniam pauciores deprehensi. Nam cum ferè par utrinque numerus cecidisset, reliquiæ illæ Barbarorum non quidem fuisse uiribus superiores, sed numero uidebantur. Cuius rei argumentum est, quòd triennio mox, aut quadriennio Barbari nequaquam arma resumpserũt. Quibus intellectis Alexander Antiochiæ commorabatur, hilariorq́; iam, & liberior, laxatus bellorum curis, urbis eius delicijs indulgebat. Enimuero putante illo tum quieturos Persas, aut sanè multum spacij, moræq́; intercessurum, priusquam exercitum de integro cogerent, haud facile, cum semel dißipatus est, in unum coëuntem, utpote incertum, atque inordinatum, uulgusq́; potius quàm exercitum, tantumq́; commeatum habentem, quantũ sibi unusquisque ad præsentem usum domo attulisset. Præterea ægre filios, uxoresq́;, & sedes proprias relinquentem, statim nuncij, literæq́; ab Illyricis procuratoribus adfuerunt, qui cum uehementer perturbarent, curamq́; animo maiorem inijcerent. Quippe significabant Germanos Rhenũ, Danubiumq́; transgreßos, Romanos in fines hostiliter intrasse, oppugnareq́; iam exercitus ripis insidentes, perq́; urbes, et uicos magnis copijs excurrere. Quapropter

Germanorum motus.

propter haud leuiter Illyricas nationes conterminas, uicinasq; Italiæ periclitari. Opus esse igitur ipsius præsentia, totoq; quantum secum exercitũ haberet. Hæc & formidinem Alexandro, & Illyricis militibus mœstitiam attulerunt: *quippe duplici se calamitate usos intellegebant, quod & ipsi male accepti in acie aduersus* Persas *fuerãt, & suos domi cæsos à Germanis audiebant.* Quare *indignabantur, atq; Alexandro succensebant, tanquam res in oriente prius, uel metu, uel neglegentia prodidisset, nunc autem rebus ad septentrionem uocantibus, metu cunctaretur.* Erant autẽ Alexander *iam, atq; amici illius etiam de ipsa* Italia *soliciti.* Neq; *enim par periculum à Persis, atq; à Germanis impendebat.* Nam *qui sub orientẽ habitant magno terrarum, marisq; interuallo discreti,* Italiæ *uix nomen audiunt.* At Illyricæ *gentes angustæ uidelicet, neq; multum agri* Romanis *subiecti poßidentes, solæ discrimen faciũt inter* Italiam, *atq;* Germaniam. Edicit *itaque profectionem ingratis, atque ægreferens, sed urgente tamen neceßitate.* Relictis *autem copijs quantas fore satis tuendis* Romanis *ripis arbitrabatur, castrisq;, & castellis diligentius communitis, ac præsidio firmatis, ipse aduersus* Germanos *cum reliqua omni multitudine approperabat.* Confectoq; *celeriter itinere, constitit ad* Rheni *ripas, atq; ibi res ad bellũ necessarias comparabat.* Pontemq; *primo iunctis inter se nauigijs fecit in* Rheno *flumine, ut per eum exercitus transgrederetur.* Quippe *hi maximi fluminum sub septentrione feruntur,* Rhenus *ac* Danubius, *quorum alter* Germanos, *alter* Pannonios *præterfluit.* Atq; *æstate quidem nauigabiles altißimo, latißimoq;* Rhenus & Danubius flumina.

moq́; alueo, per hyemem dein concreti gelu, camporum in morem perequitantur. Est autem adeo eius aluei solida glacies ut non equorum ungulis tantum, pedibusq́; uirorum subsistat. Sed qui hausturi inde sunt, non tam urnas, aut uasa alia secum afferant, quàm secures, ac dolabras, aut cæsam inde aquam sine uase ullo ueluti lapidē asportent. Hæc igitur illorum amnium natura est. Alexander autem Mauros complureis, ac uim ingentem sagittariorum, quos secum ex oriente adduxerat, partim ex agro Osrhoænorum, partim è Parthia transfugas, pecunia'ue illectos, aduersus Germanos instruebat. Quippe huiusce modi milites maxime Germanos infestant. Cum & Mauri longius iacula intorqueant, sintq́; faciles ad incursus recursusq́;, utpote leues, atque expediti, & sagittarij, nuda Germanorum capita, prægrandiaq́; illa corpora facile eminus ueluti signum aliquod contingant. Nonnunquam uero etiam collata acie res gerebatur, ex qua Germani persæpe, haud impares Romanis abibant. Cum in his Alexander uersaretur, decreuit tamē oratores ad illos de pace mittere, qui pollicerentur omnia illis principem Romanum, quorum foret opus præbiturum, pecuniasq́; daturum magna copia. Sunt enim Germani pecuniæ in primis auidi, nunquamq́; non auro pacem Romanis cauponantur. Quare Alexander pacem, fœderaq́; potius ab illis emercari, quàm periclitari bello tendebat. Cæterum miles Romanus iniquo animo ferebat frustra se tempus terere, nulla occasione fortiter quicquam, animoseq́; gerendi, intento aurigationibus (ut aiebant) ac delicijs Alexandro, cum contra oporteret uindicare potius Germanos, pœnasq́;

Germani auri cupidi.

pœnasq́; ab ijs exigere audaciæ. Erat autem in exercitu Maximinus è quodam Thraciæ, & quidem intimæ uico, semibarbarus homo, & qui à pueritia opilio fuisset, dein uigente ætate ob corporis proceritatem, uiresq́; ingẽtes, equo stipẽdia fecerat, postremoq́; fortuna quasi manuducente, ac præuia, cum per omnes militiæ gradus ascendisset, etiam ad exercituum, prouinciarumq́; præposituras euaserat. Hunc igitur Maximinum, ob eam quam supra diximus rei militaris peritiam, tyronibus uniuersis Alexander præfecerat, quos ad militiæ munera exerceret, at que ad bellandũ idoneos redderet. Qui cũ in eo negotio nihil sibi ad omnẽ diligentiam reliqui faceret, maximam scilicet à cuncto exercitu gratiam inibat. Non solum quæ gerenda forent assidue edocens, sed ipse etiã primus obiens quæ usus posceret, ut non discipulos tantum, sed æmulos etiam, atq; imitatores haberet suæ uirtutis, quos etiã muneribus, omniq; genere honorũ sibi adiũgebat. Quapropter adulescẽtes, quorũ bona pars ex Pãnonia erat, læti uirtute Maximini, uulgo obtrectabant Alexandro, quòd sub matris autoritate adhuc esset, nihilq́; nõ ex arbitrio, cõsilioq; illius administraret, bellũq; segniter, & timide gereret, ferentes identidẽ sermonibus inter se, quantum detrimenti cunctatione illius in oriente accepissent, nihilq; adhuc fortiter, ac uiriliter gestum aduersus Germanos. Quare & suapte natura proni ad res nouãdas, & tam longũ principatum grauati, minus iam lucrosum, omni ambitione pridem cõsumpta. Tum sperantes alterũ mox principem, adepto præter expectationem imperio, plus aliquantum utilitatis, honorumq́; ipsis, ac studij de- Maximini ortus, & cõditio.

laturum, decreuere Alexandrum obtruncare, ac Maximinum uocare Augustum, commilitonem uidelicet, & contubernalem, praetereaq; rei militaris peritia maxime praesenti bello idoneum. Cum igitur frequentes in campũ conuenissent, uenienti de more ad exercendos tyrones Maximino, dubium ignaro, an re prius composita, purpuram circundant, imperatoremq; salutant. Ille primo reniti, & obijcere purpuram. Vt autem nudos intentari gladios à militibus uidit, occisuros nisi cederet minitantibus, futurum quàm praesens periculum praeoptans, honorem scilicet recepit, fortunamq; illam saepe (ut aiebat) oraculis, ac somnijs praemonstratam, testatus milites prius, inuitum, retrectantemq; se cogi, sed illorum tamen obsequi uoluntati. Quamobrem quae ipsis placuerint, resanciant, sublatisq; armis etiam praeuento rumore, Alexandrum iam rei totius ignarum opprimant. Vt milites illius, ac stipatores re subita perterriti, aut sponte cum reliquis consentiãt, aut certe dum imparati sunt, nihilq; eiusmodi expectant, etiam ingratis subigantur. Postea uero quàm beneuolentiam omnium, atque alacritatem prouocauit, duplicata scilicet annona, ingentiq; promisso donatiuo, poenisq; omnibus, ignominijsq; remissis, confestim ad Alexandri tabernaculum, quod haud procul abesset, uniuersos educit. His ille nunciatis uehementer rei nouitate perturbatus, atq; exterritus, prosilit è tabernaculo uesano similis, lachrymansq;, & tremens, nunc Maximinum perfidum ingratumq; uocare, enumeratis quaecunque in illum beneficia contulisset, nũc tyrones accusare, qui neglecto sacramento, adeò proteruiter id facinus auderẽt, postremo autem pollicer-

Maximinus imperator salutatur.

polliceri daturum se quæ uellent, emendaturumq; si qua desiderarent. Sed milites qui cum tuebantur, faustis impræsens acclamationibus prosecuti, defensuros eum cunctis uiribus affirmabant. Nocte autem exacta, cum iam lucesceret, nunciantibus quibusdam adesse Maximinũ, pulueremq; haud procul excitatum uideri, ac uoces magnæ multitudinis exaudiri. Rursus in planiciem egressus Alexander, conuocare milites, rogare ut se defenderent, tuerenturq; eũ, quem ipsi educauissent, quoq; iam quatuordecim annos imperante, sine ulla querela uixissent. Commotisq; miseratione omnibus arma capere, ac resistere hostibus imperabat. At milites & si omnia principi pollicebantur, paulatim tamen alij aliò dilabebantur. Quidã etiam præfectum prætorij, atque Alexandri familiares ad supplicium deposcebant, ortam ab illis defectionem causantes. Alij matrem ipsius accusabant auaram fœminam, & quæ pecunijs congerendis, ob sordes nimias, parsimoniaq; erga milites, inuisum cunctis Alexandrum reddiderit. Igitur aliquandiu hæc inter se diuersi dictitantes, stabant adhuc tamen. Vt uero exercitus Maximini in conspectum uenit, atq; hortari commilitones cœpit, ut mulierem sordidam, & pusillum adulescentem etiamnum sub matris seruitio statim desererent, seq; uiro forti, proboq; aggregarent, commilitoni ipsorum, atque in armis semper, bellicisq; muneribus uersato, confestim uniuersi ab Alexandro desciuerunt, atque unanimiter imperatorem Maximinum consalutauerunt. At ille tremens, atque exanimatus in tabernaculum reuertitur, matriq; implicitus, & (ut aiunt) conquerens, atque incusans, quod ob illam

talia pateretur, expectabat interfectorem. Maximinus autem postquam eum exercitus uniuersus Augustum appellauit, tribuno, & centurionibus aliquot negotium dat Alexandri, matrisq; unà, & quicunque uim contrafacerent occidendorum. Qui facto impetu in tabernaculum, statim ipsum cũ matre, amicisq;, & honoratißimo quoq; obtruncant, exceptis qui paulo ante fuga sibi, ac latebris consuluissent. Quos tamen uniuersos haud multo post comprehensos Maximinus ipse morte affecit. Hunc finẽ habuit uitæ Alexander, unà cum matre, cum annos quatuordecim, sine ulla subiectorum querela, atque adeo sine sanguine imperasset. Siquidem à cædibus & crudelitate abhorrens, neminem nisi iudicio damnatum perire patiebatur, ad humanitatem uidelicet, ac beneuolentiam propensus. Quapropter nisi filium mater auara ac sordida infamasset, nihil planè desiderari in illius gubernatione imperij potuisset.

Alexãdri & matris cædes.

LIBER SEPTIMVS.

VALEM se gesserit Alexander quatuordecim annorum imperio, supe riore uolumine exposuimus. Interea Maximinus rerũ potitus, mutata uehementer rerum conditione, aspere, ferociterq; adepta potestate utebatur, sic ut ex molli, mansuetoq; imperio ad tyrannidis crudelitatem uertere omnia contenderet. Nam cum se inuisum hominibus cognosceret, quòd primus ex infimo loco ad eam fortunam peruenisset, præterea moribus perinde ut genere Barbarus, patrioq;

Maximini sæuitia.

patrioq; instituto cædis auidißimus, ad id potißimum da bat operam, ut imperium sibi sæuitia constabiliret: scilicet metuens ne senatui, reliquisq; omnibus Romanæ *ditionis hominibus contemptibilior fieret, dum non tam in eo præsens fortuna, quàm natalium obscuritas spectatur.* Quippe *iam id tritum, uulgatumq; apud omnes opilionē fuisse in* Thraciæ *montibus, dein corporis uastitate, ac ro bore inter eius regionis tenuißimos milites adscitum, qua siq; manuductum à fortuna ad* Romanum *imperium.* Quare *omnes confestim amicos, consiliariosq;* Alexandri *à senatu lectos substulit è medio, partimq;* Romam *di misit, partim administrationem rerum causatus officio priuauit.* Id *eo consilio fecit, ut solus esset in exercitu, ne minemq; prope se haberet ex conscientia nobilitatis potiorem, sed uelut ex arce quadam citra ullius reuerentiam, tyrannidis operibus uacare posset.* Omniaq; *Alexandri ministeria, quibus ille per tot annos usus fuerat, ex aula eiecit, plurimis etiam interfectis, quòd insidias uidelicet suspectaret, quando omnes illius interitu mœstos esse intellegebat.* Cæterum *magis magisq; crudelitatem irritauit coniurationis cuiusdam in se delatio, conspiratis in unum centurionibus permultis, omni'que senatu* Romano. *Magnus erat quidam nomine, uir patricius & consularis, qui delatus imperatori est, quasi manum contra ipsum compararet, ac militibus persuaderet, ut ad se imperium transferrent.* Consilium *autem huiuscemodi fuisse putatur.* Pontem *construxerat* Maximinus *supra flumen qua aduersus Germanos transiret, ut enim primum summam rerum suscepit, statim bellica* Magnus patricius.

facinora

facinora affectauit. Siquidem ob immanem corporis staturam, & militare robur, ac peritiam pugnandi, adſcitus ad imperium, re ipſa famam confirmare, atque opinionem militum tendebat, ut metum illum atque contationem Alexandri in prælijs capeſſandis iure improbatam fuiſſe coargueret, Quare nihil ſibi ad exercendos milites reliqui faciebat, & cum ipſe in armis aſsiduus erat, tum exercitum uehementer adhortabatur. Sed tum conſtructo (ut diximus) ponte, tranſire in Germaniam ſtatuerat. Cæterum Magnus haud ſanè paucis militibus, ſed qui uirtute cæteros anteirent, atque ijs potiſsimum, quibus cuſtodia pontis, curaq; fuerat demandata, perſuaſiſſe dicebatur ut ſimul ac Maximinus in alteram ripã perſuaſiſſet ponte abſciſſo, redituq; intercluſo Barbaris eum proderent. Siquidem tanta erat amnis illius profunditas ac latitudo, ut irremeabilis fore uideretur, nullis præſertim nauigijs in aduerſa ripa. Talia ſcilicet ſermonibus ferebantur, incertum uero, an cõpoſita fraude, (neq; enim facilis ſententia, parum explorata re citraq; iudiciũ, aut defenſionem ullam, correptis, interfectisq; omnibus, quoſcunque ſuſpitio attigerat) Sed & militũ Oſrhoœnorum defectio nonnulla oborta eſt. Nam cum magnopere indoluiſſent Alexandri nece, ac forte fortuna in quendam ex illius amicis, cui nomen Quarcino fuit, paulo ante à caſtris à Maximino dimiſsum incidiſſent, correptum, atque retractantem, neque tale quippiam cogitantem ducem ſibi delegerunt, purpuraq; eum, prælatoq; igni, funeſtis ſcilicet honoribus condecoratum, nihilq; minus optantẽ, ad imperium protulerunt. Qui tamen haud diu poſt in

Quarcinus ad imperium ui trahitur.

tabernaculo

tabernaculo dormiens, à cõtubernali quodam suo, & (ut credebatur) amico per insidias occiditur. Macedoni nomen fuit, qui & antea Osrhoœnis præfuerat, & nunc primus eisdem autor fuerat deficiendi à Maximino. Cumq; nulla subesset odij, aut inimicitiarum causa, tamen cũ occidit, quem ipsemet corripuerat, atq; ad suscipiendũ imperium perpulerat. Sed enim magnopere tũc gratũ se Maximino facturum putans, abscisum Quarcino caput dono obtulit. Verũ Maximinus quamuis eo facinore lætus, gaudens præreptũ sibi hostem, tamẽ illũ haud modica sperantem, putantemq; sibi insignẽ gratiam relatũ iri, extremo supplicio affecit, ceu defectionis auctorẽ, interfectoremq; eius cui facinus inuito persuaserat, atq; infidum homini. quem antea pro amicißimo habuisset. Huiusmodi igitur causæ magis, magisq; animum exasperabant Maximini, atque ad sæuitiam exacuebant, etiam antea sua sponte crudelißimum. Cæterum aspectu quoque erat horrendus, uasto atque immani corpore, ut nemo illi, uel exercitatißimorum Græcorum, uel pugnacißimorum Barbarorum conferri poßit. His ita dispositis rebus, collecto exercitu omni, ac ponte intrepide pertransito, bellum Germanis intulit. Secuti illum magna uis mortalium, ac penè omnes Barbarorum copiæ, ad hæc Maurisij iaculatores, sagittarijq; quamplurimi. Præterea Osrhoœni, & Armenij, quorum hi Romanis subiecti, illi in amicitiam fuerant, societatemq; adsciti, Tũ siqui ex Parthis, aut pecunia conducti, aut transfugæ, aut item capti bello Romanis seruiebant. Hæc autem multitudo coacta ab Alexandro prius, aucta dein, atq; exercitata à Maximino fuerat. Cæterum iacula

Quarcinus a Macedone occisus.

Maximinus ponte rheno tra iecto Germanis bellum infert.

iaculatores, sagittariiq; gerendo aduersus Germanos bello magnopere idonei uidentur, siquidem expediti hostem opprimunt incautum, facileq; rursus in tutũ se recipiunt. At uero Maximinus hostilem ingressus agrũ, diu nemine qui resisteret inuẽto (quippe omnes abscesserãt Barbari) regionem illorum depopulabatur, maturis iam segetibus, uicosq; omnes incendẽdos, deripiendosq; militibus tradebat. Sunt autem urbes, ædificiaq; illa maxime incendiis obnoxia. Rara apud Germanos structura è lapide, ac lateribus coctilibus, densisq; potius syluis, quorũ confixis, coagmẽtatisq; lignis, quædã quasi tabernacula ædificãt. Igitur Maximinus in eã regionẽ grassatus, populatis segetibus, omniq; pecore captiuo militibus permisso, nullos adhuc hostes inuenerat. Siquidẽ cãpestres regiões, locaq; ab arboribus pura deseruerãt, atq; intra syluas & paludes delituerant, ut inde præliarẽtur, atq; eruptionẽ in hostem facerent. Etenim densitas illa arborum, sagittis, iaculisq; hostium allatura impedimentũ, & paludũ altitudo periculosa Romanis locorum ignaris, ipsis autem facilis, expeditaq; fore uidebatur, non ignaris quæ usquam peruia, quæ inuia, & genuũ tenus quotidie per illas discurrentibus. Sunt autẽ Germani peritissimi natãdi, ut qui tantummodo in fluminibus lauẽtur. In huiuscemodi igitur locis, pugna inita, ubi etiã Imperator ipse Romanus fortissime præliũ inchoauit. Nam cum ad ingentem quandã, uastamq; paludem uentum esset, intra quã Germani fuga se receperant, ucrentibus Romanis eodẽ hostes insequi, primus Maximinus equo paludẽ ingressus, cum quidẽ etiam supra aluum equus uoragine hauriretur, magna ui repugnantes

Germani periti natandi.

Maximinus strenuus bellator.

gnãtes Barbaros cõtrucidauit. Quare exercitus reliquus pudore instinctus, ne prodere pugnantẽ pro se Imperatorem uideretur, ausus & ipse est paludem ingredi, multiq; utrinq; ceciderũt, ita tamẽ ut nullus penè Barbarorũ fuerit reliquus, dimicãte insigniter Romano principe. Quare & stagnũ cadaueribus oppletum: & palus sanguine cõfusa, pedestris prælij naualẽ faciẽ præferebat. Hanc igitur pugnam, suaq; ipsius fortia facinora, nõ solũ per literas senatui, populoq; Romano significauit, sed etiã depictam maximis imaginibus ante curiã publicauit, ut nõ tam audire quæ gesta forent, quam etiã subijcere oculis Romani possent. Eam tabulã deinde una cũ reliquis illius honoribus senatus substulit. Fuere itẽ alia prælia, quibus omnibus ipse manu pugnã capessens, ac fortissime dimicãs explendescebat. Multisq; captiuis, atq; ingenti abacta præda, instante hyeme in Pannoniã reuersus est, intraq; urbẽ Sirmiũ, quæ maxima omniũ eius regionis habetur, in hybernis agens, ad uernã sese expeditionẽ cõparabat, identidem minitans, id quod etiã præstiturus uidebatur, excisurum, subacturũq; oceano tenus omnes Germaniæ Barbaras nationes. Talis utiq; fuit in bellicis negocijs, maximam rebus gestis claritudinẽ adepturus, nisi grauior multo suis, ac truculentior, quàm ipsis fuisset hostibus. Quò enim Barbaros interẽptos, si lõge plures in ipsa urbe Roma, subiectisq; nationibus cædes edebãtur? Quid prædã, aut captiuos abactos, pderat, si suis fortunis Romanæ ditionis mortales quotidie despoliabãtur? Quippe omnis nõ modo libertas, sed instigatio quoq; delatoribus permissa, ut circũuenire quos uellẽt, renouareq; etiã (si ita usus posceret)

Sirmium urbs Germaniæ.

sceret) usq; à progenitoribus ignota, atq; indeprehensa ad eam diē crimina liceret. Neq; sanè delicti alicuius quispiam arcessebatur, quin idem cōtinuo reus perageretur. ac censu, fortunisq; omnibus expelleretur. Itaq; quotidie cerneres, qui pridē opulentißimi fuissent, eos nūc emendi care stipē. Tanta uidelicet tyrānidis auaritia incesserat, aßiduas erga militē largitiones obtendētis. Erant præterea illius aures omnibus calūnijs patulæ, sic ut nullius uel ætatis, uel dignitatis rationem haberet. Igitur complures exercitibus, aut prouincijs præpositos, cōsulares, triumphalesq; uiros, leuißima tenuißimaq; calumnia attactos, corripi de improuiso iubebat, ac sine ullis ministerijs solos uehiculis impositos die, noctuq; iter facere ab oriēte, aut occidente, si ita cecidisset, itemq; à meridie in Pannoniam usq;, in qua tūc ipse morabatur. Dein spoliatos omniq; ignominia affectos exilio, uel morte puniebat. Quā diu igitur, unus, aut alter talia patiebātur, neq; ea calamitas extra ipsorū familiā egrediebatur, nō sanè magnopere populorū, gentiūq; interesse uidebatur. Siquidē beatorum, diuitumq; res aduersæ, nō solū à plebe neglegūtur, sed eis nonnulli etiā prauo malignoq; ingenio, ob inuidiā scilicet potentiorū, atq; feliciū delectantur. Postquam autem Maximinus plurimas illustrium uirorum familias ad egestatem redegit, leuiora iā illa, ac minora ducens, quàm ut ipsius cupiditati satisfacerent, animū ad publicas opes transtulit. Igitur quæcunq; pecuniæ ciuiles, aut ad publicam annonā repositæ, aut in plebē diuidendæ supererāt, tum quæ theatris, ac celebritatibus seruiebant, uniuersas sibi adiudicauit. Ad hæc templorū omnium donaria, statuæq;

Maximini auaritia.

tuaeq; deorum, heroümq; honores, tum quicquid publici operis, aut ciuilis ornamenti, aut materiae deniq; fuit nummis idoneae conficiundis, omnia pariter ignibus cõflabantur. Quae res in primis animos multitudinis exulcerauit, quasiq; luctum publicum effecit: cum citra pugnam, atque arma quasi oppugnationi esse urbs obnoxia uideretur, sic ut quidam è populo contra resistere, templaq; ausi tueri, etiam cadere ante aras deorum immortaliũ, quàm spectare patriae spolia praeoptauerint. Hinc itaq; potissimũ per urbes, atq; nationes populariũ animi intumuerant, ac nec milites quoq; satis aequo animo ferebant, exprobrãtibus inuidiose consanguineis, atq; domesticis, & ipsorũ culpa talia patrare Maximinum dictitantibus. Huiuscemodi igitur causae minime profecto leues ad odium, ac defectionem populos proritabant. Caeterum uotis tantummodo agebant, laesa implorãtes numina, nullo scilicet audente profiteri se uindicem, donec exacto imperij triennio, exigua, leuiq; occasione (ut sunt lubricae tyrannorũ res) primo arma sumpserũt, rebellaruntq; Afri tali causa. Procurator erat quidam Carthagini, cui nihil ad extremã uel asperitatem, uel saeuitiam deerat. Is damnandis iudicio hominibus, exigendisq; pecunijs, fauorem principis aucupabatur. Siquidem Maximinus, quos sibi factos cognoscebat, eos potissimum diligere consueuerat. Quicũq; igitur fisci rem curabant, si modo uiri probi forent (quod perraro eueniebat) aut procuratione exciderãt, aut praesenti periculo conterriti, gnariq; illius auaritiae, quãuis inuiti caeteros imitabantur. Quapropter Africae procurator, cum pleraq; alia uiolenter factitabat, tum ab adulescentibus quibusdam nobilibus, Rebellionis Afrorũ causa.

atque opulentis damnatione circumuentis, statim exigere pecunias intenderat, patrimonioq; illos, & auitis bonis exuere. Quibus rebus exacerbati adulescentes, pecuniam quidem se daturos pollicentur, petito trium dierum spatio, conspirantesq; interim in unum, quicunque graue aliquid, uel passi fuerant, uel passuros metuebant. Iubent nocte ex agris iuuentutē cum fustibus, ac securibus adesse. Illi dominorum imperia exequentes, uenêre ante lucem uniuersi in urbem, celantes sub uestibus arma, quæ cuique tumultuaria se obtulerāt. Magna uero uis mortalium confluxere, siquidem fœcundissima hominum Africa, plurimos tunc etiam agrorum cultores habebat. Vt autem dies iam illuxit, iubent adulescentes ponè sequi seruorum suorum gregem, tanquam si è reliqua essent populi multitudine, neque tamen arma proferre prius, aut uim facere, quàm ubi aliquos, aut è militibus, aut è populo uiderint irruêre contra se, atq; ire ultum facinus, quod gesturi mox essent. Ipsi reconditis intra sinum pugionibus, adeunt procuratorem, tanquam cum eo de persoluendis pecunijs acturi, continuoq; nihil tale suspicantem neci dedunt. Ibi exertantibus gladios illius militibus, atque ire ultum uolentibus, repente agrestes cum fustibus, ac securibus occurrunt, fortiterq; pro dominis pugnantes, facile omnes in fugam uerterunt: Ad hunc modum negotio succedente, iuuenes desperatis semel rebus, unam sibi reliquam salutem fore arbitrati, si patratum nuper facinus maiore aliquo facinore cumularent, statuunt in communionem periculi rectorem prouinciæ assumere, ac populos ad defectionem solicitare, quod optari iampridem ab uniuersis cognouerant, Maximini

Africa fœcunda hominum.

Procuratoris Africæ cædes.

mini odio, sed metu prohiberi. Igitur cum omni multitudine nocte intempesta domum proconsulis petunt. Is Gordianus fuit proconsulatum fortitus eum, cum annum ageret circiter octogesimũ, multarumq́; ante prouinciarum fuerat rector, atque in maximis spectatus negotijs. Quocirca facile susceptum iri ab illo imperium existimabant, quasi fastigium aliquod superiorũ dignitatum, senatuiq́;, & populo Romano, *gratum futurũ principem, qui præterquam quod erat illustri ortus genere, etiam per honores plurimos, quasi per gradus quosdã ad imperij culmen ascendisset.* Euenit *autem, ut quo die hæc agebantur domi* Gordianus *resideret, dilatis laboribus, omniq́; actu rerum suspenso. Igitur adulescentes cum gladijs magna stipante multitudine, proturbatis ianitoribus, impetum in ædes faciunt, eumq́; supra grabbatum requiescentem offendunt, circumfusiq́; senem purpura induunt, atque* Augustalibus *honoribus consalutant. Ille re subita exterritus, insidiasq́;, & dolum in se compositum ratus, deijcit humi se ex grabbato, obsecrans parcerent seni, à quo nihil iniuriarum acceperint, fidemq́; principi, & beneuolentiam seruarent. Instantibus autem illis, ac nudos manu gladios tenentibus, cum partim metu, partim ignoratione, haudquaquam sciret* Gordianus, *quid sibi ea res uellet, quæq́; subitæ fortunæ causa foret, unus è numero adulescentium, qui & nobilitate, & facundia cæteros anteiret, reliquis tacere, & paulisper quiescere iußis, dextra capulum tenens, in hanc sententiam uerba fecit.* Gordianus.

E Duobus, *periculis, quorum alterum præsens, manifestumq́;, alterum futurũ forsitan, dubijq́; euentus, eli-*

gendum tibi hodie alterutrum est, ut aut nos, teq; una serues, & spem meliorẽ, qua omnes freti sumus amplectaris, aut iam iam nostris manibus intereas. Quòd si potiora malueris, multa ad spem bonam uiatica sunt. Quippe inuisum omnibus Maximinũ, pestemq; illam crudelissimæ tyrannidis tolles, uitamq; ante hac præclare tibi actã, illustri gloria cumulabis, maximosq; à senatu, P.Q.R. honores, ac sempiternam laudem nancisceris. Sin uero abnueris, ac nobiscum conspirare pernegaueris, iam iam te hic obtruncabimus, atq; ipsi quoq; (si oportuerit) occiso tibi immoriemur. Maius nãq; facinus ausi sumus, quàm ut salui esse citra desperationẽ possimus. Iacet enim tyrãnidis minister, luitq; pœnas crudelitatis, nostris nunc nuper manibus interemptus. Quapropter si consenseris nobiscum, atque in partem periculorũ accesseris, cũ ipse honorẽ imperij cõsequeris, tum quod nos facinus perpetrauimus, laude quàm supplicio dignum reputabitur. Dum hæc loquitur adulescens, impatiens moræ cætera multitudo, cum quidẽ eodẽ iam ciuitas uniuersa re uulgata concurrisset, Gordianum unanimes Augustum appellant. Ille quamuis recusaret, ac senectutẽ obtenderet, tamen suapte natura gloriæ auidior, haud ægre tandem honorẽ suscepit, malens futurum deinquàm præsens iam periculũ subire, simul ætate iam exacta minime recusandũ putabat, quin (si ita res posceret) etiam Imperatorijs honoribus immoreretur. Igitur statim tumultuari omnis Africa, sublatisq; Maximini honoribus ciuitates plereq; imagines Gordiani, ac statuas ponere. Sed eum quoque à se cognominarunt Africanum, nam qui ad meridiem Libyes habitant, Afri Romana uoce nuncupantur.

Gordianus Augustus appellatur.

At Gor

At Gordianus aliquot dies Thysdri commoratus, qua in urbe hæc acta fuerant, nomen Imperatoris iam, cultumq́; gerens, Carthaginem proficiſcitur, ut in ciuitate maxima, celeberrimaq́; omnia quaſi Romæ *agitarentur. Siquidem urbs illa, uel opibus, uel populi frequẽtia, uel magnitudine tantum* Romæ *concedens, cum Alexãdri urbe Aegyptiaca de ſecunda palma contendit. Sequebatur autem ipſum principalis pompa omnis, militeśq; quicũq; aderant, iuuenesq́; urbani procera ſtatura, ad eorum ſimilitudinem qui* Romæ *Imperatorẽ comitantur, uirgæ item laureatæ, quo inſigni principes à priuatis dinoſcuntur. Prætereaq́; ignis de more præferebatur, ut ſpeciem, fortunamq́; exiguũ ſanè ad tempus* Romanæ *ciuitatis* Carthago *repræſentaret. Cæterum* Gordianus *literas complureis, ad primum quenq;* Romã *mißitabat, atq; ad proceres ſenatus, quorum erant ei permulti amici, ac neceſſarij. Scripſit item publicè ad* S. P. Q. R. *ſignificans Afrorum erga ſe conſenſum, ſimulq́; accuſans Maximini crudelitatem, quam eſſe omnibus magnopere inuiſam ſentiebat. Ipſe omnem præ ſe manſuetudinem ferebat. Nam & delatores omnes exilio affecit, & ijs qui parum iuſto iudicio damnati fuerant, iterũ defendendi ſui poteſtatem induxit, quin exules quoq; in patriam reſtituebat, ac militibus plura ſe, quàm quiſquam antea largiturum, populoq́; ingens daturum congiarium pollicebatur. Idem præfectum quoq; prætorij Vitalianũ, ferum, crudelemq́; hominem charißimum, deuotißimumq́; Maximino, in ipſa urbe curauit interimendum. Siquidem ſuſpectans, ne ille ſuis incœptis fortiter reſiſtendo, cæteros quoq; metu perterritos à ſe auerteret: mittit prouinciæ*

Thyſdris Africæ urbs.

Carthago.

Alexandria.

Vitaliani cædes.

ciæ quæstorem adolescentem audacißimum, corpore ualidum, atque ætate florentem, promptumq; ad omne periculum pro se suscipiendum, traditis centurionibus, ac militibus nonnullis, cui etiam literas dedit obsignatas duplicibus tabellis, per quas arcana occultaq; negotia significare imperatores consueuerunt. Iubet itaque illos intrare urbem ante lucẽ, ac dum adhuc in actibus occupatus esset Vitalianus, accedere ad eum intra cellulam, ubi res secretas, atque arcanas ad salutem principis pertinentes scrutari, atq; inquirere consueuerat, habere se ad eum literas arcanas à Maximino dicentes, ac uelle etiam remotis arbitris, de rebus ad securitatem Imperatoris spectantibus cum illo colloqui, ac mandata principis exponere. Dein signis agnoscẽdis occupatum pugionibus, quos in sinu occultos haberent, de improuiso confoderent. Quæ scilicet omnia ex sententia successerũt. Etenim ante lucem, quo tempore prodire illi mos fuerat, inueniunt hominem penè solum, paucis tantum circunstantibus, quippe alij nondum uenerant, alij salutato abierant, priusquã dilucesceret. Igitur uacante illo, ac paucis duntaxat ante cellulam inuentis, ubi quæ supra diximus nunciauerunt, facile scilicet intromißi sunt, porrectisq; epistolis, contemplantem eum signa diligentius, prolatis pugionibus confodiũt, nudosq; eos manibus præ se tenentes prosiliunt, omnibus loco cedentibus. Nam id Maximini factum imperio putabant. Quando idem sæpenumero etiam in eos facere consueuerat, qui antea ipsi charißimi uidebãtur. Dein uadentes media sacra uia, proponunt epistolam Gordiani ad populũ, literasq; item ab illo consulibus ipsis, cæterisq; reddunt, uulgata

uulgata etiam fama interfecti Maximini. Quod ubi auditũ est, statim uniuersus populus discurrere undiq;, furenti similis. Nam & si ubiq; uulgus semper ad res nouas leuissimum, tamen Romana plebs in primis, quæ ex magna uariaq; etiam peregrinorũ multitudine constat, longe cæteris mobilior est. Igitur statuæ atque imagines Maximini, cæteriq; honores statim conuulsi, clausumq; antea formidine odium, licentia iam, & potestate adepta, nullo prohibente effundebãt. Quare senatus quoq; frequens, & si de Maximino certi nihil habebat, ex præsenti fortuna rem coniectans, abolitis illius honoribus, Gordianum, filiumq; ipsius Augustos declarauerunt, statimq; delatores atq; accusatores uniuersi, aut effugerunt, aut ab ijs quos offendêrant occidebãtur. Procuratores autem, & qui ius in illius crudelitatis ministeriũ dicebãt, tracti à plebe sunt, abiectiq; in cloacas. Multi item insontes occisi. Nam & creditorẽ suum quisque, & aduersarium in forensibus causis, & ut quenq; aliquis leuissima de causa oderat, impetu in domum facto, bonisq; direptis trucidabant. Ita sub specie libertatis, pacisq; prætextu, ciuilis belli facinora edebantur, quin præfectum quoq; urbi Sabinum, prohibere talia conantem fuste capitis illiso mactauerunt. Hæc igitur populus agitabat. Enimuero senatus quando tam semel periculũ subierat metu Maximini, nihil sibi ad solicitandas ad defectionem prouincias reliqui faciebat. Quocirca legationes undiq; ad rectores prouinciarum mittebãtur, electis è senatorio equestriq; ordine clarissimis hominibus, cum literis quibus S. P. Q. R. mens exponebatur, qui procuratores ipsos hortarentur, uti communẽ patriam capesserent, cu-

Romani leues

Gordianus declaratur Augustus.

Sabini præfect. urb. cædes.

riamq́; Romanam tuerentur, perſuaderentq́; nationibus, ut in fide populi Romani perſeuerarent, cuius propriũ an tiquitus imperium foret, ueterrimumq́; cum illis amicitiæ ius à maioribus institutũ. Quocirca pleriq; legatis beni gne exceptis, populos ad defectionẽ perpulerunt, quod ſci licet pronum fuit, adeo incredibili apud omnes odio Ma ximinus laborabat. Igitur omnibus quicũq; apud ipſos ma giſtratũ gerentes, cum Maximino ſentiebant, repente ad unum occiſis, ipſi uniuerſi ad Romanos defecerunt. Pauci tamen inuenti, qui legatos ad ſe miſſos interficerẽt, aut ad ipſum mitterent, adhibitis cuſtodibus, qui deinde omnes exquiſitiſsimis à Maximino ſupplicijs affecti ſunt. Hæc mens Romanæ ciuitatis, hic animus fuit. Quæ poſtquã Ma ximino nunciata ſunt, quanquam triſtis ac ſolicitus, tamen illa ſe contemnere ſimulabat, ac primo quidem, alteroq́; die domi quietus, ad amicos de eo negotio retulit. Cæterũ exercitus omnis, cunctiq́; eius regionis mortales, & ſi rem omnem intellexerant, intumuerantq́; animis, audacia rerũ tantarum ac nouitate, tamen pro ſe quiſque tacebant, ac ſe ignorare omnia ſimulabant. Quippe tantus erat Maxi ximini metus, ut nihil illum planè lateret, omniumq́; non ſolum uerba, ſed nutus quoque ſpeciemq́; oris obſeruaret. Tertio uero die conuocatis in campum ante urbem mili tibus ſuis Maximinus, tribunal inſcendit, atque ex libello orationem ab amicis compoſitam, in hanc ſententiam reci tauit.

Maximini ad milites oratio.

Scio me uobis incredibilia, nouaq́; dicturum, ſed (ut ego exiſtimo) nõ tam admiratione, quàm riſu digna. Arma uobis, ueſtræq́; uirtuti non Germani inferũt ſæpe deuicti, non Sarmatæ, qui de pace nobis quotidie ſupplicãt. Perſæ item,

item, qui olim Mesopotamiam peruagabantur, nunc suas intra sedes quiescere, boni consulunt, cum gloria in armis uestra, tum rerum à me gestarũ periculo edocti, quæ iam tum illis innotuerunt, cum tuendi ripas exercitui præfuimus. Verum (ne quid magis ridiculum dixerim) Carthaginienses insaniunt, atq; sene infelicißimo, & extremo iam ætatis delirante, dubium suasu an coactu, quasi aliqua in pompa ludunt principatũ. Quo enim freti exercitu, cum apud eos proconsulis ministerio lictores satisfaciãt? Quibus porrò usuri armis, ubi præter lanceas exiguas ad feras excipiendas, nihil sit telorum, proq; bellicis exercitationibus chori tantum, dictaq; procacia, & numeri quidã usurpentur? Neq; uero uos perterrefecerint, quæ facta in urbe nuntiantur, nempe Vitalianus per dolum, fraudemq; occisus est. Quã autem leue, instabileq; sit Romani populi ingenium, quã prompta clamorũ tenus audacia, notißimũ scilicet uobis est. Si duos modo, tres'ue armatos cõspexerint, trudentes alter alterum, & proculcantes, ac suum quisq; periculum fugitantes, publicum neglectui habent. Quod si quis uobis etiã, quæ acta in senatu sunt, renũtiauit, nõ est profectò quod miremini nostrã illis continẽtiã duriorẽ uideri, atq; ob id morũ congruentiã, uitamq; illius luxuriosam nobis anteferri. Quippe apud illos fortißima quæq;, ac grauißima pro asperrimis, dissoluta atq; ebacchantia, pro mitibus uoluptarijsq; habentur. Quocirca nostrum quidem imperium, quoniam industrium, atque moderatum reformidant, Gordiani delectantur nomine, cuius infamia uitæ minime uos præterit. Igitur aduersus hos, atq; huiuscemodi homines bellum uobis est milites, si

tamen id bellum appellãdum. Nam ut mihi quidem, atque adeo cæteris omnibus uidetur, non prius Italiam attigerimus, quàm illorũ maxima pars ramos supplices, liberosq́; suos præferẽtes, nostris se pedibus aduoluent, aut formidine degeneri fugã facient, ut mihi liberũ sit bona illorum uobis cõtribuere, quibus in perpetuum perfruamini. Hæc cum dixisset, ac multa in ciuitatem, senatumq́; uniuersum interpellatim probra iecisset, manuumq́; gestibus minabũdus, truciq́; uultu, nutuq́; oris quasi præsentibus irascens, profectionẽ in Italiam edicit. Diuisoq́; inter milites ingenti stipendio, uno tantum die intericcto facere iter incœpit, magnum secũ exercitum, atq; uniuersas adducens Romanas copias. Sequebatur eundem etiã Germanorum haudquaquã neglegendus numerus, quos uel armis subegerat, uel in amicitiã, societatemq́; adsciuerat. Præterea machinæ, & bellica instrumẽta, quæq́; alia aduersus Barbaros cõparauerat. Cæterum tardius iter faciebat, ob uehicula, resq́; alias usui necessarias, quæ undiq; importabãtur. Nã cum repentinum id illi iter obuenisset, nõ cuiusquam proui dentia, ut consueuerat, sed tumultuario, ac festinato ministerio, quæ erant militibus necessaria colligebãtur. Igitur præmittere Pannoniorũ cohortes decreuit, quibus fretus maxime erat, quæq́; primæ Imperatorẽ consalutauerant, atq; ultro etiã pro illius salute omne periculum deposcebant. Iis igitur imperauit, ut cæteras copias præcederent, ac regiones occuparent Italiæ. Dũ in itinere Maximinus est, res interea Carthagini præter spem magnopere successerũt. Erat enim Capellianus quidam senatorij ordinis uir, procurator Mauritaniæ Romanis subiectæ, quæ ab ipsis

Maximinus in Italiam proficiscitur.

Capellianus uir senatorij ordinis.

ipsis Numidia appellatur. Ea gens munita exercitibus fuerat, à quibus Barbarorum incursus, ac populationes coërcerentur. Quare haud contēnendam militum manum circa se habebat. Cum hoc igitur Capelliano ueteres Gordiano simultates, ex forensi quadā disceptatione intercesserant, quo circa nomen adeptus Imperatoris, successorē illi misit, atq; abscedere prouincia imperauit. Ille ea re indignatus, ac principi suo deuotus, à quo magistratū quoq; cum accepisset, omni coacto exercitu, cum quidē fidē tueri, ac iusiurandum persuasisset, Carthaginem contēdit, maximas, ualentißimasq; copias secum adducens, uirosq; cū ætate florentes, tum omni armorum genere instructos, peritosq; rei militaris atque ex consuetudine præliorum aduersus Barbaros magnopere ad pugnandum paratos. Vt uero nuntiatum Gordiano est aduentare ad urbem Capellianum, & ipse affectus est extrema formidine, & perterriti Carthaginienses uniuersi, qui scilicet in turba potius, quàm in exercitus aliquo ordine, collocata uictoriæ spe, cuncti pariter urbe effunduntur obuiam Capelliano. Cæterum senex Gordianus (ut quidam perhibent) simul atq; ille Carthaginem attigit, desperatis rebus, quòd Maximino uires ingentes, nullas in Africa copias esse uidebat, laqueo se suspendit. Sed occultata illius nece, filium sibi ducem multitudo elegit. Ita uentum ad manus est. Erant autem numero quidem plures Carthaginiēses, sed inordinati, ac rerum bellicarum imperiti, quippe in altißima pace educati, festisq; & delicijs emolliti, nudiq; armis, omniq; bellico instrumento. Nam domo quisque pugionem, aut securem, aut uenabulum, aut item præustas sudes,

Gordianus laqueo se suspendit.

ſudes, ut quiſq; poterat acuminatas, ac tuendum corpus extulerant. Contra, Numidæ iaculatores optimi, atq; equitandi peritiſsimi, ſic ut equos etiam infrenos uirga tantum currentes moderentur. Quocirca facile Carthaginięſium plebs in fugam uerſa. Siquidem haud ferentes illorū impetum, omnes abiectis armis confertim effugerunt, trudentesq; inter ſe, & proculcantes, multo ſanè plures ipſi inuicem affligebantur quàm cædebātur ab hoſtibus. Hic & Gordiani filius cecidit, & quicunq; eum ſecuti, ſic ut præ multitudine interfectorum, neq; diſcerni ad ſepulturam funera potuerint, neq; adoleſcentis Gordiani cadauer inueniretur. Etenim ex tanta copia fugientium, pauci dūtaxat urbem ingreßi, coniectiq; in latebras euaſerant, cæteri ad portas conferti, ac pro ſe quiſq; intrare primi urbem feſtinabundi, ab iaculatoribus Numidis, cæteriſq; armatis militibus contrucidabantur, maximo fœminarum, puerorumq; eiulatu, quorum ante oculos chariſsima pignora occidebantur. Sunt qui perhibeant, ut primum Gordiano, qui propter ſenium domi ſe continuerat, nuntiatū ſit Capellianum iam in urbem perueniſſe, deplorata ſalute intra cubiculum ſe quaſi dormiturum recepiſſe, colloq; zonæ inſerto, qua præcinctus fuerat, ſibi mortem conſciuiſſe. Hæc finis Gordiani fuit, felicis anteacta uita, atq; in quadam principatus imagine extincti. Sed enim Capellianus Carthaginem ingreſſus, præcipuum quēq; ex ijs, qui è pugna ſuperauerant, neci dedidit, ac neque à templis deſpoliandis, neque à publicis, priuatiſq; pecunijs diripiendis abſtinuit, aditiſq; urbibus reliquis, quæcunque honores Maximini ſuſtuliſſent, in his præſtantiſsimum quēq; morte,

Carthaginięſiū fuga, & ſtrages.

Gordiani filius occiſus.

Capelliani crudelitas.

morte, cæteros supplicio afficiebat: agros autem, uicosq; concremandos militibus tradebat, prætexto quidẽ ulcîscẽdi Maximinum. Cæterum clanculum militum sibi animos concilians, ut sicubi res à Maximino turbassent, ipse ad occupandum principatũ beneuolis militibus uteretur. Ita se, uidelicet res in Africa habebant. Postea uerò quàm Romæ audita senis Gordiani mors est, ingens perturbatio Senatum populumq; Romanũ, ingensq; terror inuasit, extincto, in quem unũ spes omnes suas collocauerant. Neq; enim illos præteribat, nemini iam parsurum Maximinum, cum sponte alienũ ab ipsis, atq; hostili animo, tum iustis etiã causis, & professo quasi odio succensentẽ. Itaq; frequentes in unum cõuenire, ac de toto negotio deliberantes, quãdo semel in periculũ uenerant, bellum comparare decreuerunt, duobus electis imperatoribus, qui Rempub. pari potestate administrarent, ne rursus principatus autoritas in tyrannidẽ proueheretur. Conuenerunt igitur nõ quidem in curiam quo antea consueuerant, sed in templum capitolini Iouis, quod in arce summa præcipuæ ueneratio nis Ro. habent, ibi clausis foribus soli quasi teste, & consessore, atq; adeo rerũ omniũ inspectore deo, selectis, qui ætate, ac dignitate cæteros anteirent, de quibus suffragia ferrẽtur, duo ex omni numero, Maximus, atque Albinus plurimis suffragãtibus imperatòres creati. Horũ Maximus cũ sæpe exercitibus præfuerat, tum præfectura urbi egregie gesta maximã ingenij prouidẽtiæq;, præterea uitæ cõtinẽtis opinionẽ uulgo de se præbuerat. Albinus autem patricij generis homo, cõsulatu iterũ gesto, multisq; prouincijs sine ulla querela administratis, morum simplicior habebatur.

Maximus & Albinus imperatores.

habebatur. Ita *creati principes, Augustiq; appellati, ac senatusc͡osulto omnibus imperatorijs honoribus affecti sunt.* Dum *hæc aguntur in Capitolio, interea* Popu.Ro. *incertum subijcientibus Gordiani amicis, ac necessarijs, an tan tum rumoribus exciti, facto ad portas concursu, uiam qua itur in Capitolium, totam conferta multitudine occupauerant, lapidesq;, & fustes ingerentes, rebus in Capitolio actis aduersabantur, ac* Maximum *in primis recusantes, seueriorem quàm ut eum lenis multitudo facile pateretur. Quapropter eo maxime offendebantur, clamantes id͡etidem, ac minitantes utrunq; se confestim occisuros,* Nam *ipsi ex* Gordiani *genere principem sibi deposcebant, ut in familia nomineq; eo nomen* Imperatori͡u *remaneret.* Albinus *autem ac* Maximus *equestris ordinis iuuentute, atque urbanis militibus cum gladijs undiq; stipati, egredi* Capitolio *conabantur, sed lapidibus ac fustibus coherciti, donec subijciente nescio quo, ad hunc modum populo imposuerunt.* Erat *puer quidam infans adhuc ex* Gordiani *filia natus, nom͡e aui referens.* Hunc *igitur submißis quibusdam afferri ad se iusserunt.* Qui *cum domi e͡u ludibund͡u offendissent, impositum in humeros per medi͡a ferebant multitudinem, plebi ostentantes, ac nepotulum* Gordiani *dictitantes, uocantesq; eum nominatim, quoad in* Capitolium *pertulerunt, populo subinde acclamante, & consperg͡ete puerum frondibus.* Cum *itaq; senatus* Cæsarem *illum declarasset, quando adhuc per ætatem* Rempub. *gerere non poterat, & iræ multitudinis resederāt, paßi uidelicet sunt in aulam palatinam senes imperatores commigrare.* Sed *incidit per eos dies ciuitati* Ro. *funesta calamitas, orta de*

Maximus reijcitur.

nimia

nimia duorum senatorum audacia. Nam cum senatus haberetur de publicis negotijs, duo ex militibus Maximini quos in castris reliquerat, emeritæ iam ætatis, ad fores curiæ accesserunt exploratū quæ gererētur, inermes uidelicet, tantumq; subarmalibus, & sagis induti. Constiterant autē pariter cum reliqua multitudine, sed cæteris ante fores præstolantibus, duo, tres'ue ad summam curiosiores audiendi, curiam ingreßi, sic ut ultra aram quoq; uictoriæ penetrarent. Hic senator quidā deposito nuper consulatu, Gallicanus nomine, ac genere Carthaginiēsis, alterq; item prætorius Mecenas, nihil tale expectantes, milites manusq; adhuc sub sagulis habentes, repente adactis in corda pugionibus interficiunt. Etenim omnis senatus ob recētem seditionem, tumultumq; superiorem, alij propalam, pars clanculum gladios gerebant, quibus suā quisq; salutem ab inimicorum insidijs tuerētur. Ita cæsi milites, quod se de improuiso defendere haud quiuerant, prostrati ante altaria iacebant. Quo uiso cæteri confestim expauefacti commilitonum interitu, simul populi concursum formidātes, quòd erant inermes, fugam arripuēre. Cæterū Gallicanus raptim se curia in mediā multitudinem proripiens, gladiumq; & manum stillantē sanguine ostētans, ad persequendos, occidendosq; senatus, populiq; Romani hostes, amicos, sociosq; Maximini uulgus adhortabatur. Quibus rebus inducta plebs, Gallicanum faustis excipit acclamationibus, milites q; lapidibus inceßit, quatenus licuit persecuta. Cæterum cum se illi in castra recepissent paucis tantummodo uulneratis, clausis portis, armisq; arreptis, castrorum mœnia defensabant. Verum Gallicanus

Gallicani audacia. Mæcenas.

quando

(quando semel tantum facinus ausus fuerat) bellum protinus ciuile, atq; omnibus perniciosum suscitauit. Quippe iußis effringi publicis armamentarijs, in quibus pompæ magis instrumenta, quam belli asseruabātur, unde sibi quisq; munimentum corporis accōmodaret, apertisq; item gladiatorum ludis, atque unoquoq; proprijs armis ornato, præterea cūctis, quæcūq; intra domos, aut officinas essent, hastis, gladijs, ac securibus direptis, cum quicquid occurrerat, furor in arma conuerteret, statim omnes conferti, conglobatiq; ad castra contenderunt, ac uelut urbem aliquam expugnaturi, murum ipsum portasq; circūsederūt: Cæterum milites, utpote pugnandi peritißimi, pinnis sese murorum, clypeisq; protegentes, sagittarum iactu crebrò, ac prælongis contis multitudinem repellebāt. Postremo cum iam defatigato populo sauciisq; magna ex parte gladiatoribus, atque in uesperam uergente die, regredi in urbem decreuissent, conspicati milites securitatem abeuntium (quippe minime ausuros putabant Romani, *adeò paucos aduersus tantam multitudinem, castris eruptionem facere) cōfestim uniuersi sese portis patētibus in uulgus illud hominum concitauêre. Ibi gladiatores ad unum cæsi, magnaq; pars populi collisa. Quo facto, cum haud procul castris receßissent, rursum sese intra munimenta receperūt. Hinc igitur maior senatui, populoq;* Romano *indignatio oborta: quare duces ex* Italia *omni probatißimum quenq; delegerunt, iuuentutemq; omnem collectam in unū, subitarijs armis, ac tumultuarijs adornarunt.* Horum *potißimum partem secum* Maximus *eduxit, ut aduersus* Maximinum *præliaretur, reliqui ad urbis custodiam tutelamq; relicti.*

relicti. Interea cottidie ad muros castrorum dimicabatur, sed profectu nullo, defensantibus superne militibus, ictamq; & sauciam multitudinem fœde repellentibus. At Balbinus domi se continens, populo per edictum supplicabat, ut in gratiam cum militibus rediret, quibus etiam omnium quæ patrauerant, obliuionem atque impunitatem pollicebatur. Sed neutris id persuasum, gliscente indies malo, ac populo indignante, quòd tanta multitudo tam paucis contẽptui foret, contrà militibus egerrime ferentibus, ea se à Romanis passos, quæ uix unquã à Barbaris expectassent. Postremo quãdo oppugnatio parum procedebat, uisum ducibus interuertere omneis riuos, qui in castra peruenirent, ut milites aquarũ penuria, sitiq; conficerent. Igitur abscindendo, obstruendoq; cunctos è castris aquarum riuos auertebant. Sed enim intellecto periculo milites, ac rebus desperatis, erumpunt uniuersi patẽtibus portis, congressiq; multitudinem fugientem in urbem usq; persequuntur. Sed ubi iam statario illo certamine, plebs inferior intra domos se receperat, ac tegularum, lapidumq; & testarum iactibus desuper urgere cœperat milites, haud ausi illi ignota ædificia subire, clausis etiam domibus, & tabernis, ignem ianuis, ac ligneis ædificiorum proiecturis, quales in urbe plurimæ sunt, illico admonuerunt. Quo factum est, ut partim crebritate insularum, partim lignea materia, bona pars urbis conflagrauerit, multiq; ex opulentis pauperes facti, maximis, atq; egregijs amissis possessionibus, uel prouẽtu uberrimis, uel splendore ipso, & uarietate pretiosis. Neq; uero pauci extincti mortales, quòd ianuis igne occupatis, proripere se domo copia non fuerat. Bonaq; diuitum di-

repta penitus, immiscēte se militibus studio rapiendi facinorosissimo quoq;, & tenui plebecula. Sed adeo peruagatū longe, lateq; incendium est, ut plus multo consumpserat, quàm quantum spatij maxima quæq; urbs ædificijs occupet. Dum hæc Romæ geruntur, interea Maximinus confecto itinere Italiam attigerat, ac sacrificato ad aras, quæ in finibus ipsis erectæ sunt, pergit iter facere, iussis arma tenere, atque instructa acie progredi militibus. Sed cum & Africæ defectionem, & Romæ bellum ciuile, prætereaq; res à Maximino gestas, iterq; eius hactenus conscripserimus, reliqua deinceps explicabuntur.

LIBER OCTAVVS.

VAE POST interitum Gordiani gesserit Maximinus, iterq; eius in Italiam, prætereaq; Africæ defectionem, & in urbe ipsa populi, ac militum seditiones, superiore uolumine recensuimus. Enimuero Maximinus postquã ad Italiæ fines peruenit, præmissis exploratoribus, qui specularentur, an ullæ in alpium conuallibus, & densissimis syluis insidiæ delitescerent, ipse in planum deductis militibus, iubet armatorum acies quadrato agmine incedere, ut ab ijs quàm plurimum campi occuparetur, cunctisq; in mediū coactis impedimentis, ipse cum suis stipatoribus ueluti subsidio sequebatur, alis utrinq; discurrentibus cataphractorū equitum, Maurisq; iaculatoribus, sagittarijsq; ex oriente & equitatu Germanorū, quos auxiliares asciuerat, quosq; etiam præcipue opponere hostibus, consueuerat, ut primos uidelicet impetus

impetus exciperent, feroces, audacesq; initio pugnæ uiri, simul ut (si in discrimen ueniretur) ullis potißimum Barbaria illa periclitaretur. Sed ubi totam planiciẽ seruatis ordinibus transmiserunt, ad Italiæ *urbem peruentũ est, quæ* Ema *à cultoribus uocatur.* Ea *sita est in extrema planicie ad alpiũ radices, ubi speculatores atq; exploratores exercitus, narrãt* Maximino, *uacuam relictam urbem, aufugisse omnis incolas, templorum etiam, ac domorũ ianuis incendio consumptis, atq; omnibus quæ uel in urbe uel in agris fuerant exportatis, aut igni corruptis, nihil aut iumentis, aut hominibus alimentorum relictum.* Q*uæ res grata in primis* Maximino *fuit, quod idem cæteros quoq; populos suo quenq; metu facturos arbitrabatur, contra milites indigne tulerunt, quòd initio statim fame laborarẽt. Cumq; noctem exegissent, partim intra patẽtes, cõmunesq; omnibus domos, partim in planicie ipsa, statim sole oriẽte, ad* Alpes *accesserũt.* Hi *sunt longißimi quidam mõtes, uice murorũ* Italiæ *circũdati, ádeo in altum editi, ut etiam superare nubes uideãtur, itáq; in longum porrecti, ut uniuersam* Italiã *comprehendant, læua ad* Tyrrhenum *pelagus, dextra ad* Ionium *usq; pertingentes, densis ubiq; nemoribus infesti, atq; angustißimis callibus, & rupiũ prærupta altitudine, scopulorumq; asperitate uix peruij, nonnullis tamen quasi semitis magno ueterum* Italorũ *labore manufactis.* Q*uapropter ingens transiturũ illac exercitũ formido tenebat, sperantem summa iuga teneri iam ab hoste, nullosq; non obstructos exitus ad se prohibẽdos.* Neq; *is metus de nihilo erat, locorũ naturã contẽplãtibus.* Postea *uero quàm sine ullo impedimento, superatis alpibus in castra descen-*

Ema urbs Italiæ.

Alpes.

mm 2 *derant,*

derant, læti scilicet omnes instauratis animis uitulabantur, nihilq; non sibi ex sententia cessurum Maximinus arbitrabatur, ne locorum quidem difficultati fidentibus Italis, intra quos latitare ipsi, & saluti suæ consulere, prætereaq; insidiari hostibus, ac locis superne imminentibus pugnam capessere potuissent. Sed ubi planiciem attigerunt, nunciant exploratores maximam Italiæ urbem Aquileiam portas occlusisse. Pannoniorum acies quæ præiuerant, acriter murum oppugnasse. Cæterum tentata re, sæpe omnes incassum conatus euasisse. Itaque iam defatigatos recedere, lapidibus scilicet & hastis, magnaq; sagittarum ui desuper ingruentibus. At Maximinus iratus Pannonijs, quasi parum impigre præliatis, ipse cum exercitu reliquo accelerabat, sperans nullo negotio se illius urbis potiturum. Sed Aquileia prius quoq; (ut erat ingens urbis eius magnitudo) populo abundabat, & uelut Italiæ quoddam emporium ad mare sita, quasiq; terminus Illyriæ, copiam rerum è continenti per terram, fluuiosq; conuectam nauigantibus suggerebat, & ab ipso mari res ad usum eorum qui continentem colunt, necessarias uidelicet superioribus terris propter hyemis asperitatem minus feracibus, maxime tamen uinum, cuius in ipsa regione maximus prouentus est, uicinis gentibus ne uitem quidem habentibus, affatim suppeditabat. Ex quo factum uti super ciuium ingentem numerum, etiam magna uis hospitum, ac mercatorum eam urbem frequentaret. Enimuero tunc etiam aucta multitudo confluentibus illuc ex agris quicunq; oppidulis, uicisq; circa relictis, fidebant urbis magnitudini, ac uetustis mœnibus dirutis quidem antea magna ex parte. Quippe in tanta Romanorum potentia, neq; murorum, neq;

Aquileia maxima Italiæ urbs.

neq; armorum Italiæ ciuitates indigebāt, pacem altißimā agitantes, atq; in participatū Reipub. adſcitæ. Sed tunc ur gente uidelicet neceßitate, renouatis, inſtauratisq; mœnibus, præterea turribus ac propugnaculis excitatis, totaq; urbe ad eum modum cōmunita, clauſisq; portis, noctem, diemq; uniuerſi pro muro ſtantes, hoſtem fortißime propulſabāt. Aquileienſium apparatus. *Duces erant ſumma poteſtate duo conſulares uiri lecti à ſenatu Criſpinus, ac Menephilus. Hi maxima diligentia procurauerant, uti neceſſaria quæq; in urbem importarentur, ſic ut diuturnior quoq; ſuſtineri oppugnatio potuerit.* Criſpinus & menephilus Aquil. duces. *Erat item in urbe magna aquarū abūdantia, partim ex puteis ſanè frequentibus, partim è fluuio muros præfluente, ac pariter foſſæ obiectus, & aquarū præbente copiam. His ita intra urbem comparatis, ut primū defendi muros diligenter, clauſasq; portas Maximinus audiuit, decreuit mittere legatorū ſpecie, qui illos alloquerentur, ac ſi poſſent, reſerari ſibi portas perſuaderent. Habebat autē in exercitu tribunū quendā Aquileiæ ciuē, cuius nati atque uxor, præterea familia omnis in urbe erant cōcluſi. Quare eum, centurionesq; nonnullos quaſi oratores mittit, ſperans facile illius autoritatē municipes ſecuturos, qui ubi muro appropinquarūt, in hanc ſententiā uerba faciūt. Iubere communē imperatorē pacem depoſitis armis colere, ſeq; amicū pro hoſte accipere, ſacrisq; faciundis uacare, quàm cædibus, miſerari patriā paulopoſt (ſi obſtinati perſtiterint) ruiturā, licere ipſis (ſi uelint) una opera ſibi quenq;, & ſaluti patriæ conſulere: quippe obliuionē, ueniamq; omnium quæ fecerint, optimū principem polliceri, quando nihil ipſorum, ſed omnia forent aliena culpa con-*

 tracta.

tracta. Talia *quædam sub muro legati magna uoce pronũciabãt, sic ut facile exaudiri, si nõ plane ab omnibus, certe ab ea multitudine possent, quæcũq; supra muros turreisq; constiterat.* Etenim taciti omnes legatorũ dictis aures dederant. Quare metuens Crispinus, ne pollicitationibus illis, quæ uulgi inconstantia est, ad mutandũ pace bellum, reserandasq; hosti portas impellerentur, discursans ipse per muros rogare, obtestariq; singulos, uti audacter manerent, fortiterq; resisterent, neq; fidem proderẽt senatui debitam, P. Q. R. ne'ue titulum seruatæ ac propugnatæ Italiæ totius aspernarẽtur, neu promissis crederet periuri, fraudulẽtiq; tyranni, ne'ue item benigna oratione inescati ruerent in manifestam perniciem, sed considerent belli fortunæ, ita plerunq; dubiæ, atq; ancipiti, ut magnus interim numerus à paucissimis, & qui potentiores creduntur, ab ijs qui imbecilliores habeantur, uicti, superatiq; sint, ne'ue utique expauescerent exercitus illius magnitudinem. Nam qui pro altero dimicant, cum suæ uictoriæ felicitatem ad alios uideant migraturã, minus profecto acriter decertãt. Quippe qui intellegant se quidem in periculi participatũ admitti, cæterum extremos uictoriæ fructus ad alium peruenturos. Qui autem pro patria pugnant, præterquam quòd spe meliore esse debent (neq; enim aliena occupare, sed tueri sua contendunt) etiam animo sunt maiores, ut quos non alienum imperium, sed sua quenq; necessitas adigat, quoniam scilicet uictoriæ fructus ipsis potissimum debeantur. Talia quædam nunc singulis, nunc uniuersis ingerens Crispinus, homo suapte natura uenerabilis, ac Romana facundia pollens, præterea gratus omnibus, uti modestoq;

destoq;

destoq; imperio persuasit multitudini, ut in officio, fideq; permanerent, iussitq; legatos rebus infectis ad Maximinum reuerti. Dicebatur autem Crispinus ad bellum sic audacter sustinendum, etiam haruspicum responso, qui læta exta nunciarent, animatus: etenim magnopere fidem huiuscemodi signis habere Itali consuerunt. Cæterũ nonnulla quoq; oracula ferebantur, patrij cuiusdam numinis uictoriam promittentia: Belem uocant indigenæ, magnaq; cum religione colunt, Apollinem interpretãtes, cuius etiã speciem pro urbe ipsa pugnantem, quidam è militibus Maximini uisam sibi in cœlo affirmabãt. Quod utrum sic esse nonnulli putauerint, an id commentum placuerit, ad leuandam infamiam tanti exercitus, qui bello impar foret aduersus minorem multo numerum oppidanorum, ut scilicet uicti potius à dijs, quàm ab hominibus uiderentur, haud sanè satis exploratum habeo. Cæterum nouitas euentus cuncta credibiliora facit. Postea uero quàm infecto negotio legati reuerterunt, ira & furore instinctus Maximinus, magis, magisq; accelerabat. Vt autem ad fluuium peruenit, qui ad lapidem duodecimum procul est ab urbe, inuenit ipsum maxima aluei profunditate, ac latitudine defluentem. Etenim anni tempore solutæ uicinorum montium niues, quas longa hyems durauerat, maximum torrentem effecerant. Sic ut nullo pacto transire exercitus posset. Nam pontem, quod opus magnum, atque pulcherrimum ueteres imperatores lapide quadrato construxerant, pylis ueluti quibusdã paruis sensim crescentibus ruperant, ac resoluerant Aquileienses. Ita cum neq; ponte, neq; nauigijs (quippe nulla suppeditabãt) transire exercitus

Bel deus.

tus posset, substitit incertus consilij. Sed enim Germani aliquot ignari, quàm rapido, abruptoq; impetu Italiæ flumina deferantur, ratiq; sensim influere campos, quemadmodum apud ipsos consueuerunt (unde etiam quia minimum se concitant, perfacile congelascunt) ausi seq; , & equos natandi peritos alueo credere, ui fluminis ablati periere. Igitur cum biduum, aut triduum in tentorijs fuisset Maximinus, ducta circum exercitum fossa, ne qui de improuiso in castra ruerent, stabat in sua ripa deliberabundus, quonam tandem pacto fluuium ponte iungeret. Sed magna lignorum ac nauigiorũ penuria, quibus inter se iunctis pontem fabricaretur, nunciarunt quidam è fabris, esse permultas in agris illis desertis inanes cupas forma rotunda, quibus uidelicet incolæ quondam ad uinum importandũ utebantur, ea cum essent ad nauium similitudinem concaua, deuincta mox inter sese scapharum more, innatatura uidebantur. Etenim ire pessum uinculis inter se constricta, ac uiminibus desuper iniectis, & puluere multo saburrata nõ poterant. Quod ubi factum est, facile milites in ulteriorem ripam transgressi, suburbanis ædificijs, quæ deserta inuenerunt, igne correptis, uites arboresq; exciderunt, omnemq; eius regionis ornatum fœdauerunt. Siquidem arborum comparibus ordinibus, ac uitibus inter se iunctis, & in sublime euectis, ad festæ celebritatis speciem, quasi coronis quibusdã redimita omnis regio uidebatur, quibus radicitus excisis, exercitus ad ipsos urbis muros contendebat. Sed omnibus defatigatis, non fuit imperatoris consilium urbem ipsam statim inuadere. Sed extra teli iactum constituto milite, diuisoq; in centurias, & cuneos, ac partibus

tibus muri totius unicuiq; attributis, uno tantũ die ad recquiescendum indulto, statim deinde oppugnare urbẽ aggreditur. Igitur machinamentis omnifariam admotis, cum genus oppugnationis nullũ prætermitteretur, plurima scilicet, ac propemodum cottidiana certamina edebantur. Aquileia oppugnatur. *Etenim circundatis uelut indagine quadã muris, magnaq́; ui, atque alacritate pugnam capescente milite, resistebant audacter Aquileienses, clausisq́; templis & domibus, uniuersi cum liberis, & coniugibus urbem desuper è turribus ac propugnaculis defensabant. Neque erat ulla tam inutilis ætas, quæ pugnare pro patria recusaret. Cæterum suburbana omnia, & quicquid extra urbem ædificiorum fuerat, demolitus Maximinus, lignis, materiaq́; omni ad machinas abutebatur, quibus muri saltem aliquam partẽ demoliretur, qua immissus exercitus deriperet urbem, ac dirueret, totamq́; eam uastam mox, desertamq́; relinqueret. Neq; enim decorum sibi, aut honorificum fore iter Romam arbitrabatur, nisi urbem deleuisset, quæ prima in Italia obstitisset. Quocirca multa pollicentes, atq; ostentantes ipse cum filio, quem Cæsarem fecerat, obequitabãt militibus, eosq́; ad pugnandum acriter adhortabantur. Enimuero Aquileienses saxa desuper iaciebant, sulphurq́; bitumine, ac pice mixtim dolijs, quorum manubria longiora, immittebant, atque ut primum exercitus muris successerat, ignibus iniectis dispergebãt unanimiter imbrium ritu. Quamobrem pix illa cum cæteris, quæ supra diximus, partes nudas corporis subiens, undiq; diffundebatur, sic ut miles loricas, armaq;, cæteraq; ferro excandescente, corijsq́;, ac lignis ardentibus, contrahentibusq́;*

se raptim abijceret. Itaq; cernere erat milites arma sibi ipsos detrahentes, quæ spoliorum speciem abiecta humi, commento magis artis, quàm ui pugnantium præferebāt. Ex *quo factum est, ut plerisq; militibus, aut oculi extinguerentur, aut summæ oris partes, manusq; item, & si qua præterea nuda in corpore patebant, ignibus labefactarentur. Sed & machinis quæ muro admouebantur, desuper tædas inijciebant, pice ac resina oblitas, quarum extremitas mucronem ueluti sagittæ haberet, quæ cum accēsæ deferebantur, infixæ, inhærentesq; machinis, facile, scilicet illas cremabant. Sed primis sanè diebus par utrinq; librata fuit pugnæ fortuna.* Dein *mora iniecta, minus minusq; iam alacer* Maximini *erat exercitus, sed quia spe falsus, tristiorq; indies.* Nam *quos ne unum quidem diem sperauerant suum laturos impetum, eos non modo nō cedentes, sed resistentes etiam audacissime animaduertebāt.* Contra *Aquileienses magis, magisq; indies uirium, atque animorū implebantur, & assiduitate pugnandi peritiam, pariter, audaciamq; consecuti, sic despiciebant milites, ut etiam iocarentur in eos, & cauillarentur, nihilq; non cōtumeliæ obeunti muros* Maximino *exprobrarent, tum in ipsum iuxta, filiumq; nulla non iacerent probra.* Quibus *irritatus, ac furens, cum effundere in hostes iram non liceret, plurimos è suis ducibus, quasi parum strenue atq; acriter urbē oppugnarent, extremo supplicio affecit.* Quo *factum, ut infestiorē sibi atq; iratiorem militem reddiderit, & contemptibilior fieret aduersarijs.* Euenit *præterea, ut Aquileienses cōmeatu, rebusq; cæteris abundarēt, quoniā magna diligentia, quæcūq; ad homines, aut equos*

sustentan

sustentandos desiderantur, in urbem fuerant comportata. Cōtrà exercitus omnium rerum egenus, excisis feracibus arboribus, agroq́; omni peruastato, partim sub tumultuarijs tectorijs agitabant, partim sub aperto cœlo tolerabāt solem, atq; imbres. Siquidem nihil alimenti, uel ipsi, uel iumētis importabatur, obsessis omnibus Italiæ itineribus Romanorum diligētia, murisq́; & portis excitatis. Etenim uiros cōsulares cum lectissimis ac spectatissimis hominibus ex Italia tota miserat senatus, qui littora portusq́; tutarentur, neq; cuiquā potestatē facerent nauigandi, sic ut inaudita, incognitaq́; forent Maximino quæcunq; Romæ agitabātur. Quin uiæ quoq; omnes, & calles, ne quis transiret, diligentissime seruabātur. Ita eueniebat, ut exercitus, qui urbem obsidebat, ipse inuicem obsideretur. Nam neq; Aquileiam capere, neq; Romam proficisci poterat, nauigiorum ac uehiculorū penuria, quæ omnia prius occupata, & conclusa fuerant. Rumores quoq; suspicionibus in maius augebantur, esse uniuersum in armis Romanum populū, consensisse Italiā, gentesq́; omnes Illyricas, Barbarasq́; quascunq; aut oriens, aut meridies uidet ad exercitum contrahendū, coniuratas in Maximini odium. Quare desperantes milites, omniū rerum penuria laborabant, uixq́; aquæ satis habebant, quam etiā pollutam sanguine, & cædibus de flumine hauriebant. Nā & Aquileienses cadauera suorū, quæ humari nō poterant, in flumina præcipitabāt, & qui ferro, morboq́; in exercitu perierāt, inde alueo demergebātur. Inter quos etiā qui inopia ciborū cōfecti, uix adhuc spiritū retentabāt. Cum igitur ad hūc modum mœstus, atque inops exercitus esset, repente dū sub

milites rerum omnium penuria laborant

tentorio

tentorio quiescit Maximinus uacuo die à pugna, cum pleriq; aut in tabernacula, aut in suas quisq; stationes concessissent, uisum est militibus ijs, quorum ad urbem Romam *sub monte* Albano *castra erant, atq; in his liberi eorum, coniugesq; relictæ, neci dedere* Maximinum, *ut aliquando à diuturna, & inexplicabili obsidione requiescerent, neq;* Italiæ *bellum inferrent in tyranni gratiam, dänati omnibus & inuisi. Quocirca occupata audacia, sub medium fermè diem ad illius tentorium contenderunt, cõspirantibus unà corporis custodibus. Ibiq; postquam de signis militaribus illius imagines detraxerunt, prodeuntem mox tentorio, cum filio, ut ad eos loquerentur, continuo obtruncant, unaq; præfectum prætorio, & quoscunq; charissimos ille habuerat,* Proiectaq; *ad ludibrium cadauera, canibus dein, uolucribusq; lanianda reliquerũt, missis tantum* Romam *Imperatorum capitibus. Hunc habuit finem* Maximinus *cum filio. Ita male gesti imperij dedêre ambo supplicium. Cæterum exercitus hærebat nece audita principum. Neque enim perinde omnibus grata, præsertimq;* Pannonijs, Thracibusq; Barbaris, *qui scilicet imperium tradiderant. Sed quãdo infectum fieri iam nequibat, ferebant quanquam inuiti, & se gaudere cum cæteris simulabant. Quare depositis armis, pacatorum habitu, ad* Aquileiæ *muros accesserunt, nuntiataq; cæde* Maximini, *petebant uti sibi portæ aperirẽtur amicis iam, qui pridie hostes fuissent. Enimuero* Aquileiensium *duces haud passi, proponunt* Maximi, & Albini, *ac* Gordiani *Cæsaris imagines, coronis, & lauro redimitas. Quibus ipsi acclamantes, etiam hortabantur exercitũ, ut agnoscerent,*

Maximini ac filij cædes.

agnoscerent, salutarētq́;, & lætis exciperēt uocibus, quos senatus, populusq́; Romanus Imperatores elegisset. Nam Gordianos illos superiores, *cum dijs agere æuum, sed & forum rerum uenaliū supra muros exposuerunt, magna ciborum, uiniq́; copia, prætereaq́; uestiū, & calceorū, rerumq́; adeo omniū, quas præbere hominibus posset ciuitas beata & florens.* Igitur *magis, magisq́; ea res exercitum obstupefecit, cogitantē fuisse illis abunde omnia, etiā ad longiorē obsidionē suffectura, contraq́; se magna egestate omnium, prius aliquāto perituros, quàm urbe omnibus circūfluente copijs potirētur.* Ita *manente sub muris exercitu, & quæ cuiq́; usui forent, inde sumētibus, colloquētibusq́; inter se, pacis erant, amicitiæq́; uelut habitus, manēte adhuc obsidionis specie, cum scilicet clausa mœnia* Romanus *circūsideret exercitus.* Dum *hæc ad* Aquileiam *geruntur, interea equites, qui* Maximini *caput* Romā *ferebant, magno studio accelerātes, patentibus ubiq́; portis, ac laureata populariū frequētia excepti, stagnis, paludibusq́; inter* Altinū, *ac* Rauennā *enauigatis,* Maximum *in urbe* Rauēna *inuenerūt, delectos ex urbe, &* Italia *cōtrahentem milites, ac Germanorū auxiliares, qui beneuolentiæ nomine publice à popularibus missi fuerant, quibus olim* Maximus *cū imperio diligētissime præfuerat.* Ergo *parāti copias aduersus* Maximinū *repēte occurrūt equites, capita ferētes principū, uictoriamq́; nuntiātes, & rerum prosperos successus, consensumq́; exercitus, & populi, ad eosdem colendos principes, quos senatus elegisset.* His *igitur præter spem nūtiatis, statim ad aras sacrificatum discurritur, uictoriā canētibus uniuersis, quam citra* Maximus.

pulueris

pulueris iactum sibi pepererāt. Enimuero Maximus peracto sacrificio, Romā dimittit equites, ut rem gestā populo narrēt, & capita illa perferāt. Qui postquā peruenere in urbem, atq; infixa contis hostilia capita omnibus conspicienda prætulerūt, nemo utiq; uerbis ullis cōsequi posset festum, læticiamq́; eius diei. Nulla quippe fuit ætas, quæ non ad aras & templa festinaret, nemo qui domi se continuerit, sed ibant ceu lymphati gratantes inuicem, atq; in circum ueluti futura concione frequentes concurrebant. Ipseq; Balbinus hecatombas immolabat, nulliq; nō magistratus, nulli non è senatorio ordine lætabundi supra quā dici posset, agitabant, quasi securim ceruicibus imminentē excußissent. Igitur nuntij, legatiq; per omnes prouincias laureati dimittebantur. Dumq; ad hunc modum tanta Romanum Po. læticia tenebat, interea Maximus Rauenna profectus, Aquileiā peruenit, trāsmißis paludibus, in quas fluuius Eridanus, ac uicina exundant stagna, sic ut per ora septem in mare precipitentur. Itaq; indigenæ patria lingua paludem illam, septem maria appellant. Statim igitur Aquileienses Maximū reseratis portis excepere, nullæq; non Italiæ ciuitates legatos mittebant principes uiros candidatos, ac laureatos, & deorum patriorū simulacra aureasq; coronas, siquæ in donarijs fuerāt comportātes, qui fausta omnia Maximo acclamarent, & frondibus eum cōspergerent. Quin exercitus etiam qui Aquileiam circunsederat, pacato habitu prodibat laureatus, non tam uero concordiq; affectu uniuersorum, quā ficta beneuolentia, & honore temporario ad præsentem fortunam principis accōmodato. Plerisq; tamen indignantibus, ac dolentibus clanculum,

Septem maria.

clanculum, quẽ ipsi elegerant cecidisse, rerũ potiri quem senatus creauerat. Enimuero Maximus uno, alteroq; die sacrificijs absumpto, tertio dein exercitũ omnẽ in planiciẽ cõuocauit, atq; ex tribunali ad hunc modũ uerba fecit.

QVam fuerit ex usu uobis pœnitẽtia, & reconciliata cum Romanis gratia, re ipsa didicistis, pacẽ uidere licet pro bello agitantes, seruato etiã militari iureiurando, quod est unum Romani principatus mysteriũ sanctissimũ. Quare debetis etiam deinceps huiuscemodi cõmodis frui, fidem populo seruantes, senatuiq; Ro. & nobis imperatoribus, quos à nobilitate & rebus gestis, longaq; serie generis, quasi per gradus quosdam prouectos, pari iudicio S. P. Q. R. elegerunt. Neque enim unius tantum hominis peculiaris possessio principatus est, sed communis antiquitus totius Romani Po. Siquidem in illa urbe sita est imperij fortuna, nobis autem dispensatio tantum, atque administratio principatus unà uobiscum demandata est. Qui si ordinem, quem decet, ac modestiam retinebitis, si debitum principibus honorem, ac reuerentiam exhibebitis, cum ipsi beatam uitam, bonisq; omnibus affluẽtem adipiscemini, tum nationes, ac ciuitates uniuersæ pacem colentes in officio permanebunt. Viuctis autem cuncti ex animi uestri sententia domi suæ quisque, neq; in externis regionibus conflictabimini. Vt autem Barbaræ gentes pacem, quietemq; tueantur, nobiscum erit hic labor. Nam cum duo sint imperatores, facilius urbanæ res administrabuntur, atque externæ, præsto scilicet futuro, alterutro, quocunque usus uocauerit. Neque uerò suspicemini rerum superiorum memoriam illã superfore, aut in nobis

Maximi oratio ad milites.

nobis(quippe nihil,non iußi fecistis)aut in Ro. Po. *nationibusq; alijs,quæcunq; ob acceptas iniurias desciuerunt. Sit omnium obliuio,sit fœdus constantis amicitiæ, fidesq; beneuolentiæ,ac moderationis sempiterna.* Hæc *locutus* Maximus, *ac pecunias magna copia pollicitus, paucos* Aquileiæ *commoratus dies*, Romam *reuerti constituit.* Igitur *dimisso exercitu reliquo in prouincias, castraq; propria,Romã reuertitur ipse,cum stipatoribus ijs, quibus imperatorum custodia incumbebat, quiq; delecti ab* Albino *fuerant,neq; non auxiliaribus Germanis,quorum potißimum fidei confidebat, utpote quibus olim nondum adepto imperio cum potestate præfuerat.* Ingredienti *urbem etiam* Albinus *occurrit, Gordianum Cæsarem secum adducens.Senatus autem,populusq; uniuersus lætis acclamationibus ueluti triumphantes exceperunt.* Post *id autẽ, cũ publice,priuatimq; magna modestia & grauitate imperium gubernaretur,omnesq; omnia bona dicerent, lætareturq; populus, & gloriaretur patricijs,* Imperioq; *dignis principibus,militũ tamẽ ulcerosi animi populares illas acclamatiões haud æquis auribus accipiebãt, ipsamq; illam nobilitatẽ grauabantur indigne ferentes, datos sibi à senatu principes.Angebãt præterea eos Germani quos in urbe secũ* Maximus *retinuerat.* Nam *futuros uindices sperabãt,si quid ipsi maius ausi forent, & iamq; insidias suspectabãt,ne forte ab illis per fraudẽ exarmarẽtur,mores Seueri principis, qui etiã* Pertinacis *interfectores exauctorauerat.Cum itaq; ludi Capitolini celebrarentur, deditis festo,ac spectaculis omniũ mentibus, repente dissimulatum diu sensum milites indicarunt.* Namq; *ira instincti, ac*

cti, ac uesano quodam motu unanimiter ad regiam concurrentes, senes principes ad necem deposcebant. Forte accidit, ut ne ipsi quidem inter se satis congruerent. Sed (ut est regnandi inexhausta auiditas, atque incommunicabilis natura potestatis) uterque ad se summam Imperij trahebat. Etenim Albino claritudo natalium, atque iteru̅ gestus consulatus, Maximo autem præfectura urbi, & quòd rerum peritus habebatur, animos faciebant: utrunque tamen, patricia nobilitas, & quantum satis esset, illustre genus, ad summum Imperium stimulabant. Quæ res in primis ambos perdidit. Nam audito Maximus uenisse ad se occidendum milites, qui prætoriani appellantur, arcessere statim Germanos auxiliares statuerat, qui scilicet in urbe ipsa erant, ac posse resistere prætorianis uidebantur. At Albinus dolum contra se, compositamq; aliquam suspectans fraudem, quòd studere Maximo Germanos cognouerat, prohibuit acciri illos, negans ad prohibe̅dos, repellendosq; prætorianos conuocari, sed id agi, ut summa rerum solus Maximus potiatur. Ac dum inter se ad hunc modum disceptant, ecce tibi unanimiter milites impetu in aulam facto, turbatis ianuarum custodibus, senem corripiunt utrunq;, laceratisq; uestibus quas gerebant, uilioribus sanè, utpote domi se contine̅tium, nudos ipsos ex aula abstrahunt, ac per omnem ignominiam, contumeliamq; cedentes, irride̅tesq; senatorios Imperatores, barbamq; & supercilia uellentes, neq; ulli parcentes corporis totius ludibrio, per mediam urbem ad castra deducebant, ne occidere quidem illos in regia decreti, sed lento mortis genere prius excarnificare, quo dolorem diutius

n n perpete

perpeterentur. Sed ubi Germanos re deinde cognita, raptis armis in auxilium concurrere nunciatum prætorianis est, statim illos nullo non ludibrio prius affectos contrucidant. Relictisq; in ipsa uia cadaueribus, tollentes in altum manibus Gordianum Cæsarem, quando aliud nihil occurrit, Imperatorem consalutabant. Identidē ad populum uociferantes, iacere ipsorum manu, quos populus ab initio recusauerat. Electumq; Gordianum, Gordiani nepotem, quem ipse Ro. Po. ad Imperium compulisset. Hūc igitur secum deducentes coiere in castra, clausisq; portis quieti agitabant. At Germani ubi occisos, proiectosq; audierunt, quorum causa properauerant, cum nollent irritum bellum pro uiris uita defunctis suscipere, in sua diuersoria reuertuntur. Hunc finem uitæ habuerunt, indignum uidelicet, ac nefarium, sancti, & uenerabiles senes, claritudine generis, atque egregijs meritis, ad Imperij fastigium prouecti. Cæterum Gordianus cum annorum esset fermè tredecim princeps ab uniuersis declaratus Romanum suscepit Imperium.

Maximi & Albini cædes.

Gordianus Imperator.

FINIS.

ANGELI PO LITIANI IN EPICTETI

stoici Enchiridion, è græco à se interpre tatum, ad Laurentium Medi cem epistola.

AENEA Lapitham, eum qui cũ *Centauris pugnauerit, Laurenti Me dices, ádeo uulneribus inuiolabilẽ, te lisq; imperuiũ fuisse scribit Pindarus ut cum in eũ Centauri ingentẽ quan dam syluarũ molem facto unanimiter impetu congeßissent, recto (ut idem inquit) pede terrã sci derit. At uero Epictetus hic noster, ea nõ à Vulcano ut Achilles, atq; Aeneas, sed à natura ipsa, ac ratione arma accæpit. Quæ non modo se à telis, & ferro, sed à metu quoq;, & dolore, cæterisq́; animi perturbationibus tutũ inuiolabilemq́; præstiterint. Bellum quidẽ hic uir, nõ cum Centauris, ut ille, sed cum fortuna, cumq́; opinione acer= rimum geßit. Quas ita ambas fudit, atq; fugauit, ut eas ex uniuersa quoq; hominum uita externunauerit. Qui cum & seruus esset, & claudus, & Homerico Iro pauperi= or, haud tamen dubitauit, dijs sese amicum notißimo apud græcos disticho asseuerare. Legerat enim apud Platonem in eo dialogo, qui Alcibiades primus, aut de natura homi nis inscribitur. Eum proprie, uereq; hominem esse, cuius omnis in rationali animo substantia existeret. Quapro= pter quicquid extra hunc hominem foret, id ad se minime*

Cæneus. Epictetus. Homo uerus.

pertinere arbitratus est, neq; id uerbis tantum, aut libris, sed uita quoq; ipsa præ se tulit. Ita enim sese ab externorum cura auocauit, ut Romæ eius domus, ne ianuam quidem ullam habuerit. Quippe in qua præter uilissimũ cubile nihil omnino esset. Huius de uita, ac moribus ingens uolumen, quod tamen olim culpa temporũ interit, Arrianus uir clarissimus cõscripsit, eq; eius libris, quasi florẽ quendam, qui hunc Platonicum, hoc est uerum hominem in libertatem uendicaret, excerpsit, atq; in uolumen redegit:

Enchiridion. *quem quia librũ ad manum semper habere oporteat, Enchiridion, quo nomine militaris pugiũculus significatur, inscripsit. Sermo autem in eo omnino efficax est, atq; energiæ plenus, & in quo mira sit ad permouendũ uis. Suos enim quiuis affectus in eo agnoscit. Adq; eos emendãdos, ceu quodam aculeo excitatur. Omnia uero ordinem inter sese mirum habent, omnibusq; ueluti lineis, quãuis in plura id opus capita sit distinctũ, ad excitandum rationalem animum, quasi ad ipsum centrũ contendunt: ut is, & suæ dignitatis curam habeat, & proprijs actionibus secundũ naturam utatur. Stilus autem qualem res postularet concisus est, dilucidus, quiq; omnem respuat ornatũ. Pytha-*

Diathecæ. *goreorumq; præceptis, quas illi Diathecas uocant, quàm simillimus. Hoc ego opus cum latinũ facere aggrederer, ut indulti à te nobis huius tam suauis ocij rationẽ aliquam redderem, in duo omnino mendosissima exẽplaria incidi, pluribusq; locis magna ex parte mutilata. Quapropter cum & cætera quæcunq; usquàm exemplaria extarent, non dissimilia his esse audirẽ. Permisi mihi ut sicubi aliqua capita, aut deessent, aut dimidiata superforent, ea ego de*

Simplicij

Simplicij uerbis, qui id opus interpretatus est, maxima (quantum in me esset) fide supplerem. Quòd si nõ uerba ad unguem (id nullo modo fieri poterat) at sensum certe, ipsum purũ, sincerumq; latinũ à nobis redditũ arbitror. Quod ne quempiã fortasse perturbet, quemadmodũ Aristarchus Homeri *uersus, quos ipse nõ probaret, ita nos singula ipsa capita, quæ nostris quidẽ uerbis explicẽtur, obelo hoc est ueru iugulauimus. Suffurare igitur* Laurẽti *tuis occupationibus ociolũ aliquod, si potes, quod libelli huius lectioni impertias.* Id *enim disciplinæ genus in eo est, quod si recte perpendas, nõ cuiquàm magis aliorũ, quàm ingentis fortunæ uiris conueniat.* Sed *quod in toto hoc libello pluribus explicatur, id omne* Epictetus *duobus his uerbis quæ etiã frequentissime usurpabat, comprehendere est solitus: Sustine & abstine. Patriã hic uir* Hieropolim *Phrygiæ urbẽ habuit, Romæ* Epaphrodito *cuidam* Neronis *familiari seruijt. Atq; ad* Marci *usq;* Antonini *tẽpora peruenit.* Domitiano *autem imperante, eius dominatu offensus,* Roma Hieropolim *migrauit: ratus uerum esse, quod est apud* Tragicum: *Patriam esse cuiusq;, ubi quis recte ageret.* Tanta *uero apud omneis homines eius uitæ admiratio exstitit: ut* Lucianus Syrus Epicteti *lucernam fictilem, tribus drachmarum millibus ob eius auctoritatem uenisse tradat.* Nos *ad te nunc nõ lucernã* Epicteti, *sed eius imaginem animi, quæ multo plus lucis habeat,* Laurenti *mittimus.* Nam *cum uniuersam tuæ pulcherrimæ bibliothecæ supellectilem, quã tute nobis utendã concessisti, nuperrime scrutarer, hoc unum merito opusculum, quasi ex horto flosculum, quod tibi offerrem, delibaui.* Hic *enim*

Sustine & abstine.

Epicteti lucerna.

unus est liber, nisi me opinio fallit, qui & naturæ isti tuæ ad magna quædam semper, atq; ardua excitatæ, & his tam duris temporibus, quibus te undique fortuna, exercendum accæpit, maxime omnium conueniat. Vale.

EPICTETI STOICI ENCHIRIDION.

Quæ in nobis sint, quæ'ue non, qualia'ue quæq; sint.

CAPVT PRIMVM.

ORVM *quæ sunt, partim in nobis est, partim non est. In nobis est opinio, conatus, appetitus, declinatio: & ut uno dicam uerbo, quæcunque nostra sunt opera.* Non *sunt in nobis corpus, possessio, gloria, principatus, & uno uerbo, quæcunque nostra opera non sunt. Quæ igitur in nobis sunt, natura sunt libera, nec quæ prohiberi impediri'ue possint. Quæ in nobis non sunt, ea imbecilla, serua, & quæ prohiberi possint, atque aliena.*

Quid ex eorũ quæ nostra, quæq; aliena sint, ignoratione notitiaq; eueniat. CAP. II.

SI *quæ natura sunt libera, serua putabis, & aliena quæ sunt, propria, impedieris, dolebis, turbaberis, incusabis deos, atque homines. Si uero quod tuum est id solũ tuum esse putabis, & alienum quod re uera est alienum, nemo te coget unquàm, nemo prohibebit, neminem culpabis, neminem accusabis, inuitus nihil ages, nemo te lædet, inimicum non habebis.*

Quòd aliena omittenda, nostra curanda, quodq; utraq; assequi non est. CAP. III.

Si ergo

SI ERGO *talia expetis, memento nõ oportere modi- ce commotũ ea attingere, sed partim omnino dimittere, partim in præsentia reijcere, ac primo tui ipsius curam agere. Si autem & hæc ipsa uelis, regnare, scilicet diues esse, & domesticos dirigere, fortasse neq; hæc ipsa conse quêris, quia priora quoq; expetis. Illa uero nullo modo consequêris, quæ sola homini felicitatem pariunt.*

Quo nos pacto in aspera quauis imaginatione ge rere oporteat. CAP. IIII

CONtinuo *igitur in quauis aspera imaginatione disce considerare, imaginationẽ esse illã, neq; id omnino esse, quod uidetur. Deinde scrutare id et examina his regulis, quas habes. Primaq; hac, & maxime, utrum circa ea sit, quæ sunt in nobis, an quæ nõ sunt. Quod si circa aliqd' eo rũ sit, quæ in nobis nõ sunt: Prõptũ hoc esto, nihil ad me.*

Quomodo tractanda sunt, quæ in nobis sunt. CAP. V.

MEMENTO *appetitus promißionem esse, ut consequaris, quod appetis: declinationis autem promiſ- ſionem, ut in id non incidas, quod declinas. Qui ergo ap- petitus promißione excidit, infortunatus est: qui autem in id quod declinat, incidit, male est fortunatus. Si ergo sola declines, quæ præter eorum naturam sunt, quæ in te sunt, nunquàm in id incides, quod declinabis. Mor- bum autem si declines, aut mortem, aut paupertatem, ma le fortunatus eris. Aufer igitur declinationem ab omni- bus, quæ non sunt in nobis, eamq; transfer in ea, quæ præ ter eorũ naturã sunt, quæ in nobis sunt. Appetitũ uero pe nitus in præsentia aufer. Si enim appetis, quæ in nobis nõ*

ſunt, ab aliquo eorum excidas, neceſſe eſt: quantum uerò eorum quæ ſunt in nobis appetere expediat, nõdum tibi conſtat. Solo animi conatu, aut auocatione utere leuiter, & cum ſupputatione & remiſſe.

Quomodo tractanda, quæ in nobis non ſunt.

CAPVT VI.

IN *uno quoq; eorum, quæ aut delectant, aut utilitatem præbent, aut diliguntur, memento conſiderare, quale id, quidq; eſt: incipiens, à minimis. Si ollam diligis, dic ollam diligo.* Ea *enim fracta, non perturbaberis. Si filium tuum amas, aut uxorem, dic te hominem diligere, mortuo enim non perturbaberis.*

Quomodo præparari in actionibus oporteat, ut perturbatione uacemus, ac primo per meditationem. CAPVT VII.

CVM *rem quampiã aggreßurus es, redige tibi in memoriam, qualisnam ea res ſit. Si lotũ abis, præpone tibi quæcunq; in balneo fiũt, irrorãteis, inquietos, cõuitianteis, furanteis, atq; ita tutius rem aggredieris, ſi autẽ cõtinuo dices, lauari uolo.* Propoſitumq; *meũ, quod ſecundum naturam eſt, ſeruare, & in quacunq; re ſimiliter, nõ peccabis.* Hoc *enim pacto ſi quid inter lauandum impedimẽti accidat, in promptu hoc tibi erit.* Non *hoc uolebam ſolum, ſed & meum propoſitum, quod eſt ſecundum naturã ſeruare.* Non *ſeruabo autem ſi moleſte feram, quæ fiunt.*

De perturbatione declinanda, per eorũ naturæ conſiderationem, quæ nos perturbãt. CAP. VIII.

PERTVRBANT *homines non res ipſæ, ſed rerũ opiniones, ut mors nihil terribile. Alioqui & Socrati*

uiſa

uisa foret, sed quia opinio de morte terribilis, ideo illa terribilis. Igitur cum aut impediamur, aut perturbemur, aut doleamus, nunquam alium accusemus, sed nos ipsos, hoc est opiniones nostras.

Ratio superioris præcepti, triplicisq; hominum gradus assignatio. CAP. IX.

INERVDITI est alios culpare, cũ quid male agat. Eius qui iam cœpit erudiri, seipsum. Eruditi, neque alium, neque seipsum.

Quomodo tractanda, quæ de externis uidentur eligenda. CAP. X.

OB NVLLAM alienam excellentiam te efferas, si equus superbiens dicat: pulcher sum, ferendum esset. Tu uero cum dicis superbiens, pulchrum habeo equum, memento te ob pulchrum equum superbire. Quid ergo est tuum? præter usum imaginationum. Ergo cum in usu opinionum secundum naturam te habebis, tum uero superbias, ob aliquod enim tuum bonum superbies.

Quæ nobis ex externis concedantur, quoq; ijs pacto sit utendum per similitudinem. CAP. XI.

QVEMadmodum in nauigatione, ubi in portũ est uentum, si exeas aquatũ, incidit ut cochleas in itinere, aut bulbulos colligas, animũ tamen ad nauigium intentũ habere cõuenit, & sæpe respicere, an gubernator uocet, Et si uocet, omnia illa abijcere, ne uinctus eo conijciaris instar pecudum. Sic in uita, si pro bulbulo, aut cochleola uxorcula nobis, aut filiolus præbeatur, nihil sit prohibendũ, si autẽ gubernator uocet, curre ad nauigiũ relinquens hæc, neq; respiciens: si autẽ sis senex, nunquàm procul à nauigio discede,

ſcede, ne forte uocatus deſis, inq́; id uinctus conijciaris. Qui enim uolens non ſequitur, neceßitate hoc patietur.

Quo pacto ſine perturbatione, & noxia externis acquieſcere poßimus. CAP. XII.

NE VELIS *quæ fiunt, fieri ut uelis, ſed uelis quæ fiunt, ut fiunt, & proſpereris. Morbus corporis eſt impedimentum. Propoſiti uero minime, niſi ipſum uelit. Claudicatio cruris impedimentum eſt, propoſiti uero minime. Atq; hoc in quocunque incidentium conſidera. Inueniesq́; id alterius eſſe impedimentum, non tuum.*

Quòd impoßibilia nõ ſunt quæ præcipiuntur, quando uires animo aduerſus omnia inſunt. CAP. XIII.

IN *quocunq; incidentium memẽto tecum ipſe quærere, quam tu uim habeas ad eius uſum. Si malum habeas, uim bonam inuenies, ut ad uoluptates continentiam. Si labor offeratur, inuenies robur. Si conuiciũ, patientiam, Atque hoc pacto aßuetus ab imaginationibus nõ perturbaberis.*

Quales præbere nos oporteat, cum externa amittamus. CAP. XIIII.

NVNQVAM *in re quapiam dicas, perdidi hoc, Sed reddidi. Puer obijt, redditus eſt. Ager ereptus, nõ'ne & hic redditus eſt? Sed malus eſt uir, qui abſtulit, quid ad te per quem repetierit, qui dedit. Quouſq; autem tibi præbeantur, uelut alienorũ curam habe, ut hoſpitij uiatores.*

Reſponſio ad obiecta, quæ de ſuperiori præcepto emergunt, ac regula qua talia eligere, ac erumnis exerceamur. CAP. XV.

SI *proficere uis, dimitte has conſiderationes. Si rem meã neglexero, nutrimentis carebo. Niſi puerũ puniam, malus erit.*

erit. Præstat enim fame obire sine dolore, & metu, quàm in affluentia uiuere cum perturbatione. Præstat & puerum malum esse, quàm te infelicem dominari. Igitur à mi nimis incipias oportet, effusum est oleum, ablatum uinum. Considera tanti abs te emi quietem, securitatemq; animi. Gratis autem nihil acquiritur. Si autem uoces puerum. Cogita posse illum non audire, aut audientem nihil eorum agere, quæ uelis. Sed non tanti is est, ut propter eum tute perturberis.

Contra uulgi de nobis existimationem. CAP. XVI.

SI PROFICERE *uis, ne moleste feras, si propter ea quæ extrinsecus sunt, demens, aut stultus uidearis.*

Aduersus inanem gloriam. CAP. XVII.

NE VELIS *rei cuiusquam gnarus uideri. Et si quibus esse aliquis uideare, ne crede tibi ipsi. Scis enim nõ facile esse, & propositum tuum secundum naturam seruare, & ijs, qui sint extrinsecus placere: sed necesse est, ut qui alterum curet, alterum negligat.*

Quibus studendum sit, quibus non sit.
CAPVT XVIII.

SI *uelis liberos, uxoremq; tuam, & amicos uiuere. Stultus es. Quæ enim in te nõ sunt, uis in te esse, & quæ aliena, tua. Atque ita si puerum peccare non uis, stultus es. Vis enim ut uitiũ nõ sit uitiũ. Si autem uelis appetẽs aliqd eo nõ excidere, hoc potes, hoc igitur exercere potes.*

Quæ nos seruos faciant, quæ'ue liberos,
CAPVT XIX.

DOMINVS *cuiusq; est is, qui, quæ ille uult, aut non uult, potest aut dare, aut auferre: qui ergo liber esse uult, neq;*

neque uelit quicquàm, neque fugiat, eorum quæ sunt in alijs. Alioqui ut seruiat necesse est.

Regula electionis *præsentium, præteritorum, & futurorum per similitudinem.* CAP. XX.

MEMENTO *oportere te in cõuiuio uersari.* In quo *si fercula ad te perueniũt extenta manu modeste carpe. Si transit, qui fert, ne eum detine, si nondũ peruenit, ne procul appetitum extende. Sed expecta, dum ad te ueniat, sic erga filios, sic erga uxorẽ, sic erga principatus, sic erga diuitias.* Erisq; *aliquando dignus deorum conuiuio. Si uero quæ apposita fuerint, non capies, sed contẽnes.* Tunc *uero non modo deorum cõuiua, sed collega eris.* Id *enim cum facerent* Diogenes, & Heraclitus, *atque his similes, merito & diuini erant, & uocabantur.*

Quo *pacto imaginationi moderandum circa ea, quæ fugienda uidentur.* CAP. XXI.

CVM *flentem uideas in luctu, quia eius filius, aut peregre absit, aut obierit, aut bona dilapidauerit, caue ne te imaginatio corripiat, tanquàm in malis sit ille, cum sit in externis. Sed statim in promptu habeto.* Non *hunc casus hic torquet, quia alium non torquet, sed opinio: quantũ igitur ad sermonem pertinet uersare audacter cum illo, quinimo & si inciderit, simul geme. Caue tamẽ ne & intrinsecus gemas.*

Quid *ad nos attineat, quid'ue supra nos sit aptissima similitudine.* CAP. XXII.

MEMENTO *actorem te esse fabulæ, quancunq; is uelit, qui docet. Si breuem breuis. Si longum longæ. Si medicum agere te uelit, & tunc ingeniose age: si claudũ, si principem,*

principem, si priuatũ, ad te enim pertinet, datam tibi per sonam bene agere. Eligere ad alium.

Quo pacto & in diuersorum expectatione imagi nationi moderandum sit. CAP. XXIII.

SI CORVVS aduersum crocitabit, ne te imaginatio corripiat, sed statim tecum ipse dijudica, & dic nihil mihi hæc significant: sed uel corpori meo uel gloriolæ, uel natis, uel uxori. Mihi uero omnia prospera significant, si uoluero: quicquid enim horum incidat, in me est, ut ex ijs utilitatem capiam.

Causa superioris sensus, & quasi conclusio. CAPVT XXIIII.

INVICTVS esse poteris, si in nullum certamen descendes, quòd ut uincas in te non est.

Quæ uia ad libertatem expeditissima sit. CAPVT XXV.

VIDE ne quenquàm, quẽ tu, aut honore, aut potentia, aut fama præstantẽ uideas, beatũ dicas, ab imaginatione uidelicet correptus. Nam si substantia boni in ijs est, quæ sunt in nobis, ibi neq; inuidia, neq; æmulatio locũ habet. Tu autẽ nõ Imperator, aut Cõsul esse uis, sed liber. Vna aũt uia ad hoc est, cõtemptus corũ, quæ in nobis nõ sunt.

Solutio eorum, quæ superioribus obstare uidentur. CAP. XXVI.

MEMENTO, non qui cõuiciatur, aut uerberat, iniuriam facere, sed opinionem de hoc, uelut iniuriam facere. Cum te igitur quis irritet, tua te opinione scito irritari. Quamobrem à principio enitere, ne te imaginatio cor ripiat: si enim semel per aliquod tempus eam continebis, facilius

facilius tui ipsius compos eris. Mors & exilium, & omnia, quæ terribilia uidentur, ante oculos tibi continuo sunto. Maxime uero omnium mors, neque quicquam unquam humile cogitabis, neque quicquam cupies nimis.

Secunda pars, qua eum, qui iam profecerit, instituit. Eaq; primo dissoluit, quæ philosophari incipientibus occurrunt. CAP. XXVII.

SI *philosophiam cupis, præpara te continuo, ut irridearis, ut subsanneris à multis, ut dicant, repente nobis philosophus emersit. Et unde nobis hoc supercilium? Tu uero supercilium quidem ne habe, quæ uerò tibi optima uidentur, ita retine, tanquam sis à Deo in hac acie collocatus. Quòd si persistes in iisdem & qui te prius deridebant, iidem postea admirabuntur. Si uero iis terga dederis, dupla irrisione afficieris.*

Quòd à seipso ad externos conuersio philosophi statum destruit. CAP. XXVIII.

SI *quando euenerit, ut ad ea, quæ extra sunt, te conuertas, uelisq; cuipiam placere, scito te de statu decidisse. Satis igitur tibi in omnibus sit, philosophum te esse. Si autem uideri etiam uis, tibiipsi uideare, & satis erit.*

Solutio emergentiũ in eius animo cogitationũ qui philosophiam aggrediatur. CAP. XXIX.

HAE *te cogitationes ne crucient, honore carebo, neque usquam ullus ero. Si enim carere honore in malis est, (ut certe est) nõ potest in malo esse propter aliud, nõ magis quàm in turpi. Nunquid igitur tuũ opus est, principatu potiri, conuiuio accipi? minime. Quomodo igitur hoc est, honore carere? quomodo uero, neq; usquã ullus eris.*

quem

quem in ijs solis esse oportet, quæ sunt in te, in quibus ti bi ipsi maxime esse licet. Sed amicis prodesse non potero. Quid tu ais prodesse? non habebunt abs te argentum, ne que eos ciues Romanos *facies. Quis tibi ergo dixit, esse hæc in nobis, & non aliena opera? Quis autem potest da re alteri, quod ipse nō habet? Posside igitur inquit, ut & nos habeamus, si possū possidere seruans memet uerecun dum, fidum, & magnanimū, ostende uiam, & possidebo. Si uero æquum ducitis, mea me bona perdere, ut uos, quæ bona nō sunt acquiratis, uos ipsi uidete, quàm iniqui sitis, quamq́; ingrati. Quod si fidum, uerecundumq́; amicum argento præponitis, in hoc uos mihi opitulamini, neq; ea me agere, æquum ducite, quibus hoc perdam. Sed patria, quantū in me erit, adiumēto carebit.* Rursus *quod tu hoc ais, adiumentum? Porticus non habebit per te, neq; bal-neas. Quid tum? neq; enim calceos habet per cerdonem, neq; arma per fabrum. Satis est autē si suum quisq; opus expleat. Quod si ei quempiam alium compares, ciuem fi dum, & uerecundum, nihil ne ei prodes? utique, neq; tu igitur inutilis illi eris. Quo igitur ordine in ciuitate ero? Quo poteris: seruans simul te fidum, & uerecundum. Quòd si dum illi prodesse uelis, hæc perdas, quem tu illi usum afferes, qui imprudens, infidusq́; euaseris.*

Continuatio eorum solutionis, quæ philosophari incipientem impediunt. CAP. XXX.

Præpositus tibi est quispiā incōuiuio, aut in salutatiōe, aut in cōsilio. Si hæc bona sunt, gaudere te oportet, quia his potitus sit ille. Si mala, ne ægre fer: quia tibi non accide runt. Memento *autē non posse te hæc solūmodo facientē*

paria

paria cum cæteris consequi in iis, quæ in nobis nõ sunt. Quomodo ergo paria habere potest, alicuius fores nõ frequentans cum eo qui frequentat, non deducens cum deducente, non laudans, cum laudante. Iustus igitur eris, atq; inexplebilis, si iis nequaquam relictis, quibus illa emũtur, ea gratis, uolueris. Sed quãti emũtur lactucæ? obolo, si ita contingat. Vt igitur cum quis obolũ præbens accipiat lactucas, tu non præbens, non accipias, haud minus habere te censes eo, qui accipit. Vt enim ille habet lactucas, sic tu obolũ nõ dedisti. Eodẽ modo hic euenit. Non uocaris ad cuiusquã conuiuiũ. Non enim quanti conuiuiũ emitur dedisti. Laude id uendit, ministerio uendit. Da igitur si tibi conducit, quanti emitur, quòd si & illa amittere nõ uis, & hæc accipere, inexplebilis es, & stolidus, nihil igitur habes pro cœna? nempe habes, quod non laudas, quẽ non uis. Quòd non ea perfers, quæ ad eius limen perferũtur.

Quæ sunt communia etiam ex naturæ uoluntate. CAP. XXXI.

VOLVNTAS *naturæ perpendi ex his potest, in quibus alteri ab alteris non differimus, uelut cum alienus puer fregerit poculum, in promptu statim est esse id ex iis, quæ fiũt. Scito igitur cum tuum fuerit fractum, talem te esse oportere, qualis fueris, cum alienum frangeretur. Idem ad maiora quoque transfer. Alienus obijt filius, aut uxor, nemo est, qui non dicat, humanum id esse. Sed cum suus cuiusque obijt, statim, hei mihi, & me miserũ. Oportebat autem meminisse quid nobis accidat, cum de alijs idem audimus.*

Mali naturã in mundo nõ esse. CAP. XXXII.

Quemad

QVEMADMODVM *non ideo sagittarij signũ figitur, ut nõ attingatur. Sic neq; mali natura in mũdo fit.*

Quam putanda sit animi perturbatio, quid'ue agendũ, ne in eam incidamus, CAP. XXXIII.

SI QVIS *tuum corpus imperium habenti traderet, ægre ferres, quod autem tu tuam mentem cui uis tradis, ut cum tibi conuitia dicuntur, perturbatur illa, & confunditur, non'ne te pudet? Quicquid igitur aggressurus es, eius initium primo tum quid deinceps sequatur considera, Atque ita rem aggrediare. Id si non feceris, nunquã ipsam prompte aggredieris, nihil eorum cogitans, quæ futura sunt, Postmodum uero cum quædam apparebunt turpia, pudore afficieris.*

Efficax considerandi exemplum, quod quaq; in re, quam simus aggressuri, accidere poßit.

CAPVT XXXIIII.

VIS *olympia uincere? & ego per deos. Magnificum enim est, sed considera, & initia, & consequentia, atq; ita rẽ aggredere. Oportet bene sese instituere, necessarijs uesci, abstinere condimentis, exerceri ad neceßitatẽ, ad præscriptam horam, in æstu, in frigore, frigidam nõ bibere, nõ uinũ. Si ita ferat res, totum te deniq; præfecto ipsi ceu medico tradere. Tum in certamen prodire. Et interdũ manũ uulnerari, talum distorqueri, multam aphen deglutire, interdũ uero & flagellari, postq; hæc omnia superari. His animaduersis, si adhuc uis, abi certatum: sin minus, instar puerorum deges, qui nunc palæstritæ ludunt, nunc gladiatores, nunc tuba canunt, mox tragœdum agunt: ita & tu nunc athleta, nunc gladiator, nunc orator, tunc philo-*

sophus. Toto uero animo nihil, sed uelut simius, quicquid cernis, imitaris: aliudq; ex alio tibi placet. Non enim cum animaduersione rem aggressus es, neq; circunspectans: sed temere, & per frigidã cupiditatẽ. Sic nonnulli cum philosophum intuentur, aut cum à quopiã audiunt. Bene Socrates dicit, & qui potest dicere ut ille? uolunt & ipsi statim philosophari. Homo cõsidera primo quænã, aut qualis sit ea res quã aggredieris. Deinde naturã tuam consule, utrũ id tolerare possis: Vis esse luctator, aut pantathlus? aspice brachia tua, aspice lũbos, aspice femora. Aliud enim alijs aptũ rebus natura parens largita est. An te censes huiusmodi rebus studentẽ eodem modo uesci posse, eodem modo potũ sumere, eodem modo irasci, eodẽ modo mœrere. Vigilare oportet, laborare, sedere à proprijs bonis, à pueris contemni, derideri ab omnibus. Vniuersis in rebus minus autoritatis habere, in honore, in magistratu, in iudicio, in cæteris omnibus. Hæc inquam omnia considera, & utrum pro his indolentiã, libertatẽ, quietem malis animaduertere, quod ni malis, caue ea aggrediaris, ne instar puerorũ modo philosophus, modo publicanus, paulopost rhetor, postremo cæsaris procurator fias, Hæc inuicẽ nequaquam conueniunt. Illud oportet hominẽ esse te, uel bonũ, uel malum, aut ad interiora te uertas, necesse est, aut ad exteriora, uel philosophi locum teneas, uel idiotæ.

Quod officia à natura ducuntur, quodq; ut sese quisq; aduersus quempiam habeat, considerantur, tum de officijs erga homines. CAP. XXXV.

OFFICIA *habitibus pensantur,* Pater *appellatur, curandus est, cedendũ ei in omnibus, ferendus cum aut obiurgat,*

gat, aut uerberat. Sed malus pater est. At natura te non bono patri, sed patri conciliauit. Frater iniurius est, uide quo tu loco sis, non quid ille faciat. Propositum *tibi est, ut secundũ naturã tu facias.* Nemo *enim te lædit nisi uolentẽ, Tum læsus eris cum te lædi opinaberis. Sic ergo à ciue ad ciuem, à uicino ad uicinum, ad imperatorem ab imperatore officium inuenies, si considerare habitus assuesces.*

Officia aduersus deos. CAP. XXXVI.

PIETATIS *erga deos id maximum esse scito, ut de ipsis bene sentias, putesq́; & eos esse, beneq́; ac recte gubernare. Tum ut ita te compares, parẽre eis, atque omnibus cedere, quæ fiant, neq; inuitum sequi, quasi omnia ex optimo consilio efficiantur.* Hoc *enim pacto neq; deos unquam culpabis, neq; incusabis, quasi neglectus.* Id *uero aliter efficere non potes, nisi ab his te auoces, quæ in nobis non sunt.* Inq́; *ijs tantum, quæ sunt in nobis bonum, ac malum ponas.* Quòd *si eorum aliquid bonũ esse, aut malum opineris, necesse est, ut cum ea non consequaris, quæ uelis, aut in ea incidas, quæ nobis, cõqueraris, atq; oderis eius rei causam.* Omne *ad hoc animal natum est, ut quæ noxia uidentur, eorumq́; causas fugiant, atq; ab his auertantur.* Vtilia *uerò, & corũ causas quærant, atq; admirẽtur.* Non *potest igitur, qui se lædi putat, eo quod lædere uidetur gaudere, unde & ipsa læsione gaudere impossibile est.* Vnde *& patri filius cõuitiatur, cum his quæ bona uidentur, filium nõ impartit.* Et Polynicem, *atq;* Eteoclem *hoc inter se discordare compulit, quod tyrannidem bonum esse putabant, propter hoc agricola conuitiatur dijs, propter hoc nauta, propter hoc mercator, propter hoc ipsum,*

quibus aut uxores, aut liberi interiere. Vbi enim utilitas, ibi pietas. Quamobrem qui ea curat appetere, atque euitare quæ oportet, Is eo tempore etiam pietatem curat. Libare autem & sacrificare secūdum patrios mores, unumquenq; decet pure absq; lasciuia, absque negligentia, non parce, non supra facultatem.

Qualem se ad diuinationem adhibere, de quibus uatem consulere, quomodo diuinationibus uti oporteat. In quo simul & officium erga deos, & erga nos ipsos existit. CAP. XXXVII.

CVM *ad diuinationē accedis, memēto ignorare te, quid sit euenturū, atq; ideo uatē adire, ut ex eo id audias. Quale autem quidq; sit, si philosophus es, non ignoras. Si enim ex ijs est, quæ in nobis non sunt, Necessariū profecto est, neq; bonū id esse, neq; malum. Tolle igitur abs te cū uatem adis, appetitum ac declinationem. Aliter enim tremēs uatem adibis. Sed cum noris quicquid euenturū sit. Susq; deq; esse, & nihil ad te, licebit quodcunq; id sit, eo bene uti, neq; te quisquā prohibebit. Fidens igitur deos tanquā cōsultos adi. Mox ubi quid tibi cōsuluerint, memēto quos in consiliū acceperis, quibusq; sit obaudire, nisi parueris. De his autē (ut & Socrates dictitabat) consulendus est uates, quorum omnis consideratio relationem ad exitum habet. Cuius cognoscēdi occasio, neq; ex ratione nobis, neq; ex arte aliqua sit præbita. Quamobrē cum tantum periclitandum tibi fuerit, cum amico, aut cum patria, ne consule an periclitaturus sis. Nam si tibi uates dixerit aduersa apparuisse exta, manifestum est, aut mortem significari, aut corporis impedimentum, aut exilium. Sed dictitabit ratio, teq;*

teq; confirmabit, ut cum amico, & patria pericliteris. Maximũ igitur uati hoc est ipsi Pythio intende, qui eum de templo expulit, qui amico opem non tulerit.

Officia erga nos ipsos, ac de ijs primo quæ ad morum constantiã faciunt, quæ'ue eam impediunt, & de sermone in primis ac silentio. CAP. XXXVIII.

STATVE tibi ipsi formulã quandam, ac regulam, quam deinceps serues, & cum tecũ ipse es, & cum in homines incidis. Silentium sit plurimum. Loquere necessaria & paucis, & raro, aut quãdoq; cum te ad aliquid dicendum tempus uocat, dic quidem, sed non de quauis re. Non de gladiatorum pugna, non de cursu equorum, non de athletis, nõ de epulis, uel poculis singulatim. Maxime uero omniũ non de hominibus uituperans, aut laudans, aut cum cæteris iudicans. Si igitur poßis demuta eorum sermones, qui tecũ sint, in id quod deceat. Quòd si inter extraneos te deprehensum uideas, Tace.

De risu. CAP. XXXIX.

RISVS neq; multus sit, neq; ob multa, neq; solutus.

De iureiurando. CAP. XL.

IVSIVRANDum refuge, si poßis: si minus, cũ licet.

Aduersus cupiditatem, ac primo de conuiuijs.

CAPVT XLI.

CONVIVIA cum extraneis, ac uulgaribus respue. Quod si quando tempus incidat: Intentum habe animum, ne in uulgarem statum defluas. Scias enim necessariũ esse, qui cum inquinato confligetur, & ipsum inquinari.

De eorum, quæ ad corpus pertineant, usu.

CAPVT XLII.

QVOD *ad corpus attinet, ad purũ usq; usum sume, uelut cibum, potum, uestem, domum.* Quod *autem ad gulam, aut delitias pertinet, penitus circumscribe.*

De re uenerea. CAP. XLIII.

CIRCA *rem uenerea m quantum in nobis sit, ante nuptias pure agendũ est.* Quod *si cogimur, quæ tamen sunt legitima assumẽda,* Ne *sis tamen molestus utentibus, neq; redargutor, ne'ue sæpius obijce te non uti.*

Aduersus iracundiam, & quales nos erga detractores præbeamus. CAP. XLIIII.

SI QVIS *ad te deferat, ille de te male dicit: ne excusa, quæ dicantur, sed responde.* Ignorat *ille, & alia, quæ mihi adsunt mala.* Alioqui *non sola hæc diceret.*

De speculatorum cupiditate. CAP. XLV.

AD *theatra sæpe accedere, necessariũ non est.* Quòd *si quando tempus incidat. Caue ne cuiquam magis studere uidearis, quàm tibi uelis, quæ fiunt, ita fieri, ut fiunt: eũ tantũmodo uincere, qui uictor fuit. Status autẽ ne sit grauis, sed constans cũ quadã lætitia.* Egressus *spectaculo, multa de ijs, quæ facta sint, ne disputa.* Quando *ad te corrigẽdũ non faciunt, neq; de omnibus sermonibus, qui dicti sint.*

De auscultationum cupiditate. CAP. XLVI.

AD *recitantes ne accede, neque his uel raro intersis, quòd si intersis, grauitatem, constantiamq; ita serua, ut molestia uaces.*

De congressu cum potentioribus. CAP. XLVII.

CONgressurus *cũ aliquo, & eorũ præsertim, qui potentiores uidẽtur.* Præpone *tibi, quid in hoc fecisset Socrates, aut Zeno, neq; dubitabis, quo te pacto gerere oporteat.*

Quomodo

Quomodo præparare nos debeamus potentiorem adituri. CAP. XLVIII.

CVM *aditurus quempiã eorum es, qui magna possunt. Præpone tibi ipsi fore, ut nõ admittaris intro ad eũ, ut excludaris, ut tibi fores non pateãt, ut te ille negligat. Tum cogita, an cum ijs eum adire expediat, ubi adieris, fer quæ fiunt.* Neque tu tecum dicas unquam. *Talia non merebar. Vulgare enim est, quæ extrinsecus sunt calumniari.*

De *congreßibus cum plurimis.* CAP. XLIX.

IN CONG*reßibus absit, ut de tuis, aut operibus, aut periculis nimium, atque immodice memineris.* Non enim *quemadmodũ tibi de tuis periculis meminisse, ita & alijs, quæ tibi acciderint, audire est iucundum.* Absit etiam ut *risum moueas, est enim res uulgaris, & nescio quo modo ducit ad uilitatem, & hæc una uenerationem, qua te prosequantur qui adsint, remittere potest.* Nonnunquam *uero & in sermonis obscœnitatem trahit: quòd si quando incidat, tum si res & tempus fert, obscœnitate utentem increpa. Sin minus, at saltem taciturnitate & rubore osten de, eum te sermonem ferre iniquo animo.*

Quomodo resistendum uoluptati. CAP. L.

CVM *uoluptatis cuiuspiã imaginationẽ capis, quemadmodum in cæteris serua te ipsum, ne ab ea corripiaris. Sed excipiat te res ipsa, atq; aliquod tute spatium cape. Tum utrũq; tempus animo uoluta. Et qua uoluptate potieris, & qua iam potitus pœnitẽtia afficieris. Teq; ipsum tute increpa, eis uero oppone, quãtopere si abstinueris gaudebis. Teq; ipsum tute laudabis. Quod si res postulare uidetur, ut rem aggrediaris: Caue ne suis te blandimẽtis, atq; illece*

bris superet. Tum oppone, quàm melius sit, huius certami nis uictoriam tibi ipsi conscire.

Agendum bonum propter seipsum reliquis neglectis, ac primo de Iustitia. CAP. LI.

CVM *iudicaris faciendam tibi rem, idq; facias, ne da operam, quominus te facientem alij uideant, etiam si aliud quippiam ea de re multi sint opinaturi. Si enim non recte facis, ipsum opus fugiendum est. Si recte, ne metue increpaturos non recte. Vt enim hoc aut dies, aut nox est, aduersus disiunctum magnam habet dignitatem, aduersus autem coniugatum dignitatem. Sic & maiorem partem eligere magnam, erga corpus dignitatem habet. Ad seruandam autem quam in conuiuio communionem oportet, indignitatem habet. Si quando igitur cum aliquo conuiuaris, memento ne ad eorum, quæ opposita sunt, dignitatem aduersus corpus aspicias. Sed aduersus quoq; animum, qualem decet conuiuam, te serua.*

Quod non bonum simpliciter, sed quod nobis faciat eligendum. CAP. LII.

SI PERSONAM *induisti supra tuas uires, neq; eam sustines, & quod implere potueras omisisti.*

Quomodo animum uel ab irrationalibus affectibus, uel à suo peruerso iudicio seruemus. CAP. LIII.

INTER *deambulandum, quemadmodũ caues, ne clauum calces, aut pedem distorqueas: Ita caue, ne quod in teipso dominatur, offendas, & hoc si in quauis re seruemus, tutius illam aggrediemur.*

De eorum, quæ ad corpus pertineant possessione. CAP. LIIII.

MO

MODVS possessionis unicuiq; corpus est, uelut pes calcei. Si in hoc ergo consistas, modum seruabis. Si excedas, in præceps feraris necesse est: uelut in calceo, si supra pedem extendas, fit aureus calceus, deinde purpureus, deinde punctabundus. Nullus enim terminus est, ubi modum semel excesseris.

De officio & cura erga uxorem. CAP. LV.

MVLIERES statim à xiiij. anno dominæ uocãtur. His enim uiri ob concubitum blandiuntur. Virorũ ergò culpa sibi deinceps nimis placent. Monendæ igitur sunt, fore ut apud nos in honore sint, nihil ob aliud, nisi si modestæ sint, & uirum reuereantur.

Degeneris signum, deq; nimio corporis cultu.

CAPVT. LVI.

DEGENERIS signũ est, insistere ijs, quæ corporis sunt, ut plurimo exercitio, plurimo corporis cultui. Sed & cõsensus cuiusdã superuacanei signũ est. Quibus enim gaudemus, cum ijsdem consentimus. Oportet igitur nimiã corporis curam, uelut ab re esse arbitrari. Maxime uero curam eius habere, quod ipso utitur corpore.

Præceptum ad patientiam, ac mansuetudinem.

CAPVT, LVII.

CVM quisquã tibi male facit, aut dicit, memẽto illũ suũ se officiũ facere arbitrantẽ, aut dicere. Esse igitur non potest, ut is quod tibi uidetur, sequatur. Sed quod sibijpsi. Quod si male sibi uidetur, ipse læditur, qui & deceptus est. Verũ enim cõiugatũ, si quisquam falsum arbitretur, non coniugatũ ipsum læditur. Sed qui decipitur. Si ab his igitur mouearis, mitẽ te aduersus conuiciantem præbebis.

Loquere igitur, sic in qua uis re, ipsi est uisum.

Quod res omnes partim alteræ alteris consentiũt, partim dißident. CAP. LVIII.

OMNIS *res duas habet ansas, alteram quæ ferri poßit, alteram, quæ non poßit. Frater si iniurius sit, ne eum inde capias, quòd scilicet est iniurius. Hæc enim eius ansa est, quæ ferri non poßit. Sed inde magis, quòd frater est, quòd tecum educatus: Atque ita inde eum capias, unde ferri poßit.*

De seruorum congruentia. CAP. LIX.

HI *sermones non congruunt. Ego sum ditior te, ego igitur melior sum. Ego sapientior te, ego igitur melior te. Hi autem magis congruunt. Ego te ditior sum, mea igitur poßeßio, quàm tua melior est. Ego te sapientior, mea igitur oratio, quàm tua melior: tu uerò, neq; poßeßio es, neque oratio.*

De iudicio rerum exacto. CAP. LX.

LAVATVR *quis cito, ne dicas male eum lauari, sed cito. Bibit quis multum uini, ne dicas male, sed multum. Nisi enim eius consilium scias, unde scis an male. Sic enim accidet, ut aliorum apprehensiuas imaginationes accipiamus, alijs autem assentiamus.*

Aduersus gloriam, atque ostentationem. Et primo circa scientiam. CAP. LXI.

NVLLO *modo te ipsum dixeris philosophum: neque multũ loquere inter ineruditos de speculationibus: Sed fac aliquid ex ipsis speculationibus. Veluti in conuiuio, ne dic quo pacto oporteat comesse, sed comede ut oportet. Memento enim & Socratem undecũq; abstulisse ostẽtationẽ.*

Quòd

Quòd si de aliqua speculatione sermo inter ineruditos incidat, tace ut plurimum. Magnum enim periculum est euomere, quæ non cōcoxeris. Et cum quis dixerit te nihil scire, idq; te non remordeat. Tu scito initium esse operis. Nam & oues non herbam euomentes pastoribus ostendunt quantum comederint, sed cibum intus concoquētes, uellera extra feruntur, & lac. Et tu igitur ne speculationes ineruditis ostenta: Sed ex his concoctis opera.

Aduersus sobrietatis, tolerantiæq; ostentationem.

CAPVT LXII.

CVM *attenuato sis corpusculo, ne tibi ob id place.* Neq; *si aquam bibas ex quauis occasione, dic aquā bibo. Sed cogita, quàm sint medici abstinentiores nobis, quàmq; tolerantiores. Tum quòd alia nō habeamus bona, quæ alij habent. Quòd si exerceri uelis ad laborem, ac patientiā: tecum ipse hoc fac: neq; ab externis uideri uelis, ut qui uim patientes à potētioribus, quo populū cōuocent, statuas inscendūt, & se uim pati clamāt. Ostentator enim totus extra uergit, & patientiæ, atq; abstinētiæ bona destruit, cū eorum finem statuit esse multorum opinionem.*

Descriptio triplicis habitus ineruditi philosophi, & proficientis. CAP. LXIII.

INERVDITI *status, & formula est, nunquam à se ipso expectare utilitatē, aut nocumētum, sed ab externis. Philosophi status est & formula, omnem utilitatem ac nocumentum à seipso expectare. Signum proficientis hoc est. Neminem uituperat, neminem laudat, de nemine queritur, neminē accusat, nihil de seipso dicit, ceu si sciat aliquis, aut aliquid sciat. Cum in re quapiam, aut impeditur,*

aut

aut prohibetur. Seipsum accusat. Et si quis ipsum laudet: uidet laudantem ipse secum. Et si uituperet: non se expurgat. Degit autem instar ualitudinarij, cauens aliquid eorum, quæ sunt in se commouere, priusquam ad soliditatem perueniat. Appetitum omnem à seipso sustulit. Declinationem uero in ea tantum, quæ sunt contra naturam, eorum uidelicet, quæ sunt in nobis trãstulit. Conatu ad omnia remisse utitur. An stultus, an rudis dicatur, minime curat: utq; uno explicem uerbo, quasi aduersarium se ipsum obseruat, & quasi insidiatorem.

Quòd uerba propter opera. CAP. LXIIII.

CVM *quis ideo gloriatur, quod Chrysippi sententias interpretatur, dicat ipse secum. Nisi operte Chrysippus scripsisset, nequaquã haberẽ, unde gloriarer. Sed scripsit Chrysippus, nõ ut quis eum interpretaretur, sed ut secundum se operaretur. Si ergo scriptis utar, tum eorũ bonũ fuero consecutus, si autem interpretantẽ admirer, aut etiã ipse interpretari poßim, grammaticum non philosophum admirer, aut agã. Quid autem prodest medicamenta quædam inuenisse descripta, eaq; intelligere, atq; alijs tradere, ipsummet ægrotantem minime eis uti?*

Quòd in his perseuerandum. CAP. LXV.

IN *proposito perseuerandũ uelut in lege est. Persta igitur, uelut si hæc transcendas, impius sis futurus. Quòd si quis de te dixerit, ne cura. Id enim tuum non est.*

Quòd supersedendum non est, sed quàm primum ad hæc incumbendum. CAP. LXVI.

QVO *te usq; differs, ut iam te aliquando dignum his, quæ optima sunt, putes, neq; usquã trãsgredi hæc statuas,*

quòd

quòd si diē de die termino adijcias, nō proficis, sed deficis. Iam nunc igitur assuesce, ut tanquam perfectus uiuas omnibusq́;, quæ accidant, recte utaris. Et *quacunq; in re arbitrare propositum tibi certamen, neque ullum diem negligas: quo enim die non proficis, deficis.* Hoc *igitur pacto Socrates uirorum omnium sapientißimus euasit, quod si ipse nondum es Socrates, at uiuere debes, ut qui Socrates uelis esse.*

Tres loci in philosophia, eorumq́; inter se ordo.

CAPVT. LXVII.

PRIMVS *ac maxime necessarius locus est in philosophia, qui ad usum speculationum pertinet, uelut est non mentiri. Secundus qui ad demonstrationes uelut est, cum mentiri non oporteat.* Tertius, *qui ad eas confirmandas, & prospiciendas spectat.* Hoc *est, quo pacto, & unde demonstrare id poßimus, uerum esse, aut falsum.* Igitur *tertius quidem locus necessarius est ob secundum. Secundus ob primum maxime omnium necessarius, & in quo quiescere oporteat, primus est.* Nos *uero contra facimus. Tertio enim loco immoramur. Inq́; eo omne nostrum studium conterimus.*

Tres antiquorum sententiæ in promptu habendæ, Quarum prima Cleantis, Euripidis *secunda, Tertia* Platonis *est.* CAP. LXVIII.

SEMPER *hæc in promptu habenda.* Primum *si renitar: malus ero, gemensq́; ac plorans sequar. Secundum. Neceßitas omnia sursum uersus ad diuinam causam ducit uolentia, & inuita.* Eam *qui lætus sequitur, is uere est sapiens. Sed & tertium ó Criton (Si ita dijs placet) ita fiat.*

Me uerò Anytus, & Melitus interimere quidem possunt, lædere autem non possunt.

EPICTETI STOICI ENCHIRIDION EXPLICITVM.

ANGELI POLITIANI

tiani pro Epicteto Stoico ad Bartholomæum Scalam Epistola.

ANGELVS POLITIANVS Bartholomæo Scalæ Salutem.

V quidem mi Scala non contentus, & strenui militis, & fortissimi imperatoris officio defungi, etiam tyrunculos tuos (quæ tua in omni re diligẽtia est) ocio situq́; languescere nõ sinis: Sed uel de tabernaculi umbraculis, ad campi puluerẽ, ad sudorẽ, ad palũ uocas: quippe qui omnis militaris numeros ad te unũ pertinere iure intelligas. Putabã equidem factum à me satis, quòd Epictetũ essem de Græco interpretatus: Tu me ad eum quoq; tuendũ, quasi tuba nunc, classicoq́; excitas. Igitur, quod Horatius inquit, libenter hoc, & omne militabitur bellũ in tuæ spem gratiæ. Arcem tu quidem ipsam, uereq́; totius urbis caput oppugnas, qui primum Epicteti caput quasi totius circuli, aut globi potius, quæ perfectissima figura sit, punctũ aboleas. Tria autem sunt, quæ obijcis, sed quæ uel maxime à præcipiendi ratione abhorreãt, quòd obscura, quòd supra hominis uires, quòd falsa præceperit. Obscura, ut cũ negas explicatum ab eo, quænam tandem nostra sint opera. Supra hominis uires, ut cum nos naturæ imperio gemere asseueras.

asseueras. Id quod plus posse, pollereq; affirmas, quàm ullam hominis facultatem. Falsa, ut cum corpus cõtra Epicteti sententiam, in nobis esse contendis, quãdo ex animo, ut ais constemus & corpore. Ea mihi nunc, quãdo id tibi placet refellenda, dicendaq; nonnulla: non quidem, ut te doceam. Id enim esset, quod Græcè dicitur, sus Mineruã: neq; ut me legitimum Epicteti propugnatorem contra te putem. Non enim uel ego tanto me dignor honore, uel Epicteto tam faueo, quàm te illi fauere certò scio. Sed ut impositam à te nobis personam quantum in nobis sit sustineamus. Proferam tamen in primis nõnulla in medium, & quasi semina iaciam, è quibus quemadmodum fabulæ terrigenas uiros Thebis aut Colchis satu dentium enatos dicunt: ita omnes Epicteti nostri pugnacißimæ instructißimæq; copiæ exoriantur. Sed ut Homerus irruenti in Græcorũ castra Hectori Salaminium Aiacem, ita nos tibi Athenienfem Platonẽ obijciemus. Is igitur Plato in eo libro, qui de hominis natura inscribitur, Socratẽ cum Alcibiade illo, cui pulchro cognomen fuerit, disputãtem inducit, quo in libro nihil esse aliud hominem quẽ dicimus probat, nisi rationis participem animũ. Nam ut cerdo inquit, subula, ita homo ad agendum manu utitur. Hoc sumpto, & secũdum assumit. Aliud autem est (inquit) quod re utitur quapiam, atq; ea res qua utitur. Nam illa instrumentum est. Tum inducit, homo uerò is est, qui suopte corpore quasi instrumẽto utitur. Corpore autẽ ipso quasi instrumento, uel in artificijs, uel in actionibus reliquis, nihil oĩno aliud utitur, quã rationis particeps animus. Mox & aliud sibi ex his uindicat, qđ corpore utatur, idẽ & corpori dominari,

Homo quid secundum Platonem.

nari. Tum diuidit ad hunc modum. Necesse est hominem, aut animum esse, aut corpus, aut utrūq; simul. Si uero homo quidem corpori, sibi uero ipsi corpus non dominetur, minime ipsum corpus homo est: At neq; utrūq; simul. Si enim qui corpori dominetur homo est, corpusq; ipsum minime dominatur, haud profectò utrūq; simul est, quod dominatur. Præter hæc, si suapte corpus natura immobile est, Animus uero is est, qui moueat. Nos autem re ipsa in artibus uidemus, artificē esse qui moueat, instrumenta quæ mouēatur: nihil est dubiū, quin corpus instrumenti uicem aduersus animū habeat. Ipse igitur homo est, quiq; hominis curæ studet, animū cures, qui uero aut pecuniam, aut eiusmodi alia curat, is nō modo hominē non curat, sed ne hominis quidē instrumentū. Iam ergo uel Platonis autoritate, quæ tanta quidē est, ut quasi illa Virgilij fama caput inter nubila cōdat, uel ferreis illis suis, atq; adamantinis rationibus, constare nimirum arbitror, nō esse in nobis corpus. Vt iam mendacij crimine, si uidetur Epictetum absoluas: sed pergamus. Triplex apud Platonem uirtutū est gradus. Sunt enim supremæ omnium, quas uocāt exēplares, qualis in sapiente requirimus, in Deo statuimus. Quæ sequuntur, purgati animi dicuntur: qualis in eo esse philosopho uolumus, qui se ab omni corporis labe contagioneq; auocarit. Vnde & in Protagora Plato idē, cuius mihi dulcißimum in ore uersatur nomen, emoriendum ei esse dicit, qui sit philosophus euasurus. Tertiū est uirtutum genus, quas purgatorias uocāt: qualis in continente esse statuimus, negamus in temperante. Has sibi uirtutes is iure uindicet, qui rationis participem animum uere hominem

Virtutū triplex gradus.

minem esse sibi persuaserit, quiq; neq; corpus animæ esse parem iudicet, neque ad hominem perficiendum concurrere ipsum arbitretur. Sed eo quasi instrumento utendum animum induxerit. Nam *qui aut paria aut superiora corpori tribuat, eum non magis esse hominem putandum est, quàm bruta illa, quæ uocemus animantia, quæ natura, ut egregiè Salustius inquit, prona ac uentri obedientia finxit. Animi ergo (ut idē inquit) imperio, corporis seruitio magis utimur: ut quo uno à beluis differamus, quoq; uno substantia hominis constet, id nobis liberū seruemus. Corpore autem ipso non quidem ut parte aliqua animo adiuncta, sed ut instrumento utamur.* Hunc Epictetus *hominem instituendū accepit.* Neq; *enim, uel ille sapiens his præceptis indigebat, qui se iam pridem in libertatem uindicauit,*

Quiq; metus omnis, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, strepitumq; Acherontis auari.

Neq; cū eo sibi esse negotiū putat, qui à sua tantopere natura degenerauit, ut sit in brutorū numerum referendus. Hunc *si hominē accipias.* Iam *ut arbitror, quæ sint hominis opera non ignores.* Qui *autem dixerat conatū, quam & appetitionē dicere possis, cū Græce sit horme: item appetitum opinionē, ac declarationē in nobis esse.* Is *procul dubio cum statim subijciat, & quæcūq; nostra opera sunt: ea nostra esse definit, quæ ex ijs, quæ sint in nobis deducātur.* Vtrū *uero corporis animi'ne sint, qui à nostris affectus, seu perturbationes, pathe à Græcis uocentur: maior profectò est quæstio, quàm quæ hoc tēpore explicāda sit. Pertinere tamen ad animū eos omneis affectus, nemo ferè est quin fateatur. Sed ita pertinere quemadmodū prospera, aduer*

ὁρμή. πάθη.

pp

ra, aduersáq; ualitudo ad corpus. Neq; *enim minus hi ani mo, quàm illa corpori, uel prosint, uel officiāt. Quicquid igitur hi peccāt affectus, quicquid agunt, nostrū est opus.* Vt *igitur in corpore temperamentū illud habitudinis, quā*

Symmetria. *Symmetriam uocant, bonam corpori ualetudinem præstat, excessus uero defectusq; auferūt: item profecto, & in affe ctibus accidit.* E*ffrenati enim illi, & uiolenti, miserum ho minem : moderati uero & compositi felicem constituunt.*

Animus auriga & rector. *Sed cum sit animus id, quod &* Plato *idem diuine scribit, uelut auriga quidam, & rector : is si & stimulis parcat, & loris fortius utatur, facile ad calcem secundo cursu perueniat. Si uero aut lora nimis remittat, aut acrius quàm par est, stimulis citet: is ceu* Phaëthon, *aut* Bellerophon *aliquis præceps feratur necesse est.* Hac *igitur ratione mi seri, felices'ne euadamus in nobis est. Quæ uero nostra sint opera facile colligas, cum quæ ad nos pertineant ratiocineris. Quidquid ergo toto præcipit libro, in nobis est: stulte enim quod non foret, præcepisset.* Obscurus *igitur, aut perplexus noster* Epictetus *? quo neque planius quicquam, neq; enucleatius, neq; etiam lucidius, ne optare quidem ausis.* Vt *in eum ne dum tui isti lyncei oculi, sed uel hebetißimi quiq; inspicere poßint.* At *sunt inquis ardua nimis, supraq; hominis uires, quæ præcipit. Quid nam id tandem? si filium, si uxorem amas, dic te hominem amare, mortuo enim non perturbaberis.* Vtrum'ne *igitur, quod præcipit, an quod pollicetur, ut difficile factu reprehendis? Si quod præcipit: iam tu quæ in communi uita quotidie, quæ in foro, quæ in triuijs iactentur, factu difficilia putes. Quis enim non aliquando, quæ sint euentura cogitat?*

At Te

At Terentianus ille seruulus ô inquit, Demea istuc est sapere, non quod ante pedes modo est uidere, sed etiam illa quæ futura sint prospicere. Et ut scenæ immoremur, audi senem apud eundem: Incertum est quid agam, quia præter spem, atq; incredibile hoc mihi obtigit: ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituere. Quamobrem omnes cum secundæ res sunt maxime, tum maxime meditari secum oportet, quo facto aduersam erumnam ferant, pericula, damna, exilia: peregre ueniens, semper cogites, aut filij peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ, communia esse hæc, fieri posse: ut nequid animo sit nouum: Quicquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro. Quàm uero & illud Vergilianum graue est:

Nescia mens hominum fati sortisq; futuræ.

Et seruare modum rebus sublata secundis.

Vides ut hæc non sunt obruta, ut passim exposita: uides quàm uterq; poëta hanc euentorum anticipationē ad cœlum tollat, quod ei contrariū sit, ad manes deprimat. Sed ne in re manifesta, minime necessarijs argumētis ambitiosius utar, pergam quò tendis: neq; enim tam quod præceperit, reprehendi à te intelligo, quàm quod ille deinde nimis magnifice polliceatur: Non uidelicet perturbatum iri nos (si hæc præmeditata nobis fuerint) liberorū, aut uxoris morte: huic tu præcepto Naturæ augustū nomē, quod maximum (ut physici dicunt) ad omneis affectus momentū habeat, quasi Aiacis illum clypeū obiectas: Naturæ enim inquis imperio gemimus. An uero hic noster lachrymas arcet? qui etiā præcipiat, ut uel in alienis luctibus, si opus Naturæ augustum nomen.

sit conferamus gemitus pariterq́; fleamus. Neque tamen *sibi Iuuenalis (cuius id dictum est) concedi à nobis postu let: Cogi nos in liberorum funere ad lachrymas, naturæ imperio.* Naturæ *enim nemo resistit, cui qui aduersetur, is gigantum more, quod dicitur, cum dijs bellum gerat.* Multos *autem legimus in charißimorum sibi pignorum obitu, lachrymis fletuq́; abstinuisse.* Vt Athenensem *il-*
Solon. Cato. *lum Solonem; ut* Censorium *Catonem, qui ambo sapientes, & fuerint, & sint habiti.* Non *sunt quidem hæc factu facilia, non supra hominis tamen sunt uires. Si das in uno hoc, aut altero, dabis profecto & in multis, utarq́; eo demonstrationis genere, quam inductionē dialectici uocent, qua plurima apud* Platonem *philosophorū principem* Socrates *utitur.* Vt *necesse sit, cum quidē in uno, aut altero homine actu id extitisse cōcesseris, idem in uniuersa quoq; specie, uirtute saltem facultateq́;, inesse non diffiteare.*

Vides *igitur ut* Stoico *huic nostro sua ratio cōstet: uides ut dilucide, ut expresse loquatur: uel quòd per uniuer sum librū, quæ sint nostra opera dißeminat, ex ijs enim so lis præcepta ducit: uel quòd affectus illos animi enumerarit, à quibus quasi fontibus nostra omnia opera deducantur: tum quantopere ad eius uestigandum sensum* Platonis *illa sagaciter comprehensa disputatio faciat.* Vides *ut non est in nobis corpus.* Quanto *uero dij boni, quo pugnatore, quibus se rationibus tuetur? ut si falsa loquutum perui cacius contenderimus, ipsam in nos* Platonicam *maiestatē, omnemq́; academiam concitemus.* Tantum *uero abest, ut magis ardua sint eius præcepta, quàm quæ natura hominis efficere poßit, ut etiam indulgentißimus uideatur* Epictetus no

tus noster, qui ne ea quidem sibi præcipienda permiserit, quorum non modo uirtus, aut facultas, sed actus quoque exemplaq́; paßim extiterint. Cætera, quæ in tua epistola sis machinatus, nullo negotio si hæc dederis demoliemur. Cur enim ut aridam succoq́; carentem diuisionem illam uexes, qua ille paucißimis uerbis scienter, circumspecteq́; omnia, quæ sunt suas in parteis tribuit, non intelligo. Nam *& quod tute non is inficias, nihil eorum, quæ sunt eam di uisionem effugiat, & secunda diuisione minime indiget, cum utraq; pars uniformis superſit, ut iam si diuidere ue= rum tentes, comminuas potius, aut dilaceres, quàm distri= buas.* Non *ergo aridum hoc est, sed uere corpus solidum, & succi plenum, neque enim quicquam ei diuisioni super= est, neq; deest, nulla inest nugacitas, uerbis utitur proprijs, comprehensione aptißima, nihil ut excogitari circumspe= ctius poßit. At dixerit fortaſſe hic aliquis, cur autem non à principio* Epictetus *iste ostendit, qualis nam is homo fo= ret, quem instituendum acciperet?* Ostendit *ille id quidem, sed paucis.* Quid *enim non ille hoc ostenderit, qui uel cor pus ipsum, aliaq́; id genus negarit esse in nobis? At id pla nius oportuit, & pluribus, at non in abdito hoc erat, sed in promptuario ad manum uolenti id sumere, ac præsto erat.* Quid *enim* Platone *ipso illustrius? potuit tamen (in= quis)* Platonis *illa argumenta in pauca cõferre.* Potuit, *sed non tam decuit: præcepta enim hoc libello tradit, & quasi leges promulgat, non contentionibus pugnat. Suus cuique profeßioni finitus est terminus : ultra si progrediare, ex iure manu consertum in iudicium sis uocandus.* Vides *ut mathematici demonstrationũ suarum principia non pro=*

bent, sed earum patrocinium ei, quem primum philosophū dicimus commendent. Ad eum enim illa pertinent, quæ uniuersalia nuncupantur. *Punctum, inquit* Euclides, *id est cuius pars nulla est, negato id, obmutescet mathematicus, sed adest periclitanti philosophus: quid ille tandē? Quod rem inquit quampiam finit, id eo quod à se finitur uno interuallo minus est.* Extorserit id, *iam perget.* Tria *corpus interualla habet.* Id *à superficie clauditur, cui duo tantum adsint, longitudo, & latitudo: profunditatem enim minime illa quidem nacta est, ea uidelicet una à corpore deficit. Superficies autem, quæ duo interualla habeat, linea terminatur, cui unum tantum interuallum adsit, quæ longitudo sit, linea postremo à puncto finitur: quod omni procul dubio carebit interuallo: quoniam id ucrißimum est, quod dictum sit, omnem terminū uno interuallo ab eo quod terminetur deficere.* Ergo *&* Epictetus *hunc ita libellum orditur, ut quod à* Platone *probatum sit, pro concesso accipiat, eq́; eo omnem preceptorum seriem intertexat.* Igitur *ut apud* Homerum *Aiacis se clypeo* Teucer *defendit, ita & Stoicus hic noster sub* Platonis *rationibus, quasi sub clypeo audacter pugnat.* Non *ergo limites, quibus se circumscripserat transgredi decreuit, ne (quod aiunt) extra chorum saltare cogeretur.* Hæc, *quæ pro* Epicteto *dicerem in præsentia succurrerunt, eaq; plura nimium fuisse intelligo, quàm epistolæ ratio postularet.* Non *plura tamen, neque pluribus (ut arbitror) explicata, quàm oportuerit.* Quæ *si accipis mi* Scala, *coëant iam in fœdera dextræ: sin respuis, age iam, qualem oppugnatorē præbueris, talem te* Epicteto *propugnatorem præsta.* At *qui eum quidem,*

quidem, & fuisse magnum uirum omnes tradunt, & mihi centies repetitus perpetuo placet. Verendum tamen est, ne meus mihi labor, tanquam scitus filiolus subblãdiatur, idq; uel autori ipsi apud me gratiam conciliet, tibi uero, quòd me ad hanc ueluti pugnã prouocaris gratiã habeo: pertineret enim, id quod & Aristoteles ait, ad ingenij profectum, contentiosa disceptatio. Vt iam diuine Homerus pugnam ipsam, quòd homines reddat illustreis κυδιάνειραν uocet, nec minus egregie noster ignobile otium dixerit. Quare ut me sæpe uel irrites etiã, atq; etiam te rogo. Est enim mi Scala reluctandũ his temporũ turbinibus, literarũ, & philosophiæ studijs, ut iam nos ipsos nobis, quantũ liceat asseramus. Tua uero opera, quã tu quidẽ liberalissime, ut soles pollicere, non minus fidenter, cum usus uenerit utar, atq; ad hãc diem sum usus. Vale Kalendis sextilibus Millesimo quadringentesimo septuagesimo nono. Fesulis.

ALEXANDRI
APHRODISEI, SVPER
nonnullis physicis dubitationibus, Solutionum Liber, ab Angelo Politia no in latinum conuersus.

ROBLEMATVM, *alia suapte natura credibilia sunt, & nota, omnisq; ambiguitatis, & quæstionis expertia. Quis enim quæso mentis cõpos dubitet, cur uolatilibus pennas natura sit elargita? Quiuis enim prudens dixerit fomenti gratia, quasi*

uestimentis primo circundata, tum ob speciem, quemadmodum greßilibus quoq; animantibus dati sunt uilli, serpentibus cortices, squāmæ aquatilibus, aut testæ, uelut ijs, quæ testacea nūcupātur. Cur præterea alijs quidē cornua, alijs autem aculeos, alijs acutos ungueis, aut rostra, aut eiuscemodi quippiam tribuerit? hæc enim omnia uelut agnatis quibusdā hastilibus, quo sese ipsa ab iniuria tuerentur, armauit. Cumq; omnes natura fructus, omniaq; semina, tum ad generādum, tum ad genus excipiendū fabricata foret, corticibus ea, aut corporibus quibusdam mollibus, aut lignum, aut cutem imitantibus communiuit, & quasi intra scriniolum occuluit, ut rigoris, aut caloris, aut animantiū etiam quorundā iniuriam deuitarent. In plerisq; autem, ne ipsum quidem inuolucrū reliquit inutile, sed idoneū cibatui parauit. Plantas *uero ipsas frōdibus, cortice, cæterisq; similibus, pinnarum, uillorumq; uicem conuestiuit, ut quas præuiderat immodico frigore, aut æstu offendi posse, labefactari: quin & earum quasdā, etiam spinis quasi spiculis armauit, quibus animantium iniuriam propulsarent.* Florumq; *uarietate, partim ad speciem atq; ornatū coronauit, partim uti uice præconū instantem fructuū paritudinē præmonstrarent.* Igitur *qui nota hæc, dilucidaq; sibi postulant explicari, sunt proculdubio mentecapti.* Qui *autem ambigunt, an sit igni insitus calor, ij tangendi non habent sensum: qui dubitant utrum natura, ac prouida ratio consulat ijs rebus, quæ oriuntur, & occidunt, quiq; ordinem, motum, positum, ductum, colores, cæteraq; his similia non credunt, supplicio digni sunt.* Hæc *itaque suapte natura nota sunt.* Alia *rursus inexplicabilia, penitus soli*

cognita

cognita deo, scilicet illorum essentiæ autori. Nam & *artifex, qui sit opus aliquod solertius machinatus, omnis illius actuum tenet causas. Qui uero eius operis sit imperitus, causas quoq; ipsas penitus ignorat. Inexplicabiles autem quæstiones huiuscemodi sunt, cur quibus alæ, aut plantæ, aut latera titillãtur, ridentí cur'ue nonnullis, cum marmora atteruntur, aut secantur cum stridet ferrum, aut limatur, ipso confestim auditu dentes obtorpescunt? Cur dentium stuporem, qui è frigidis pomis proueniat, portulaca tamen, quæ & ipsa frigida est, sanat? Neq; sunt contrariorũ cõtraria medicamenta, sed similia. Aut cur magnetis lapis ferrum tantum attrahit, deq́; eius scobe uiuificatur: Succinum uerò tantum folia arida, ac festucas aggregat, eisq; agglutinatur. Et leo solum gallinaceum pauet. Villaris autem gallina edito ouo, festucis undequaq; corpus purificat. Coturnices ueratro, quod toxicum homini, uescuntur. Sturni cicuta. Ascamonia flauam bilem trahit. Colocyntha uero, & Agaricum, & album Veratrum, Epholbionq́;, & Coccus cnidius pituitam. Nigrum autem Veratrum, & Epithymum nigram bilem. Quibusdam uero sedatur uenter ijs, quæ perpurgant, contra uero ijs, quæ sedant, perpurgatur. Tum alio alius cibatu magis delectatur, cumq; facilius concoquit. Quis autẽ ignorat, marinam torpedinem, uel per ipsam lineam torporem in corpus adigere? Mulum autem si manu contineatur, contra torpedinem ualere? Infinita deniq; huiuscemodi enumerare possim, quæ sola experientia cognoscuntur. Quapropter, & à medicis proprietates arcanæ appellantur.* Proprietates arcanæ. *Quod enim de horum proprietate affertur, arcanum*

pp 5 propémodum

propémodum est ad causam afferendam. Praue enim quidam solutiones horum proponunt quàm plurimas, quæ inutiles penitus, improbabilesq; sunt. Dicunt enim purgatoria, quæ calidissima sunt, humores trahere, quod procul dubio falsum est. Oporteret enim, quodcunq; esse calidum, idem & purgatorium esse. Nunc autem Piper, *cũ sit calidum, non trahit, sed concoquitq;, solidatq;. Eodẽq; modo &* Mastichæ, *&* Aloë. *Dicimus itaq; nõ reciprocari sermonem.* Nam *si quocunq; aluus ducatur, id habitũ quidem calidum, uim autem uacuefaciendi habet.* Non *cõtinuo tamen, quicquid est calidum uim quoq; habet ducẽdæ alui.* Dicunt *autem, & Struthocamelum ferrũ concoquere, non proprietate quidem aliqua, sed caliditate, quod profecto absurdum:* Leo *nanq;, qui hoc animanti calidior est, ferrum tamen non cõcoquit.* Neq; *uero apud medicos tantum proprietates quædam sunt: sed apud philosophos item, ac grammaticos: ut ea, quæ pathæ, hoc est affectus appellantur usibus adnotata, quo circa de ijs dũtaxat quærendum, quæ medium quendam locum obtinent, neq; ad cognoscendum ancipitia sunt, & sub explicationem cadere possunt. Quæ enim falsa dicuntur, ea sunt omnibus nota, quæ ueritatem præ se ferunt, horum nota sunt alia, & conspicua, alia obscura, & inexplicabilia, partim uero mediæ cuiusdam sunt naturæ, quorum nunc expositionem aggredimur.* Omne *autẽ problema, aut ex habitu ipso soluendum, aut ex coagmentatione, aut ex actione, aut è consensu erga aliquod simile, aut è colore, aut per sensus deceptionem, aut per nominis participatum, aut qua eius rei uires magis minus'ue agãt, aut qua durius quicq; rarius'ue sit,*

sit, aut maius, aut minus, aut à tempore, & ætate, & consuetudine, aut essentiæ ratione, aut ex accidenti, aut similium rerũ cõditione, qualia, quæ in problematis dicũtur. Inuenies igitur, si has tibi præponas formulas, quacunq; de re ambigatur, uocare in disputationem poßis. Quoniã uero, haud ijs tantũmodo acquiescendum est, quæ ad uniuersum feruntur, sed tanquã manu ducẽdus, qui eruditur. Age iam solutiones ipsas aggrediamur. I.

Cur Homerus *homines à canitie temporum* πολιοκροτάφους *appellauit? Quoniam plurimum inde cani incipiunt, quia priora capitis humiditatis, pituitatisq; plus habent, quam posteriora.* II.

Cur tantum priora capitis caluescunt? quia mollia, laxaq; sunt. Cum igitur capillus, ob naturalem siccitatẽ careat alimento, facile ijs partibus defluit, haud enim facile hæret, uelut in occipitio, quippe quod, & siccius sit, & conspißiatius. III.

Caluitium autem à siccitate ortũ habet: hinc fit, ut qui crispo sunt capillo, quòd siccius caput habeãt, citius caluescant, serius canescãt, siccitate consumente excremẽta pituitatis. Sunt & uigiles præter cæteros. Somnus enim ex humiditate oritur. Argumento sunt infantes humidi, pariter somniculosi, atq; excrementosi. Et humidi affectus, & ebriosi, & qui crebrius lauãtur. Minus quoq; excernunt per meatus, ut per nares, per os, p oculos. Qui uero molliore sunt capillo, ut quibus est humidum caput, eis contra euenit, rarius enim, aut nũquã caluescunt, sed & uitio generis, caluitiũ accidit, ut & podagra, & alij quidã affectus cognatione generis excipiũtur. Citius autẽ canescunt,

somnolen

somnolentiq; sunt, atque excrementosi. Cani autem albi, imitantur enim pituitæ colorem, unde ipsi ortum habent. Sunt interdum propémodum aureoli, cum uitellina bilis pituitæ sit immixta. IIII.

Cur senes excremẽtosi, & uigiles? Excrementosi quidẽ sunt, quoniã ætate frigidiores, imbecillioresq; cũ sint minus cõcoquunt, multaq; per meatus excrementa cõtrahunt. Cum uero solidis ipsis corporibus sicci sint, uigiles quoq; ob id ipsum sunt. Infantes enim & foraminum contextu, & solidis ipsis corporibus, humidi sunt. V.

Cur pueri, qui & humidi natura sunt, et excremẽtosi, canos tñ minime producũt? Quoniã humidi, calidiq; sunt. Pituita autem humida est, ac frigida: sinciput quoq; habẽt quasi cuteũ, & rarũ, quo superflua excernantur. Id ætate durescit, fitq; osseũ, ac densescit. Vnde & suturas ei, natura postmodũ tribuit, ꝑ quas supuacui uapores efflarentur. Solutio ex habitu, & coagmẽtatione corporis. VI.

Cur fœminæ, ac Spadones ocyus canescunt? Fœminæ quidẽ, quòd & natura sunt frigidæ, & minus exercẽtur, pluraq; ob id excremẽta contrahunt, ac tñ præcipue, cum earũ iam menses quieuerint. Spadones uerò, quòd semen iam nõ edunt, sed excrementũ, quo semen gigni debuit per uniuersum corpus, unà cum sanguine diffundunt. Id autem pituitatis naturam habet. VII.

Sed cur pilis carẽt? Fœminæ quidem, quia frigidæ sunt, densosq; habẽt corporis meatus. Frigus enim condensat, hinc fit, ut qua pili erũpant uia nulla sit. Spadones autem: quia & humidi sunt, et supra modũ excremẽtosi: hac enim ratione fit, ne locis humidioribus herbæ pullulent. Neq; item

item ficcis, & lapidofis, ut quæ caluitiū imitētur. VIII.

Cur ſpadonibus, ut plurimum pedes diſtorquentur? Quoniam ob eam, de qua diximus, ſuperuacaneam humiditatem partes corporis uuidas, mollesq́; habent, atq; ob id imbecilles: quapropter cum totius corporis onus crura nō ferant, torquentur, ut ſi pondus harundini inijcias flectatur. Nam quod durum ſiccumq́; eſt, idē & ualidum eſt, & actioni renititur: quod autē humidum, ac molle, id actioni reſiſtere nequit, eſt enim imbecillum. Argumento ſunt & ligna, & coria, & uimina, atq; itē homines. Balneis enim & poculis debilitantur, uictus norma modice deſiccātur, ualidioresq́; ad agendū euadunt. Quo efficitur ut ſpadones muliebres quodāmodo ſint, atque imbecilli, ſimiliterq́; uinolenti, ut quibus pituitatis plurimum inſit. Nam cum frigidi ſint, contrarium inducere affectant. Vinum autem ſuapte natura calidū eſt. Ethiopes uero utpote naturæ ſiccioris capillo ſunt criſpo, macilenti, muſculoſi, ualidi ad opus. IX.

Sed cur uoce acuta ſunt? Rurſus enim humiditatis copia implens aſperam arteriam, eam coarctat, hinc ſpiritus per anguſtum means, uocis acuitatem efficit per latum, ut in uiris granditatem. Argumento eſſe poſſunt, foramina tibiarum. Abundare autem illos humiditate manifeſtum eſt, quòd leues ſint, quodq́; ijs in muliebrem modū mammæ increſcunt, palpebrasq́; habent turgidiores, ſuntq́; tenui capillo, & incano. X.

Cur nonnulli ſpadones rem uenereā modo aliquo affectant, atq; interdum amant? Quia multis circa pubertatē execti teſtes, confracti'ue fuerant, ſuntq́; ueluti imperfecti ſpadones,

ſpadones, quidam uero calidiori ſunt iecore, ac ſeminalia uaſa magna habent. Imaginantur *itaque uſum, quod uero cupiunt, minime peragunt.* Verenda *enim ipſa marcent.* Nam *qui ea inflat ſpiritus, perpetuo deficit.* Is *à ſemine ortus per ſeminales meatus, ijs de partibus feratur, quæ circa lumbos ſunt.* At *in pueris ſeminales meatus occæcati.* XI.

Quare cum tres humores ſimplices, uniformesq́; ſint, non tamen tres uniformes ægritudines, ſimplicesq́; progenerant, ſed plures? Duplices *enim in uno quoq; accidunt, perpetuæ ſcilicet, & interciſæ: quia non ex ipſis tantum humoribus morborum differentiæ proueniunt, ſed & à locis.* Calidus *enim & tenuis humor, acutam, breuem, atque ardentem gignit febrim.* Frigidus *autem, & craſſus obtuſam, & longam. Sic & lignorum quæ quidem ſunt calida, & aridiſsima, ueluti tedæ, & lauri ingentem excitant flammam, citiusq́; exuruntur: uiridia uero & humida, humilem & fumidum ignem edunt, feriusq́; exuruntur.* Rurſus *ſi locus quidem ipſe ſpacioſus ſit, atque amplus, citius, ac maxime accendit humorem: quoniam cum ſimul ſit coaceruatus, unà omnis penitus putrefactus accenditur.* Si *uero tenuis ſit, & anguſtus, cum uniuerſum minime capiat humorem ſed particulatim: quia non ſimul omnis ſit, putreſcat, febrim quidẽ exilem excitabit, ſed quæ diutius ardeat.* Admiſce *igitur humoris naturam, ac locũ, omnemq́; earum febrium differentiam inuenies, quæ ex humorũ putrefactione proueniãt.* Si *enim in magnis cõceptaculis, ut in uenis puta, & in arterijs flaua bilis putreſcat, cum calida ſit, ardẽtiſsimã, acutam, & breuem accendet*

accendet febrim, qualis est, qui ardor appellatur. At si in paruis uenis & arterijs, quæ circa cutem sunt, putrescat pituita frigida, languidam & diuturnam efficiet febrim, ut quam quotidianam dicunt. Præterea extrema quoque ipsa permutantur. Quòd si in paruis conceptaculis flaua putruerit bilis, febrim faciet, minorem, breuemq́; sed longiorem tamen aliquanto, quàm est ardor, ut tertianam, aut simpliciter acutam. At si in magnis conceptaculis pituita putruerit, breuiorem aliquanto faciet, quàm est quotidiana, similiter & nigra bilis, si in magnis putrescat uenis, quoniam uno tempore uniuersa quodammodo exuritur, breuem faciet febrim per quartos, si autem in paruis, diuturniorem quartanam. Concurrunt enim frigidus humor, & crassus, & alterationi minime idoneus, atque angustus locus, qui uniuersam simul bilem exuri, consumiq́; non sinit. XII.

Cur nõnullis ubi pudore afficiuntur sudant alæ? Quia maxime raris sunt meatibus. Natura autẽ auocãs ab eo se se, quod sit honore, aut reuerẽtia dignum, modice unà cũ sanguine maximas in uenas arteriasq́; fugit, eæq́; repletæ destillant. At gaudentibus id euenit, quoniam remittitur, rarescitq́; corpus, maxime uero alæ. XIII.

Cur timentes pallent? Quoniã natura nostra, eáque uis, cui corpus est curæ, nihil ab externis pati uult. Atq; ut nos ĩtra domos cõfugimus. Ita & ipsa securitatis satagẽs, in corporis intima, quo ad eius fieri potest, se conijcit. Atqui & sanguinem, quem pro cibo uehiculoq́; habet, eũ scilicet, qui optimus sit, secũ trahit. Is aũt est sanguis, qui roseo cutem purpureoq́; colore inficit. XIIII.

Sed

Sed cur eidē tremunt? Quoniā animalis uirtus cōsensu naturæ neruos destituit, quos prius seruabat, ij uero corporis partes tremoris expertes ferūt: hinc fit, ut & uenter ijs soluatur, & mingāt de improuiso. Nam qui musculi excrementorum meatus obstruunt, nūc imbecilles facti, superuacanea remittunt. XV.

Cur quos pudet rubēt? Quia natura sua sponte cōscientia quadā quod honore sit dignum reuerita, quasi nobilis puella, modice sese, in corporis intima cōtrahit. Mouetur autem unà secum sanguis, ac funditur: unde etiā cutis sanguinis colore inficitur. Alij sanguinem à natura obtendi, quasi uelamen dicunt. Quemadmodum & nos à natura uelut admoniti manum faciei prætendimus. XVI.

Cur nonnulli metu extincti? Quoniam fugiens supramodum naturalis uirtus, seq; in corpus intimum unà cum sanguine recipiens, insitum uiuificumq; calorem, eum qui propter cor gignitur, confestim suffocat, atque extinguit, quare & corruptionem inducit, hac enim ipsa ratione & oleum, cum plurimum, ac subito in lucernæ flammam inditur, eam extinguit, habet autem sanguinis, qui est in corde, proportionem ad lucernæ flammam. Quosdam & immodicus dolor ratione eadem exanimauit. Resoluitur enim insiti caloris internus motus, ut operculo obtectus ignis extinguitur. XVII.

Cur multi uinolentia exanimati? Quia rursum uini copia naturalem uiuificamq; uirtutem caliditate suffocat. Præcipue uero hoc ijs accidit, qui insitum calorem exiguum, atque imbecillum possident. Quod enim & plurimum est, & ualidum reniti magis potest, spatioq; temporis

poris copiam coquit: quemadmodū & flammæ copia ma iorem quoque olei infusionem tolerat. XVIII.

Cur senes tremunt? Quia rursum naturalium uirtutum nerui ac particularum musculi, cum sufficientē motiuam uirtutem minime capiant, haud quaquam pariter ad tolerandum corporis onus annituntur. Fit autem tremor, quoniam corporis pondus particulam deorsum trahit. Animalis autem uirtus sursum: hoc cum & fiat successione, & continēter tremorem ciet, hinc etiam cernui ingrediuntur, atq; ad humum uergunt, quorsum eos natura detrudit, hinc & bacillorum adminiculo pro tigillis substentantur, obq; hanc ipsam uirtutum imbecillitatem stercus de improuiso, urinamq; deijciunt. XIX.

Cur piper & sinapi integra si deuores uentrē minime excalfaciunt, si trita, excalfaciunt? Quia quæ uirtute tantum, non autē & actu suas habent qualitates, aliquo extrinsecus indigent adiumēto, ut uirtutem in actum producant. Ipsa igitur tritura attenuata, atq; in intimū corpus per meatus penetrantia, tum à sua insita caliditate cōmota, agunt hoc pacto. Eademq; ratio est & cæterarū qualitatum. Sunt autem ex ijs, quæ per qualitatem agūt, nonnulla quæ actu ipso qualitatem habēt, ut aqua potabilis, ptisana, lac: humida enim, et frigida sunt, neq; ullo extrinsecus indigēt ministerio ad refrigerandū atq; humectandum: sed statim proprieq; agunt. Similiter & sal, & terra, & eiusmodi, siccæ enim sunt naturæ, & uirtute, et aspectu, & actu. Mare enim, & salsugo, & uiua aqua humida sunt & imaginatione, & aspectu, sicca autē & uirtute, & actu: lini uero semen, & panis, sicca imagina

tione & aspectu, humida uero sunt uirtute & actu. XX.

Cur nonnulli noctu nihil uident, die uident? Quoniam uidendi spiritum crassiorem habent, neq; qui aëra pertransire usq; ad uisibile possit: noctu uero crassescit, quoniam solis absentia refrigeratur, uel (ut alij dicunt) quoniam interdiu à tenui, calidoq; aëre attenuatur, noctu uero densatur. In fele autē, & hyæna, & noctua contra accidit. Interdiu enim nihil cernunt, noctu exacte cernunt: habent enim uidendi uirtutem tenuissimā, maximeq; perspicuam, quæ cū noctu modice crassescat, suscipiendo obiectui idonea fit, interdiu autem, atq; in claro lumine uehementer attenuata resoluitur, atq; dispergitur: unde & leones, qui eiusmodi ferè sunt, per solem ingredi nequeunt. Et ignem interdiu cernentes fugiunt. Est & eorum uidere pupulam uehementer splendidam, habentq; humida oculorum maxime perspicua. XXI.

Cur repentinum, uehemensq; gaudium nonnunquam exanimat. Quia uitalis uirtus, & insitus calor, cum immodice extrinsecus fertur, egeritur, atq; resoluitur, unde & sudant, & rubent, quoniā sanguis adest. Insitus enim calor, atque ipse ignis tum caliditate, tum quòd loco suo demigrat, sursum uersus mouetur. Rursum uero pabuli appetitu deorsum, utrolibet autem horum motuum pereunte, ipse corrumpitur. XXII.

Cur dolentes, & amantes, & irascentes suspirant admodum, & frequenter? quoniam dolentium anima ad ipsam doloris causam conuersa est, cupiētium ad id quod cupiunt. Irascentium ad id, quod iram ijs concitat. Igitur intenta anima ad id quod mouetur negligit, & quodam

modo

modo obliuiſcitur, motiuam pectoris muſculis uirtutem præbere. Cor itaq; ipſum, neq; pectoris dilatatione aërem accipiens, ideoq; neq; perflatum, atq; refrigeratum, neq; item cõtractione excernens ſingultifica excrementa, quæ de ſanguinis exuſtione gignuntur, dum ſuffocationē metuit, animam cogit, atq; admonet, ut quamplurimum muſculis motum præbeat, maioremq; inſpirationem, atq; exſpirationem efficiat, ut maiorē quoq; uim frigidi aëris accipiat, maioremq; uim excremētorũ effutiat, ut quòd exiguæ, crebræq; reſpirationes facturæ fuerant, idem maior una efficiat. Vnde & græcum nomen ſuſpirio ex anguſtia pectoris priſci dederunt. Suſpirant autem diutius, & frequenter, quoniam in id ſemper quo mouetur conuerſa eſt. Natura autē cogit eam, ut aliquando plus motiuæ uirtutis muſculis pectoris per cor immittat, quod autē in pectore reſpiratio idem in corpore perſpiratio eſt, quæ per arterias fit. Similis autē eſt inſpirationi dilatatio. Expirationi autem contractio, ſub pulſus uerò nomine, dilatatio, contractioq; comprenditur. XXIII.

Cur iſicium difficile concoquitur? Quoniam leuitate ſua humido pabulo intra aluum innatat, idq; per mediã, neq; ſeſe ad eius corpus applicat, qua applicatione concoctio fit. Tum circa gulam redundat, cuius officium appetitus eſt, non coctio: extra uero corpus, ſi in aquam indatur, innatat, neque demergitur: quia dum carnes inteRuntur, leuem concipit ſpiritum, corpus in altum expuit, humidisq; innare cogit, hinc & lentus eſt, quoniam ſpiritus eſt particeps. XXIIII.

Cur antequam balneum ingrediamur, calidum mingimus,

mus, cum diutius in balneo superſedimus frigidū? Fit hoc nimirum, quaſi ad alterius cuiuſpiam comparationem. Emiſſa enim urina tepidæ qualitatis eſt, ac modicè calida. Extra igitur balneum, quoniam frigidum eſt corpus noſtrum, quæ urina emiſſa eſt, uelut ad corporis cōparationem, calida eſt. In calido autē, quoniam multo magis corpus quàm urina caleſit, frigida urina uidetur, quāuis aliquo modo calida ſit, uerumq; id eſſe, uel ex eo apparet. Ei enim qui balneum ingreditur, ut calfiat, ſi calidū ſolium ingreditur, quæ calida eſt aqua, admodū feruida uidetur, ſi autem iam excalfactus ingrediatur, non itidem ei feruida uidetur. XXV.

Cur loca maritima fodientes, dulcem aquam inuenimus? Nimirum quoniam in mari, quæ tenuior ſit aqua, dulcis eſt, quæ craſſior ſalſa, tenuis igitur aqua per terræ meatus influens, in ipſa occulitur terra, quam deinde fodientes inuenimus. Dulcis eſt autem, quoniam per brumam in aëra attollitur. Craſſa uero aqua exiccata emundataq; fit ſal. At in littoribus, quæ meatus laxioris habeāt, ſalſa inuenitur aqua. Excolatur enim eò etiam craſſior maris aqua. XXVI.

Cur putealis aqua per brumam calida, per æſtatē frigida eſt? Quoniā quicq; ſemp cōtrariū ut inimicū fugit. Frigidum uero, & contrariū calido eſſe, & ipſum corrūpere manifeſto apparet. Igitur quoniam calor per æſtatem aëra occuparit, fugit frigus in intimam terrā, atq; ob id, aquam frigefacit. Per brumā uero, quoniā frigus in aëre plus pollet, rurſus calor in intimū defugit, aquamq; excalfacit. Contraria enim eodem in loco, ac tempore ſimul manere,

manere, contra naturæ legem est. XXVII.

Cur breui statura homines proceris ut plurimum sunt prudentiores? Quoniam cõstipata, atq; compacta illis est anima in uniuerso corpore. Proceris uero, in longitudinem distenta resoluitur: quapropter Homerus Vlyssem *breuem, ac prudentem:* Aiacem *uero procerum, ac stolidiorem describit.* XXVIII.

Cur minus prudentes, cum ingrediuntur sese ueluti suspendunt. Quia ut inualidus gubernator haud in rectum nauim agit, Ita *marcidior anima corpus.* XXIX.

Cur stolidorum quàm plurimi, prudentes gignunt liberos, ac robustos? Quia stolidiores in coitu uoluptati magnopere succumbentes, animam habent corpori magnopere immersam: Quo efficitur, ut eorum semẽ, quamplurimæ uirtutis, tum rationalis, tum naturalis particeps prudentiores, qui nascantur, efficiat. Prudentioribus *autem, atque ijs præsertim, qui sint eruditi, secus omnino accidit.* Prudentiæ *enim uis, aliquid eorum semper, uel in re ipsa uenerea reputans quæ sint extrinsecus necessaria, ideoq; suspensior, efficit ut quod semen defluit, quàm plurima careat naturali uirtute.* Hinc *soluẽdum, Cur stolidi, atque ineruditi liberos gignant corpore robustos,* Eruditi *contra imbecillos.* XXX.

Cur ferarum stercus haud ita male olet? Quia sicciori, minimeq; superuacaneo utuntur nutrimẽto, maximeq; exercentur, quin & dorcadum, & aliorum quorundam animalium stercus, uelut aromatum quodammodo imitetur odorem. Hominis *igitur stercus pessime omnium olet, quod ij & uario, & humido uescuntur nutrimento.* Idq;

etiam supra satiem, & intempestiue, & cum minime indigent, Tum minus exercentur, minusq́; quã cætera animantia caloris habent, quare cum neque planè concoquatur, neque ob copiam perfletur, sed ueluti commarceat, mali est odoris. XXXI.

Cur sinapi, cæteraq́; id genus acria cuti imposita ulcerant, deglutita uero, aluum iam nõ ulcerant? Quia prius demutantur ea & concoquuntur quam agant. Præterea resoluitur à (credo) nimia corporis humiditate. Item cum supra cutem ponuntur, temporis ad agendũ plus habeat, quoniam ea conspissatior est. Estq́; præterea imbecilla. At quod intimum est, & laxioreis meatus habet, & ualidius est. XXXII.

Cur qui dolent, quiq́; gaudent ridentes lachrymant? Qui quidem dolent, meatuum qui sunt in oculis, spissitudine eorum exprimunt humiditatem, qui autem gaudẽt, raritate meatuum humidum effundunt. Quibusdam uerò in oculis, ijs qui angustioreis meatus habent, in neutro lachryma exprimitur. XXXIII.

Cur hordeacea farina, cum sit frigida, resoluit pituitates? Siquidem omne frigidum condensat ac resolutionem impedit. Equidem puto non quia refrigeret, ideo resolue re, sed quia eijciat: uim eijciendi, atq; humores diuidendi possidet. Suntq́; plurimæ eiusmodi species sibijpsis contraria agentes, nõ illæ quidẽ prima ratione, & sese ipsis, ac præcipue, sed secunda, & ex accidenti: ut auium, quod quidem est calidum febrim diminuit. Non qua id quidem calidũ est, simile enim similia auget. Sed qua ex uenis eijcit morbiferos humores, uimq́; habet prouocãdæ urinæ.

Itemq́;

Itemq; iris & hyssopus lateris morbo, quæ pleuritis dicitur, conferunt: quamuis enim calida sint, tamen eos humores incidunt, qui pituitatem intra eam membranulam gignunt, qua costæ subcinguntur. Et aqua calida circunfusa rigorem soluit, qui tetanus dicitur, quiq; ex lentis frigidisq; humoribus generatur. Soluit autem non proprie, sed ex accidenti per medium aliquod, hoc est per insidentem caliditatem. Si igitur sua sponte nullius medij interuentu agant, proprie dicuntur, primaq; ratione agere: sin medij agant interuentu, non autem sese ipsis, ex accidenti tum agere, per'que secundam rationem dicuntur. XXXIIII.

Cur mingentibus accidit, ut & flatum edant? Quoniam cũ uesica urinæ plena est turget, premitq;, & coarctat directũ intestinum. Dum itaq; exinanitur, incluso intestinis spiritui, excundi occasionem præbet. Quidam uero consensum quendam, harum inter se particularum esse ad deiectionem arbitrantur. XXXV.

Cur qui oscitantem uideant, & ipsi oscitant? Quia natura animantium, maximeq; ratione carentium, similitudinum quendam consensum, itemq; affectuum habet: Atque ita fit, ut meiente asello, cæteri item meiant, cum sint urina repleti. XXXVI.

Cur lippus, sanum lippitudine afficit: Sanus uero lippum haudquaquam sanitate afficit? Quia oculi humecti sunt & molles, atq; affectibus expositi. Tum quia sanitas, ex habitudine modica, uitium ex immodica accidit. Quod igitur modicum est, facilius ab immodico mutatur ac uertitur, quã cõtra. Ergo & lippitudo, quæ immodica

quædam habitudo est, facile sanitatem utpote modicam demutat. Fit autem mutatio naturali corporum inter se consensu. XXXVII.

Cur numisma, & pomum in aqua maiora quam sint, uideri solent? Quia affusa ijs aqua, cõcolor fit, aspectũq; decipit, quasi maiora sint. Tali enim ratione, & sol, & luna, & quæ erraticæ stellæ dicuntur, cum iuxta ortus aut occasus limitem spectantur ampliori corpore uidentur, Sua enim qualitate, circunfusum sibi aërem afficiunt. XXXVIII.

Cur triangula procul cernentibus, rotunda putãtur? Quia cum aspectus procul angulos uidere nequeat, utpote acutos, eos ignorat, quibus ob aspectus deceptionem subductis, rotunda putantur. Idem in remo accidit qui sub aqua perfractus apparet. XXXIX.

Cur ligno procul uapulante, ictum continuo uidemus, sonũ serius exaudimus, quamuis unà cum ictu, & sonus fiat? Quoniam uisum subtiliorem auditu, acutioremq; habemus: Ictum igitur uisus, utpote acutior, anticipat: Auditus autem, ut qui crassior est, sonum tardius consequitur. Hac ipsa ratione soluendum est, quod in nubiũ inter se cõflictu brumæ tempore, ubi ictus oritur eius, quem tonitrum dicimus, eiusq; ignitio, quã fulgetrã uocamus, ut in ijs quæ pyrecbola, hoc est igniuoma dicũtur, prius fulgetram cernimus, atq; ita postmodum tonitrus exaudimus, licet conflictu ipso prior tonitrus, posterior fulgetra, aut unà saltem ambo orientur. Et hic igitur uisus, utpote subtilior, auditum præuertitur, atque ita fulgetram prius uidemus. Tum & auditus tonitrum sentit, ut qui

crassior,

craßior, atque ad consequendum tardior est. XL.

Cur fit, ut cum nuda facie, reliquo amicto corpore simus, in maximo tamẽ frigore reliquum quidem corporis rigeamus, faciem minime? Consuetudine: aßueuit enim facies aëri tolerando, maxime uero nos consuetudo aduersus omnis affectus communit. XLI.

Cur flaua bilis, quæ per uniuersum uitæ tempus ea tunica, quæ bilis ueßica dicitur, continetur, cuiusq; corpus maxime affectibus expositum est, minime ipsam corrodit: At si uel ad exiguum temporis, in dentem, cuius est corpus ad patiendum minime aptum, ingruerit, statim eum exesum reddit? Quoniam ita est à natura institutum, ut eo tantum in corpore inhabitet, ideoq; minime ipsum lædit. Magnum enim remedium contra dolorem naturæ nomen est. Milleq; alia poßim tibi exempla afferre. Decem in matrice menses infans permanet, nullum ponderis sensum prægnāti præbens. Spiritus autem leuis in eum incidens, dolorem continuo acutum citat, qui & tensionem, & intolerabile efficit pondus. Aspera arteria unius est spiritus receptaculum, In eam si mica, aut potiuncula deerret, suffocationem, aut uehementem efficit tussim. Id nisi natura ipsa præfiniſſet, haudquaquam fieri uel ad minimum poſſet. XLII.

Cur nonnulli cum balneum sitientes intrant, absq; siti exeunt: nonnullis uero contra accidit? Sicciores quidem balneo uuescunt, statimq; sedãt, sitis enim siccitate prouenit, præsertim si non penitus à siccitate resoluantur. At qui uuidiores sunt, minimeq; sitibundi, si diutius immorentur, sub calido præsertim aëre atque intra aridam conti-

gnationem, resoluta per sudores humiditate, sitibundi efficiuntur. XLIII.

Cur radicula comesa, alij foetidum eructant, alij minime? Quorum quidem aluus, ac stomachus superuacantis malisq; humoribus, ijsq; ad pituitatem uergentibus, minime exuberat, eorũ purus est ructus: At quibus exuberat, foetidus. Radicula enim calida est, humorumq; crassitudinem incidit, atque attenuat. Ex humoribus autẽ spiritus excitat, eosq; per ructum effutit. Sic & coenũ quiescẽs, nihil olet, motum uero, & conturbatũ, grauem halitum efflat. Qui uero radiculam ipsam grauis naturae, ac foetidae qualitatis esse autumant, quoniam ea cum extra corpus sit, diutiusq; seruetur grauiter oleat, proculdubio falluntur: omnes enim qui ea uescerentur, grauem ructum edere oporteret. XLIIII.

Cur in maximis rigoribus digiti ac summa corporis nigrescunt & decidunt? Quoniã extremum frigus abigit, atque retrudit insitum calorem sub intimum corpus, atque ita summa corporis liuescunt quidem primo, tum nigrescunt, & quodammodo cadauerantur. Decidunt autem, quoniam natura reliquo intenta corpori agglutinat sibi quod sanũ inest, quod uero iam perijt, dimittit à sese, atq; extrudit. Summa autem praecipue afficiuntur, quòd neq; admodum carnosa & minus calida sunt. Nam & stirpium eae praecipue foliorum defluuium bruma patiuntur, quae minus calida natura sunt, atq; ob id imbecilliores, atq; rariores. Qui uero dicũt, statim à principio insitum calorem, à frigore, quasi ab aduersario fugientem, in intimum corpus peruadere, tum sese colligentẽ, & quasi instauran

instaurantem, ceu resumptis uiribus, in eas rursus particulas, magna repente copia, auxilio accurrere, atq; ita, uel quia repente, uel quia maxima caloris ui eodem remigrarit, summa corporis exurere, quia in ijs residens magis congregetur, ij proculdubio falsum autumant. XLV.

Cur qui summa corporis rigentia, igni admouēt ut calfaciant, uehementer dolent? Repentina uidelicet qualitatis mutatione. Plurimum enim frigus, in plurimū calorem demutant: quicquid enim immodice, repētéq; fit, mala uidelicet habitudine, id naturæ cruciatū affert: quicquid autem bona habitudine & modo, & secundū naturā repente immutatur, id naturā magnopere delectat: consistit autem maxime in habitudinis modo humanum corpus, multóq; magis, quàm cæterorum animantium. XLVI.

Cur qui piper, aut magnum panem comederunt, singultiunt? Est uero proportio, & cū ijs quæ extrinsecus aut ingrauant, aut dolorem incutiunt. Piper enim flauáq; bilis proportionem cum spinis habent: pituita autem & panis: cum grauißimo lapide. Qui aluū minime excrementosam, sensibilē, calidámq; sunt nacti, ij ocyßime piperis acrimonia mordicantur, stomachum excitant, ad id quo dolent, excernendum, ac persequendum, atque ita quem singultum dicimus effutiunt: qui uero frigidiorem nacti sunt stomachum, maioremq; in eo pituitatis uim habent, minusq; sentiunt, ij tardius singultiunt. Idem'que ijs accidit, qui magnum repente panem deuorarint. Panis enim copia, ac magnitudine degrauantur. Neque enim suas parteis cessare natura patitur, ubi quicquam absit, quod se lædat. Piper igitur qualitate acri id efficit secundum proportionē pungentis intrinsecus bilis. Panis autē

quantitate ponderis, uelut & pituitæ copia, intrinsecus degrauans, singultum efficit. XLVII.

Cur qui in unguibus affectus existunt, uehementer cruciant? Quoniam nerui, qui per digitos tenduntur: peculiaribus excrementis, ungues gignunt: quemadmodum & dentes in gingiuis fiunt. Cum itaque sensibilis neruorum uirtus in extrema progreditur, inq; ijs collecta, ueluti in conuallem profluens aqua congregatur, atque copiosior existit, proculdubio quo magis affectum sentit, magis etiam cruciatur. XLVIII.

Cur deuorato repente magno pane, singultientibus, retentio spiritus, singultum resoluit? Quoniã stomachus adiacet asperæ arteriæ. Ea uero stomachum premens, atque in angustum adurgẽs, id agit, ut & qui in eo cibus constipatus sit, exprimatur in uentrem, atque ita exoneratus, singultum sistat. XLIX.

Cur deuorato pane singultientes, ubi quid triste audiunt, non singultiunt? Quoniam in id animam intendunt, quod tristiciam afferat: quo efficitur, ut mouendo pectori, minus sit intenta. Rursum igitur, cum non erumpat spiritus, uerum copiosior cogatur, singultum sistit, ut & ante didicimus. L.

Cur imagines prope quidem, planos colores, procul autem stantibus, partim concauos, partim deuexos ostendunt? Quoniam uidendi uis, in longo interuallo extenditur, atque resoluitur: quo fit, ut intima colorum, exacte, planeq; non cernat. Sed candidos quidem colores deuexos, nigros autem concauos uideat. Candidum enim, cum sese splendido admouit, extrinsecus splendescit. Nigrum uero

uero utpote tenebrosum, intrinsecus. Artiũ uero aliæ materiam transformant: ut cum statuarius æneum equum, aut bouem, aut aliud eiusmodi animal fundens, aut cudẽs hominem fingit, aut aliud quippiã, mutata scilicet de specie in speciem materia æris: Aliæ additione agunt, ut ceræ, aut luti fictor: Aliæ demptione, ut qui sculpendo animal fabricantur. Aliæ coagmentatione, & insertione, & glutinatione, ut in domo, ut in nauigio ædificando, in tela, in fabrili opere: Aliæ habitudinis alteratione fiunt, & per profundum quodammodo: quemadmodum natura è semine animantia procreat: Aliæ habitudinis simul alteratione, & adiectione corporis, quemadmodum natura particulas enutriendo auget: Aliæ uero, mixtione colorum, & corporum adiectione, ut pictura. LI.

Cur si frigida aqua neruis inimica, calida amica non est, imo uero & ipsa inimica? Si enim tale quippiam noxium, contrariũ porrò utile est. Cõtraria enim in idipsum eodem modo agere nequeũt. Prima igitur ratione, ac per se calidum, qua est calidũ, infestum neruis simpliciter nõ est: sed qua calidum, & humidum est: qui autẽ neruos habent læsos, eorũ nerui, quia plurimum sensus habẽt, multæ intensionis, multæq; adstrictionis indigent. Sunt enim suapte natura sicci. Humiditas autem, utpote contraria, emollit remittitq; ipsos, ac putrefacit. Calidũ uero ipsum suapte natura minime noxium esse patet. Calidi enim olei utilis haustus, quia adstrictionis quoq; uim cõtinet. LII.

Cur si poma nocent, quoniam frigida sunt, atq; humida, aqua tamẽ quæ eiusdem sit habitudinis, minime nocet? Quia subtilior est aqua pomis, citiusq; excernitur: quo fit

fit ut non adeo lædat. Imo uerò corporis particulas mo-dice intendit. LIII.

Cur quæ difficilem habent concoctionē, crassóq; sunt humore, multò facilius concoquuntur, ut bubulæ carnes, quàm quæ & faciliori sunt coctione, & minus crasso humore, ut saxatiles pisces? Quidam id consuetudini tribuunt: Nonnulli *habitum quendam naturalem, atq; arcanū, neque explicabilem in causa esse putant: Quidam uero immodica alui caliditate, quæ concoctibiliora sint, quàm par est, utpote mutabiliora summa incendij ui concremari dicunt, atque corrumpi. Quæ autem concoctioni minime idonea sint, utpote difficiliora mutatu, cum non admodum mutentur, concoqui tantum. Sic enim & paleæ, ut quæ suscipiendis affectibus aptiores sunt, plurimo igni in cinerem abeunt.* At *quernis lignis non item accidit, ut quæ rite comburantur.* LIIII.

Cur dolentium superficies pallescit? Quia natura (ut diximus) ad intimum corpus unà cū sanguine penetrat. Sanguis autem is est, qui ipsam calfacere superficiem, ac rarefacere sit solitus. LV.

Cur in Aegypto, *quæ calidißima est regio, frigidum uinum gignitur?* Eadem *ratione.* Rursus *enim ad uitium radices defugit frigus, easq; frigefacit, sunt enim uites multò quàm cæteræ stirpes suscipiendis affectibus aptiores.* LVI.

Cur calida aqua puteo indita, frigidißimam reddit aquam? Quoniam quod in puteo frigus est, calidæ repugnat: Cum'que eam frigoris abundantia superet, calorem ipsum omni copia persequitur. Atque *ita multa cum frigiditate*

giditate percalfacientem aquam influit, eamq; hoc pacto admodum refrigerat. LVII.

Cur ubi exiguũ animal in oculos inuolat, statim altero clauso oculo extruditur? Quia uidẽdi spiritus iã per occlusum oculũ exire nõ potest, ut iam didicimus, sed collectus in sese, magnaq; in apertũ oculum copia contendẽs, implet ipsum & tumefacit, & quasi extrinsecus promit, atq; ita pellitur, extruditurq; insectum. LVIII.

Cur colaphis icti ignem cernũt? Quia uidendi spiritus ictu attenuatus magnopere ignescit, atq; in aëra egreßus talis cernitur, qualis iam euasit. Idem euenit, cum duos simul lapides, aut cum ferrum ferro atteras. Interceptus enim aër magnopere attenuatur, atq; ignis fit. Idem quoque in nubibus accidit. LIX.

Cur nõ omnium attritu lapidũ ignis excuditur? Quia pleriq; cedentes nimium sunt, nimiumq; leues, & laxis meatibus. Neque enim pariter percußus aër attenuatur: quippe, qui neq; uehemẽter ob leuitatẽ percutitur, & fugit, receditq; intra meatus. Nõ ergo pariter totus percutitur, atq; ignescit. Idem & lignorum euenit attritu. At uero à sole, atq; aqua ignis creatur: quoniã infracti ad uitrum solis radij uelut etiam in speculis euenit magis ignescunt, rursumq; ad supera reflectuntur. LX.

Cur prurientes feruida gaudent? Quoniam pituita, cuius craßitudine, ac frigiditate pruritus oritur, cutis sensum obtundit. LXI.

Cur ijdem balneis gaudent? Quia calor pituitam fundit, eamq; ungues resoluunt. LXII.

Cur magis humeri pruriũt? Quoniã anticis partibus frigidiores

frigidiores sunt. Ideoq; plus habēt pituitæ: quo fit, ut senes q frigidiores sunt pruritu magis afficiātur. LXIII.

Cur facilior scalarū descēsus, quàm ascensus est? Quoniam in descensu, corporis pōdus deorsum uersus suapte ui fertur, & quodāmodo descendentē adiuuat: In ascensu uero laborat uis, corporis pondus sursum uersus attollens. Sic enim & lapis facilius deorsum, quam sursum fertur. Quod enim graue est, deorsum fertur. LXIIII.

Cur infantes, ut primum eduntur, flent? Quia sensus eorum, atque natura ueluti peregrinatur. Nam è calido, molliq; ipsius matricis corpore in āëra frigidum exeunt. Fortasse tamen & à lumine exterrentur. Non (ut quidam aiunt) quod anima cœlestium regionum extorris, terrenum corpus inhabitet, atque ideo flere infantes cogantur. LXV.

Cur apes, & formicæ, muscæ, omniaq; insecta oleo pereunt? Quia respiracula angusta habent. Oleum uero utpote lentum, eorum respiracula obstruit, atque ob id pereunt. Idem & serpentibus ex ijs contigit, quæ mali odoris sunt. LXVI.

Cur flantes calida refrigeramus, frigida calfacimus? Quoniam respiratio calida fit, exiēs autem spiritus eorū qualitatem resoluit: calida uero refrigeramus, quòd eorū calidam qualitatem mouemus, ac resoluimus. LXVII.

Cur, quæ carnes noctu sub plenilunio fuerint, putrescunt? Quoniā tunc āër calidus ab eo, atq; humidus fit, quæ habitudo ad putrefaciendū maxime facit, unde efficitur, ut si modicus sit calor, atq; humor, cōcoctio fiat, si immodicus, extinctio, si calor præualuerit, exustio. Luna quoque

quoq; quatuor nacta habitus uidetur: Media enim humida, & calida quodammodo est: Plena, calida quodãmodo & sicca: Quo tempore desinit, sicca, & frigida. Cum lumimis omnino est expers, frigida est, & sicca: est enim & solis expers radiorũ, qui tunc calidi sunt. LXVIII.

Cur dolore affecti pallent? Quia rursum natura eius, quod sese angit reminiscens, paulatim ad intima defugit, unà cum sanguine eo, qui cutem depingat: minus tamen in ijs, quàm in metuentibus euenit. LXIX.

Cur gaudentes rubent? Quia natura sponte sua delectanti sese occurrit, qui extrinsecus fit, ut nos amico, liberisq; solemus. Eam uero & sanguis affectatur? is qui (ut supra diximus) cutem suo colore roseam reddit. Pallor autem à contrario accidit. LXX.

Cur in sopore nocturno, cum subito oculos aperimus, lucem uidemus? Quia uidendi spiritus collectus inter dormiendum, atque adauctus, repentinus plurimusq; per tenebras erumpit: Cumq; ipse sit lucidus, instar luminis cernit. LXXI.

Cur uerentes oculos deijciunt? Quia animi speculum sunt oculi. Nam & animi affectus per oculos cernimus, ut dolorem, iram, pudorem, Quoniam uero non sustinet animus, contra id, quod sit honore dignum intueri conscientia quadam, ideo aliquandiu oculorum musculos demitti cogit, Idq; uelut sese operiens efficit. LXXII.

Cur auris omne humidum tolerat, excepta aqua? Quoniam cum frigida sit, ad audiendi neruum continuo fertur. Frigidum uero omne neruis infensum. LXXIII.

Cur antequam uehemens excitetur uentus, quædam ue-

luti stellæ excurrentes eum præmonstrant, aut quasi fulgetræ, maximeq́; per sudum? Nimirum *quia cœperat quidem prius moueri, nobis autem, qui & crassa, & duri sensus corpora nacti sumus, nondum manifestus apparet. Supernum igitur aëra, utpote magis tenuem, magisq́; ætherium perflans, in ignem conuertit, atq; ita eius partis scintillantis uidemus. uehementior autem deinceps uirtus craßiorem hunc aëra, qui sit circa terram, mouet, atque ita sentitur.* LXXIIII.

Cur qui uentus angusta loca inflat uehementior est, quàm qui laxa? Quia colligens sese unum in locum intenditur in seipso, fitq́; maior, increscitq́;, & uehementior euadit. In locis autem latioribus explicatur, atque dispergit, fitq́; languidior, imbecilliorq́;: hoc idem in calore accidit, in qualitatibus, & in aquis. LXXV.

Cur aliqui longinqua, quamlibet magna minime uidentes, propinqua tamen, quamlibet minutißima cernũt, quos & myopas, hoc est luscinos uocant, quia conniuentes uideant? Equidem *arbitror, uidendi spiritũ tenuem his esse, ac purum, qui cum procul abeat, resoluatur, neq; obiecta attingere poßit: uix autẽ propinqua cernit propter tenuitatem, ac puritatẽ. Sunt & qui minutißima procul cernũt, ut senes quidam.* Hi *igitur contra, quia uidendi spiritum crassum, eundemq́; multum nacti sunt, necesse habent, ut is per longiusculam quodammodo uiam moueatur, eoq́; pacto attenuetur, atq; ad uisibilia suscipienda idoneus fiat. Sic ergo duo inter se opposita soluuntur.* LXXVI.

Cur præter omnia animantia, soli canes post coitũ uinciũtur? Quia angustos habet meatus collum matricis: co

les au

les autem in re uenerea inflatur, neque statim exit. Tum quia semen glutinosum est, utraq; enim ijs, nimia siccitate accidunt. Siccum enim cogit, coartatq; particulas, atq; humida condensat. LXXVI.

Cur soli canes per æstatem rabie laborant? Propter *siccæ habitudinis præceptionem.* Natura *enim sicci sunt, magisq; in æstibus:* Excalfactæ *igitur eorum humiditates atq; exiccatæ inflammantur, tum uniuersa eorum habitudo, eoq; pacto insaniunt uelut phrenetici: unde & eorum saliua ueneni est instar, atque siccißima.* Inflammari *autem constat, uel frequenti anhelitu, uel igneis oculis, uel oris hiatu, quem ad protrahendum aëra apertum semper habent, uel quòd eorum cauda ob siccitatem incuruatur, atq; macrescit: rabidi uero fiunt præcipue qui siccißimi sunt. Sunt & qui caniculæ sidus in fluxu quodam suo rabiem ijs afferre dicant.* LXXVII.

Cur qui repête, atq; inuiti execantur, minus cruciâtur, quàm qui per electionem execantur? Quoniam *qui de improuiso, ij alio conuersum habent animũ, sensusq; omnes inæqualiter suscipientem.* At *qui per electionem, ij cum sciant quid passuri sint, animum semper in ipsum, quod inciditur corpus intentum habent, quare cum sensum æqualiter suscipiant, magis in ipsa sectione cruciantur. Solutio quæstionis à consensu qua magis.* LXXVIII.

Cur qui onera baiulant, cantantes ambulant, eodemq;, qui trahunt? Quia *modulatione rationalis anima oblectatur, quo fit, ut in eam conuersa, minus ipsum sensum suscipiat, unde efficitur, ut non tantopere onus ipsum sentiat, hac ratione solue, cur in funeribus tibiæ, ac tympana*

adhibentur, cur ad dolentis, aut lugentis, aut ægrotantis mos obtinuit, ut hominum cōueniat multitudo, diuersosq́; inferant sermones, uergens enim ad uerba animus calamitates minus sentit, quapropter & Scenica oblectamenta, uariaq́; eius genera ab antiquis excogitata sunt, ut animi distraherentur. LXXIX.

Cur Aethiopes febricitantes ut plurimū extinguūtur, & lippientes ulcerantur? Calidißimi *sunt, atq; siccißimi, & quasi elementorū quædā ijs resolutio accidit, & quòd humidi exiguum ijs inest, consumptum, atque corruptum efficit, ut & cætera elementa resoluātur.* Fugit *enim calor cibi penuria.* Exurgit *frigus caloris absentia.* Regnat *& siccitas humiditatis interitu. Atque ob id ipsum cadauera frigida, siccaq́; sunt, unde & diuinus* Homerus *haud ignarus duo quidem elementa effugere utpote tenuia, & leuissima, duo uero in extinctis corporibus permanere ait:*
Sed uos ò cunctis tellus fiatis, & unda.
Siccitatem ille nimirum, ac frigiditatem intelligit. Vlcerantur *autem in lippitudinibus eorum oculi, quoniam sanguis ex inflammatione fit biliosus, multaq́; acredine oculos per fluctum corrodit.* LXXX.

Cur in conuiuijs contra rationem poculis utantur. Incipientes *enim exiguis, expleti magnis poculis bibunt?* Videtur *id proculdubio ridiculum, sed neq; præter rationem tamen fit.* Vt *enim frequentius ad mensam poßint perpetuoq́; bibere, incipiunt quidem à paruis poculis, desinunt autem in maioribus.* Parua *enim pocula non tam queunt exsatiare, quàm abūdātior potus.* Si *igitur à maioribus incipiant, frequenter id facere, ut in ijs delicijs adsolet, non possunt*

possunt. Natura præterea ipsa immẽsis illis, capacißimisq́; poculis, ueluti re quapiam peregrina turbatur, seq́; ab ijs auertit. Paruis autem paulatim assuescens, copiam quoque ipsam postmodum feret. LXXXI.

Cur, qui aqua intercute laborant, cum pleni aqua sint, sitiunt semper? Quoniam & ipsum eis humidum, salsum fit, quippe, quod minime permeet, sed putrescat, atque os alui exsiccet. Quin & febriculas tenues habent. Præter hæc autem, quantò uenter tumidius fit, tantò reliquũ corpus, cũ minime sua ratione nutriatur, siccius euadit, unde etiam macrescit. Plurimum enim nutrimentum in aquam abit, ipsumq́; adauget morbum. LXXXII.

Cur in cõuiuijs priusquam cibum capiamus, ac repleamur, anguste accumbimus, post repletionem uero, atque ante conuiuij finem laxamur, neque iam urgemur? Quoniam cum à principio uehementem ciborum appetitum accumbentes habeant, in ea, quæ intus hoc est in mensa sunt, concurrunt simul uniuersi, atque repente: Post cibi uero satietatem, alius deorsum uergit, alius in obliquum, alius item modo quouis alio sedet, neque supra modum in ea, quæ intus sunt uergunt: Atque hoc pacto, ubi expleti cibo sumus, relaxamur. Præter hoc autem & quia omnes à principio, cum comedunt, in pectus, atq; in latitudinem corporis cubant, euenit, ut anguste accumbamus. LXXXIII.

Cur quocunque loco pilos habemus, cani gignuntur præterquam in axillis? Quia is locus calidus est, arterijs enim scatet, & uenis. Tum rarus, atq; ob id pituitatis excrementa perpetuo excernens: hinc fit, ut perpetuo sudet.

LXXXIIII. *Cur si pituita frigida est, & crassa, & lenta, similiterq; nigra bilis, frigida, & crassa, sed multo, quàm pituita minor, quartana tamen diuturnior est, quàm cottidiana?* Quia pituita tametsi frigida, copiosior est, humida tamen est: humidum uerò facillime alteratur atque immutatur. Nigra uero bilis, frigida, & sicca, quo efficitur, ut difficillime alteretur, aut immutetur. Decipiunt itaque ipsa similitudine frigiditatis, & bilis redundantia, reliquam uero contrariam qualitatem occultant. Præter hæc pituita magis naturæ consentanea est, quàm nigra. Vnde & cum quis sanus famæ extinguitur, natura pituitam ipsam in nutrimentum uertit. In febri igitur quotidiana, quicquid utilis pituitæ offendit, id omne in nutrimentum consumit. Quod autem inutile est putrescens febrim accendit. LXXXV.

Quare cum quatuor sint humores qui interdũ putrescunt, tres tantum febres, non autem quatuor existunt? Quia sanguis secundum naturam est, & nutrimentum corporis. Is exuberans repletionem tantum facit, corruptus autem, non iam sanguis remanet. Mutatur enim excalfactus in flauam bilem. Reliqui igitur humores exundantes quidem morbos pariunt, maximéque circa cutem, ut serpentia ulcera, & cancros, duplexq; genus uitiliginis, alphos uidelicet, & leucas: Putrefacti autem, febres. LXXXVI.

Cur si in duobus aduersis parietibus geminæ sint è regione fenestræ, quas uehementior perflet uentus, altera tantum clausa, iam per alteram non intrat uehemens ille, & plurimus uentus, qui spiret, uelut utraque aperta accidebat?

debat? Quia aër qui mouetur, hoc est uentus corpus est, altera igitur clausa, qui per alteram intrarat aër, locum domus replet. Cumq; corpus sit, non iam reliquum aëra, qui corpus quoq; sit ingredi sinit. At si fenestra reseretur, qui locum occuparat, exitum nactus, locum ingrediendi, & alteri dat: Idemq; rursus per obiectam fenestram erumpens, alium altera ingredi sinit. Idq; continenter fit: clausa uero aduersa fenestra, non iam id amplius accidit. LXXXVII.

Cur amantiũ extremæ partes, modo frigidæ sunt, modo calidæ? Quoniam ubi dolore affecti sunt erga amicam, eaq; se desperant potituros, insitus calor unà cum natura in intima penetrat, quo fit ut extremæ partes frigescant, obq; id ipsum, & pallent, & tristes euadũt. Contra uero cum aut bona spe ab amica sunt affecti, aut cum uehementer irascuntur, tum innatus calor ad cutem uergit unà cum natura, fiuntq; calidiores, & rubicundiores. Obq; hanc ipsam causam pictores amorem nunc tristem pingunt, & quiescẽtem, nunc uolantem, & ridentem. Puerum uero mutabilem, quia cupido uehemens quidem est, non tamen diuturna, & perpetua. Dispositio enim perpetua est, ut in legitimis amicis, aut in patre erga filium, aut in uxore erga uirum: Amor autem non perpetuus est, ut plurimum enim circa ignotos accidit. Dispositio quoq; modica stabilisq; est: Amor autem uehemens, & insanienti similis. Facem uero habere fingunt, atq; esse pinnatũ: quia amantiũ animi suspensi tolluntur, suntq; mutabiles, ceu uolucres. Tum cordi insitus calor semper ijs exardescit, incessabili uidelicet uehementiáq; cura erga id quod cupiunt.

Amoris simulachrũ qualiter fiat, & rationes.

rr 4 Tenet

Tenet autem dextra gladiũ,ſiniſtra autem pharetram & quàm plurimas ſagittas,quoniã à principio quidẽ ex uno oculorũ radio amor oritur,unà enim & uidit, & cupijt, ut uero primum cupijt,perpetuos emittit amans radios in id,quod à ſe cupitur. Is *autem radius ſagittæ ſimilitudinẽ habet,quod cum amans in corpus iaculatur.Sunt uero intra pharetram ſagittæ, quoniã occultos emittant radios, qui amant:ut autem uentus ignem,ſic conſuetudo amorem accendit.* Non *enim proprie ex ipſa amor oritur : ſi enim hoc eſſet,proculdubio oporteret ex conſuetudine ſemper amorem gigni:* Amoris *autem ortus repẽtinus eſt.* Eſt *uero nudus,quia abſq; medio deſiderium id,manifeſtoq; euenit.* Neq; *enim per alterum quippiam amat quiſquam, ſed neq; clam,neque quam ignorat.* Quapropter *& ſtatuarij honoris gratia nudos interdum deos,regesq; effingũt, ut qui indicare uelint,adapertũ illud uirtutis eorum, ac mentis,extra omne clancularium uitium exiſtere.* Non *eſt autem unus amor,ſed plures, ſeu quia diuerſi rerũ ſunt amores,aliter enim atq; aliter amant,quemadmodum & diuinus* Plato *ait,amorem multorum capitum beluam eſſe,ſeu quia ſub multos (ut idem ait) amores idem cadit: matrem uero habet* Venerem, *hoc eſt, cupiditatẽ,ueneris enim ſimulachro cupiditatẽ effingũt.* Fertur *item amor* Erinnyn *furiã amaſſe,videlicet quia multi iniquè amarunt,impijsq; ſunt cupiditatibus affecti, quemadmodum & à me ipſo in ſecundo allegoriarũ libro oſtentum eſt,quem in confictas de dijs hiſtorias compoſui.*

Dij & reges cur nudi interdũ pinguntur.

LXXXVIII.

Cur in peſtilentia,alij pereunt,alij minime? Hoc *nimirum ex habitudinis conuenientia accidit.* Nam *ſi quis malis hu*

lis humoribus plenum corpus sit nactus, ei profectò inspirans is aër, qui sit putredinis effector, & quod exiguum utilis humoris insit facile corrũpit: quo fit, ut corrupto ijs humore uniuerso, & insanabiles affectus, & quàm plurimi exoriãtur, eoq; pacto occidãt, quòd si neq; multa quis habeat excrementa, & bonis abundet humoribus, is aut nihil, aut parũ omnino à pestilẽti aëre offenditur. Attrahi uero ab ea quam diximus conuenientia, id quod agendi sit causa, uel externæ materies ostendunt, quercus enim haud quaquam affectibus idoneæ, neq; eiusmodi sunt, quæ facile ignẽ cõprehendant. Multo autẽ magis idoneæ arundines sunt, magisq; igni excipiẽdo expositæ, sed & stuppa multò ijs magis. At si quis madidã capiat stuppã, uiridesq; arundines, quercum uero aridißimam eligat, uel eam sulphure spargat, quod minime idoneũ erat comprehendendis ignibus, id maxime idoneum reddiderit, si igni admoueat. Hoc item exemplo, & quæstionem aliam soluere potes, qua ratione eueniat, ut laßitudo diurnã potius febrim gignat, quàm aut eam, quæ ex putredine fit, aut eam, quæ habitualis dicitur. Dicimus enim euenire id ex dispositionis præceptione. Habebat enim naturales spiritus humoresq; minime superuacuos. Solida uero omnia siccißima sunt, & causa in ea ĩcurrit. Et cur solis ardor alijs somnũ excitat, alijs non item. Quoniam, cui multa in capite pituita inerat, ea effusa caput humescit, atque inde sopitur. Qui autem sicco sit capite, cum magis id, magisq; exsiccetur, peruigilio afficitur. LXXXIX.

Cur sol nigrum quidem hominem, linũ uero candidũ reddit: Ceramq; emollit, limũ durat? Propter dispositionẽ

rursum patientis materiæ. Humores enim omnis excepta *pituita,cum sunt præter modum excalfacti circa ipsam cutem nigri apparent:linum uero, aut nitro, aut salsugine infectum,cum sol eius sordes absumat, albescit.* Rursum *uero,cum ex eadem cera humiditatem eliciat, quæ in eius intimo sit,euenit ut emolliat.* At uero in limo, omnem *sol humiditatem,quæ & plurima sit,& in ipsa superficie redundet,depascitur,atq; ita eum desiccat, durumq; efficit. Si ergo circa id,quod patitur,& agens uertitur, magno nobis usui esse potest.Si enim pietate animum armemus, corpus ciborum modestia exornemus:uita autem nõ poßidente,sed ijs contenta, quæ sint uictui opportuna, nosmetipsos stabiliamus, tum omnes uitæ molestias, quoad fieri poßit, euitabimus.* Neque nos agenti malo idoneos *præbebimus,ut id quod patitur, agat quicquam, si quis uidelicet est,aut dæmon, aut stella, aut alia quæpiam extrinsecus causa.*

X C.

Cur icterici difficile deijciunt, & deiectio ijs alba est? Quia flaua bilis toto eorũ corpore diffusa est, quod & oculi indicant,& cutis color,neque ad intestina iam confluit,ut prima naturæ lex exigit,atq; ita stercus non colorat:neq; sua acredine deiectuũ intestinorum uirtutẽ irritat ad euacuandum stercus,propterq; id ipsum medicinæ, quæ ut artes cæteræ naturam imitatur, ubi in ægritudinis periculo corpus uersatur, ægrotanti uirtuti auxiliatrix adest. Nam quia stercus deijcitur,bile irritante, adq; eius *expulsionem intestina prouocãte,& musculos,ipsum uero stercus molle lubricuũq; est,ob lẽtos illos humores, qui in intestinis sunt,eiq; adiacent.* Merito etiam *clyster pro*

bile

bile mel habet, quod eijciendi uim habet: item nitrũ, quod & uim habet eijciẽdi, & inteſtina ac muſculos ad expulſionem citat: hydreleum uero, hoc eſt oleum aqua dilutũ ad humectandum, emolliendumq́; ſtercus, quod ſit à febri deſiccatum. Scire autem oportet, nunc ſua ſponte naturã, ac ſine medici ope agere, ut in ægritudinum iudicijs, ut in concoctionibus. Eſt enim tũc medicus uelut ſpectator quidam, & arbiter, & iudex duorum aduerſariorum, morbi, & naturæ. Nunc uero per ſolum agit medicum, ut in articulorum fractionibus, inq́; articulorũ iniectione. Nũc uero per medicum ſimul agitur & naturam, ut in ſordidis concauisq́; ulceribus. Medicus enim ſordibus ulcus perpurgat, ijs quæ ad eiuſcemodi purgationem pertinent, tum cæcis illis meatibus relaxationẽ præbet: reſecat enim quicquid ijs eſt pro operculo, ut ſic dixerim, eosq́; obſtruit, ut purum ſanguinem acquirant. Natura uero per ulceris meatus purum ſanguinem ſuggerit, qui à nutrimentis ſit creatus, eumq́; ad carnis generationem transfert. Is rurſum à deſiccantibus uenenis condenſatus, idonea caro fit. XCI.

Cur ij, qui febri continua laborarunt, poſt iudicij tempus, quam criſin uocant, nigerrimã aliquandiu cutem habuerunt? Quoniam ex flaua bili continua accidit, quæ in ipſo ægritudinis rigore peruſta in nigram demutata eſt. Atq; ita in ea quã diximus criſi, à natura ipſa ad cutẽ repulſa tinxit ipſam: quemadmodum etiam in uitiliginibus alba quoq; eſt cutis. Eius autem humoris craßitudine difficile eiuſmodi color reſoluitur. XCII.

Cur nigra bilis ad mammam, aut ad crus accedẽs corroſionem

rosionem operatur, in his uero qui melancholici uocantur, cum in ipsum confluat cerebrum, id tamen non agit? Quia in mamma quidem multæ magnæq; insunt uenæ, propter lactis generationem, atq; ob id bilis copia eò confluit. Similiter & in crus multa bilis deducitur, quippe quæ ad inferna feratur. At uero in cerebrum, tum quia superne est, tum quia minutas habet uenulas, exigua quædã bilis ascendit, quæq; pungendi tantum, non autem corrodendi uim habeat. Frigidum præterea, atque humidũ est, quo efficitur, ut modo aliquo nigræ bilis habitudini aduersetur, ipsamq; emolliat, quæ igitur proprie nigra bilis est, ea corrodentem in mamma cancrum gignit: in crure uero chironiam ulcus, & quod nomades à depascendo uocant: in cerebro autem ferinam melancholicam. Quæ uero non proprie nigra bilis sit, sed melancholicus humor, & feculentus, fluctionem tantum, & tumorem, qui cancrum imitetur, sed minime corrodat, placidamq; melancholiam gignit. XCIII.

Cur in ijs, qui intestinorũ difficultatibus laborant, papyrum conglobant, eaq; in anũ eiecta prosunt? Quia cõcurrentibus musculis sedis, humectata papyrus musculos sua relaxatione excitat. Idemq; in hypophoris agit, quæ in ulceribus concurrũt. Relaxatis igitur musculis, stercus uelut destitutum deijcitur. XCIIII.

Cur quæ uasa à Græcis baucalia dicuntur, cũ aqua replentur, sonum quendã sibi propriũ edunt, à quo & nomen uasis est factũ, uelut alia sunt apud Græcos nomina sonorum factitia: ut in aqua phlœsbos, & in aluo botborygmos, & cætera? Quia cum uas eiusmodi inane est aquæ aëre

aëre impletur, corpore uidelicet tenuißimo. Cum ergo inditur repēte in ipsum aqua, sua grauitate aërem persequitur, utpote tenuem, atq; excludit: simul enim manere in baucalio, quoadusq; repleatur nequeunt. Est enim à philosophis demonstratum, non posse duo corpora eundē locū tenere eodem tempore. Cum ergo aër repente sursum per angustias extruditur, sonus necessario exoritur, neque is unus, sed plures. Quædam enim ueluti pugna inter ambos incidit. Aqua enim deorsum aërem premit: aër uero sursum aquam: hoc cum succeßione fiat, accidit, ut frequenter sonus fiat. XCV.

Cur in uasis, quæ à Græcis harpagia, quasi raptoria dicūtur, digitus eorū ori iniectus non sinit aquam fundo effluere, eleuatus aūt sinit? Quia cū ex ore digitus eleuatur, aër ingrediēs trudit aquā deorsum, quo suapte natura fertur, atq; ita per foramina fundi exit, propter hoc ipsum omnia mechanica instrumenta per aërem, & aquā conficiūtur, ut orononia, clepsydræ, uocumq; imagines, quæ de statuis resultant, atq; alia ijs similia. XCVI.

Cur, & uinum, & aqua alieno tempore febricitātibus data, phreniten efficiūt, hoc est duo inter se contraria: frigida enim est aqua, calidū uero uinum? Dico igitur uinum ipsum cū suapte natura sursum feratur, exurere cerebrū, unà cum febri perturbatur: itaq; uehementer à principio animæ instrumentum ætherius quodammodo spiritus est, uimq; ipsam prudētiæ idē agere compellit. Inde uero hoc patet, multi quippe etiā sani plurimo perpetuoq; meri potu utentes, mentis impotes fiunt: aqua uero ipsa uelut obstruēs corporis meatus, p quos uidelicet resoluūtur ij spiritus,

ritus, qui à putrefactis humoribus oriuntur, eosq; crassiores reddẽs, id agit, ut plus ob id ipsum putredinis, febrisq; resultet, sæpe uero & aqua ab immodica febri deuicta, eius pabulum fit. Quemadmodum in furnis usu uenire uidemus: qui enim ignem accendere uolunt, exigua quadam aquula ignem irrorant. XCVII.

Cur mulieres acutæ sunt uoce, itemq; & spadones, & pueri? Quia humiditatis abundantia, arteria eis in amplũ minime protenditur. Caliditatis enim officium est, meatus in amplum relaxare, ut ergo angusta tibia acutũ edit sonum, sic & aspera arteria. Dicũt autẽ nõnulli, mulieres acutæ esse uoce, quia cõferat in paritudine clamare ad pariẽdi facilitatẽ, quod proculdubio falsum est. XCVIII.

Cur infantes æstate siderantur? Quod uulgus æstu laborare eos dicit. Febricitant enim tenui quadam profundaq; febricula, ijsq; oculi excauantur, fiuntq; uigiles, & imbecilles. Nonnulli uero & fluxu uentris laborãt, quia infantes paßibiles sunt, magnamq; uim pituitæ in capite habent, ut dictum est. Igitur in æstibus pituita supra modum excalfacta, ac putrefacta febrim accendit, unde & cartilagines cerebri ignescunt, atque ob id uigiles sunt. Ignitio autem per arterias ad cor descendens, & uiuificum spiritum reddens ignitum, febrim sine putredine accendit. Cum uero ex febri multa bilis procreetur, euenit ea ratione, quam superius explicauimus, ut bile aluum, atque intestina mordicante uentris resultet fluxus. Esse autem eius causam, radicemq; affectus in cerebro patet, quoniam capiti refrigerantia admouentur, eaq; utpote ignitionem extinguentia prosunt. Laborant tamen hoc ipso etiam

etiam adulti, quibus scilicet in capite pituita, aut exiguum flauæ bilis coaceruatum sit, & putrescat, per ipsam igitur inspirationem, perq; ignitum quodammodo aërem spiritus ignescunt. XCIX.

Cur rotunda ulcera difficile curantur? Quia ex bile acri, quæq; uim corrodendi habeat, oriuntur. Nam quia *guttatim confluat, & corrodat, rotundum ulcus facit, propterq; id ipsum exurendo, desiccandoq; idonea reddunt medicamenta.* Atque hoc quidem pacto medici. Naturales *autem & philosophi euenire id dicunt, quia nullum sit principium, unde uomica incipiat.* In circulo enim, neque *principium, neque finem accipere est, atque ob id dicunt, cum eius figuræ ulcera, ferro à medicis incitantur, in figuram aliam demutari.* C.

Cur aliquem ad locum uel necessario proficiscentes, cũ tamen eo peruenerimus, ulterius aliquando progrediamur? Quia animũ sæpe in rem quampiam habemus intentum, eoq; inclinatum, & conuersum, neq; penitus sensibus imminentem, ut quæ ijs propria sint cognoscat. Velut *igitur locum uidentes, non uident: neq; enim præsto is est, qui sensibilia iudicet.* CI.

Cur mel omnibus dulce, ictericis tamen gustãtibus amarum uidetur? Quia bilem amarem habẽt, quæ per totum corpus, perq; ipsam linguam redundet. Mel igitur cum *comedunt, fit ut quiescens humor commoueatur.* Gustus *deinde ipse, cum iam bilis amaritudinem sensit, imaginationem parit, ut mel amarum putetur.* CII.

Cur uehementer irascentibus oculi ignei fiunt? Quia ira feruor est eius sanguinis, qui sit circa cor, calidiq; spiritus:

ritus: hic igitur utpote subtilior superne fertur, perq́; oculos, qui perspicui sunt, transparet, habentq́; uapores sanguineos ascendentis. Vnde & facies rubra ijs apparet, huius rei non ignarus Homerus *inquit:*

–Instar erant ardentis lumina flammæ. CIII.

Cur infusa serpētibus aqua eos expellit? Quia natura frigidi sunt, & sicci, & neruosi, & exigui sanguinis, fugiuntq́; immodicam frigiditatem. Esse autem illos huiuscemodi habitudine, uel hinc colligitur. Latebras enim hyeme quærunt, terræq́; intima utpote calidiora. Occidente autē sole, ut plurimū, rursus aër, aut frigidū fugiunt, rursumq́; æstate, quoniam terræ intima frigida sunt, inde fugiunt. Inq́; locos calidos demigrant. CIIII.

Cur ouum si assetur rumpitur, si in aqua bulliat minime? Quia cum igni eius humiditas appropinquat immodice calfit, & exuritur, pluresq́; ob id spiritus gignit, qui cum ob loci angustiam exitum quærant, rupto putamine diffugiunt. Idem quoq; agunt in dolijs, & in fictilibus cum mustum efferuet. Multa præterea flamma oui putamen assatione disrumpit. Id quod & fictilibus uasis supra modū adustis accidit. Vnde naturaliter uulgo ouum cum assandum est, aqua præmadidant: aqua enim calida suapte mollitie humiditates paulatim effundit, ac per raritudines resoluit. CV.

Cur in coitus uoluptate homines quodammodo oculis cōniuent, atq; huic aliquid simile, & in cæteris sensibus patiuntur? Quia deuicti ab affectu uoluptatis, magis eam quodammodo conniuentibus oculis comprehendunt. Non enim eleuantur, ipsumq́; extrinsecus animū unà cum sensibus

sibus ad aëra protrahunt, quo efficiatur, ut corporeos illos affectus minus sentiat. CVI.

Cur nonnulla licet uniformia medicamenta uim tamen contrariã habent, quemadmodũ experientia ipsa indicat, Mastiche enim eijcit, resoluit, & intendit: Acetum autem & calfacit, & refrigerat? Quia insunt ijs indiuidua, minimaq́; corpuscula per interpositionem, non confusionem, ut harena humectata conglobatur, unumq́; corpus effici uidetur. Re uera autem multa sunt minutissima in harena corpuscula, quòd si hoc uerum est, haud est absurdum in alijs, alijsq́; mastiches particulis contrarias uirtutes, & qualitates occultari, neq; inter se confundi, quia natura eis tantum corporibus legem illam inseruerit. CVII.

Cur cum pedis digitum offendimus inguen tumescit? Quia semper natura, quæ ad corpus pertineãt prouidẽs, solet accurrere uelut auxilio ijs partibus, quæ dolore laborent, quoniam uero utilissimũ omnium humorum, & nutrientẽ, & cognatum, ipsum uidelicet sanguinẽ pro uehiculo habet, necessariũ est, ut cum ea ad pedis digitum, unà cum sanguine descendat, impleantur eæ uenæ, quæ maxime in inguine sunt, eæq́; partes quæ circum uasa ipsa sint, atque adenes à Græcis appellentur, quippe quæ rotunda sint corpora. Immodica igitur constipatio, inflammationẽ eleuationemq́; efficit, appellaturq́; id inguen, ex ipso loco denominationem mutuatum. CVIII.

Cur natura auibus, neq; uesicam urinæ receptaculum, neque renes elargita est? Quia multa indigebant humiditate, ut oriri pinnæ, atque increscere possent. Eamq́; ipsa uolandi exercitatione consumunt. Neque omnino quidem

mingunt. Cum uero bibunt, stercus immodice humidum deijciunt. CIX.

Cur pueris in urinæ uesica calculi gignuntur, senibus uero intra renes: Quia angustos in renibus meatus pueri habent: terrenus uero humor, & crassus uiolentia angustiarum ab urina extruditur, tum è renibus ipsis, tum ex conceptaculis, quæ lunæ formam habent in ipsam urinæ uesicam: Ea cum latos habeat meatus exeundi locum urinæ præbet. Humori uero ipsi, unde calculi gignuntur insidendi, suoq; more conspissandi. At uero in senibus contra euenit: Laxos enim renium meatus habent, quo fit, ut in urina exire, & terrenus humor insidere, congelariq; possit. Color autem calculi humorem quoque ostendit, à quo ortum habeat: solutio ex compositione, sitúq; membrorum. CX.

Cur si caliditate calculus congelascit, calidi enim sunt pueri, similiq; ratione fit in senibus: Neq; *enim tanta concedenda est frigiditas, quanta in glacie, niueq; fit:* Extremo *enim frigore renes demorerentur:* Non *contrarijs tamen ad frigiditatis solutionem, uerum similibus utimur, hoc est calidis, ut petroselino, feniculo, & eiusce modi?* Dico *igitur accidere, ut exustione, torrefactioneq; nimia calculus in harenulas exteratur: quemadmodum in testis, in fictilibusq; uasis, cum supra modum torrefacta fuerint, harenæ proueniūt.* Fitq; *hoc pacto, ut exigui lapilli unà cum harenulis facile inter meiendum effluant. Euenit quoque nonnunquam ut frigida epota, facile calculus extrudatur, renibus uidelicet protentis ipsum fluxu nimio per excernendi uirtutem deijcientibus. Euenitq; præter hoc, ut immodicus*

modicus renum ardor, cuius causa calculi congelascunt, à frigida extinguatur.

CXI.

Cur in renibus inq; urinæ uesica ulcerum difficilis curatio? Quia urina cum sit acris, exulcerat cicatricem, quã opportuna medicamẽta obducunt. Magis autem in uesica insanabilia sunt, quòd intra eam permanet urina. In renibus autem defluit.

CXII.

Cur in solijs calida aqua commota, calidior nobis, nostrumq; ferè adurens corpus uidetur? Quia descendentibus nobis appellens aqua, & ipsa patitur, hoc est, cum nostrum ipsa excalfaciat corpus, & ipsa à nobis quodammodo refrigeratur. Didicimus enim, quæcunq; in generatione, corruptioneq́; agant, ea quoque ipsa proculdubio pati. Quoniam igitur aliquo refrigerata pacto, non iam similiter excalfacit, manifestum est, assuesc iam nos, neque ipsam iam caliditatem sentire, quemadmodum à principio: quoniam immodica eius caliditas à nobis diminuatur, si ergo calidam mouentes, eamq́; quæ cuti adhæserat transmittamus, aliaq́; calida aqua sincerior accedat, nondum uidelicet, aut agens, aut à cute ipsa patiens, suamq́; caliditatem immodicam seruans, merito nobis calida, exurensq́; uidetur, quatenus & ipsa agens patiatur, suamq́; remittat caliditatem, quemadmodum illa prior. Atque hoc per successionem fieri potest: quandiu enim calidam mouemus, tandiu semper ad nos accedens, re uera ipsa calida uidetur: propterq́; id uulgus naturali motu, cum uult in solio corpus magis excalfieri, mouet continenter aquam, quoad uult.

CXIII.

Qua ratione, si quicquid mouetur, se se ipso calidius

fit, maximeq́; in calido aëre, & loco, aër tamen cum uer-beratur, atq; mouetur, frigidior nobis tactu uidetur, idq́; uult maxime per æstatem, quo tẽpore solis calor, multo ar dentior est: Hoc uidetur contrariũ *superiori esse. Calida enim aqua, calidior nobis solicitata uidebatur:* Hoc autem *loco frigidior calidus uidetur aër, cum & mouetur, & so licitatur?* Dico igitur *usu hoc euenire, ut quod in re qua-piam plus est, aut qualitate, aut uirtute, uincat quidem id, & uertat, quod minus est.* Modice uero *& ipsum, quod fortius est, contra patiatur. Calida igitur aqua, cum calida uehementer est, calescenti adhærens corpori, & ipsa con-tra refrigeratur, neq; iam eandem qualitatem seruat. Qui nos igitur circundat aër, æstate modica, cum sit calidus ad aquæ calidæ similitudinem, ingruens in corpora, à nobis ardentibus, ob calidum anni tempus calfit quodammodo, atq; ipse nos cõtra calfacit. Quod & lineæ agunt uestes, quæ cum frigidæ prius essent, mox à nobis calfactæ, nos ipsos postmodo calfaciunt. Cum igitur aërem solicitamus, transmittitur è corpore, qui à nobis præcalfactus aër fue rat, alter autem nondũ, excalfactus accedit, qui nobis frigi dus uidetur.* Idq́; *per successionem fit.* CXIIII.

Cur, quæ in pupula oculi ulcera fiunt, cum exoleuere, alba uidentur, quæ uero extra pupulam in nigro oculi non item? Quia per solam pupulã uidendi spiritus exit, qui & perspicuus est, & lucidus. In albedinibus igitur ijs, quæ leu comata dicunt, cum cicatrix meatus conspisset, eius tuni-cæ, quæ cornea specie est, nõ iam uidẽdi spiritus exit, quo fit, ut magna deinceps copia cõtractus cicatricẽ illustret, eamq́; calidam ostendat: quoniam uero ex uisus condensa-tione

tione spiritus non exit,euenit,ut non uideant. CXV.

Cur paleæ,& calidã aquam,& frigidam niuem, hoc est aduersas inter se qualitates cõseruãt? Quia palearũ natura manifesta qualitate caret,unde & à nõnullis ἄποια *apoæa hoc est qualitatis expertes appellantur. Cum igitur facile suapte natura confundi,cõmisceriq; poßint, ocyßime quibus adhæserint cõferunt, eorumq; ipsæ confusionẽ suscipiunt. Collato enim sibi calido calfiunt,idq; ipsæ contra recalfaciunt, atque conseruant, similiterq; frigefactæ à niue,eamq; ipsæ refrigerantes,frigiditatem eius conseruant,quemadmodum,& cera,& oleum, quæ facile confundi possunt, suntq; item qualitatis expertia, conferunt eorum qualitati,quæ cum ipsis admiscẽantur, quippe,quæ & eorum fusionem accipiant.* CXVI.

Cur bruma per sudum clariora uidentur sidera? Quia & à uentis,& ab imbribus,uel qui nos circundet aër,uel qui altior sit,motu ipso extenuatus,& quodãmodo expurgatus puriorẽ sidereorũ corporum conceptionẽ multoq; faciliorẽ,ulterioremq; progressum uisui præbet: quod & in puris perspicuisq; fluuiorum aquis manifestò apparet. Multò enim puriora,clarioraq; uidentur,quæ in ijs corpora insunt. At in craßis & cœnosis,aut nullo modo, aut confusa transparent. CXVII.

Cur sæpe inter meiendum horremus? Quia acris bilis defluens,atq; urinæ ueßicam mordicans uniuersum quoq; irritat corpus, atq; excitat ad eius particulæ consensum, ut deijciendi uim modice offerat, atq; ita qui horror dicitur, effici solet, hoc uero pueris maxime accidit. Multo enim plura ob nimiam saturitatem excrementa sunt nacti.

 CXVIII.

CXVIII. *Cur noctu dolores magis intenduntur? Quia anima secum ipsa otiosa non iam, aut uisui, aut auditui, aut alijs huiusmodi sensibus intendit, neque quicquam agit, neq; ad externas actiones prouocatur, quo efficitur, ut multò plus corporearum perturbationum, tangendi sensu suscipiant: paucæ etenim per noctem animales operationes existunt, quales sunt respiratio, & cogitatio. Animum uero cum ad externa per suas operationes protrahatur, corporeas perturbationes minus experiri manifesto apparet, quãdo in luctibus, in aduersis ualetudinibus, inq; cæteris huiuscemodi accidentibus, amicorum congressiones, ac narratiunculæ eorum qui sint affecti, perturbationes alleuant, atq; solantur. Animaduerte autem, naturam quidem in suis operationibus minus interdiu agere, ut in ciborum concoctionibus, in humorum permutationibus, in sanguinis euocatione, in pullulandi, nutriendi, concrescendi similitudinis, aliorumq; his similiũ operatione. Animam uero magis agere in suis actionibus, ut in quinq; sensibus, in motibus particularum corporis, in imaginatione, in cogitatione, & memoria: contra uero noctu, magis enim agit natura, minus anima.* CXIX.

Cur uitrum per brumam, cum quid uehementius calidum inijcitur disrumpi solet? Quia plurima frigiditate ex circumeunte aëre, toto suo corpore affectum est. Cum igitur repente calidam, non præcalfacto uitro indimus, tum caliditas contrariam sibi frigiditatem proculdubio persequitur, illa autem unà cum spiritu ipso repente fugiens, confractionem eorum corporum efficit, quæ intra uitrum sunt. Dandum enim est, inesse & in uitro exiguos

meatus,

meatus, qui subtiliorem aëra contineant, quos tametsi oculis, sensuq; non assequimur, natura tamen ipsa, req; uera inesse non diffiteamur. Alij uero dicunt, quod uehementer sit frigidum, id arefacere, atque exasperare uitri corpus, unde efficiatur, ut quæ subtilior in eo pars sit, siue is humor, siue aër sit, extrudatur, & uelut ignescat, unde etiam confractioni, corruptioniq; idoneum euadat, quemadmodum & aridissima ligna. Sic enim & Hippocrates aiebat, uenas à frigido rumpi. Quod igitur uehementer est calidum, id eiusmodi uitri corpus inueniens, multo id magis arefaciens, ruptionemq; eius efficit perfractionem. Si ergo præmollitum fuerit, tum modice præcalfactum, nequaquam lædetur: quemadmodum & athletæ, cum sunt luctaturi, oleo à magistris, quos pædotribas uocant, præmolliuntur. Et qui uocem exercent, ut respirationis partes emolliant, peanissant. Etenim cum frigiditas in patenteis illos meatus incidit, facile unà cum spiritu profugit, & uitri mollitudo caliditati cedens, haud facile perfractionem subit. Esse autem in uitro meatus, uel è uasis testaceis patet. In quæ si aquam indas, atque hos pice linas, exudet tamen humor. Videre est autem & fumum de uitri corpore, per brumam erumpentem, cum in ipsum aquam infuderis. Et uitrum confractum extrinsecusq; applicitum ei liquori, qui sit intus, qualitatem suam præbere. CXX.

Cur pueri, maximeq; infantes, haud ita facile luxantur ut uiri? Quia ex mollitudine corporis solo terræ cedētes, resoluūt eius tensionem ac duritiem, ut ulterius agere non poßit: uiri igitur cū duro sint corpore, quod aut terræ du

ritati, aut lapidi resistunt, intentionem percußionis adaugent, lapidemq́; ipsum cogunt in sese, utpote durioris, agere. Hac eadem ratione *& spongia cedens non frangitur, uitrum uero, aut testa, aut quod aliud eiuscemodi durũ corpus casu confringitur.* Hinc progrediens *è similitudine, dicere poßis, Cur uenti motus uehementior, quercũ quidem deijcit, arundinem non deijcit? Quoniam quercus, utpote dura, robustaq́;, & ingens uento resistens, eius uim intendit: arundo uero, ut quæ mollis leuisq́; sit, & exigua, cum uenti flatibus huc, atque illuc cedat, eius uim resoluit.* Eodemq́; *pacto luctator aduersario renitens, uim eius adauget.* Cedens *uero aliquãdo, cumq́; eo se unà circumagens huc, atq; illuc citius eius tensionem soluit.* CXXI.

Cur infantes nutricis canticum audientes uagitum sistunt, mox uero etiam dormiunt? Quia substantia musicæ, quemadmodum & scientiæ, artesq́; cæteræ animo sit insita, quemadmodum & igni calor est insitus: quomodo & Plato *ait,* Reminisci *animum nostrum scientias, non discere. Audiens igitur animus huiuscemodi canticum, qua quidem reminiscitur, quiescere infantes cogit, qua uerò oblectatur, in somnum allicit.* Nam *cum labe corporis minime sit infectus, scientias quasi perspicuas habet: coinquinata uero in corpore, in illarum modicam obliuionem delabitur.* CXXII.

Cur nutrices cum somnum infantibus alliciunt, eos mouent? Vt *humores motu fusi, cerebrum moueant.* Idem *tolerare tamen non possunt adulti.* CXXIII.

Cur nonnulli ebrij gemina uident? Quia oculorũ musculi plus minus'ue repleti, atq; eoipso languidi, oculos alte

rum

rum sursum, alterum deorsum torquent: quo fit ut oculorum radij eodem pariter non tendant, sed in diuersa loca, atque corpora. Atque ita alteruter oculorum priuato cernendi utens officio, duplicem efficiat uisum. Id esse uerum uel inde apparet, qui enim digito alterum oculum terunt, sensimq; sursum trudunt, gemina uidere coguntur. CXXIIII.

Cur qui natura strabones sunt, gemina non cernunt? Quia oculorum peruersionem non illi quidem sursum deorsum'ue, sed dextrorsum, sinistrorsumq; habent, qui cum eum positum sortiti sint, qui in rectam lineam moueatur, duos radios in idem corpus concurrentes habent. Qui & unum colorem, qualitatemq; ad oculos referunt, quam & ei suscipiant. CXXV.

Cur pubescentes pueri hirquiunt circa annū quartum decimum? Quia tunc, quæ per humana corpora natura meat, plurimā, ac repentinā ætatis mutationē efficit. Cuius rei fidē operatio facit. Videre est enim fœminarū quidem augeri māmas propter lactis collectionē, tum ea loca, quæ circa coxā sunt, ītra quæ permanere fœtus possit. Virorum uero pectus, ac humeros, quibus imposita grauia corpora sustineantur, testiculos præterea, intra quos & gigni, & permanere semen possit. Membrū quoq; genitale, ut exire semen facilius possit. Vniuersum præterea dilatatur corpus. Quod & morborum mutationes indicant, & quæ solutiones circa annum quartumdecimum fiunt, & uocis asperitas, quæ branchus hoc est raucitas appellatur, sumpta uidelicet tralatione ex hircorum uoce in eum modum clamantium. Nam cum aspera alteria à Hirquire.

principio dilatetur, accidit, ut qua magis, qua minus dilatetur, sitq́; intus eius corporis superficies, uelut inæqualis usque ad ipsum guttur. Spiritus itaque per parteis illas exiens, ac ueluti offendens propter uiæ inæqualitatem, uocem quoq; inæqualem efficit, & asperam, & quodammodo raucam. Idem *& ijs accidit, quibus in asperam arteriam destillationes defluunt.* Fit *enim defluente humiditate, ut leuis intrinsecus membrana inæqualitate repleta, inæqualem spiritus exitum efficiat.* Talem *uero scito esse & hircorum asperam arteriam, ac guttur, humiditatis uidelicet abundantia.* Itemq́; *eorum, qui plurimo olei potu utantur.* Atqui *illi quidem frequentibus, intensisq́; clamoribus, atq; arteriæ asperitate, uocem quoq; inæqualem habere putantur.* Gruibus *uero, atq; ijs omnibus uolucribus quibus aspera uox sit, arteriæ à natura totæ asperæ datæ sunt.* Post *uero pubertatis annū hirquire pueri desinunt: quia aspera arteria tota, planeq́; dilatatur, ac naturalem æqualitatem accipit.* CXXVI.

Cur epotum oleum ciet uomitum, maximeq́; flauæ bilis? Quia *cum leue sit, quodq́; ad supera feratur, nutrimenta ad stomachum prouocat, eaq́; eleuat, atque suspendit.* Atque *ita ingrauatus stomachus eiectiuam uirtutem ad uomitum citat.* Atque *in primis flauam bilem, quippe & leuis, & subtilium sit partium, atque ita facilius sursum feratur.* Ferri *uero oleum sursum re ipsa patet.* Cum *enim humido cuipiam admiscetur, superiorem in locum excurrit.* CXXVII.

Cur solum oleum minime humidis admiscetur? Quia *cum lentum sit, atque in semetipso constipatum, secari in*

parteis

parteis indiuiduas, atq; eo pacto reliquis humidis admiscer ri non potest, quamobrem neq; cum in humum funditur, cito eam subit. CXXVIII

Cur oleum quidem, atque aqua frigore constringitur: uinum uero, acetum, & garus minime? Quia cum oleum qualitatis sit expers confusioniq; idoneum, cito friget, atq; ita uehementer ut extrema quoq; frigiditate frigeat. Aqua uero sua sponte frigida, facile, cum semetipsa frigidior fit, congelascit. Garus autem utpote subtilium partium, & calidus haud cito friget. Eodemq; modo & uinum: at acetum utpote subtilissimarum partium congelationem non tolerat. CXXIX.

Cur contraria qualitatibus idem efficiunt? à frigido enim pariter atque à calido humidum constringitur. Nix enim & ius frigiditate congelascunt. Cataplasmata uero, & uesicæ calculi caliditate. Fit quidem id, sed diuersa actione: calidum enim depascitur, consumitq; humiditatis copiam. Frigidum uero densitate nimia obturans, sordidam humiditatem exprimit, quemadmodum & spongia manu pressa, quam intra meatus aquam habet, abijcit. CXXX.

Cur sæpe horror cessauit, cum quid formidolosum incidit, ut fragor quem is audierit, qui laborat, ut cũ repentina aqua deijcitur? Quoniã sæpenumero humoribus tẽpore digestis, atq; attenuatis, naturalis omnis calor uehementer simul, ac repente à cute in corporis intima fugiẽs, morbificum humorem consumens resoluit. Idẽ & Theriaca facit, eorumq; quãplurima, quæ calida, siccaq; sunt specie, cum post concoctionem sumuntur. CXXXI.

Cur

Cur qui se circumagunt, neque id agere tamen consuerunt, ut plurimum decidere solent? Quia animalem spiritum qui sit in cerebro conturbari cogunt, eumq; humiditatibus unà conuolui. Is deinde cum minus idoneus ad animalem uim suspiciendam sensitiuam uidelicet, atq; motiuam efficiatur, non sinit actionem in musculos neruosq́; permeare? Quo fit ut corporis pondus, ut quod neque uehatur, neque sustentetur ab anima, feratur ad terram, ad quam uergit, propterq́; id ipsum, & tenebras uident, quoniam uidendi spiritus couturbatus sit, neque pariter atque sensus reliqui operetur. At his, qui sensim circumagi consuerunt, raro id accidit. Facit enim consuetudo, ne quasi peregrinæ inter se sint anima, atque natura, sed tempore quodammodo concilientur: quod enim paulatim continenterq́; fit, sensum latet, atque ubi plurimum euasit, iam non ut peregrinum in ea incidit, quæ eum suscipere consuerunt. CXXXII.

Cur uitrea specula ualde splendent? Quoniam albo plumbo intrinsecus linuntur, cuius natura lucida est, quæ cum uitro, quod & ipsum splendidum est, admisceatur, multo magis lucet, suosq́; radios per uitri meatus transmittens, duplicat quod in superficie, atq; extra uiri corpus est, atq; inde magnopere fit lucidum. CXXXIII.

Cur in speculis, inq́; perspicuis aquis, nos ipsos uidemus? Quoniam qualitas aspectus ad splẽdida corpora migrans ex reflexione rursus per oculorum radios, ad sui ipsius spectaculum remigrat. Migrare autem qualitates à facie, neque esse id absurdum, & ij ostendunt, qui iuxta arbores manent, quòd uiridi aspectu esse consuerunt. Viridis

ridis enim qualitas uiridium foliorum ad ipsam faciem demigrat. Similiter & in aquam fluentem migrans, eam quoq; uiridem ostendit. CXXXIIII.

Cur puræ speluncæ, & altißima loca, atq; pura, uocis imaginem gignũt, ac remittũt? Quia & hæc quoq; loca, ex reflectione ictum remittentia, soni imaginem edũt. Ver*berat enim uox aërem, aër uero locũ, qui quo magis uerberãtur, eo magis uerberat, eoq; uehementiorẽ uocis efficit sonũ, humida uero loca, & ueluti molliora, ictui cedẽtia, eumq; resoluẽtia, imaginem minime edunt: pro qualitate autem, & quantitate ictus, ac uocis, redditur qualitas, quãtitasq; eius imaginis, quæ* Echo *appellatur: hãc praue nonnulli deam quandam esse fabulantur, alij* Pana *dicunt, eius amore captũ, quod proculdubio falsum est.* Vir *enim quidã sapiens fuit, qui primus & cupijt, & peruestigauit eius causam uocis intelligere: atq; ut qui amant, neq; potiuntur, iniquo animo ferunt: eodẽ & illo pacto, dum eius solutionẽ causæ inuenit, ægre habebat.* Q*uẽadmodum &* Endymion, *qui primus lunæ cursum inuenit, uigilãs noctes, eiusq; cursum animaduertẽs, & motũ inquirens, interdiu dormiebat.* Fabu*lãtur igitur amatum esse à luna, eamq; ad ipsum dormientẽ accessisse, quia sui ipsius causæ solutionẽ philosopho quasi tradidit: quin & pastorẽ fuisse tradũt, quod in desertis puris, atq; altis locis eius motũ suspiciebat.* Et *ei cõpactã fistulã tribuunt, quòd loca edita ut plurimum perflantur, uel quòd figurarum cõsonantiam inquirebat. Similiterq;* Prometheus, *cum sapiẽs esset, sidereæq; aquilæ causam peruestigaret, naturamq; eius, ac situm, cumq; discendi cupiditate ueluti exederetur,* tum

Echo. Pan. Endymion. Prometheus.

tum demum quieuit, cum ei Hercules dubitationem omnẽ sua sapientia soluit. CXXXV.

Cur aqua stans, quæ in superficie, nõ autem in profundo terræ sit, lapide per eam iacto, multos circulos efficit? Quia iactus eius intẽsione à quauis sui corporis parte procul aquã lapis persequitur, atq; ita circulus fit, quousq; uidelicet pertinet iactus descensio. Quòd si in modica sit intẽsio, & circulus maior fit: descendẽs autẽ usq; ad terram lapis, ipsamq́; deinceps aquam corpore trahens, multos merito circulos efficit. Primo enim supficiẽ aquæ mouens diducit, tum per ipsam perpetuo descẽdẽs ad profundum, rursus diuidens aquã, & alium efficit circulum: atq; hoc per successionẽ fit, donec lapis constiterit, ac requierit. Quoniã uero lapidis intensio eo descendẽte paulatim remittitur, necesse est posteriorẽ quenq; circulum priori contractiorem esse: Quoniam & à lapide similiter ictu ipso aqua diuiditur. CXXXVI.

Cur risum multi è liene oriri putant, asserentes nõ similiter risu uideri affectos, quibus lien uitiatus, ut quibus integer sit: imo uero illos magnopere tristes esse? Equidem ex accidẽti arbitror, nõ proprie risus causam in liene cõsistere: Nã si ualeat, trahit ex iecore fecosum omnẽ, & melancholicum humorem: quo fit, ut cum purus, defecatusq́; sanguis, cum per uniuersum corpus, tum in cerebrum permeet, naturã simul, animamq́; oblectet, atque instar uini eas exhilaret, & in tranquillitatem ducat, atq; ita risus ab ea moueatur. CXXXVII.

Cur mulæ non pariunt? Quia è diuersa animantium specie cõstant: tum differentiũ qualitate, & natura seminum

num immixto, aliud quiddam gignēs, præter id, quod est prius, & eorum quæ genuerit, naturā abolet. Quemadmodum & candidi, nigriq; admixtio extremorū colorem abolēs, colorē alium, qui est fuscus generat, qui nihil extremorum omnino est. Generatrix igitur qualitas abolita est, & formarum aptitudo. CXXXVIII.

Cur qui natura surdi, iidem & muti? Quoniam quæ non audierunt, dicere, exprimereq; non possunt. Quidā uero medicorū dicunt, unam esse neruorum coniugationem, quæ ad linguā, quæq; ad aureis pertineat: quo fit, ut affectuum quoq; consensus ijs accidat: qui autem ex accidenti sunt muti, surdi omnino non sunt: localis enim oritur neruorum passio. CXXXIX.

Cur qui ieiuni diutius fuere, sumpto mox cibo rigēt? Quia cibi sumendi interuallo, bile redundant, atq; ita acidum humorem coaceruant. Post cibum igitur particulæ illæ corporis refōtæ, bilem ab se in cutem abigunt, atq; ita rigor oritur, bile uidelicet particulas ipsas mordicante, atq; ad se persequendum excitante. CXL.

Cur sues sursum spectantes silent, cum baiulantur? Quia supra cætera bruta ad humum semper uergunt: Fetore enim delectātur, eumq; requirunt. Ergo in repentina illa aspectus mutatione, ueluti peregrinæ sunt, atque hospites, plurimoq; lumine attonitæ silentium perferunt. Quidam dicunt asperam arteriā, quæ angusto meatu fit, resupina ipsa figura coire. CXLI.

Cur sues fimo delectantur? Medicorum quidē sententia, eo naturaliter delectātur, habent enim maximū iecur, in quo & cupiditas inest. Aristoteles autem rostri amplitudinem

plitudinem in causa esse putat, habet enim resoluentē sese olfactum, & cū fœtore ueluti confligentem. CXLII.

Cur conualescentibus ulceribus, & pituitate cessante pruritus oriuntur? Quia sanata, & consolidata pars, reliquias persequitur humoris, qui contra naturam inest, quiq; ulcus effecerat: Atq; ita per cutem exiens, seseq; resoluens pruritum efficit. CXLIII.

Cur qui affectus alterum tantum oculum infestant, grauiores, diuturnioresq; sunt? Duabus causis: quoniā fluctio ad unum tantum oculum coaceruatur: quidquid enim in plura diducitur, fit seipso imbecillius, minusq; agit, quoq; id magis fit, eo inefficacius euadit. Vel quia cum sese sanus oculus in suis actionibus mouet, & ægrotum oculum toties moueri cogit. Scimus autem maximum cuiusuis ægrotæ partis medicamentum in quiete ipsa consistere. CXLIIII.

Cur homo magis frequentiusq; & uehementius quàm bruta sternuit? Quia copiosiori magisq; uario alimēto potuq;, idque ultra satiem utitur, quod cum minime concoquat, ut par est, multum congregat spiritum ob multam humiditatem: is ergo utpote subtilis ad cerebrum ascendens, cogit frequenter ad excretionem excitari, sternutamentumq; efficit. Sonus igitur fit, quia per narium angustias uehemens spiritus meat: ut per sedem uētris crepitus, per stomachū ructus, per guttur uox, per aures sonitus, Borborygmos. *similiterq; per intestina immurmuratio illa, quæ borborygmos appellatur.* CXLV.

Cur mortuorum capilli, unguesq; ad tempus aliquod augentur? Quia marcente carne, quæ partes circa eorum radices

radices occuluntur, nũc apparent, atq; decipiũt, imaginationemq; afferũt, quasi creuerint. Alij re uera dicũt augeri, quia hæc ab excrementis ortũ habere soleant. Cadauera autẽ in excremẽta quàm plurima à principio, propter accedentẽ putredinẽ resoluũtur, hæc autem & per meatus, & per corporis extrema, unà cũ corpore ipso exeuntia supradictorum ortum adaugent. CXLVI.

Cur in digitis manuũ potius quàm in pedibus uitiliginum species eæ, quas leucas uocãt, oriuntur, puerisq; magis quàm perfectis? Quia ortũ ex pituitæ excremẽto habent. Pituita autẽ pueri utpote edaces ac pigriores, magis abundant. Pedũ uero ungues, motu deambulationeq; magis exercentur, excrementaq; resoluunt. CXLVII.

Cur pili in pedibus haud cito canescũt? Eadem ratione, pedes enim frequẽti, intensaq; ambulatione, quod in se decurrerit pituitatis excrementũ resoluunt, id autẽ canos gignit. Pubes autẽ & ipsa sero canescit, quia calida natura est, atq; in coitu pituitam resoluit. CXLVIII.

Cur quàm plurima animantia caudas motant, cum nostos agnoscunt: Leo uero etiam latus uerberat, cũ irascitur, eodemq; modo taurus? Quia tergi medullam ad caudam usq; pertinentem habẽt, quæ in se motiuam, animalemq; uim cõtinet. Anima igitur quod sibi motũ est agnoscens, ueluti manu aliqua, ut in hominibus euenit, caudam motare cogit, quæ manifestò ostendat eius intra se uim occultam inesse, quæ quod oportet agnoscat. In leonum uero, ac taurorũ excandescentia consentit natura animæ, eamq; uehementius moueri cogit: quemadmodũ & homines manus ipsi suas, aliam'ue corporis partem sæpe irati

 uerberant.

uerberant. Cum enim nequeat anima, quod se lædat ulci-sci, statim alio sibi modo solatium excogitat, suumq́; affe ctum ictu, percußioneq́; curat. CXLIX.

Cur si exusta, & sicca hordea ulceribus equorũ impo nantur, nõ iam albus cicatricibus pilus, sed reliquo conco lor innascitur? Quia eijciendi uim habẽt, abstergũtq́; & resoluunt insidens pituitatis excrementum, atq; inutilem omnem operationem, quæ propter ulceris cruditatẽ, pro pterq́; eius partis imbecillitatem coacta fuerit. CL.

Cur in hominum ulceribus pilus haudquaquam inna-scitur? Quia hominum cutis spissa est, argumentum pilo rum tenuitas, ac mollities. Cũ uero cicatrix cute ipsa sit conspissatior, meatus occæcat. Equis autẽ, quod ad com parationem pertineat rarior est, argumentũ crasior pi-lus. Quapropter minime ijs meatus totus in cicatricem occluditur. Subsidentia uero, & cõgregata excrementa, cum per tenues illos meatus, qui supersunt erumpãt, con crescunt, & pilum gignunt. CLI.

Cur quos dipsas momorderit, sitiq́; sint intolerabili af fecti, eis epota theriaca, quæ sicca, calidaq́; est, sitim se-dat, nõ autẽ magis incendit? Dico igitur, nõ qualitatis ra tione sitim sedare, sed mutuo quodam cõsensu, ac ratione naturali. Id est huiusmodi Antidotus, quæ plurimis ex her bis cõponitur, quæ consensum aliquẽ cum singulis corpo ris partibus habeãt: uelut Dictamũ proprietatẽ quandam aduersus cor habet, ipsumq́; confirmat, & seruat, Eupa torium uero, cum iecore, Scolopendrium cũ liene, Petro selinum cum uentris orificio, Hysopus uero cum septo, & cum pulmone, Helenium uero cũ renibus, Ruta cum collo,

collo, Gentiana cum cerebro, Seseli autem cum uesica urinæ. Vnum quodq; igitur horũ mellis dulcedine allectum trahit, quod sibi propriũ ad tutelam est. Inter quæ omnia sunt & uiperarum immixtæ carnes, quæ naturalem quendam mutuũ affectum habent, quam antipathian dicunt, aducrsus quoduis uenenosum animal corruptibileq́; uirtutem. In singulas igitur parteis distributũ, affectum illum, qui corruptionem minetur, agere non sinunt. Repugnant enim ceu legitimi quidam milites, qui pro sua ipsorum patria arma cæperint.

FINIS.

PETRVS CRINITVS IO. FRANcisco Pico Mirandulano Principi, S. D.

HActenus in eo fuit Mirandulę princeps, ut Politiani problemata ex Alexãdro Aphrodiseo, putauerim supprimẽda potius quã in uulgus emittẽda. Neq; id adeo, quód opinatus sim unquã haud ita parũ in illis Politiano elaboratũ. Sciebam quidem, qualiscũq; sit his demum genius, ob id latinis tradita, ut legi: cõposita, ut probari possent: quanquam enim legẽt hæc quidem, ut litigent, multi magis ut improbent. Quibus & plerunq; consentiũt improbi: Probi non idem. Verum cum id opus à Theodoro Gaza primum, quod tũ in pontificis bibliotheca, tum alibi uisitur. Dẽinde à Georgio Valla diu post sit interpretatũ, ueritus sum, ut dignũ satis operæpreciũ uideri posset, si tuis quasi auspicijs in lucẽ, conspectumq́; promeretur. Sed uentum ad id est, ut omnem in hoc ego lapidẽ, ueluti in causa mos olim cõiecturali, amouerã, id & ueterũ adeo

tt 2 exemplis,

exemplis, & Ioannis Maynardi suasu, Hic enim, qua est in philosophiæ sacris, uel auctoritate, uel religiõe, fecit, ut bonis me iuuenibus consultum iri putem, si labor hic quoq; Politiani uelut ex asse rependatur, quin & studio sorum ingenia ex collatione multiplici, uariaq; interpretatione certius in his quiddã, & ut dicebat Hieronymus *excultius assequentur. Iam uero in expedito, & ad manũ sit, hoc æque ab antiquioribus factitatũ cognosse. Siquidẽ* Arati *Phænomena* M. *olim* Cicero *ciuibus suis latina ex bibuit, sequuti mox eũ, ut alios mittam,* Germanicus *Princeps, ac* Sextus *ipse* Ruffus, *quibus hic idem labor excubuit, & in gratiam latini sermonis exsudauit. Sed &* Platonis *quoque libri aliquot,* Tam *à* Lucio *dicuntur* Apuleio, *qui Milesiam lusit fabulam, quàm à* Boëtio *mox* Seuerino *in latinum conuersi, pari ferme labore, & conatu, dißimili tamen stilo, & oratione. Essent & aliorum permulta exempla, sed ita contemno in his autoritatis ambitum, ut uideri quandoq; malim à causa destitutus. Multo futurum potius princeps optime, ut ad quæstiones accedamus.* Theodorus *igitur* Gaza, *uir (ut doctis uisum) doctißimus, & ut homo* Græcus, *iudicio summo, nullo pacto credebat* Problemata *ipsa* Alexandro *illi* Aphrodiseo *adscribenda, qui* Aristotelis *opinionum mirificus fuerit speculator. Quippe & stilus ipse non idem, ac sensus quoque, cum de animis præcipue agitur, haud ita consonant.* Nos *uero ut id scimus receptum plerisque hactenus pro* Alexandri *opere, ita posthac id ipsum liberum uolumus opinaturis, Cæterum quod ad* Politiani *pertinet interpretationem, tantum pro tempore illud admonuerim,*

uerim, Politianum ipsum, si paulo plus in humanis egisset, multa fuisse, uel his additurum, uel inducturum: omnino pleniora essent hæc omnia, decoctioraq;. Iam nec illud humanißime Princeps omiserim, quòd oracula quoq; ex Hippocrate, cum Claudij Galeni commentarijs (ita enim τοὺς ἀφορισμοὺς *appellabat) latini homines legerent. Nam & pars adhuc aliqua extat, ac plurimum in ea re laboris, & uigiliarũ, quod is olim mihi referebat, exhausit. Sed hunc laborem quidam è charis supplerunt. Parũ moror, si & illud in calce Plutarchi Cheronensis amatorias adiecimus narrationes ad Pandulfum Collenucium, qui adeo Politianũ suspexit, adeo eruditionem eius obseruauit, ut nostrũ quoq; studium (quid hoc enim negem?) propemodum, ut alumnum se agnoscere profiteatur. Vale. Kalendis Aprilis. M. ccccixxxxvij.*

Florentiæ.

ANGELVS POLITIANVS

Pandulfo Collenucio Pisaurensi iureconsulto. S. D. P.

MEmini te, cũ Alexandri Aphrodisei problemata, quæ nos è græco nuperrime sumus interpretati, lectitares, eius nouitate fabulæ delectatũ, quæ Erinnyn furiam à Cupidine amatam cõfingeret, quoniã peruerse quidam nimium (ut ipse inquit) impieq; amarint. Quare cum quædam Plutarchi amatoriæ narratiunculæ in manus incidissent, quæ id ipsum perspicue declararẽt, eas tuo nomine subcisiuis horis latinas feci. Quî enim tibi negarem, quod tam amanter, tam ingenue peteres, ut tibi aliquid è græco breue egregiumq; transferrẽ, quod amoris nostri

 monumen

monumentũ, ac pignus extaret? Quare (ut Catullus ait) habe tibi hoc, quicquid est libelli, atq; hoc nunc quidem, alia cum licebit. Tu uale, & principis tui uirtute benignitateq; fruere, nos concesso nobis à Laurentio Medice Fesulano ocio, uel his temporibus fruimur: neq; enim uir ille aureus passus est, ut musis nostris, quæ in suo gremio creuerint, aut uestra ista classica, aut pestilentiæ fragor obstreperet. Fesulis nonis Sextilibus. M.cccclxxviij.

PLVTARCHI CHERONEI AMATORIAE NARrationes, Angelo Politiano interprete.

N ALIARTO Bœotiæ *urbe, puella quædã fuit forma præcellens, Aristoclea nomine, Theophanis cuiusdam filia. Hanc duo amabãt iuuenes, Strato Orchomenius, & Callisthenes Aliartius. Ditior Strato erat, multoq; magis puellæ amore incensus: Nanq; eam forte fortuna in Lebadia uiderat, cũ sese illa in Hercyna fonte commodum perlueret, Erat enim Ioui regi sacrã cistam laturа. Incertus quid ageret Theophanes (metuebat enim Stratonẽ, ut qui & opibus, et genere omnibus ferme Bœotijs anteiret) eius optionis Trophoniũ consulere cogitabat. At Strato, cũ à uirginis domesticis, magis ad sese illã, quàm ad Callisthenẽ uergere persuaderetur, operã enixe dabat, ut puellæ ipsi cõiugis optio daretur: ut uerò Theophanes palàm omnes natam interrogauit, Eaq; Callisthenem*

nem maluit, continuo apparuit iniquißimo Stratonē animo tulisse. Post biduū igitur Theophanē, Callisthenēq; adijt, affirmās uelle se amicitiā aduersus eos initam seruare, tametsi nuptias deus sibi aliquis inuiderit: laudant illi, eumq; ad nuptiarum epulas uocant. Magnam uero is sociorum, ac ministrorū instruit manū, eosq; omneis inter ipsam turbam aliū alibi dispersos, ac ueluti latentes esse iubet, donec puellā de more ad fontem, qui Cnisoëssa uocatur, descenderet, ut uidelicet nympharū sacris, quæ Protelea uocēt, operaretur. Tum facto impetu, qui in insidijs erant dispositi puellā corripiunt. Ibi eam Strato ad se trahere, Callisthenes contra (ut decuit) retrahere ad se: idem & utriusq; socij, pro se quisq; obnixe agere, donec puella inter repugnantium manus dilacerata, exanimataq; est. Callisthenes igitur continuo ex omnium sese oculis abstulit. Neq; postea compertum cuiquam, interemerit ne se, an profugus Bœotia exularit: Strato autem in omniū conspectu supra ipsam uirginem ferro se iugulauit.

CVM Phidon quidam Peloponnesiorum principatu insidiaretur, Argiuamq; urbem, quæ sua patria esset, reliquis omnibus imperitare uellet, dolum primo Corinthijs intendit: Misit enim qui ab eis mille adulescentes, cum ætatis uigore, tum fortitudine præstantes peterent. Mittuntur igitur, Dexandro duce. Cum itaque in animo haberet Phidon, insidiari ijs, ut Corinthū imbecilliorem efficeret, eaq; suo arbitrio uteretur: (Id enim unū totius Peloponnesi ueluti propugnaculum esse intelligebat) rem omnem cum socijs quibusdam communicat. Inter eos, & Abron quidā fuit Dexandri hospes, is ei insidias aperit:*

quo effectum est, ut ante insidiarum tempus Corinthum omnes incolumes discesserint. Vestigabat Phidon eius arcani proditorem, omniq; in id conatu incũbebat. Metuẽs uero Abron, unà cum coniuge, ac domesticis Corinthum migrauit: atq; in Melisso, qui uicus est agri Corinthij, habitauit. Ibi & filium suscepit, cui à loco nomen Melisso Actæon. *fuit. Huius autẽ Melissi filius fuit Actæon, forma pariter, atq; modestia inter æqualeis excellẽs. Eum quàm plurimi amarunt, sed omniũ ardentissime Archias ex Heraclidarum genere, qui cum diuitijs, tum potentia Corinthijs omnibus anteibat. Is cum persuadere adolescenti frustra tentasset, ad uim animum adiecit. Profectus igitur commessabundus ad Melissi ædes, amicorum, ac domesticorũ magna stipatus caterua, puerũ abducere tentabat. Renitente igitur patre, unàq; secũ, & uicinis, qui concurrerant, miserum illum ad se retrahentibus, in repugnantiũ manibus Actæon discerptus est. Ita domum quisq; digressi. At Melissus pueri cadauer in forũ illatũ, miserabiliter ostentare. Simul supplicium de sceleris autoribus efflagitare. Miserabantur quidem omnes senem, præterea tamẽ agebant nihil. Cum itaq; re infecta domũ rediisset, obseruato celebritatis Isthmiacæ tẽpore, conscenso Neptuni templo, Bacchiadas implorabat, patrisq; sui Abronis beneficia cõmemorabat, inuocatisq; dijs, præcipitẽ sese de templo iecit. Haud multo post, æstus quidem ingens, ac pestilentia urbem inuadit. Consultum igitur de ciuitatis salute oraculũ respondit, Neptuni illam esse iram, non quieturam donec Actæonis mortem uindicarint. His Archias auditis, (namq; is oraculo intererat) Corinthum quidem minime*

nunc rediit, Sed in Siciliã naui præuectus, Syracusas condidit, cũq; ibi duas filias suscepisset, à Telepho cuius florem ætatis decerpserat, quiq; in Siciliam secum nauigarat, per insidias est interemptus,

Vir pauper Scedasus nomine, habitabat in Leuctris, qui est Thespiẽsis agri exiguus pagus: huic filiæ duæ fuerunt, Hippo, & Miletia, siue (ut quidam aiunt) Theano, & Euexippa. Erat autẽ Scedasus uir probus, atq; aduersus hospites perhumanus, tametsi ille haudquaquam multa possidebat, Cum ad eũ igitur duo Spartani adulescẽtes accessissent, perlibenter accepti sunt. Exarserũt illi uirginum amore, quoq; minus quid auderẽt, Scedasi probitate prohibebantur, perrexerunt igitur in Pythonem, quo uidelicet iter instituerãt: consultoq; (ut res tulit) deo, domũ regrediebantur, factoq; per Bœotiam itinere, in Scedasi rursus domum se recipiunt. Is forte fortuna peregre aberat, sed eius filiæ eos de more accipiũt, qui cũ puellas incustoditas offendissent, uim in eas faciunt, quas cũ supra modum excepta cõtumelia sese miseras affligenteis uiderent, ambas interficiunt, iactisq; in puteum cadaueribus, abeũt. Reuersus Scedasus, puellas quidem nusquam uidet, omnia uero, quæ relicta à se forent, salua offendit, incertusq; diutius rerum omnium perstitit, donec admurmurante catella, & nunc ad se cursitante, nunc ad puteũ frequentius redeunte, coniecit id, quod erat, atq; ita filiarũ corpora extraxit. Cum uero ei uicini dicerent, uidisse se, qui eius domũ pridie eius diei ingrederentur Lacedæmonios illos, qui & superioribus diebus apud eũ ipsum diuertissent, transactũ ab iisdẽ facinus proculdubio intellexit.

xit. Nã & superioribus diebus sæpe ipsas puellas laudabant, quiq; eas desponsaturi essent, beatissimos prædicabãt. Lacedæmonẽ itaq; proficisci statuit, remq; omnẽ ad Ephoros deferre. Sed cũ ad Argiuorũ peruenisset agrũ, noctu præuentus in diuersorio restitit. Ibi & senẽ alium offendit Orei ciuẽ, quod in Estiæatide agro oppidũ est. Quem cũ & gementẽ, & Lacedæmonios diris agentem uideret, interrogauit, Ecquo'nã is malo à Lacedæmonijs esset affectus? Narrauit ille subditũ se esse Spartanorum ditioni, missũ uerò in Oreum, qui magistratu fungeretur Aristodemum, omni prorsus crudelitate, atque iniquitate usum esse. Nam cũ (inquit) filiũ meũ amaret, neq; precando quicquam, pollicitandoq; efficeret, ad uim conuersus, eum de palæstra rapere aggressus est, prohibẽte uero id palæstræ magistro, ac nõnullis adulescentibus opẽ ferentibus, statim quidem Aristodemus digressus est: postridie autẽ instructa triremi adolescentẽ rapit, atq; in ulterius littus trauectum uiolare nititur, fortiusq; reluctantẽ gladio iugulat. Tum in Oreũ regressus cõuiuium celebrat. Ego uero interim facinus indignũ audio, natiq; corpus humi mando. Tum Spartam contendo, remq; omnem ad Ephoros defero, cuius illi rationẽ prorsus nullam habuerunt. His Scedasus auditis, uehementer perturbatur. Nã & sui rationem nullam habitum iri existimabat: ita uicissim hospiti suam calamitatem narrat. Cohortatur ille, ne ad Ephoros accedat, sed in Bœotiam redeat, liberisq; suis tumulum condat. Minime id tamen Scedaso persuadet. Pergit igitur Spartã, atq; Ephoros conuenit. Neglectus ab his, Reges adit. Mox populares singulos ambiens,

ens, suam calamitatem conqueritur: Quæ cum omnia fru stra cecidissent: Tum uero Scedasus mediam per urbem currere, manus ad solem tendere, tum ferire humum, furias inuocare, postq; hæc omnia, sibi mortem consciuit. Haud multo igitur post, pœnas Lacedæmonij dederūt. Nam cum uniuersæ Græciæ imperitarēt, omnesq; urbes præsidijs firmassent: Thebanus Epaminundas, quotquot suæ urbis præsidium tenerent, ad unū trucidauit. Insurgentibus uero in bellum Lacedæmonijs, occurrunt Thebani ad Leuctra, loci uidelicet auspicium captantes. Nam & antea eo ipso loco libertatē recuperarant, quo uideli cet tempore Amphyction à Sthenelo in exiliū pulsus, in Thebanorū urbem confugit: qui cum Chalcidenses uecti gales fecisset, tributi immunes Thebanos reddidit: quippe qui Chalcodontē Emboœnsiū regem interfecerit. Fusi igitur, cæsiq; ad unum Lacedæmonij omnes ad ipsum na tarum Scedasi monumētum. Ferunt autem priusquàm in pugnam prodiretur, Pelopidæ uni ex Thebani exercitus militibus, signis quibusdam, quæ aduersa putarentur, ex territo Scedasum in somnijs uisum, qui bono esse animo iuberet: uenire enim in Leuctra Lacedæmonios, suppliciū sibi suisq; natabus persoluturos: simulq; iuberet, ne ante in pugnam prodirent, quàm equa candidum pullū, qui pa ratus afforet, ad uirginū sepulchrū immolarent: Pelopidam uero militātibus adhuc in Tegea Lacedæmonijs, mi sisse in Leuctra dicunt, qui de eo sepulchro anquirerent, req; omni ab indigenis comperta, optima imbutum spe, eduxisse exercitum, atq; ita uictoriam reportasse.

PHOCVS Bœotius quidem genere erat, utpote ex Clisante:

Cliſante: unicam hic filiam habuit forma atque modeſtia præcellentem. Triginta illam Bœotiorum primarij adoleſcentes, uxorem ſibi quiſq; poſtulabant. Phocus uero alias ex alijs, nuptiarum moras nectebat, metuens uidelicet, ne qua uis inferretur: poſtremo rogantibus illis, Pythium dixit eius ſe optionis conſulturum. Id illi auditum ægerrime tulerunt, Phocumq́; ipſum facto impetu interemerunt. In ipſo autem tumultu fugitans puella, per agros errabat, ſequebantur uerò adoleſcentes. Sed cũ ea in agricolas incidiſſet, qui triticum in area coaceruarẽt, ſalutem per eos conſequuta eſt: occuluerunt enim ipſam agricolæ in tritico, atq; ita à perſequentibus tranſmiſſa eſt. Quæ cum euaſiſſet, celebritate, quæ Bœotijs omnibus communis foret, obſeruata, Coroneam profecta, ad Itoniæ Mineruæ aram ſupplex conſedit. Ibi procorum iniquitatem narrans, nomen ſimul cuiuſque, ac patriam edocebat. Miſerabantur itaque Bœotij puellam, atque adoleſcentibus ſuccenſebatur. Ei uero, cum hæc audiſſent, in Orchomenum confugiunt, à quibus repulſi ad Hippotas abierunt, qui uicus prope Heliconem inter Thebas, & Coroneã ſitus erat. Ab his igitur ſuſcepti ſunt. Poſt hæc mittunt Thebani, qui Phoci interfectores ſibi dedi poſtulent. Quod ubi minime impetrant, bellum eis Thebani unà cum cæteris Bœotijs inferunt. Eius belli Imperator Phœdus fuit, qui tum Princeps Thebanorum erat. Expugnato igitur uico munitiſſimo, quiq; intra ipſum erãt, ad extremam ſitim redactis, comprehenſos Phoci interfectores comburũt, indigenas uero ipſos in ſeruitutẽ abducunt, dirutisq́; mœnibus, ac domibus, agrum Thebani

inter se, Coroneiq; diuiserũt. Fertur uero nocte ipsa, quæ Hippotarum captiuitatem præcesserit, uocem sæpius ex Helicone auditam, quæ diceret, adsum: procos autem triginta uocem illã, ut quæ Phoci esset, agnouisse. Qua uero die ad bellum prodierunt, monumentũ senis, quod in Clisante foret, Croco fluxisse traditur. Phædo autem Thebanorum Principi, atq; Imperatori à pugna redeunti nunciatum, filiam sibi natam, quam ille, accepto auspicio, Nicostratam appellauerit.

Alcippus genere quidẽ Lacedæmonius erat, ducta uero Damocrita uxore, binos ex ea fœminei sexus liberos suscepit. Is cũ & optime ciuitati consuleret, & ea ageret, quæ esse è Repub. intelligeret, inuidiã in se eorũ concitauit, qui aduersas ei parteis in Repub. fouerent, à quibus falsis sermonibus persuasi Ephori, uelle Alcippum leges dissoluere, exilio uirum mulctarunt. Exiuit ille quidẽ Sparta. Damocria uero uxor, quæ se uiro comitem, unà cum filiabus præbere uellet, prohibita est. Quin & eius bona publicarunt, ne dos uirginibus superesset. Sed cum nõnulli puellas sibi ob paternã uirtutem uxores postularent, senatusconsulto ab inimicis prohibiti sunt uxores illas accipere, quippe qui de ipsarũ matre uotum dicerent auditũ, ut sibi quàm ocyßime liberi ex natabus orirẽtur, qui patrem uindicarent. Cũ igitur undecunq; Damocrita impugnaretur, communẽ quandam totius populi celebritatem obseruauit, ad quam mos erat, ut unà cũ uirginibus, domesticisq; omnibus, atq; infantibus mulieres conuenirent: quæ uero ex nobilitate essent, seorsum ipsæ à cæteris, in magno quodam androne pernoctabant. Ibi illa gladio

dio sub uestem accincta, comites secum filias educit, noctuque in templum proficiscitur, obseruatoq; tempore, quo omnes mysterio interforent, cũ occlusæ fores essent, magnam lignorum uim ad eas constipauit, quippe quæ ad manum, præstoq; forẽt, ad sacrorum usum conuecta. Tum ignem immisit: accurrentibus autem auxilio uiris, filias ipsa suas, tum sese ipsam Damocritæ gladio interfecit: quapropter cũ minime haberent, in quos iram effunderent, extra fines Damocritæ, natarumq; corpora proijciunt. Quamobrem irato deo. Ingens ille traditur Lacedæmone terræmotus extitisse.

FINIS.

MAGNI ATHANASII IN PSALMOS OPVSculum, Angelo Politiano interprete.

OMNIS quidem scriptura diuina magistra est & uirtutis & ueræ fidei, sed liber Psalmorũ habet etiã quodammodo imaginem status animarũ. Vt enim qui adit regem, prius ipse habitum uerbaq; componit, ne forte imperitus habeatur: Sic diuinus hic liber currentes ad uirtutem, & eos qui uitam saluatoris in corpore cognoscere gestiunt, admonet prius per lectionẽ motionum omnium, quibus anima afficitur, deinde de uarijs format instruitq; sermonibus. Potest igitur unusquisque in Psalmis motum statumq; animæ suæ deprehendere, atq; ita figurã quisq; disciplinamq; suam quibusq; uerbis placere deo poßit. Et quibus uerbis sese corrigere ualeat,

leat, & deo agere gratias. Ne *si præterquam fas est dicat, incidat in impietatem.* Non *solum enim de operibus, sed de omni ocioso uerbo reddenda apud iudicē ratio est.*

*Si igitur beatū aliquem dicere uelis, habes quomodo, & quamobrē, & quem dicas in psalmis.*j.*Beatus uir qui nō abijt.*xxxj.*Beati quorum remissæ sunt.*xl.*Beatus qui intelligit super egenum.* iij. *Beatus uir qui timet dominum.* & cxxvij.*Beati omnes qui timent dominum.*

Si conqueri Iudæorum *contra saluatorem insidias, habes* ij. *Quare fremuerunt gentes.*

Si te tui persequuntur, & multi insurgunt aduersum te, iij.*psalmum dicas.* Domine *quid multiplicati sunt.*

Si autem ad hūc modū tribulatus inuocasti dominum, & quoniam exaudiuit agere uis gratias, canito iiij. *Quū inuocarem.* & cxiiij.*Dilexi quoniam exaudiet dominus.*

Si uides insidias tibi à malignantibus fieri, & auribus percipi cupis orationem tuam, canito psalmum v.*Verba mea auribus percipe.*

Si minas dei sentis, & inde territum te uides, dicere potes psalmum vj.*Domine ne in furore.* & xxxvij. *Domine ne in furore &c.* Quoniam *sagittæ tuæ.*

Si autem consilium ineunt aliqui contra te, quemadmodum Achitophel *cōtra* Dauid, *& hoc aliquis tibi nunciet, cane* vij .*Domine deus meus in te speraui.* Et *confide in deo qui te liberabit.*

Cernens autem gratiam saluatoris circunquaq ue diffusam, & restitutum saluti genus humanum. Si *alloqui dominum uis, cane* viij.*Domine dominus noster quàm admirabile est nomen tuum.*

Si rursus

Si rursus canere uis pro torcularibus deo gratias agens, habes viij. Domine dominus noster, *&* lxxx. Exultate deo salutari nostro.

Si coherceri inimicum uis & creaturam saluari, non confidens in teipso, sed in dei filio, dic ix.psal. Confitebor tibi domine in toto corde meo.

Si quis te metu afficere uelit, tu confidens in domino cane x. In domino confido quomodo di.

Si multorum superbiam & malitiam uides abundare, ita, ut nihil sit inter homines sanctum. Confuge tu ad dominum, *& dic xj.psalmum.Saluum me fac domine.*

Si diutius perseuerent aduersariorum insidiæ, ne teipsum negligas quasi tui dominus sit oblitus, sed inuoca dominum canens xxvj.psal. Dominus illuminatio mea.

Si quos audis blasphemantes contra prouidentiam, ne sis tu quidem particeps eorum impietatis, sed ad deũ confugiens, dic xiij. Dixit insipiens in corde suo nõ est deus. Corrupti sunt, *& lij.* Dixit insipiens *& cætera.*

Si scire uis qualis est regni cœlorum ciuis, cane xiiij. Domine quis habitat in tabernaculo tuo.

Si tibi oratione opus est, propter resistentes tibi & circundantes animam tuam, cane xvj. Exaudi domine iustitiam meam, *& lxxxv.* Inclina domine aurem tuam, *& lxxxviij.* Misericordias domini in æternum cantabo, *& cx.* Domine clamaui ad te, exaudi me.

Si scire uis quo pacto Moyses *orabat, habes lxxxix.* Domine refugium factus es nobis.

Si euasisti ab inimicis & liberatus es à persequentibus te, cane tu quoque xvij. Diligam te domine fortitudo mea,

mea, & cætera.

Si miraris ordinem rerum creatarum, & diuinæ prouidentiæ gratiam, cane xviij. Cœli enarrant gloriã dei &c. & xxvij. Ad te domine clamabo, &c.

Si tribulatos uides, consolare eos, & pro eis orans dic uerba psalmi xix. Exaudiat te dominus in die tribulationis, & cætera.

Si te custodiri à domino uides, & prospere agere, gaudens cane psalmum xxij. Dominus regit me, &c.

Si contra te irruunt inimici, eleua animã ad deum, & dic xxiiij. Ad te domine leuaui animã meam, &c. & frustra eos inique agentes uidebis.

Si perseuerauerint inimici, & sanguinolentis manibus abstrahere, uel occidere te quærunt, ne des homini iudiciũ. Suspecta enim sunt humana omnia. Sed deum iudicem postulans: ipse enim solus iudex est. & dic xxv. Iudica me domine, quoniam ego in. xxxiiij. Iudica domine nocentes me. & cxlij. Iudica me deus, & discerne causam meam.

Si autem sæuius instent, & multitudo instar castrorũ sint inimici, despiciẽtes quasi ne unctus quidẽ sis, nihil formidans, cane xxvj. Omnes gentes plaudite manibus &c.

Si rursus impudentes sint qui insidiantur, minime illos curans, cane ad dominũ, quæ sunt in psal. xxvij. Magnus dominus & laudabilis nimis.

Si scire uis quomodo gratias acturus accedere ad deum debes, intelligibiliter intelliges. cane xxviij. Audite hæc omnes gentes, &c.

Deinde renouans domum tuam & animam, quæ domũ suscipit, & sensibilem domũ in qua corporaliter ha-

 bitas,

bitas, age gratias, & dic xxix. Deus deorum dominus lo quutus est, & cxxvj. Nisi dominus ædificauerit &c.

Si te odio haberi propter ueritatem ab amicis & propinquis uides, ne remitte studium, ne'ue aduersantes extimesce, sed futura cogitans, cane xxx. In te domine *speraui, non confundar in æternum.*

Si baptizatos uides à corruptibili generatione liberatos diuinam benignitatem admirans, cane xxxj. Beati *quorum remissæ sunt iniquitates.*

Si canere uis inter multos iustos uiros, & recte uiuentes colligens, cane xxxij. Exultate *iusti in domino, rectos decet collaudatio.*

Si incidisti in hostes, & eos prudenter euitasti, atq; insidias effugisti, & ob id agere uis gratias, conuoca mites homines, & cum eis cane psal. xxxiij. Benedicam *dominũ in omni tempore.*

Si uides iniquos in malum certare, ne putes secundum naturam esse in illis peccatum, quemadmodum heretici quidam, sed dic xxxv. *psal.* Dixit *iniustus ut delinquat in semetipso, non est timor dei ante oculos eius, & uidebis quod ipsimet peccandi causa sunt.*

Si malos iniqua agentes cernis, & contra paruos superbientes, & admonere uis aliquos, ne istos attendãt aut æmulentur, quoniam cito extinguẽtur, dic & tibi & alijs xxxvj. Noli *æmulari in malignantibus &c.*

Si statuisti habere tui curam, & uides insidiantem aduersarium, maxime enim contra tales excitatur, ac uis temet in eum parare, cane xxxviij. *psal.* Dixi *custodiã uias meas, &c.*

Si multos

Si multos uides pauperes & mendicos, ac misereri uis, potes & eos, qui iam sunt miserti, probare, & alios ut idem agant hortari. dicens xl. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, &c.

Si desideriũ habes erga deũ, inimicos audis exprobrãtes, ne perturberis, sed intelligens immortalem fructũ, qui ex hoc desiderio nascitur, consolare animã tuam spe erga deum, & hac releuans mitigansq́; uitæ dolores, dic xlj. psal. Quemadmodum desiderat ceruus ad, &c.

Si recordari frequenter uis beneficia dei, quæ patribus fecit, & in exitu de Aegypto, & in deserto, & quomodo deus quidem bonus, ipsi autem ingrati, habes xliij. Deus auribus nostris audiuimus, item lxxvij. Attendite popule meus, &c. lxxxviij. Misericordias domini in æternũ cãtabo, &c. cj. Domine exaudi orationẽ meã, & clamor, &c. cv. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum, & ccvj. Confitemini domino quoniã bonus &c. Dicant qui cxiij. In exitu Israël de Aegypto, &c.

Si confugiens ad deum euasisti, quæ aduersus te dicta sunt, & gratias agere uis deo, & narrare eius erga te benignitatem, habes xlv. Deus noster refugium & uirtus.

Si peccasti, & conuersus pœnitentia afficeris, & uis misericordiam consequi, habes confeßionis uerba in psalmo l. Miserere mei deus secundum magnam misericordiã tuam, & cætera.

Si calumniã passus es apud malum regem, & diabolũ uides gloriantem, secede & dic, quæ sunt in lj. Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate.

Si qui te persequũtur & calumniantur prodere uolentes,

tes, ſicut Phariſei Ieſum, & alienigenæ Dauid, ne tædio marceſcas, ſed confidens in domino. cane liij. Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & lv. Miſerere mei deus, quoniã conculcauit me homo.

Si autem cõcurrat perſecutio & non cognoſcens in ſpeluncã ingrediatur, in qua tu abſconderis, ne metue, habes enim in hac neceßitate utilia cum ad conſolandũ, tum ad memoriam rei colendam uerba, in lvj. pſal. Miſerere mei deus miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea, & cxlj. pſal. Voce mea ad dominum clamaui.

Si obſeruari iuſſerit domum, qui inſidiatur, iuſſerit ut effugeris, age gratias deo, & in tabulis animæ tuæ rem incidens. dic lviij. Eripe me de inimicis meis deus meus.

Si exprobrẽt inimici, qui tribulant te, & loquacius detrahant, qui amici eſſe uidentur. & in exercitatione tua labores aliquantulum, potes inuocare tu quoque deum dicens, quæ ſunt in iiij. pſal. Quum inuocarem, exaudiſti me deus iuſtitiæ meæ.

Contra hypocritas & in facie gloriantes, dic ad eorũ conuerſionem lvij. pſal. Si uere utique iuſtitiam loquimini, recte iudicate filij hominum.

Si aſpere irruant in te, & capere animã tuam uelint, oppone illis ſubiectionem tuam ad deum, & bono animo ſis: quò enim magis inſæuiunt illi, eò magis domino ſubijcientur: dic autem pſalmum lxj. Non'ne deo ſubiecta erit anima mea?

Si perſecutionẽ fugiens in deſertum cõceſſeris, ne metuas quaſi ſolus ibi ſis, ſed habens deũ, & ad ipſum dilucu lo ſurgẽs, cane lxij. Deus deus meus ad te de luce uigilo.

Si perter

Si perterrefaciant inimici, nec struere insidias desinant, & omnia inquirũt aduersum te, etiam si plurimi sint, nec cesseris. Sagittæ enim paruulorum erunt horum plagæ, si cecineris lxiij. Exaudi deus *orationem meam cum depre= cor. &* lxij. Exurgat deus *& dißipentur inimici eius, & fugiant qui odiunt eum à facie eius.* lxix. Deus in adiuto= *rium meum intẽde, domine &c. &* lxx. In te domine *spe raui non confundar in æternum.*

Si cauere deum uis, habes lxiiij. Te decet hymnus deus *in syon, &c.*

Si quos imbuas resurrectionis mysterio, habes lxxix. Qui regis Israel *intende, &c.*

Si misericordias à deo petis, cane psal. lxvj. Deus mise *reatur nostri, & benedicat nobis.*

Si uideas impios in pace prosperari, ne scandalizeris, ut commouearis, dic tu quoque lxxij. Quàm bonus Israel *deus, his qui recto sunt corde.*

Si irascitur populo deus, habes uerba, quibus hunc con soleris, in lxxiij. Vt quid deus *repulisti, &c.*

Si confeßione tibi est opus, cane lxx. In te domine *spe ui, &c.* lxxiiij. *Confitebũtur tibi deus &c.* xcj. Bonum est *cõfiteri dño, & psallere nomini tuo. &c.* ciij. *Confitemi= ni dño & inuocate nomẽ eius.* cv. *Confitemini dño quoniã bonus, &c.* cvij. *Paratũ cor meum deus, &c.* cx. *Confite= bor tibi domine in toto corde meo.* cxij. *Confitemini dño quoniã bonus.* cxxxv. *Cõfitemini dño quoniã bonus, quo= niam in æternũ misericordia eius. &* cxxxvij. *Confitebor tibi dñe in toto corde meo, quoniã audisti uerba oris mei.*

Si uituperare gentilem uis & hereticos, ut apud quos

dei cognitio non est, potes intelligendo canere, & dicere, quæ sunt in psal. lxxxv. Inclina domine aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego.

Si occupauerint inimici effugia tua, & magnopere tribuleris, quanquam perturberis, ne desperа, sed ora. & si clamans exauditus fueris, age deo gratias dicens, quæ sunt in psal. lxxvj. Voce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad deum, &c.

Si perseuerantes inimici irruerint, & polluerint domũ dei, ac sanctos occiderint, & eorum corpora uolatilibus cœli proiecerint, ne metuas illorum crudelitatem, sed com patiens patientibus, dic psal. lxxviij. Deus uenerũt gentes in hæreditatem tuam polluerũt templum sanctum tuum.

Si canere uis domino in celebritate conuocatis dei seruis, cane lxxx. Exultate deo adiutori nostro, iubilate deo Iacob. & xciiij. Venite exultemus domino, iubilemus deo salutari nostro.

Si rursus inimici congregentur undiq;, & minentur do mui dei, conspirantes contra pietatem, ne te multitudo & potentia illorum perturbet, habes uelut anchoram spei uerba quæ sunt in lxxxij. Deus quis similis erit tibi? ne taceas neq; compescaris deus.

Si uides domũ dei & æterna eius tabernacula, & desiderium habes ad illa sicut habebat apostolus, dic & tu lxxxiij. Quam dilecta tabernacula tua &c.

Si cessauerit ira & soluta captiuitas fuerit, habes quibus gratias deo agas. lxxxiiij. Benedixisti domine terram tuam, auertisti captiuitatem Iacob. & cxv. Credidi propter quod locutus sum &c.

Si discor

Si discordiam catholicæ ecclesiæ aduersus schismati co gnoscere uis, & illos cōuertere, potes dicere quæ sunt in psal. lxxxvj. Fundamenta eius in montibus sanctis, &c.

Si exhortari teipsum uis & alios ad religionē, ac persuadere quod spes in deum non confundit, sed intrepidam reddit animam, lauda deum dicens, quæ sunt in psal. xc. Qui habitat in adiutorio altißimi, &c.

Si canere uis sabbato, habes xcj. Bonum est confiteri domino & psallere nomini tuo altißime.

Si gratias agere uis dominico die, habes xiij. Dixit insipiens in corde suo non est deus, &c.

Si canere uis in secunda sabbati, habes quæ sunt in xciiij. Venite exultemus domino, &c.

Si canere uis parasceue, habes laudationē in xcij. Dominus regnauit decorē indutus est &c. Tunc enim domus ædificata est, quamuis circumire conati sunt hostes. Atque ideo triumphale carmen canendum est ipsi deo.

Si captiuitas fuerit ac uastata domus, rursusq; ædificata, cane quæ sunt in xcv. Cantate domino canticū nouum, cantate domino omnis terra.

Si uexata terra fuerit ab hostibus, & deinde quiescat regnante domino, habes quem canas xcvj. Dominus regnauit exultet terra.

Si uis quarta sabbati canere, habes xciij. Deus ultionū dominus, deus ultionū libere egit. Tunc enim traditus ulcisci mortem cœpit, & de ea triūphare: quum igitur Euāgelium legens uideris Iudæos consiliū ineuntes aduersus dominum, & ipsum audacter stare pro nobis aduersus diabolum, cane quæ sunt in xciij. ut dictum est.

Si uides prouidentiam domini in omnia, & dominum ipsius, & uis imbuere aliquos ipsius fide & obedientia, Cum persuaseris prius, ut confiteantur, cane xcviij. Iubilate deo omnis terra.

Si potestatem iudicandi in eo cognoscis, & quod misericordiæ iudiciũ admiscens iudicat deus, atq; accedere ad ipsum uis, habes ad hoc uerba. c. psal. Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.

Si propter imbecillitatem naturæ nostræ assiduis uitæ malis aliquando, ceu medicus, tædio afficeris, & consolari te uis, habes psal. cj. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te ueniat.

Et quoniam conuenit semper & in omnibus agere deo gratiam, quando ipsi benedicere uis, habes quo tuam animam adhorteris. cij. Benedic anima mea domino & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius &c. & ciij. Benedic anima mea dominum, domine deus meus magnificatus es uehementer.

Si laudare uis deũ, & scire quomodo ob aliquod oportet laudare, & quæ uerba dicere laudans debet, habes cxij. Laudate pueri dñm, laudate nomẽ domini, &c. cxvj. Laudate dñm oẽs gentes, laudate eum omnes populi. cxlv. Lauda anima mea dñm, laudabo dñm in uita mea, psallam deo meo quàm diu fuero. cxxxij. Ecce quàm bonum &c. cxlvj. Laudate dñm quoniã bonus est psal. cxlvij. Lauda hierusalem dominum, lauda deum tuum Sion. cxlviij. Laudate dñm de cœlis &c. cxlix. Cantate domino canticũ nouum, laus eius in ecclesia sanctorũ. cl. Laudate dominũ in sanctis eius, laudate eum in firmamento uirtutis eius.

Si habes

Si habes fidem quemadmodum dominus dixit, & credis in his quæ orans loqueris, dic cxv. Credidi propter quod loquutus sum.

Si te ascendentem sentis actionibus sic ut dicas his obliuiscor autem qui præcedũt contendo, habes in uno quoq; processu quæ dicas quindecim graduum Cantica.

Si captiuatus es alienis cogitationibus, & sensisti te abduci, & pœnituit, desine deinceps, & manens ubi te peccantem deprehendisti sede, ac luge tu quoq;, quemadmodum fecit populus, dicens quæ sunt in cxxxvj. Super flumina Babilonis *illic sedimus &c.*

Si tentationes putas esse tui probationem, age post tentationes gratias deo, dicens cxxxviij. Domine probasti me & cognouisti me.

Si teneris rursus ab inimicis et liberari uis, dic cxxxix. Eripe me domine ab homine malo, à uiro iniquo eripe me.

Si orare uis & deprecari, dic v. Verba mea auribus percipe. cxl. Domine clamaui ad te exaudi me. cxlj. Voce mea ad dominum clamaui, uoce mea dominum deprecatus sum. cxlij. Domine *exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam. cxlv. Lauda anima mea dominum, & cætera.*

Si inimicus tyrannus insurrexit aduersus populum, tu quoq; sicut Dauid Goliath, *ne timeas, sed unà cum* Dauid *crede, & canens dic cxliij. Benedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad prælium.*

Si bonitatem dei, & in te, & in omnes recolis, & benedicere deo uis, dic uerba quæ Dauid *dixit in lxxxiiij.* Benedixisti *domine terram tuam &c.*

Si cantare uis domino, habes quid dicas xcv. Cantate domino canticum nouum, &c. xcvij. Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit.

Si paruus forte in aliquo usu fratribus anteponeris, ne extollaris contra ipsos, sed dans gloriam deo, psalle tu quoq; clj. Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate, qui proprius dei es, alias cl. Laudate dominum in sanctis eius, Laudate eum in firmamento uirtutis eius.

Si canere uis obedientiam habentem alleluia, habes ciiij. Confitemini domino & inuocate nomen eius. cv. Cõfitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Quis loquetur potentias domini. cvj. Cõfitemini domino quoniam bonus &c. Dicant nunc qui. Et cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo. cxj. Beatus uir qui timet dominum in mandatis eius uolet nimis. cxij. Laudate pueri dominum &c. cxiij. In exitu Israël de Aegypto. cxiiij. Dilexi quoniam exaudiet dominus. cxv. Credidi propter quod locutus sum. cxvj. Laudate dominum omnes gentes. cxvij. Confitemini domino quoniam bonus, &c. Dicat nunc Israël. cxviij. Beati immaculati. cxxxiiij. Laudate nomen domini. cxlv. Lauda anima mea dominum &c. cxlvj. Laudate dominum quoniam bonus est psalmus. cxlvij. Lauda Hierusalem dominum cxlviij. Laudate dominum de coelis. cxlix. Cantate domino canticum nouum, laus eius in ecclesia sanctorum. & cl. Laudate dominum in sanctis eius.

Si seorsum uis canere de saluatore, habes de eo in quouis psalmo. Precipue uero habes xliij. Ad te domine leuaui animam meam. cix. Dixit dominus domino meo sede à dextris

dextris meis &c. Indicantes ipsius ex parte legitimam generationem, & corporalem eius præsentiam. x. autem scilicet, In domino confido. & lxviij. scilicet, Saluum me fac deus, & cætera: prædicentes de diuina cruce. Et quantum pro nobis insidiarum suscepit, & quàm multa passus est. & ij. Quare fremuerunt gentes. & cviij. Beati immaculati: significantes Iudæorum insidias, & malignitatem, & Iudæ Scharioti proditionem. Item xx. Domine in uirtute tua. xlix. Deus deorum dominus loquutus est, &c. lxxj. Ostendentes regnum eius & iudicandi potestatem, & eius præsentiam in carne. xv. autem, Conserua me domine, quoniam speraui in te &c. Indicat eius in carne resurrectionem gloriosam. xxiiij. Domini est terra & plenitudo eius. & xlvj. Omnes gentes plaudite manibus & cætera: nuntiant eius in cœlum ascensum. xcij. Dominus regnauit. xcv. Cantate domino canticum nouum, cante domino omnis terra. xcvij. Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. xcviij. Dominus regnauit irascantur populi. Si leges speculari poteris, quæ dominus nobis beneficia per paßionem contulit.

TALIS EST STILVS ET *Character Psalmorum, ad hominum utilitatem.*

Angeli

ANGELI POLI-
TIANI AD MAGNANI- *mum* Laurentium *Medicem* Petri F. *in* Platonis *Charmidem è* Græco *à se in* Latinum *conuer- sum, præfatio.*

CVm sæpe mecum animo reputarē magnanime Lau. Medices,*& tanquā ex alta quadam specula humanæ huius uitæ cōditionē intuerer, illud in primis cū admirabile mihi, tū miseratione dignißimū uisum est, quòd cū omnes homines pari quidē studio ad felicitatē ipsam tanquā ad portū aliquē tutißimū uiā affectent, adeo tamen pauci tāta præsertim, tā multorū inuestigatione existerēt, qui ad eā adipiscendā recto uirtutis itinere ingrederētur. Sed cū & natura quidē ipsa ad felicitatis indagationem quosdā quasi igniculos nostris mētibus inseruerit, & (qđ in* Protagora Plato *ait) neminē omniū nō inuitum peccare sapiētes arbitrētur, illud mihi profecto maxime extare uisum est, omnē malorū omniū causam, quæ quidē humano generi plurima sane, atq; acerbißima incubuerint, qbusq́; uniuersa uita nostra uelut turbulētißimis tēpestatibus hinc atq; illinc perpetuo iactetur, nō tam nostra nobis uolūtate, quàm illius inueniēdæ difficultate emanasse.* Hinc itaque *effectū est, ut quæ homines singuli per se ipsi nacti sint, ea quidē mordicus teneāt, alienis uero, atq; ad se minime pertinētibus, dies noctesq́; pro se quisq; anxie inhient, multoq́;, quàm quorum ipsi potiti sint priora ea, ac potiora esse arbitrētur. Atq; illi quidē nauibus, ut est apud* Flaccū,

atq;

atq; quadrigis bene uiuere petentes, & tanquam inter omnis generis magaritas, præciosam unam de qua diuina sapiẽtia locuta est, in tenebris peruestigãtes, cũ neq; pondere, neq; tactu, neq; itẽ magnitudine eã à cæteris discernere ualeãt, cõcursant temere, & rixãtur inter se, atq; insidis quibusdã imaginibus allecti, dum id quod indagatur habere se ambigunt, neq; omittere quas legerint, neq; à quærẽdi labore, obstinatis iam animis desistere audẽt. Nẽpe uero hoc illud est, quod Homerus *ille noster diuinæ sapiẽtiæ quasi quidã* Oceanus, *herbã quàm* μῶλυ *uocat, quãq;* Vlysses *à* Ioue *per* Mercuriũ *accepta, quasi quodã* Antidoto *cõtra* Circes *ueneficia usus sit, nigra quidẽ radice ipsam, flore autẽ lacti quàm simillimo, uirisq; mortalibus inuentu difficillimã esse dicit. Quapropter cũ tantis simus ignorãtiæ tenebris præpediti, tantisq; idcirco laboribus, ac periculis exerceamur, nõ minus profecto nobis, quàm* Homerico *illi* Diomedi *& uulnere, & sudore in cõferta hostiũ acie laboranti, sapientissimæ* Palladis, *hoc est sanctissimæ philosophiæ auxilium implorandum est, quæ & ipsa nobis omnem illam, quæ nostris nunc oculis obducta mortales hebetat uisus, atq; humida circũ caligat, nubem cripiat, ut (quod diuine idẽ* Homerus *cecinit) sit nobis lumine promptũ.* Purgata *iam in luce hominẽ spectare, deumq;. Nisi enim philosophiam ipsam totius uitæ ducem, & uirtutis, ut ille inquit, indagatricem, atq; expultricem uitiorum assequamur, quæ immortalis dei munere è cœlo in terras ad regendũ, gubernãdumq; hominẽ demissa est, nũquã profecto nobis uel pura in luce refulgere uel pretiosam illam* Margaritam *nostro (ut aiunt) marte eruere.*

Moly herba.

μῶλυ

Philosophia uitæ dux.

eruere, uel ab humanæ huius uitæ illecebris, quæ nos circæi poculi instar in feras, bestiasq́; cōuertūt, ullo pacto euadere licebit. Verū enimuero ut non ex omni ligno, ueteri prouerbio, Mercurius fingitur, ita pfecto nō cuiusuis naturæ est intima philosophiæ adyta penetrare. Qui enim animo angusto, sordidoq́; essent, rerumq́; humilium cupiditatibus mancipato, eos Plato in eo quem de Repub. inscripsit libro, à sacrosanctæ philosophiæ limine, ceu profanos quosdam, atque ad eam capessendam minime idoneos, non iniuria ablegauit. Haud enim quaquam fieri posse arbitratus est, ut quem animum sordida illa rerum ignobilium cura occupauerit, eo ipso humanarum, diuinarumq́; rerum scientia comprehēderetur. Est etiam Platonis eiusdem in Phœdone uera illa, & tibi Laurenti certe non inaudita uox, par omnino esse, ut qui ad sapientiæ studium se conferant, prius quidem emoriantur, animumq́; ipsum ab omni corporis sensu, contagioneq́; auertant, & quasi in suum ius, suamq́; libertatem uindicent. Quod cum ita habeat, nihil profecto minus sapientiæ studioso consentaneum esse potest, quàm cibi, potionisq́;, ac fœdioris etiam corporis uoluptatis, uestis præterea & calceorum, aliorumq́; huiuscemodi nimia appetitio, & cura, quæ ipsius tantum corporis cultui, usuiq́; nulla animi participatione subministrent. Quamobrem cum ad philosophiam ingredientibus prima nobis censorio quasi supercilio temperantia occurrat, eademq́; diligenti examine multum ac diu pensitatos ad recondita usque sapientiæ arcana comitetur, nemini profecto obscurum uideri potest, ingens omnino quiddam, atque eximium, maiusq́; multò, quàm

Quia philosophia arcendi.

Temperantia.

quantum

quantum facile præstare homines poßint, suscipere, ac profiteri eos, qui se philosophi nomine, maximeq́; Platonici censere non erubescant. Itaq; cum complures id temporis garrulos, nugaces, putidulos ineptos, eosdem leues, pusillos, inuidos, gloriosos, auaritiæ, luxuriæq́; iuxta addictos, animaduerterem, qui hoc sanctißimum philosophi nomen illotis (ut ita dicam) manibus Harpyiarum more attrectare & contaminare nefas non putent, atq; in ipsum academiæ sacrarium refractis iam pudoris, ac reuerentiæ claustris, quasi canes in templum temere, impudenterq́; irrumpant, operæpretium facturum me existimaui, si quem ego uel ab ipsis inferis tantæ temeritatis uindicem excitarem, qui aut interdicto cum leuiculis hisce, abiectißimisq́; homunculis contenderet, aut ex iure manu consertum uocaret, quòd in alienas (ut inquit Cicero) poßeßiones tam temere irruißent. Atque ego quidem cum ad eum qui hoc prouinciæ susciperet perquirendum toto animo, & cogitatione conuerterer, in ipsum peropportune incidi Platonem, philosophorum omnium sine controuersia parentem, ac deum, totiusq́; sapientiæ quasi quoddam (ut aiunt) terrestre oraculum. Qui cum perdiu sanè (ut uidebatur) latine sciendi auidißimus fuißet, libenter equidem ego hãc ab eo gratiã, quã uidebam uelle iniui, eumq́; pauculis admodum diebus, quos apud me fit diuersatus latinum sermonem edocui. Quem quidem ille (quæ sua est docilitas) ita sanè auide, celeriterq́; arripuit, ut ad litẽ iam ipsam philosophorum simijs intendendam omni studio accingi uideretur. Quapropter cum te unum magnanime Laurenti Medices, id quod uidere aliquãdo ille, perquam impense

ὄχλος contemnes ... uilescit aui

impensè cupiebat, ex uniuersa hominũ multitudine existere intelligat, qui & Rempub. sapiẽter geras, & philosophiam ipsam omnium bonarũ artium parentẽ longo iam tempore exulantẽ, quasi postliminio in patriam reuoces, nihil profectò antiquius habuit, quàm ut e uestigio incredibili quodam animi ardore, maximaq; alacritate uisum te, salutatumq;, tuæq; uirtuti, quo ad eius fieri posset gratulatum accurreret. Te unum sibi tam iustæ in causa iudicem, præcipue nuncupare. Tecũ ut cum optimo academiæ patrono, acceptas idẽtidem à Simiolis istis iniurias cõtumeliasq; liberius expostularet. Tecum de hac ipsa, quã sæpe dicimus temperantia acutißime disputaret, & quid de ea ipse sentiret, subtiliter prosequeretur. Quã quidem ille ab ipso statim disputationis exordio, quasi quandã in delubri uestibulo æditimam collocat. Haud enim omnino quẽquam penitißimis illis philosophiæ mysterijs initiandum censet, qui non ipsam prius temperantiã sit cõsecutus. Neq; uero id iniuria. Vt enim agricola, cum iam stirpibus sentibusq; agrum bene omnem purgarit, tum demum sementẽ ipsam aggreditur, ita profectò homines debent, cum iam omnem rerũ sordidarum cupiditatem, atq; intemperantiã ex animis porrò eiecerint, cæterosq; huiuscemodi affectus ferro, atq; igni, uariaq; disciplinarũ machinatione persecuti fuerint, tum demũ purgatis iam animis, ueræ sapientiæ semina excipere oportet, ut nulla pullulãtiũ cupiditatum quasi spinarum cõmixtione suffocata, ad ipsam beatitudinis frugem mature perueniant. Atq; hoc est scilicet cur prisci illi theologi Homerus, Orpheus, Hesiodus, Pythagoras itẽ, & hic ipse de quo agimus Plato, alijq; quàm plurimi musarum,

Prisci theologi.

sarum, ueræq; sapientiæ antistites, multiplicem illam totius philosophiæ cognitionem per quædam fabularum, atque ænigmatum inuolucra, integmentaq; tradiderint, & quasi sepibus quibusdam cancellisq; obstruxerint, ne religiosa quodammodo Eleusinarum *dearum mysteria profanarentur, & quasi suibus (quod dici solet) margaritæ obijcerentur. Verißimum enim est quod* Pythagoricus Lysis *in epistola ad* Hipparchum *scribit. Qui corruptis, obscœnisq; moribus, speculationes, sermonesq; diuinos immiscebat, nihil omnino secus agere, quàm si cœnoso puteo, purißimam infundat aquam, quæ & cœnum cõturbet, & suam ipsius contaminet puritatem. Quod cum ita sit magnanime* Laurenti, *dignum profecto te, tuaq; uirtute, ac sapientia feceris, si diuinũ hunc philosophum animi, uirtutisq; magistrum, tecum id est cum homine temperatißimo de temperantia disputaturum, præstanti illa tui uultus hilaritate, atq; eximia quadam, qua tu insigniter excellis humanitate comiter, benigneq; excipies.* Et *quicquid tibi uel familiæ cura, uel amicorũ negotia, uel respub. tribuet ocij, id omne ad illius præcepta celebrãda, tecũq; recolẽda potißimum cõferes. Si enim cœlestis huius musæ cantibus, aures mentemq; adhibueris, nunquã profecto insidiosæ illæ nostri* Homeri *Sirenulæ (quas tamen ipse ab ineunte iam ætate à tua nõ modo familiaritate, sed etiã cõgressu in hunc usq; diem cana iam tum prudẽtia adultaq; uirtute prohibuisti) nunquã illæ te blandißimis noxiorum carminum irritamentis, illecebrisq; seducent. Sed ut* Platonem *tandem ipsum* Latinè *tecum de temperãtia disputantem, atq; hunc rabularũ leuißimũ gregẽ, qui sacrosan-*

ctum Platonici philosophi nomen tam prosane sibi, tamq́; impudenter arrogant pollutæ religionis reum agentem, eosq́; tua quidem potissimum sententia, omnibus uero deinceps suffragijs damnatos pronuntiantem audias. Age iam patrone mi dulcissime uacuas philosopho aures, intentumq́; animum, quantum in te est paulisper accommoda. Cuius tamen singula uerba Angelum Politianum tuum semel tibi, iterũq; cõmendant. Εὐτύχει μουσηγέτα.

Id est, Felix esto musarum dux.

FINIS LIB. XII.

PLATONIS CHARMIDES DE TEMPERANTIA,

ab Angelo Politiano in Latinum è Græco sermone ad magnanimum Laurẽtium Medicem Petri F. conuersus.

SOCRATES.

VENI equidem *nudius tertius ex Potidæa ab exercitu, tũ (ut qui peregre diutius abfuissem) libenter me ad consuetos amicorum cõuentus contuli, atq; in taurei palestrã, eam quæ ex aduersum templo Basilicæ sita sit ingressus, magnũ ibi hominũ numerũ offendi, quorũ ego alios ne norã quidem, plurimi autem ipsorũ non mihi aderãt, ut uero me de improuiso ingredientem conspexerunt, statim omnes eminus aliunde alius me salutare. Chærephon uero insanienti similis è medijs exiliẽs currere ad me, apprehensaq́; manu, O mi inquit Socrates, & quomodo nobis è pugna saluus aduenis. (Haud enim*

enim ita priusquã nos illinc proficisceremur, bellum in Po*tidæa gestum erat: cuius belli rumor, apud eos quidẽ, qui illic adessent quàm nuperrime ĩcrebuerat).* Hic ego *ut tute inquã cernis.* Atqui *huc inquit nuntiatũ est, cum ipsum omnino bellum atrocissimũ fuisse, tum in eo illustriũ quã plurimos cecidisse.* Et *uero inquã rite ad uos perlata sunt.* Tum *ille an tu inquit pugnæ interfuisti? Interfui, huc ergo agedum ait, sedensq; nobis singula enarrato.* Neq; *enim dum omnia liquido intelleximus.* Et *cum dicto, sessum me adducens, secus* Critiam *Calleschri filium constituit.* Vt *uero consedi, tum ipsum* Critiam, *tum alios salutaui, simulq; ijs enarraui, quæ me de exercitu, diuersi pro se quisq; diuersa interrogarent.* Vt *autẽ super ijs satis cuiq; factum uisum est, ego item ex eis uicissim percunctari cœpi, tum quo nunc pacto philosophiæ studia in ciuitate uigerent, tum uero ex adolescentibus essent'ne aliqui, aut sapientiæ, aut pulchritudinis, aut utriusq; pariter gloria excellentes.* Hoc *loco ad hostium* Critias *intuens, cum gregem adolescentulorum intro ad nos euntiũ, interq; se altercantium, simulq; aliam turbam à tergo subsequentẽ conspicaretur, de formosis quidem, &* Socrates *confestim (ut opinor) certior fies inquit.* Qui *enim huc ad nos pergunt, tum præuij sunt eius, tum amantes, qui unus omniũ (ut nunc quidem est) adolescentium, habeatur pulcherrimus.* Atqui *& ipsum quoq; aspicio, iam proxime ad nos accedentem.* Quis *uero inquam ego? aut cuius tandem est? nosti sane & tu inquam (tametsi ille nondum adolescentiam inierat, cũ tu à nobis profectus es)* Carmidem Glauconis *auunculi nostri filiũ, meumq; sobrinum.* Noui equidem

dem per Iouem inquam. Neq; enim malus, uel tūc erat cū adhuc puer esset. Nūc uero (ut arbitror) facile iam in adolescentiam peruenerit. Statim inquit scies, & quantus ille, & qualis euaserit. Hæc dum loquitur cōmodum Charmides ingreditur, Et mihi quidem ô socie nihil pēsi. Quod enim ad formosos attinet, facile equidem alba sum regula carpentarij. Omnes enim ferè, qui ea ætate sint, formosi mihi uidentur. Enimuero cum ille mihi, tunc uel corporis amplitudine, uel forma admirabilis est uisus, tum cæteri unà omnes eius amore correpti uidebantur, àdeo exterriti, tumultuantesq; fuere, ut primum ille in palæstram con cesserat. Complures prætereа, & alij amantes à tergo subsequebantur. Quod uero ad uiros attineret, minime equidem admiratione dignum ducebam. Ego autem uel ipsos quidem ad pueros animum aduerti, ut nemo ex ijs unus alium quēpiam intueretur, ne is omnino quidem, qui inter eos esset minimus. Sed illum omnes unum tanquā dei statuā contemplabantur. Tum me cōpellans Chærephon, Quid tibi uero inquit uidetur adolescēs O Socrates, numnam uultu honesto? Nihil inquam supra. At uero (inquit) si sese nunc exuere uelit ne ille iam tibi, uel deformi esse uultu uidebitur, ita omni prorsus reliqua corporis facie pulcherrimus est. Atqui ijs quidem ipsis, quæ à Chærephonte dicta essent, & reliqui consentiebant. Et ego O Hercules inquā ut mihi uirum inexpugnabilem describitis. Si modo unum ad hæc accesserit idq; paululum quiddam. Quidnam? inquit Critias. Si animum ad uirtutem, haud ineptum habet. Sane uerò par est O Critia eiusmodi esse ipsum, quandoquidē uestra ex familia duxit origi-

nem.

nem. At uero inquit ille & hoc quoq; ipso, quàm pulcherrimus, quamq; optimus est. Cur uero inquā non hoc ipsum primo eum exuimus, idemq; prius quàm corporis speciem contemplamur. Omnino enim (*quæ sua ætas est*) *disputationis iam satagit.* Et ualde inquit Critias *siquidē ille, & philosophus sanè est, & ut alijs, ipsiq; sibi uidetur, adeo poëticus.* Hoc uero inquā *boni ò amice Critia, ex alto uobis principio ab ipsa iam* Solonis *cognatione emanauit. Sed cur nō tandē mihi indicas adolescentē, atq; huc ad nos accersi iubes?* Neq; *enim arbitror, quòd iunior sit, turpe illi erit nobiscum disserere, cum tute hic adsis, quē ille tutorem consobrinumq; sit nactus. At pulchre inquit dicis.* Eum *iam accersamus: & cum dicto ad seruum, qui subsequebatur, eia inquit puer Charmidem accerse, eiq; nuntia, uelle me ipsum medico inspectandum præbere, qui eum de imbecillitate cōsulam, qua mihi mane aiebat laborare sese.* Et *ad me conuersus Critias.* Hodie *inquit cum bene mane exurgeret, capitis grauedine non nihil afflictari questus est. Sed quid te tandem prohibet? quominus assimulare possis, aliquod capitis habere pharmacum.* Nihil *sanè inquā.* Veniat *modo. Atqui iam inquit aderit, id quod est factum.* Venit *enim, risumq; mirifi cum concitauit.* Vnus *enim quisq; nostrum, qui inibi consi deremus, dum adolescenti locum cædit, proximum detrudere obnixe, quo ille apud se potissimum sederet, usquedū eorum qui in extremo acquiessent, alterū quidem in pedes cōsurgere perpulimus, alterum uero obliquum deturbauimus.* Ille *uero cū ad nos perrexisset, inter me & Critiam medius cōsedit.* Hic *uero iam ò amice hæsitare ego,*

& mea omnis illa audacia excisa esse prorsus, quam ego præ me à principio tuleram, quasi cũ illo essem perquàm facile disputaturus. Vt uero Critias, *eum me ipsum inquit esse, qui id tenerem pharmacum, atque ille inspexit me oculis, quiddam præ illis ferens, ò quàm ineuitabile, simulq; se ad me interrogandum parauit, omnesq; qui in palæstra adessent, eódem confluentes corona nos undiq; circumuenerunt, tunc ego iam ò generose, & quæ sub uestimento essent inspexi, & urebar, & iam nõ amplius mei ipsius eram, & sapientem* Cydiam *in amatorijs iudicabam, qui de formoso puero alij præcipiẽs cũ loquitur. Caue inquit ne cum aduersus leonem inultus uenerit, partẽ illi eripiat carniũ. Ipse enim mihi uidebatur ab huiusmodi pecude expugnatus esse. Quærenti uero illi, an ipsum capitis pharmacum tenerem, uix id quodammodo respondi tenere me. Quid igitur inquit est?* Et *ego folium quoddam, & cantatio supra pharmacũ, quã qui canat, eoq; utatur, incolumis porrò euadat necesse est. Cantationem uero.*

Reliquum *summa diligentia quæsitum, habere nequiuimus.*